

Міністерство освіти і науки України
Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ)
Навчально-науковий інститут економіки ЧНТУ
Гомельський філіал міжнародного університету «МИТСО», Білорусь
Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, Грузія
Гомельський державний університет імені Франциска Скорини, Білорусь
Господарська академія ім. Д.А. Ценова, Болгарія
Карагандинський державний технічний університет, Казахстан
Інститут менеджменту інформаційних систем, Латвія

**Міжнародна
науково-практична конференція
студентів, аспірантів і молодих вчених**

**ЮНІСТЬ НАУКИ – 2016:
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

18-19 травня 2016 року

ЗБІРНИК ТЕЗ

ЧАСТИНА 6

Теорія і практика соціальної роботи: соціально-правовий захист і соціально-психологічна допомога населенню

**International
Scientific-Practical Conference students and young scientists**

**YOUTH SCIENCE – 2016:
SOCIO-ECONOMIC AND HUMANITARIAN
ASPECTS OF SOCIETY DEVELOPMENT**

May 18-19, 2016

ABSTRACT BOOK

PART 6

Theory and practice of social work: socio-legal protection; social and psychological assistance to the population

**Чернігів, 2016
Chernihiv, 2016**

УДК 34
ББК 65.9:67:74
М 34

*Друкується за рішенням вченої ради
Чернігівського національного технологічного університету
(протокол № 5 від 30 травня 2016 р.)*

М 34 **Юність науки – 2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства** : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 18-19 травня 2016 р.) : у 7 ч. / Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. – Ч.6. 224 с.

УДК 34
ББК 65.9:67:74
М 34

Редакційна колегія:

Гонта О.І. – д.е.н., проф., директор навчально-наукового інституту економіки ЧНТУ

Остапенко Л.А. – к.ю.н., доц., директор ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ

Сила Т.І. - к.психол.н., доц., декан факультету соціальної роботи

Кальницька К.О. – к.психол.н., доц., завідувач кафедри організації соціально-психологічної допомоги населенню

Кормило І.М. - провідний спеціаліст відділу підготовки науково-педагогічних кадрів, відповідальний секретар оргкомітету

У збірник увійшли тези доповідей студентів, магістрантів, аспірантів, викладачів, які брали участь у Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Юність науки – 2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства», яка відбулася у навчально-науковому інституті економіки Чернігівського національного технологічного університету 18-19 травня 2016 року.

У 6 частині наводяться тези доповідей учасників конференції, які брали участь у засіданні секції «Теорія і практика соціальної роботи: соціально-правовий захист і соціально-психологічна допомога населенню».

Матеріали надруковані в авторській редакції. Автори матеріалів відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел та посилання на них.

© Чернігівський національний
технологічний університет, 2016

ЗМІСТ

Теорія і практика соціальної роботи: соціально-правовий захист і соціально-психологічна допомога населенню	
<i>Theory and practice of social work: socio-legal protection; social and psychological assistance to the population</i>	
Акименко Ю.Ф. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ФОКУС-ГРУПИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПОТРЕБ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ	8
Антоненко Є.В. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК НЕГАТИВНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДАНОГО ЯВИЩА	12
Багатюк Ю.С. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї	14
Балика Б.О., Каленіченко Т.І. ДИТЯЧА БЕЗПРИТУЛЬНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	18
Біжовець Ю.С. НАРКОМАНІЯ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ПРОЯВ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ	20
Біла Л.В. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	23
Бушко Н.С., Євдокименко Р.І. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОФІЛАКТИКИ ПРОСТИТУЦІЇ	26
Верховська Т.Є. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ З СІМЕЙ ВОЇНІВ АТО	29
Висоцький П.Г. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ АНТИСОЦІАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ	31
Гарішина А.В., Коленіченко Т.І. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЛ-ІНФІКОВАНИМИ ОСОБАМИ	34
Гончар М.О. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ «ІНВАЛІДНОСТІ» ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ	37
Горюшина В.М. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ МАЛОЗАБЕСПЕЧЕНИМ ВЕРСТВАМ НАСЕЛЕННЯ	39
Граур А.С. ДІТИ-СИРОТИ ТА ДІТИ, ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ	41

Грицай С.О. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕБЛАГОПОЛУЧНИМИ СІМ'ЯМИ	43
Демчик Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЬМ ПОХИЛОГО ВІКУ	47
Децюк Т.М. СИСТЕМА ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	50
Діхтярук О.П. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	53
Дорошенко А.В. ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ В ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДАХ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ	55
Діхтярук О.П. НАРАТИВНИЙ ПІДХІД У СІМЕЙНІЙ ПСИХОТЕРАПІЇ	57
Дорошенко А.В. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДОЮ СІМ'ЄЮ	60
Дорошенко Я.В. ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН	63
Жога М.М. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ НАПРЯМКІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	65
Дорошенко А.В. ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОЇ СІМ'Ї НА ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ШЛЮБУ У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	69
Дорошенко Я.В. ПОВЕДІНКОВЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ: АНАЛІЗ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ	71
Забутько І.С. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВУЛИЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВЕЛИКОГО МІСТА	74
Забутько І.С. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ ІЗ МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	77
Загорулько Т.І. СИМПТОМОКОМПЛЕКС «ЕМОЦІЙНОГО ХОЛОДУ» У ДІВЧАТ	79
Забутько І.С. ПРОФІЛАКТИКА ТА ПОДОЛАННЯ СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	83
Іллїна О.С. ТРЕНІНГОВА РОБОТА ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ ЖІНКАМИ ЯК ФОРМА ПІДГОТОВКИ ДО ВИХОДУ НА ВОЛЮ	85

Каламбет Ю.Г. ПРИЙОМНА СІМ'Я ЯК ОДНА З ФОРМ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ	88
Кальницька К.О., Ілліна О.С. КОНСУЛЬТАТИВНА ПРАКТИКА: ПРОБЛЕМНИЙ АНАЛІЗ	91
Кальницька К.О., Сухаренко Н.О. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖІНОК - ЖЕРТВ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА	94
Каламбет Ю. Г. РОЗВИТОК ФОСТЕРНОЇ СІМ'Ї : ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	98
Кирда В.В. ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	101
Кваско Я.С. НЕТРАДИЦІЙНІ ЛЕКЦІЇ ЯК ФОРМА ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	105
Коваленко К.О. АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	109
Козел О.Г. ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПІДЛІТКАМ З ПОВЕДІНКОВИМИ РОЗЛАДАМИ	112
Костюк А.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ТА СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ДІТЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ОБМЕЖЕНІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ	113
Куліниченко О.А. ТЕХНОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	117
Кальницька К.О., Котеленець О.О. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАДАПТАЦІЯ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ, В ПРОЦЕСІ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ	119
Курилко О.В. МИСТЕЦТВО ЯК МЕТОД РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ФІЗИЧНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ	123
Кучма О.А. ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЙ ЗА ВИСЛУГУ РОКІВ ПРАЦІВНИКАМ ОКРЕМИХ ГАЛУЗЕЙ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА	124
Лаврінченко І.М. СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	127
Мекшун А.Д. АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	130
Мельник Є.В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВИМ, ЯКІ ПОВЕРНУЛИСЬ ІЗ ЗОНИ АТО	134

Мозоль О.О. АНАЛІЗ ТИПОВИХ ПОМИЛОК У КОНСУЛЬТАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	136
Мороз О.С. КЛІЄНТ-ЦЕНТРОВАНА ПСИХОТЕРАПІЯ КАРЛА РОДЖЕРСА ЯК ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ПІДХІД	140
Міненко Ю.В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ЖІНКАМ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	142
Мозоль О.О. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ В ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ	145
Мозоль О.О. ТИПОВІ ПОМИЛКИ ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	148
Мороз С.О. СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ	152
Мороз С.О. НЕБЛАГОПОЛУЧНА СІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	155
Мороз С.О. ТРЕНІНГ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ЯК ФОРМА ГРУПОВОЇ РОБОТИ	157
Нечваль А.С. СОЦІАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ БЕЗКОНФЛІКТНОСТІ	159
Обитоцька В.С. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВИМУШЕНИМ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМ	162
Погребець О.М. СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІЛЬНОЇ УЧАСТІ	164
Обитоцька В.С. ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСАКТНОГО АНАЛІЗУ ЯК МЕТОДУ ГРУПОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ	168
Полевик А.А. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ	171
Новик Л.М. РОЗВИТОК СУБ'ЄКТНОСТІ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ВІТАЛІСЬКОЇ ПАРАДИГМИ	173
Остапенко О.Ю. ПРОБЛЕМИ СУЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ	175
Полевик А.А. ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ НАПРЯМ У КОНСУЛЬТУВАННІ: АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ	178

Полтавець Н.В. СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ ЯК СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	181
Прядко Б.В. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВУЛИЧНОЇ РОБОТИ З БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ТА БЕЗДОГЛЯДНИМИ ДІТЬМИ	185
Пузерей А.Ф. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗБЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ	188
Рашевська А.О. ДИТЯЧИЙ, ПІДЛІТКОВИЙ І ЮНАЦЬКИЙ АЛКОГОЛІЗМ ЯК ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ	190
Ревенок М.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	193
Рожок О.В. ОСОБИСТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У ПОДОЛАННІ ЖИТТЄВОЇ КРИЗИ	197
Рубан А.Є. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗБЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ	200
Скрипник П.О. ІНДИВІДУАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ АЛЬФРЕДА АДЛЕРА ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	202
Тимофєєва К.О., Коленіченко Т.І. ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	206
Тітова К.В. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДИНІ ЯКА ЗНАХОДИТЬСЯ В ТЯЖКИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ	209
Ревко А.М., Чех О.О. СУТНІСНІ ОЗНАКИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН	211
Шамшур І.О. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ	213
Шкурко С.С. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	216
Шубенок Я.С. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ	218

**Теорія і практика соціальної роботи: соціально-правовий захист
і соціально-психологічна допомога населенню**

*Theory and practice of social work: socio-legal protection; social and
psychological assistance to the population*

Акименко Ю.Ф., к.психол.н.

Чернігівський національний технологічний університет

**ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ФОКУС-ГРУПИ В ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ПОТРЕБ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ**

Метод фокус-групи в останні роки набуває в Україні усе більш широкого поширення як один з найбільш оперативних і ефективних способів збору і аналізу соціальної інформації.

Реалізація даного методу передбачає формування однієї або кількох дискусійних груп (складом, як правило, по 10 – 12 осіб) та обговорення в них досліджуваної проблеми з метою її більш глибокого розуміння і пошуку оптимальних шляхів вирішення. Фокус уваги учасників групових дискусій при цьому зосереджується на якомусь одному важливому аспекті проблеми. Фокус-групове обговорення проблеми у багатьох випадках набагато продуктивніше, ніж з'ясування думок про неї методами анкетування та індивідуального інтерв'ювання.

Зокрема, на користь даного методу отримання інформації свідчать наступні фактори:

1. Взаємодія респондентів у фокус-групі зазвичай стимулює більш глибокі відповіді і дає можливість з'явитися новим ідеям в ході групової дискусії у порівнянні з індивідуальним опитуванням.

2. Замовник дослідження може сам спостерігати за ходом обговорення, що стосується його проблеми і отримувати «з перших рук» інформацію про поведінку, установки, почуття респондентів, робити власні висновки про шляхів вирішення проблеми, які отримають підтримку громадської (експертної) думки.

3. Фокус-груповий метод оперативніше і дешевше, ніж анкетування або інтерв'ювання. Його використання дає економію не тільки тимчасових, фінансових, але й трудових витрат дослідників.

4. Цей метод дозволяє за короткий термін визначити причини виникнення обговорюваної проблеми.

5. Вважається, що даний метод дозволяє виявити не лише точки зору людей, але й їх мотивацію, досвід, переживання, очікування [2]. Тобто дослідник має можливість отримати відповідь не лише на запитання «Що люди думають з того чи іншого питання?», але й «Чому вони так думають?».

Тривалість. Як правило, фокус-група триває не більше, ніж півтори-дві години.

Кількість учасників. Як уже зазначалося, зазвичай в одному засіданні фокус-групи беруть участь 10 - 12 осіб. Разом з тим існує досить поширена практика проведення засідань груп в складі 5 - 6 осіб.

Головним фактором, що визначає розмір групи, є мета її проведення, характер проблеми. Якщо мета фокус-групи – отримати якомога більшу кількість нових ідей, то краще велика група. Якщо ж ми хочемо виявити максимально глибокі і розгорнуті думки кожного респондента, то бажано формувати нечисленні групи.

Вибір місця проведення і його оснащення. Для проведення фокус-груп необхідно наступне стандартне обладнання: аудіо та відеотехніка, обладнана меблями кімната.

Приміщення, в якому проходить засідання фокус-групи, має:

- забезпечувати учасникам можливість говорити без перешкод і відчувати себе досить комфортно;
- давати можливість добре чути всім те, що говорить кожен;
- бути прийнятним для кожного учасника і нейтральним до проблематики і складу фокус-групи;
- дозволяти модератору бачити всіх учасників дискусії [1].

Розміщення учасників бажано проводити за типом «круглого столу», щоб сприяти груповому спілкуванню, максимальному залученню всіх до дискусії. У зв'язку з цим корисно взяти до уваги три рекомендації:

- слід уникати ситуацій припису особливого статусу будь-кому з учасників, розміщенням їх або на особливо зручних, або, навпаки, незручних місцях;
- модератору потрібно мати хороший зоровий контакт з усіма учасниками фокус-групи;
- останні повинні добре бачити один одного.

Сценарій фокус-групових дискусій зазвичай вибудовується за такою приблизно схемою.

По-перше, він передбачає коротку, але змістовну вступну промову модератора, в якій пояснюється причина цих зборів, тема дискусії, основна мета і завдання, контекст бажаного обговорення (те, на чому варто зосередити увагу всім учасникам дискусії). Крім того, ведучий зобов'язаний у вступному слові:

- встановити правила проведення засідання (вслуховувати кожного виступаючого до кінця, не перебивати його промову, задавати йому запитання тільки після завершення виступу, говорити все, що хочеться, не боячись помилитися, не допускати образливих зауважень на адресу один одного і т.п.);
- попросити учасників дискусії не звертати свою увагу на аудіо- та відеозапис, надавши гарантії анонімності щодо отриманої під час заходу інформації;
- мотивувати учасників на активні висловлювання і відстоювання своєї думки, наголосити на необхідності вирішення обговорюваної проблеми для самих учасників фокус-групи, створити довірчу атмосферу в групі;
- завершувати свою вступну промову чітким формулюванням першого питання, що виноситься на колективне обговорення. Перелік цих питань,

звичайно, продумується в процесі підготовки до фокус-групової дискусії і включає в себе, як правило, від 3 до 15 формулювань). Питання бажано формулювати у такому вигляді, щоб вони зачіпали «за живе» усіх учасників дискусії, стимулювали їхню активність.

Потім починається сама **дискусія – виявлення думок з порушеного питання**. Після встановлення всього спектру точок зору, модератор підводить попередній підсумок, дякує виступаючим, особливо тим, хто висловив оригінальні ідеї, і ставить на обговорення друге питання. Його зміст визначається, як правило, «домашньою заготовкою», але деколи потрібно вносити в цю заготовку корективи, враховуючи думки, що прозвучали у груповому обговоренні.

Найчастіше буває так, що обговорення першого питання ще не призводить до гострої дискусії. Тому друге питання слід формулювати з метою заострення зіткнення думок, не порушуючи довірчої обстановки. Його обговорення теж завершується підбиттям підсумків, подякою всім, хто виступив і висуненням наступного питання. За такою схемою фокус-група працює до виявлення основних розбіжностей групи, всіх «за» і «проти» кожної з основних думок.

Подальшу дискусію слід повернути на шлях подолання розбіжностей, стимулювання вироблення консенсусу, формулювання конструктивних рекомендацій. На цьому засіданні фокус-групи завершується, але починається підсумковий етап роботи щодо використання цього методу.

На завершальному етапі:

- обробляються стенограма (відеозапис) засідання і протоколи спостережень (якщо останні велись);

- формулюються основні висновки про причини і характер розбіжностей з досліджуваної проблеми, способи їх подолання, про систему заходів вирішення даної проблеми;

- визначаються загальні результати проведеного дослідження.

Завершуючи опис фокус-групового методу, відзначимо основне обмеження його застосування. На його основі можна вивчати не всі, а лише ті проблеми соціального життя, за якими думки учасників фокус-групи досить компетентні і суперечливі.

В якості прикладу можна навести застосування методу фокус-групи за участі студентів-волонтерів ЧНТУ в рамках проекту «Соціальна інтеграція жертв націонал-соціалізму, тоталітарних режимів та інших людей літнього віку до громади м. Чернігова». Її результати дозволили виявити становище цільової групи проекту у міській громаді Чернігова та оцінити результативність проекту з точки зору добровільних помічників.

Учасниками заходу були 12 студентів-волонтерів, які разом з представниками цільової групи приймали найактивнішу участь у проектних заходах (клубах спілкування, творчих майстернях, тренінгах, круглих столах, святах, екскурсіях, виїздах на природу і т. інше), а також відвідували літніх людей, що обмежені у пересуванні, вдома в ході «Візитів уваги».

Мета фокус-групи: виявити рівень інтеграції жертв націонал-соціалізму, тоталітарних режимів та інших людей літнього віку до місцевої громади, визначити ступінь її відкритості до даних категорій жителів з точки зору волонтерів – учасників проекту.

Молодим людям було запропоновано до обговорення 11 питань, що розкривають ступінь включеності представників цільової групи проекту у міську громаду Чернігова, рівень її відкритості до цієї категорії осіб, а отже ступінь їх інтегрованості до суспільного життя міста.

Результати фокус-групи показали, що органи влади, окремі організації, громадськість докладають певних зусиль для посилення інтеграції жертв націонал-соціалізму, тоталітарних режимів, інших літніх людей до громади міста Чернігова. В якості прикладів називались загальноукраїнська програма «Місце зустрічі діалог», освітній проект «Університеті третього віку», діяльність Чернігівського національного технологічного університету, у тому числі, волонтерів тощо.

Проте у місцевої громади, на думку учасників, є чимало резервів, щоб покращити становище літніх людей. Зокрема, суспільство не в повній мірі бачить потенціал цієї категорії громадян, який полягає насамперед у їхньому неоціненному досвіді. Саме цей досвід має бути переданий і використаний молодим поколінням.

Також є проблеми з обліком даної категорії осіб, виділення їх серед інших літніх людей з метою активізації їхньої взаємодії з молоддю. Подальшого розвитку потребує інформаційне забезпечення процесу передачі досвіду від літніх до молодих людей.

Учасники фокус-групи висловили бажання і надалі продовжувати свою волонтерську діяльність, опікуючись проблемами літніх людей.

Підсумки даного заходу використані у методичному посібнику щодо соціально-психологічної роботи з жертвами націонал-соціалізму і тоталітарних режимів, а також передані засобом масової інформації та установам, які надають соціальну (психологічну) допомогу літнім людям, для планування та проведення необхідних заходів.

Таким чином, метод фокус-групи є не лише дієвим інструментом вивчення проблем окремих цільових груп населення, але й засобом для планування шляхів їх розв'язання.

Список використаних джерел:

1. Григорьев С.И., Растов Ю.Е. Основы современной социологии. Учебное пособие. Барнаул: Издательство Алтайского государственного университета, 2001.
 2. Куракина В. Фокусированные групповые интервью как метод сбора социологической информации // Философская и социологическая мысль, №2, 1993, с. 151 – 156.
-

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК НЕГАТИВНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДАНОГО ЯВИЩА

Актуальність: домашнє насильство - це складна та багатоаспектна проблема суспільства на сьогодні. Існує міф про те, що домашнє насильство зустрічається у сім'ях неблагополучного типу, малозабезпечених сім'ях або ж у сім'ях, де поширені такі явища, як пияцтво або наркоманія. Але насильство властиве для всіх соціальних груп і не залежить від економічного становища родини в цілому. Майже кожен член суспільства може зіткнутися з цим суспільним феноменом. В Україні проблема домашнього насильства майже не вивчалась, і тільки протягом останнього часу теми насильства у родині стали предметом публічного обговорення. Для того, щоб перемогти реальне зло, його треба визнати, відкрито обговорити проблему та шукати шляхи вирішення цієї соціальної проблеми. Проблема дослідження основних напрямків запобігання насильству в сім'ї є важливим питанням, що дає нам змогу глибоко дослідити питання домашнього насильства та визначити основні напрямки роботи з клієнтами соціальної роботи, що зіткнулись з цим соціальним явищем.

Мета дослідження: дослідити явище домашнього насильства як соціального феномену та напрямки запобігання насильства в сім'ї.

Даною проблематикою займалися такі науковці: А. А. Гусейнов, А. Карєва, К. Мінакова, О.М. Савчук.

За визначенням Закону України "Про попередження насильства в сім'ї", який Верховна Рада України ухвалила 2001 року, насильство в сім'ї - це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Як правило, суб'єктами насильства в сім'ї є:

- дружина чоловік;
- неповнолітні діти;
- престарілі батьки чиродичі;
- немічнородичі інваліди;
- усиновителі.

ознаками насильства можуть слугувати: замкнутість; демонстрація повної відсутності страху; неврівноважена поведінка; агресивність; схильність до нищення й насильства; уповільнене мовлення, нездатність вчитися; надто висока зрілість та відповідальність у порівнянні зі звичайними людьми цього віку; низька самооцінка; тривожність; намагання справити враження людини, що живе в злиднях; демонстрація страху перед появою батьків.

Ще одним поширеним стереотипом є переконаність постраждалих у тому, що вони мусять терпіти домашнє насильство задля дітей. За даними неурядових організацій, неповнолітні стають свідками кожного третього випадку насильства в сім'ї. Психологи стверджують, що діти, виховані в таких сім'ях, згодом самі виявляють більшу схильність ставати жертвами чи кривдниками, оскільки побачене та пережите згубно впливає на їхнє психічне здоров'я та нормальний розвиток. Крім того, люди часто не усвідомлюють, що насильство - це не тільки побиття, а й постійне приниження, образи, лайки. Нерідко скривджені вважають, що така їхня доля - зазнавати насильства, і вони мусять це терпіти. Таку позицію займати не варто, бо зазвичай кривдники не відразу вдаються до фізичних засобів впливу на жертву, однак, не зігнувшись із опором, натомість відчувши вседозволеність, переходять від словесної критики до фізичного насильства [1, с.52].

Люди, які страждають від насильства в сім'ї, нерідко вагаються, чи варто розповідати про це іншим. А якщо розповідати, то кому і чи допоможе це вирішити проблему.

У такому випадку, варто знати, що в нашій країні існує система допомоги потерпілим від насильства в сім'ї [2, с.76].

Насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. У більшості випадків протиправні дії проти когось із членів родини супроводжуються актами агресії, приниження та жорстокої поведінки. Протягом тривалого часу в Україні на рівні суспільства проблеми насильства в сім'ї активно не обговорювалися. Правозахисні громадські організації, зокрема жіночі, стали не тільки ініціаторами захисту жертв насилля, а й спонукали державні органи влади до формування необхідної законодавчої бази щодо розширення державної системи захисту потерпілих від насильства. Прийняття законодавчої бази у сфері попередження насильства в сім'ї свідчить про винесення цієї проблеми з розряду приватної проблеми родини на державний рівень.

Практично в усіх регіонах України почали функціонувати спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї, зокрема кризові центри, центри соціально-психологічної допомоги, спрямовані на надання комплексної психологічної, юридичної, інформаційно-консультативної, соціально-медичної та іншої допомоги, а також, у разі потреби, надають тимчасовий притулок (до 3 місяців), зокрема, жінкам і дітям, які потерпіли від насильства в сім'ї або опинилися в кризовій ситуації.

Ситуація, коли насильство у сім'ї є всякденністю, майже узаконеним, припустимим стандартом поведінки, отруює і розкладає сім'ю і все суспільство [3, с.45].

Висновки. Домашнє насильство – це явище не специфічно українське, а загальне, світове, що передбачає будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю. Феномен домашнього насильства має цілий ряд певних ознак. Домашнє насильство може бути класифікованим за

суб'єктами, що його вчиняють. Найпоширенішими видами домашнього насильства є фізичне насильство, моральне насильство, економічне насильство та сексуальне насильство. Домашнє насильство має два аспекти формування та розвитку: суспільний та державний. Мають місце необхідні зміни в умовах з'ясування щодо подолання даного негативного явища на суспільному рівні та на рівні держави.

Список використаних джерел:

1. Савчук О.М. Стратегії роботи із співзалежними жінками, які зазнають насилля в сім'ї // Практична психологія та соціальна робота. -2003.-№4. - С. 51-60.
2. Савчук О.М. Об'єктивізація впливу тренінгу асертивності на психологічний стан жінок, які зазнали насильства // Практична психологія та соціальна робота. - 2003. - №6. - С. 74-76.
3. Мінакова К. Основні соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінки - жертви сімейного насилля // Соціальна педагогіка. -2005. - №2. - С. 43-47.

Багатюк Ю.С., студентка гр. СЗ-131

Науковий керівник – к.психол.н., старший викладач Новик Л.М.

Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї

Сім'я є одним з вирішальних чинників становлення та розвитку особистості. Виховання – складний, комплексний, багатовимірний процес, здійснюваний різними суспільними інститутами. Ми можемо говорити про виховання у широкому розумінні – стосовно до всієї сукупності суспільних відносин, включень в які і прямо, й опосередковано формує особистість, і у вузькому – як про систему конкретних прийомів і впливів, що дозволяють досягти необхідного виховного ефекту. Однак і в першому, і в другому випадку своєрідним центром і фокусом виховання, безсумнівно, буде виступати сім'я.

Сім'я – це мала соціально-психологічна група, заснована на шлюбі або кровній спорідненості, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною допомогою, моральною відповідальністю. Одночасно – це соціальний інститут, що задовольняє потреби суспільства у відтворенні населення, організації навчально-виховної роботи, реалізації суспільного споживання, передачі культурної спадщини та ін.

Шлюб – це вільний, добровільний, рівноправний союз чоловіка і жінки заснований на почуттях взаємної любові та поваги, що полягає для створення сім'ї і породження взаємних прав та обов'язків подружжя.

А. Г. Харчев розкриває поняття шлюбу як історично мінливу форму відносин між чоловіком і жінкою, через які суспільство впорядковує статеве життя і встановлює подружні і родинні права та обов'язки.

Ю. І. Семенов вважає, що шлюб – це певна соціальна організація відносин між статями. Він припускає наявність певних прав і обов'язків між пов'язаними їм сторонами.

Таким чином, шлюб – це, перш за все, офіційне визнання взаємних зобов'язань двох дорослих людей. Але не кожен шлюбний союз можна назвати

сім'ю; гарний тому приклад – так званий фіктивний шлюб, який укладено жінкою та чоловіком або одним із них без наміру створення сім'ї та набуття прав та обов'язків подружжя.

Отже, шлюб – це історично змінна соціальна форма відносин між чоловіком і жінкою, з якої суспільство впорядковує і санкціонує їх статеве життя і встановлює їх подружні і батьківські права й обов'язки. Існуючі з давніх часів моральні норми шлюбних відносин доповнюються релігійними і юридичними установами, за допомогою яких держава і суспільство захищають шлюб і карають порушників установлень.

Говорячи про сім'ю і шлюб, слід мати на увазі те, що виникли вони в різні історичні періоди, а також те, що сім'я являє собою більш складну систему відносин, оскільки вона, як правило, об'єднує не тільки подружжя, але і їхніх дітей, інших родичів або просто близьких подружжю і необхідних їм людей.

Сім'я є об'єктом вивчення багатьох наук: соціології, психології, педагогіки, демографії, етики, історії та інших, цей факт обумовлює існування досить різних визначень даного поняття.

На думку А. Г. Харчева, сім'ю можна визначити як історично конкретну систему взаємовідносин між подружжям, члени якої пов'язані шлюбними чи родинними відносинами, спільністю побуту, емоційним зв'язком і взаємними моральними обов'язками.

Таким чином, сімейні відносини можуть складатися як реально існуючі союзи незалежно від форми їх укладення, тобто фактичні (незарєєстровані) та зарєєстровані шлюби. На думку В.П. Шахматова, «шлюб і сім'я існують лише тоді, коли обоє визнають себе одруженими – усвідомлюють себе членами однієї сім'ї».

Дослідження, проведені українськими соціологами, демографами, психологами, дозволяють оцінити сучасний стан функціонування сім'ї як критичний. Показниками такого стану виступають: катастрофічні погіршення матеріального благополуччя сім'ї, відсутність нормальних умов для її життєдіяльності, зниження народжуваності, динаміка розлучень, дисфункційний розвиток сім'ї, які проявляються в підвищенні сімейної напруги, незадоволеності, подавленні почуттів, співзалежності.

Ситуація, яка склалася в сфері шлюбу і сім'ї вимагає невідкладного втручання зі сторони суспільства, політиків, бізнесменів, вчених. Аналіз проблем, тенденцій, механізмів функціонування сім'ї дозволить розробити концепції і програми допомоги. Науковий підхід до вирішення завдань соціальної і демографічної політики заключається у врахуванні об'єктивних процесів розвитку сім'ї і соціально-демографічних тенденцій, які дають можливість прогнозувати майбутнє інституту сім'ї.

За результатами дослідження А. Г. Харчева ми можемо виділити і описати сучасні тенденції у функціонуванні української сім'ї:

- Все більшого розвитку набуває неповна і позашлюбна сім'я.
- Багато чоловіків і жінок свідомо не вступають у шлюб, а задоволення потреби в коханні пов'язують із пошуком сексуального партнера, а не створенням сім'ї.
- Дошлюбна поведінка молоді характеризується активними сексуальними поведінками на фоні недостатньої психосексуальної обізнаності.

- Зростає кількість молодих сімей (до 39%), основним мотивом заключення шлюбів яких було "народження дитини". За нашими даними значна доля таких сімей (до 31%) розпадається протягом трьох років.

- Серед мотивів вступу в шлюб у молоді домінують раціональний і матеріальний розрахунок.

- В дошлюбній поведінці молодих людей спостерігається неадекватно-завищені вимоги до особистості партнера і до шлюбу в цілому (частіше у жінок), що веде до відмови від створення сім'ї і самоактуалізації особистості в професійній діяльності.

- В установках на лідерство і керівництво в сім'ї значна частина чоловіків (72%) віддають перевагу чоловіку, більша частина жінок орієнтована на демократичну сім'ю. Але в сімейному житті багато молодих жінок виявляють тенденцію до домінування і маніпуляції партнером, дітьми.

- Сучасні сім'ї, вступаючи в шлюб, стійко орієнтовані на малодітну сім'ю.

- Більшість пар (з різним сімейним стажем) не схильні до співробітництва, пошуку шляхів стабілізації відносин, у них не сформовані соціально-психологічні уміння вирішувати міжособистісні проблеми. Все це формує установку на розлучення як засіб вирішення конфліктів і напруги.

- Сучасна сім'я характеризується дезінтегрованістю і незахищеністю її членів перед зовнішніми факторами.

- Аналізуючи якісні показники сімей, відмічено, що середню сучасну сім'ю відрізняє: закритість, консервативність, дисгармонійність, корпоративність у відносинах.

- Прослідковується зростання кількості розлучень людей похилого віку.

- Збільшується кількість жінок незадоволених сексуальними відносинами з чоловіком.

- Збільшилися скарги подружжя на сексуальні дисфункції, які детерміновані психологічними факторами.

- Погіршуються батьківсько-дитячі відносини. Відомий американський дослідник D.Bradshaw рахує, що джерелом кризи сім'ї виступають батьківські норми, які, не дивлячись на розвиток суспільства, залишаються незмінними вже протягом 150 років.

Нормам, які вкорінилися, характерні авторитарна, домінантна поведінка батьків, подавлення дитячих потреб, заборона прояву емоцій і почуттів, використання дітей для задоволення своїх незадоволених потреб, що в комплексі формує співзалежну поведінку і веде до дисфункційного розвитку особистості.

- Значна частина молоді орієнтована на повторний шлюб і позашлюбні зв'язки (у випадку, якщо шлюб невдалий).

- До сімей, які включені в "групу ризику" можна віднести:

1. По стажу шлюбу - молоду, літню сім'ю.
2. По віку подружжя - 17-20-річні, 38-42-річні, 50-64-річні.
3. Різниця в віці подружжя - 1-3 роки, 10-20 років.
4. Шлюби заключені по "вагітності нареченої".
5. Сім'ї військовослужбовців, бізнесменів, безробітних.

- На фоні описаних тенденцій відбувається зниження цінності сім'ї, її значення для особистості.

- В умовах економічної нестабільності, зниження матеріального достатку сім'ї, подружжя вимушене шукати інші форми заробітку (бізнес, індивідуально-торгівельна діяльність), що вносять зміни в життєві плани сім'ї і її функціонально-рольову структуру.

- Неузгодженість функцій і ролей збільшує незадоволеність шлюбом.

Встановлено, що багато з молодого, середнього і літнього подружжя незадоволені життям (біля 63%). 48% опитаних мають позашлюбні зв'язки, які їх влаштовують.

Задоволеність чи незадоволеність шлюбом залежить від багатьох складових, в яких людині іноді дуже важко розібратись. Найбільш складна сторона задоволеності сімейним життям заключається в тому, що людина може бути глибоко незадоволена сама собою. Ця прихована незадоволеність може переноситись на членів сім'ї (дружину, чоловіка, дітей). Роздратування, злість, викликані власними лінощами, слабкістю волі, неорганізованістю, невихованістю, можуть відбитись на взаєминах з оточуючим людьми. В таких випадках людина хворобливо реагує на критику власних недоліків. В практиці психологічного консультування шлюбнорозлучних сімей постає необхідність звертатись до діагностики задоволеності шлюбом.

Виходячи із теоретичних і експериментальних даних А. Г. Харчевим, були виділені критерії, за допомогою яких визначали задоволеність шлюбом:

а) якість подружніх відносин (рівень емоційних відносин в сім'ї, інтенсивність і зміст спілкування в шлюбі, відпочинок сім'ї)

б) орієнтація на спільну діяльність в сім'ї. Участь подружжя в домашніх справах;

в) відношення до грошей, матеріальне забезпечення сім'ї;

г) значимість дітей в житті людини, дітність сім'ї, ступінь участі у вихованні дітей;

д) значимість сексуальних відносин;

е) рівень бар'єру перед руйнуванням шлюбу, лояльність по відношенню до розлучення;

ж) наявність чи відсутність альтернативи шлюбу.

Таким чином, аналізуючи дослідження, проведені українськими соціологами, демографами, психологами, ми можемо оцінити сучасний стан функціонування сім'ї як критичний. Показниками такого стану виступають: катастрофічні погіршення матеріального благополуччя сім'ї, відсутність нормальних умов для її життєдіяльності, зниження народжуваності, динаміка розлучень, дисфункційний розвиток сім'ї, які проявляються в підвищенні сімейної напруги, незадоволеності, подавленні почуттів, співзалежності. Ситуація, яка склалася в сфері шлюбу і сім'ї вимагає невідкладного втручання зі сторони суспільства, політиків, бізнесменів, вчених.

Балика Б.О., студент групи СР-151,
Каленіченко Т.І., доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет

ДИТЯЧА БЕЗПРИТУЛЬНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Актуальність проблеми. Проблема дитячої безпритульності є однією з найгостріших та найбільочущіших проблем в Україні. Сучасний стан дитячої безпритульності та бездоглядності в Україні дає підстави стверджувати, що державі не вдається вживати ефективних заходів щодо попередження такого соціального явища як дитяча безпритульність та бездоглядність. В умовах несприятливої економічної ситуації, кризи інституту сім'ї, особливе значення набувають превентивні заходи держави щодо профілактики соціального сирітства, дитячої безпритульності та бездоглядності. Недостатня увага до дітей з боку держави призвела до збільшення росту безпритульності, жорсткого поводження з ними, залучення до антигромадської діяльності. Ця проблема існує в багатьох країнах не винятком є і сучасна Україна, яка має високі показники дитячої безпритульності.

Мета статті - дослідити причини появи соціального явища дитячої безпритульності та визначити шляхи подолання дитячої безпритульності в сучасній Україні. Завдання, які ми ставимо перед написанням статті: розкрити зміст поняття «дитяча безпритульність» та визначити шляхи подолання дитячої безпритульності в сучасній Україні.

Проблема дитячої безпритульності стала предметом дослідження науковців з різних галузей науки, зокрема, соціальної педагогіки, соціології, соціальної демографії. Зокрема, дослідженням етіології та історії виникнення соціального явища «дитяча безпритульність» займалися такі науковці як О.В. Суліма, С.В. Лисенко, Ю.М. Петренко; причини появи категорії клієнтів соціальної роботи "діти вулиці" - А.Й. Капська, О.В. Безпалько; соціально-правові основи захисту дітей, що потребують соціально-педагогічної допомоги - С.Я. Харченко, І.М. Ковчина. Проаналізувавши наукові доробки вчених, ми дійшли висновку, що проблема безпритульності з'явилась не вчора і навіть не рік назад, але за різних соціально-економічних умов розвивалась по-різному. Найчастіше, безпритульними стають діти із неблагополучних родин: мати та батько зловживають алкогольними напоями; в сім'ї відбувається насильство.

Вважаємо за доречне, визначити поняття «безпритульні діти». Отже, проаналізувавши наукові доробки вчених, ми дійшли висновку, що безпритульні діти – це діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю чи дитячий заклад де вони проживали; діти, що за своїми психологічними ознаками схильні до постійного перебування на вулиці; діти, позбавлені систематичного батьківського піклування; аутсайтери шкільних колективів; діти з яскраво вираженими ознаками важковихованості, схильні до беззмістовного проведення часу. Визначивши поняття «безпритульні діти», розглянемо причини, які спонукають дитину покинути рідну домівку.

Однією з найголовніших причин, чому все ж таки діти покидають родину є непорозуміння. Батькам часто здається що вони роблять все для свого чада: дитина нагодована, гарно вдягнена, має кишенькові гроші. Рідні впевнені в тому що у їхньої дитини є все для щасливого дитинства. Більшість батьків навіть і не підозрює, що дітям не вистачає елементарної уваги з їх боку, якої вони так потребують. Від дитини не можна відкупитися подарунками чи сюрпризами їм потрібне батьківське тепло. Більшість дітей приймають рішення покинути домівку через те що є:

- 1) конфлікт з батьками;
- 2) психічні захворювання;
- 3) бажання бути вільним (бунт проти батьків);
- 4) сварки між батьками, розлучення батьків;
- 5) дитяча наркоманія;
- 6) ведення аморального способу життя батьків.

Варто відмітити роль установ у роботі з безпритульними та бездоглядними дітьми. Отже, до основних завдань установ для безпритульних і бездоглядних дітей і підлітків ми можемо віднести: профілактику бездоглядності, бродяжництва; психолого-медичну допомогу дітям, які потрапили з вини батьків або у зв'язку з екстремальною ситуацією (у тому числі у зв'язку з фізичним і психічним насильством або з небезпечними для життя і здоров'я умовами проживання) в безвихідне становище; формування у дітей та підлітків позитивного досвіду соціальної поведінки, навичок спілкування та взаємодії з оточуючими людьми; виконання опікунських функцій по відношенню до тих, хто залишився без батьківської уваги і турботи, засобів до існування; психологічну та педагогічну підтримку, яка сприяє ліквідації кризових станів особистості; сприяння поверненню в сім'ю або подальше життєустрою дітей; забезпеченню можливості отримати освіту; турботу про подальше впорядкування, місці проживання.

Основна мета діяльності таких установ - соціальний захист і підтримка нужденних в цьому дітей, їх реабілітація та допомога в життєвому визначенні. Створення спеціалізованої установи для дітей і підлітків надає реальну можливість надати їм екстрену допомогу. Фахівці, які працюють в даних закладах виділяють три основних етапи у роботі з дітьми:

- діагностична робота;
- реабілітація, програма якої заснована на даних, отриманих після всебічної діагностики;
- постреабілітаційний захист дитини.

Проблема бездоглядності та безпритульності тісно пов'язана з такими негативними явищами, поширеними в середовищі неповнолітніх, як правопорушення, алкоголізм, наркоманія, проституція.

Варто відмітити, що у зарубіжних країнах існують різні категорії соціальних працівників, які займаються проблемами реабілітації підлітків. Крім дільничних, що діють безпосередньо в громаді, ряд соціальних працівників функціонує в освітніх та лікувальних установах, молодіжних та підліткових центрах, проводячи індивідуальну та групову роботу.

На сьогодні в Україні, склалася певна система корекційно-реабілітаційної роботи з неповнолітніми, які перебувають у важкій життєвій ситуації. Ця система включає в себе різні державні та громадські організації, які в межах своєї компетенції здійснюють заходи щодо ліквідації девіантної поведінки серед неповнолітніх.

Список використаних джерел:

1. Маркевич І. Реінтеграція в соціум: оперативна та результативна / Маркевич І. // Соціальний захист. – 2010. – № 8. – С. 49–51.
2. Мельников Ю. Бездомні отримують дах над головою, реєстрацію та шанс знайти роботу / Мельников Ю. // Соціальний захист. – 2010. – № 6. – С. 19–20.
3. Рідкодубська А. А. соціальна робота з дітьми та молоддю: курс лекцій для студентів напрямку підготовки «Соціальна робота» / А. А. Рідкодубська. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 223 с.
4. Сивошляк О. В. Проблеми бездомності та безпритульності деформують соціум / Сивошляк О. В. // Соціальний захист. – 2010. – № 4. – С. 46–49.
5. Сущенко О. Бездомність – не вирок / Сущенко О. // Соціальний захист. – 2009. – № 12. – С. 43–45.
6. Тарасюк І. Професійна інтеграція бездомних: австрійська модель / Тарасюк І. // Соціальний захист. – 2010. – № 8. – С. 49–51.

Біжовець Ю.С., студентка групи СР-132
Науковий керівник – старший викладач Євдокименко Р.І.
Чернігівський національний технологічний університет

НАРКОМАНІЯ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ПРОЯВ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Актуальність вибраної теми обумовлена тим, що проблеми, пов'язані з вживанням наркотиків, стали сьогодні загрозливим викликом українській нації і державі. Особливо гостро в сучасному суспільстві постала проблема наркоманії, яка перетворилася на проблему всіх верств населення, починаючи з людей, що живуть за межею бідності та закінчуючи заможними людьми.

Відносно нашої країни ця проблема є особливо актуальною, що пов'язано з недостатньо високою культурою суспільства, а також із певними світоглядними уявленнями людей стосовно наркотиків, із стереотипами громадської думки щодо ставлення до споживачів цих речовин. Вирішення цієї проблеми залежить від позиції всього людства і ступеня усвідомлення важливості її кожною людиною. Особливо це стосується молоді, розуміння нею своєї відповідальності за майбутнє Вітчизни, здоров'я нації, формування духовних цінностей, усвідомлення визначальної ролі здорового способу життя та формування індивідуальної поведінки кожної молодої людини на цих засадах.

У кінці ХХ та на початку ХХІ століття зловживання наркотичними засобами у світі перевершило всі критичні межі. Сьогодні в усіх країнах світу, зокрема й Україні, відбувається неухильне «омолодження» наркоманії. У останнє десятиліття й для України вживання неповнолітніми та молоддю алкоголю, наркотичних й інших психоактивних речовин перетворилося на проблему, що представляє серйозну загрозу здоров'ю населення, економіці країни та соціальній сфері.

Етимологічно термін «наркоманія» пов'язаний з поняттям «наркотик» (від грец. *narkotikos*- заколисливий) і означає речовину, що збуджує або пригнічує центральну нервову систему людини й тварини [2].

Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» дає таке визначення: «Наркоманія - психічний розлад, зумовлений залежністю від наркотичного засобу або психотропної речовини внаслідок зловживання цим засобом або цією речовиною. Наркотизм – це відносно розповсюджене, статистично стійке соціальне явище, що виражається у споживанні деякою частиною населення наркотичних або токсичних засобів і відповідних наслідках» [1].

Кожна людина усвідомлює, наскільки серйозною проблемою сьогоденного суспільства є наркоманія. За даними незалежних експертів кількість наркозалежних в Україні — 1,5-2 мільйона осіб, що в десятки разів перевищує різні офіційні цифри.

За статистичними даними 2010 року Міністерства охорони здоров'я в Україні - понад 8% - 26% школярів у віці 13-16 років пробували наркотики хоча б один раз. Нині наркозалежність помолодшала до 10-11-ти років.

Наркотичні речовини руйнують всі органи, але передусім вони згубно впливають на центральну нервову систему. Одні наркотики гальмують нервову активність мозку, інші стимулюють її, у цьому полягає розходження в їхніх психічних ефектах. Має значення кількість прийнятого наркотику, його чистота та концентрація, шлях введення, а також психічний і фізичний стан людини, яка вживає наркотики, її очікування та реакція оточуючих. [3].

У осіб, які почали вживати наркотики у період становлення особистості (у підлітковому віці) протягом 2-5 років формуються стійкі паталогічні особистісні зміни, їх поведінка стає психоподібною, часто поєднуються з антисоціальними і асоціальними діями. Вживання наркотиків у підлітковому віці призводить до зниження інтелекту. Сильно знижується здібності до вищих асоціацій, творчості. Коло інтересів різко звужується і обмежується основною метою – добути наркотик.

Наркотики, потрапляючи до організму, дезорганізують сприйняття кольору, форму предметів, звуків, втрачається відчуття часу і простору. У деяких випадках можливе формування хронічних психозів, що нагадують шизофренію, з маренням, галюцинаціями.

Внаслідок постійної інтоксикації може розвинути цукровий діабет й інші ендокринні захворювання, сповільнюється ріст і розвиток м'язової системи, страждає статеві функція. У чоловіків розвивається статево безпліддя у жінок відмічають розлади менструального циклу, викидні, передчасні пологи [5].

У неповнолітніх наркоманів, особливо в тих, які вдихають наркотичні отруєння, вражаються органи дихальної системи, пригнічується їх функція. У цьому разі страждають як верхні дихальні шляхи, так і легені.

Молоді люди, що вживають наркотики, часто страждають на такі специфічні й інфекційні захворювання, як вірусний гепатит, стафілококовий ендокардит, сифіліс, правець, пневмонія, запалення вен (тромбофлебіт), й інші захворювання шкіри [6].

Щоб визначити наслідки дії наркотиків, не завжди треба лікарське обстеження, іноді за зовнішнім виглядом можна визначити характер захворювання. Насамперед випадає в очі фізичне виснаження. Підлітки наркомани худі, бліді, виглядають набагато старшими за свій вік. Обличчя їх спотворені ранніми зморшками, жовтувато-сірого відтінку, шкіра поступово робиться сухою, лущиться, часто пігментована. Нерідко розвивається екзема. Організм зневоднений, позбавлений необхідного запасу вітамінів і білків [4].

У наслідок порушення живлення волосся в наркомана підлітка, як правило, випадає волосся, втрачає блиск, стає ламкими. Порушення відбувається і на нігтях: нігтьові пластинки по товщині, зморшкуваті, ламкі, розшаровуються. Зуби вражаються карієсом. “гнилі” зуби і парадантид – звичне явище у зовнішності молодого наркомана. Через декілька років прийому наркотиків у молодих людей не має більшої частини зубів [4].

Отже, крах, до якого приходять наркоман, невідворотний. Цей крах – плата за відступництво від нормального способу життя, за те, що він переступив етичні та моральні правила і норми, вироблені людством у процесі розвитку.

Підсумовуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що в наш час проблема наркоманії набула характеру соціального лиха. Підліткова наркоманія - це «чума» нашого часу, сучасна «мода на наркотики» з кожним роком робить залежними тисячі молодих людей.

Аналіз соціологічних робіт дозволяє зробити висновок про те, що у вітчизняній соціальній роботі ще не склався єдиний концептуальний підхід щодо вивчення наркотизму, не виділені його механізми, не розглянута сукупність чинників, які визначають динаміку наркотизму в період трансформації українського суспільства. Відсутнє узвичаєне й однозначне визначення наркотизму як різновиду девіантної поведінки, і тим більше як соціального явища, усі базові поняття дотепер є дискусійними та відбувається їхня синонімізація. І тому для вирішення цього питання необхідно дивитися у корінь самої проблеми, необхідно з'ясувати причину і створити умови, щоб у майбутньому вона не призвела до небажаних результатів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15.02.1995 № 62/95-ВР (остання редакція від 01.01.2008 на підставі Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів»» від 22.12.2006 № 530-V).
2. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства / І. К. Білодід. – Київ: Нова думка, 1970. — Т. 5. – 173 с.
3. Грибан В. Г. Валеологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів./ В. Г. Грибан. – Київ: Центр учбової літератури, 2005. – 251, с.
4. Левин Б. М. Б. М. Наркомания и наркоманы : Кн. для учителя / Б. М. Левин Б. М.. – Москва: Просвещение, 1991. – 159 с.
5. Наркомания у підлітків / В. С. Битенский, Б. Г. Херсонський, С. В. Дворяк, В. А. Глушков. // Здоров'я. – 1989. – С. 16.
6. Юнак В. Ю. Наркоманія шлях до бездні / В. Ю. Юнак. // Здоров'я. – 2001.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Актуальність дослідження. Освіта є однією з найважливіших сфер людської діяльності і визначальним фактором розвитку людства. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються на сучасному етапі розвитку українського суспільства, покликali необхідність змін в системі вищої освіти. Нові умови ставлять перед кожним навчальним закладом завдання докорінно переглянути сам підхід до організації навчально-виховного процесу, до змісту фахової підготовки і виховання студентів. Створення ефективної системи соціальної освіти є важливою передумовою вирішення багатьох соціальних проблем засобами професійної соціальної роботи.

Аналіз підходів до підготовки соціальних працівників став предметом дослідження багатьох науковців: А. Капської, О. Карпенко, Л. Міщик, І. Мигович, В. Андрущенко, В. Поліщук, С. Харченко, Є. Холостової, Н. Горішної, Н. Зобенько, М. Видиш та ін.

Метою статті є аналіз сучасних теоретичних підходів до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури засвідчив, що методологічним підґрунтям сучасної освіти виступають різні підходи. Зокрема, *гуманістичний підхід* (О. Вишневський, І. Бех, А. Макаренко, Я. Коменський, В. Сухомлинський, М. Пирогов, К. Ушинський та ін.) – сприяє реалізації принципу світогляду, в основі якого знаходяться вищі цінності: повага до людей, турбота про них, милосердя; забезпечення прав особистості на вільний прояв здібностей, переконань; усвідомлення здатності до вдосконалення людини, її необмежених можливостей; ствердження людини як критерію оцінки рівня суспільних відносин; свобода, справедливість, гідність людської особистості, працелюбність, досконалість, благородство тощо. Гуманістичний підхід у системі освіти передбачає: не лише вивчення дисциплін гуманітарного циклу, але й особистісно-духовну спрямованість кожної навчальної дисципліни; позитивну атмосферу взаємодії між викладачами та студентами, в основі якої повага до людини, порядність, увага, чуйність, співчуття; здійснення освіти в контексті толерантності тощо, що є надзвичайно важливими якостями соціальних працівників [2].

Особистісно-орієнтований підхід (Ю. Мацкевич, І. Бех, С. Пашенко, Л. Міщик та ін.) до підготовки соціальних працівників спрямований на цілісний розвиток майбутнього спеціаліста, на поєднання його виховання та навчання на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Він має відбуватися з урахуванням принципів співпраці та партнерства, гуманізації й індивідуалізації відносин викладача і студента, залучення студента у творчу діяльність. В основі розробки особистісно-орієнтованого навчання та виховання покладено принцип визнання

індивідуальності особистості, створення необхідних умов для всебічного, гармонійного її розвитку, для виявлення рівня її пізнавальної активності, творчої обдарованості, можливостей і здібностей, що потребують подальшого розвитку. Формування особистості майбутнього фахівця в умовах вищої школи характеризується тим, що поряд із загальним навчанням та розвитком особливу увагу слід приділяти розвиткові професійно важливих особистісних якостей.

Л. Іванова наголошує на особливій ролі професійно важливих якостей у діяльності соціально-педагогічних працівників. Вона виділяє три групи цінностей-якостей, які мають гуманістичний характер: якості, зумовлені гуманістичними цінностями діяльності соціально-педагогічного працівника (гуманність, життєлюбство, оптимізм, толерантність, справедливість, совість, почуття обов'язку, відповідальність, чесність, милосердя тощо); якості, які характеризують комунікативну сторону діяльності соціально-педагогічного працівника (комунікабельність, альтруїзм, чуйність, емпатійність тощо); якості, що характеризують ціннісне ставлення соціально-педагогічного працівника до самого себе (самоцінність, адекватна самооцінка, впевненість у собі, самоповага, скромність, почуття гідності, вимогливість до себе тощо)[3].

З позицій *інформаційного підходу* розглядає підготовку майбутніх соціально-педагогічних працівників Г. Локарева. Дослідниця виділяє чотири основних аспекти підготовки соціальних працівників до професійного спілкування в контексті інформаційного підходу: інформаційне забезпечення змісту підготовки, що становить основу процесу підготовки; інформаційні потоки у професійному спілкуванні, що характеризують процес безпосереднього спілкування в контексті соціально-педагогічної діяльності; інформаційні засоби навчання, до яких Г. Локарева зараховує, поряд із традиційними (підручники, посібники тощо), такі засоби отримання інформації, як комп'ютерна техніка, аудіо- та відеозаписи тощо; художньо-естетична інформація, яка є доцільною як у навчальному, так і у виховному процесах формування професійного спілкування майбутнього спеціаліста.

Цікавим є твердження дослідниці про те, що різні типи художньо-естетичної інформації можуть виступати важливим засобом професійної підготовки майбутнього спеціаліста на всіх його рівнях. Зокрема, у навчальному процесі художньо-естетична інформація може використовуватись як дидактичний засіб, засіб управління навчальною діяльністю та емоційним станом студента, засіб професійної діяльності та формування професійно важливих умінь та якостей відповідно до розробленого матрикулу. З погляду виховного процесу в підготовці майбутніх соціальних працівників різні типи художньо-естетичної інформації можуть використовуватись як засіб загальнокультурного та художньо-естетичного розвитку особистості майбутнього спеціаліста [1].

Аксіологічний (ціннісний) підхід (В. Андрущенко, С. Гончаренко, О. Вишневський, І. Зязюн, Б. Гершунський, О. Сухомлинська, Л. Рибалка, Н. Ткачова, В. Сластьонін та ін.) у педагогіці є системоутворювальним фактором, що виконує роль механізму зв'язку між теорією і практикою, розкриває професійно-етичну культуру фахівця як сукупність педагогічних

цінностей; дозволяє вивчати явища з точки зору виявлення їхніх можливостей для задоволення потреб людини.

В. Андрущенко тлумачить аксіологію як вчення про теорію цінностей, що досліджує якості та властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби, інтереси, бажання людини. З практичної точки зору це означає, що на зміну необхідності підганяти особистість до досконалої моделі засобами виховання, приходить необхідність розвитку людини, за якої ідея пошуку компромісу консолідує протиріччя особистості та суспільства; педагогічний вплив поступається взаємодії, співробітництву, партнерству, орієнтаціям на реальну свободу особистості, діалог з нею, а не ідея диктатури «об'єктивних» вимог [2].

У межах акмеологічного підходу основними категоріями виступають: людина, розвиток, діяльність, продуктивність, творчість, професіоналізм (А. Бодальов, К. Абульханова-Славська, А. Маркова та ін.). Сутність акмеологічного підходу полягає у: орієнтації людини на постійний саморозвиток і самовдосконалення; вивченні особистості як цілісного феномена в єдності сутнісних характеристик (індивід, особистість, індивідуальність); необхідності мотивації високих досягнень; прагненні досягати високих результатів, життєвих успіхів; організації творчої діяльності особистості на всіх етапах її неперервної освіти; створенні необхідних умов для самореалізації її творчого потенціалу. В основі саморозвитку і самоорганізації лежать потреби людини до нових досягнень, прагнення до успіху і вдосконалення, активної життєвої позиції, позитивного мислення, усвідомлення своїх можливостей та розуміння суті життя.

Акмеологія розглядає людину як суб'єкт життєдіяльності, здатний до саморозвитку і творчості, до самоорганізації свого життя і професійної діяльності, що є для майбутніх соціальних працівників особливо важливим і значущим [4].

Науковці (В. Беспалько, Н. Тализіна, А. Макаренко, А. Вербицький, В. Сухомлинський, та ін.) та практики (Т. Ільїна, І. Лернер, М. Кларін та ін.) визнають незаперечним у системі професійної освіти *технологічний підхід*. У професійній педагогіці сучасне розуміння технологічного підходу полягає у спрямуванні навчання на розвиток творчих здібностей особистості, для чого впроваджують систему різнорівневих творчих завдань; передбачає вирішення низки теоретичних і практичних завдань, гнучкої організації навчальним процесом, використання методів і засобів навчання у ВНЗ; охоплює напрями дидактики вищої школи: проблемне і проблемно-модульне навчання; діалогове і контекстне навчання; ігрове модулювання тощо [2].

Нами було проведено опитування серед 60 студентів 5 курсу факультету «Соціальна робота» Чернігівського національного технологічного університету щодо пріоритетності підходів до навчання. Як засвідчили результати, на першому місці – особистісно-орієнтований підхід, на другому – когнітивний, на третьому – гуманістичний, на четвертому – інформаційний, на п'ятому – традиційний підхід, на шостому місці – аксіологічний, на сьомому місці – технологічний підхід, на восьмому – біхевіористичний і на останньому місці – акмеологічний підхід.

На запитання «Чи потрібен контроль з боку викладача?» 53% опитаних відповіли – «Так», 47 % - «Частково». А на запитання «Чи підвищився б рівень знань, якщо б не було оцінювання?», 88 % студентів відповіли «Ні», 6% опитаних вважають «Так», 6% відповіли «Можливо».

Висновки. Таким чином, навчання соціальних працівників у вищих навчальних закладах має базуватися на використанні різноманітних підходів до професійної підготовки, що сприятиме розширенню перспектив професійного вдосконалення фахівців соціальної роботи. Отримані результати свідчать, що використання особистісно-орієнтованого підходу при підготовці соціальних працівників є найбільш ефективним, що дозволяє створити максимально сприятливі умови для розвитку і саморозвитку особистості молодшої людини, виявлення і активного використання її індивідуальних особливостей у навчальній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Філь О. Аналіз проблеми професійної підготовки соціальних педагогів у вищій школі / О. Філь // Витоки педагогічної майстерності. – 2012. - №10. – с. 305.
2. Чубук Р. В. Методологічні концепти дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до соціально-превентивної діяльності / Р. В. Чубук // Наукові праці. Педагогіка. – 2014. - Випуск 233. – Том 245. – с. 115- 117.
3. Иванова Л. К. Гуманистические ценностные основы социально-педагогической деятельности: учебное пособие / Л. К. Иванова. – Тамбов: Из-во Тамб. ун.-та, 2002. – 79 с.
4. Данилова Г. С. Акмеология: сущность становления, практичне втілення / Г. С. Данилова // Педагогіка і психологія. – 2009. - №1. – с. 90-98.

Бушко Н.С., студ. гр. СР-132,
Євдокименко Р.І., старший викладач

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОФІЛАКТИКИ ПРОСТИТУЦІЇ

Соціально-культурні зміни, лібералізація політичних і духовно-моральних відносин, масове поширення гедоністичних цінностей, що спостерігаються сьогодні на міжнародній арені, є сприяючими факторами поширення різних форм девіантної поведінки, до яких відносять проституцію. Вона проявляє себе як негативне соціальне явище, яке вже давно набуло міжнародного характеру та виявляє тенденцію до неухильного зростання.

Виходячи з аналізу історичного досвіду, можна говорити про три види (моделі) законодавчого ставлення до феномену проституції:

1. Декримінаційна модель. У цьому випадку секс-індустрія набуває легального характеру. До цієї групи держав належать Нідерланди, Німеччина, Австралія, Греція, Швейцарія, Туреччина, Перу, Еквадор.
2. Модель обмеженої легалізації. Відповідно до цієї системи проституція не вважається злочином, але за законом караються дії, спрямовані на втягнення жінок до проституції. Таке законодавство запроваджене в Бельгії, Великій Британії, Канаді, Індії, Угорщині.
3. Аболіціоністська модель. Особливістю цієї моделі є положення, що проституція злочином не вважається, але передбачається кримінальна

відповідальність за будь-яке залучення третіх сторін. Така система запроваджена а Болгарії, Бірмі, В'єтнамі, Об'єднаних Арабських Еміратах, Шрі-Ланці, Непалі, Таїланді, Уганді, Намібії, Танзанії, Ісландії, Іспанії, Мальті, Польщі, Словенії, Китаї, Японії, Румунії, США (крім штату Невада), Чехії, Україні, Фінляндії, Франції, на Філіппінах [5].

Зважаючи на умовність цієї класифікації, можна зробити висновок, що світове співтовариство залишається полярно-розмежованим у законодавчих механізмах щодо сфери коменційного сексу.

Значний крок у вирішенні проблеми, що розглядається, був зроблений у 1950 році, коли Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами [4].

Держави, що підписали Конвенцію, зобов'язалися піддавати покаранню кожного, хто схиляє або спокушає з метою проституції іншу особу, експлуатує проституцію іншої особи, утримує будинки терпимості, управляє ними або їх фінансує, здає в оренду або наймає будівлю, знаючи, що воно буде використовуватися в цілях проституції третіми особами [1].

Питаннями боротьби з проституцією активно займається Міжнародна кримінальна поліція (Інтерпол). Таким чином, експлуатація проституції переслідується світовим співтовариством [4].

У рамках соціальної роботи профілактика проституції не має чітко окресленої спрямованості. Аналіз міжнародного досвіду соціальної роботи показав, що проводиться робота з неблагополучними сім'ями, з жінками, з неповнолітніми, схильними до девіантної поведінки. Популярним є патронаж неповних сімей, сімей алкоголіків, що мінімізує виникнення проституції в таких сім'ях. У багатьох країнах існують притулки, центри для жінок, які зазнають насильства або перебувають у важкій життєвій ситуації, що допомагають їх захистити [6].

Важлива увага приділяється організації дозвілля неповнолітніх, їх працевлаштуванню, що вирішує проблеми зайнятості і відволікає від вуличних компаній з девіантною поведінкою. А поширена на Заході робота соціальних служб здатна змінити і вуличну компанію [2].

Таким чином, соціальна робота за вказаними напрямками допомагає усунути фактори, які сприятимуть виникненню проституції.

У США широкого розвитку набули групи самопомогі, коли проблемні сім'ї об'єднуються з метою вирішення життєвих проблем [3].

Це так званий патронажний метод, який базується на принципах гуманізму, активності та участі клієнтів у подоланні своїх труднощів.

Досвід роботи з таким методом використовується і в Німеччині серед неблагополучних сімей та підлітків з девіантною поведінкою [3;247].

Слід зазначити, що сімейні проблеми соціальні служби багатьох країн вирішують, пропонуючи родині цілий набір послуг професійних соціальних працівників: сімейне консультування, терапія, послуги з ведення домашнього господарства, фінансова допомога малозабезпеченим сім'ям [2].

Отже, робота з сім'єю нерозривно пов'язана із захистом і підтримкою дітей. А робота з дітьми, як відомо - одна з найбільш складних, конфліктних, суперечливих сфер діяльності соціальних працівників.

Мета основних профілактичних заходів у Норвегії - поліпшити життєві умови дітей. Профілактичні заходи соціальних служб Норвегії такі: сімейний нагляд, економічна підтримка, допомога у вирішенні будь-яких проблем [3].

В Ісландії проблеми дітей і підлітків вирішує комітет соціальних послуг, який активно проводить серед них попереджувальну роботу.

У США робота з підлітками «групи ризику» будується на основі ряду програм. Бюро соціальних послуг молоді, виступаючи в ролі посередників, контролюють діяльність сервісних організацій з метою відповідності її потребам неповнолітніх. Деякі бюро самі надають послуги [3].

У багатьох країнах працюють молодіжні, підліткові клуби. Наприклад, такі клуби в Норвегії створюються соціальними службами та організують діяльність молоді з метою запобігання проявів девіантної поведінки.

У Німеччині, зробивши висновок про недостатність використання класичних методів соціальної роботи, широко використовують соціальну педагогіку, яка займається питаннями виховання та освіти клієнтів. Активний педагогічний вплив допомагає коригувати поведінку клієнта, а також підвищує рівень обізнаності в тих чи інших питаннях.

Для неповнолітніх створюються притулки тимчасового проживання. У таких центрах надається медична, соціальна та психологічна допомога. Існують і діють програми, підготовлені вченими з психологічної підтримки неповнолітніх [7].

Ще одним напрямком соціальної роботи з профілактики проституції є соціальна підтримка жінок. Так, у Норвегії, США, та інших країнах для них функціонують притулки, в яких можна тимчасово проживати.

Останнім часом значна увага приділяється соціальній підтримці неповнолітніх матерів, які в своїй більшості є малозабезпеченими, іноді самотніми із-за конфлікту зі своєю сім'єю.

Представляє інтерес поширена на Заході робота в громаді, яка вирішує проблеми девіантної поведінки, до яких відносять і проституцію.

Таким чином, профілактика проституції ґрунтується на обліку причин, що сприяють виникненню проституції. Репресивні заходи проти осіб, що сексуально експлуатують інших, державний контроль при легалізації проституції в окремих країнах не применшує шкоду і тяжкі наслідки проституції. Необхідний комплекс профілактичних заходів у всіх сферах життя, які допоможуть вирішити економічні, моральні та інші питання. Соціальні служби різних країн вирішують питання профілактики проституції в рамках соціальної підтримки сім'ї, дітей, неповнолітніх, здійснюючи свою діяльність у громаді.

Дослідження профілактики проституції у різних країнах світу виявило, що вона ґрунтується на обліку причин, які сприяють її виникненню. Репресивні заходи проти осіб, що сексуально експлуатують інших, державний контроль при легалізації комерційного сексу в окремих країнах не зменшують його шкоду та наслідки. В основному, питання профілактики вирішують соціальні служби в рамках соціальної підтримки сім'ї, дітей, неповнолітніх, здійснюючи свою діяльність в громаді. Соціальна робота з даною категорією клієнтів в першу чергу повинна бути спрямована на профілактику девіантної поведінки в молодіжному середовищі. Тому провадження різними країнами світу в практику

спеціальних технологій профілактики девіантної поведінки дає можливість раціонально згуртувати суспільні сили на боротьбу з проституцією та її негативними наслідками.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією третіми особами від 21 березня 1950р./Довідкова правова програма «Гарант».
2. Our Children at Risk on Line/A Survey report ЕСПАТ, 2003. – р. 16.
3. Замановська Є.В. Девіантологія/ Є.В. Замановська.-Москва: Академія, 2003. – 288 с.
4. Кон І.С. Проституція без прикрас/ І. С. Кон // Труд. – 1990. – С. 4
5. Надьон О. В. Проституція: соціальний аспект та кримінальний аналіз /О. В. Надьон // Право і безпека. – 2005. – № 4. – с. 92–98
6. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб./ К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук, О.А. Удалової. – Київ: Агенство Україна, 2011. – 292 с.
7. Філоненко С. Бізнес на дітях: контрольна для дорослих/ Журнал Верховної Ради України «Віче». – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://viche.info/journal/1183>

Верховська Т.Є., студентка ФСНСТ-1
Науковий керівник – Кальницька К.О., к. психол. н, доцент
Національний університет «Києво-Могилянська академія
(м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ З СІМЕЙ ВОЇНІВ АТО

На тлі подій, які відбуваються зараз в Україні, з'явилося декілька нових цільових груп, які потребують негайного втручання держави та відповідних закладів. Одна з таких – діти, батьки яких перебували у зоні бойових дій, та діти-сироти, батьки яких загинули захищаючи Україну. Сьогодні це діти, завтра – керівники країни. Тому актуальність обраної теми не обмежена часовими рамками: дбаючи сьогодні про цих дітей, ми також дбаємо про майбутнє нашої нації.

Цю тему досліджували В. Г. Панок, М. І. Мушкевич, К. Б. Левченко. Наразі створено багато організацій, які надають психологічну та матеріальну допомогу бійцям АТО, і майже немає достатньої соціально-психологічної допомоги їх сім'ям. Так, Мирослава Мушкевич, психотерапевт, вважає, що допомоги психологів потребують не лише учасники АТО, потрібна увага має приділятися і їхнім сім'ям. Найважче близькі справляються із невмотивованою агресією бійців та зловживанням алкоголем, – вони не знають, як правильно діяти в цій деструктивній ситуації. Насторожує рідних те, що вночі чоловіки прокидаються з криками, вибігають на вулицю чи лягають на землю через жахіття у снах [4]. І це все на очах у дітей.

Психологи наголошують, що особливу увагу треба приділяти дітям, так як у дитячому віці формується психічне здоров'я людини. На стан психіки дітей впливають відповіді дорослих на їх питання про батька, мамина реакція на те, що тато перебуває у зоні АТО, зокрема, наскільки сильно вона переживає. Дитині, звичайно, не важливо, яку вона інформацію отримала по телевізору чи в школі, головне – реакція батьків. Дитина бачить поведінку мами й інтерпретує її

по-своєму. Тому, якщо вона ставить багато запитань, але не отримує відповідей та пояснень, де її тато та що з ним, дитина може закритися у собі, з'явиться відчуття непотрібності та передчуття горя. Як наслідок – незадоволення світом, негативізм до близьких та інших людей.

Завдання психологічної реабілітації дітей та підлітків, які пережили важку психічну травму, принципово різні, безпосередньо відразу після неї і через кілька місяців. На першому етапі реабілітаційна робота в цілому може бути охарактеризована як медико-психологічна, на другому – як психолого-педагогічна. Цим визначається і підбір фахівців, що здійснюють таку роботу.

Для відновлення нормального психологічного стану дитини після пережитих подій велике значення має психокорекційна робота з сім'єю. Унаслідок травми порушуються нормальні дитячо-батьківські зв'язки, виникають симбіотичні або вимушено дистантні відносини між ними. При появі в дитини порушень поведінки батьки відчувають свою некомпетентність і безпорадність та мимоволі сприяють закріпленню негативних поведінкових стереотипів: погурають дитячим примхам, надмірно гостро реагують на іпохондричні скарги, оберігають від зіткнень з найменшими життєвими труднощами [2].

У дітей, що зазнали психотравмуючого впливу, можуть виникати різноманітні варіанти розладів адаптації. У більшості випадків вони мають окремі прояви: прагнення до ізоляції і обмеження контактів, підвищена стомлюваність і знижена активність, знижений настрій, напади безпричинної дратівливості, зниження яскравості емоційних реакцій, нав'язливі спогади, втрата життєвих інтересів, поведінка уникання, безконтрольна агресія. Крім того, помітною в таких дітей може бути переважна кількість тих симптомів розладів адаптації, що відображають порушення в сомато-вегетативній сфері: зниження апетиту, прискорене серцебиття; симптоми м'язової напруги; неприємні відчуття у верхній частині живота[1]. Самостійно з цим впоратися неможливо, треба допомога спеціальних фахівців. Нехтувати такими проявами психологічної травми не варто, вона може не загоюватися роками. Тому дуже важливо вчасно надати соціально-психологічну підтримку дітям, батьки яких наразі служать, та дітям-сиротам.

На даний момент дуже важливо вчасно відреагувати на проблему дітей-сиріт, батьки яких, загинули в АТО. Втручання із запізненням може мати трагічні наслідки не тільки для них, але і для всієї країни. Ця проблема вже почала цікавити науковців, соціальних працівників та психологів.

У 2014 році були підготовлені та успішно застосовуються на практиці методичні рекомендації «Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період» та «Правила безпеки та можливості отримання допомоги в період конфлікту в Україні»[3; 4]. Також були опубліковані такі книги: «Психологічні особливості поведінки дітей, які пережили психотравмуючу подію», «Конструктивні шляхи вивільнення дитячої агресії», «Адаптація внутрішньо переміщених дітей до нових умов життя», «Особливості надання психологічної допомоги особам, які пережили втрату близької людини внаслідок бойових дій».

Отже, кожного дня люди, які надають соціально-психологічну підтримку таким дітям, б'ють у дзвони до громадськості, аби звернути нашу увагу до цієї проблеми. Ми не маємо морального права через свою бездіяльність виростити нове «втрачене покоління». Діти вже зараз потребують нашої уваги та допомоги.

Список використаних джерел:

1. Оказание психологической и психиатрической помощи при чрезвычайных ситуациях: Учебное пособие / под ред. А.М.Чакиева – Бишкек: Издательство «Папирус-Print», 2013. – 366 с.
2. Робоча книга працівника психологічної служби: практичний посібник. – Т. 1: Адаптація дітей (учнів/студентів) до навчально-виховного процесу / наук.ред. В. Г. Панок; авт. кол. 1 т.: Н. В. Сосоненко, А. І. Тинякова. – К.: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. – 112 с.
3. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод. рек. / заг. ред. Панок В. Г., Левченко К.Б. – К.: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. – 84 с.
4. Правила безпеки та можливості отримання допомоги в період конфлікту в Україні: метод. рек. / заг. ред. Панок В.Г., Левченко К. Б. – Київ: Агентство «Україна», 2014. – 48 с.

Висоцький П.Г., студент гр. ПР -133
Науковий керівник – Дем'яненко Ю.А., к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ АНТИСОЦІАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У ХХ-ХХІ столітті антисоціальні явища різко поширилися серед груп підлітків. У соціально благополучних країнах виросли показники зухвалих злочинів, що були скоєні підлітками, збільшення відсотка вбивств у цій категорії населення та самогубств. Суспільству необхідно ґрунтовно замислитися аби зрозуміти, що впливає сферу людського існування кожного індивіда і від дією яких факторів формується антисоціальна особистість. На нашу думку необхідно звернутися до осмислення багатовимірної природи особистості, до аналізу тих соціальних чинників, завдяки яким людина впродовж тисячоліть створювала людське в самій собі. Технічний прогрес, що здійснюється до цього часу в умовах морального вакууму, поставив під загрозу унікальність людської особистості, її духовну самоідентифікацію, її абсолютну обраність та її онтологічну незамінність, яка шукає можливості до самоактуалізації у такий викривлений спосіб[2].

Швидкий трансформаційний період непомітно і поволі маніпулює свідомістю і поведінкою людей, але сьогодні він наблизився, здається, до впливу на саму суть людського в людині – до свободи і неповторності нашого «Я», тобто до індивідуальності. Аналіз досліджень і публікацій таких науковців як Андреев Н. А. і Тараканов Ю. В. і їх монографія “Асоциальное поведение несовершеннолетних” а також Клейберг Ю. А. “Психология девиантного поведения” дає можливість говорити, що в основі феномену зрілої особистості лежать проблеми росту, розвитку, самовдосконалення людини.

Поняття зрілості ґрунтовно та різнобічно розглядається з позиції акмеології, що дозволяє описати нове розуміння потенціалу особистості. [4]

Потенційність часто розуміється як самореалізація, самоактуалізація, реалізація можливостей. Зазначене вище акцентує увагу на дуже близьких явищах, що показують стійкі позитивні зміни в особистості, реалізацію її природного потенціалу: «індивідуацію» (К. Юнг), повну реалізацію справжніх можливостей (К. Хорні); внутрішню активну тенденцію до саморозвитку на зразок істинного самовираження (Ф. Перлз); прагнення людини до найбільш повного вияву і розвитку можливостей та здібностей (К. Роджерс); прагнення людини стати тим, ким вона може стати (А. Маслоу).

З погляду соціальної психології однією з основних причин появи відхилень у поведінці вважається порушення соціальних стосунків особистості, яке спричинює афект неадекватності — негативний стан, що виникає в людині у зв'язку з неуспіхом у діяльності, який потім перетворюється в особистісне утворення, своєрідний функціональний орган[8]. Афект неадекватності є тим соціально-психологічним джерелом антигромадської поведінки, який виражається в напруженні людських стосунків, у розбіжності самооцінки та оцінки достоїнств людини оточенням. Названий афект спотворює уявлення людини про ставлення тих, хто її оточує, до себе, чим зменшує ефективність зусиль оточення, спрямованих на нормалізацію системи стосунків індивіда, повернення його поведінки до нормального стану [7].

Стосовно соціально-психологічного механізму асоціалізації людини, то на ранньому етапі соціалізації основним для особистості є механізм наслідування, коли індивід неусвідомлено або частково усвідомлено переймає в інших осіб їх поведінку, котрі ведуть асоціальний спосіб життя, і є негативні взірцями поведінки[1].

Тут головним мотивом стає бажання отримати підтримку у відповідному негативному середовищі. На практиці перехід індивіда до девіантності, як правило, поступовий (хоча можливий і «вибух»), часто малопомітний для тієї людини, з якою він відбувається, а якщо й помічається, то в основному тенденційно, у формі констатації помітних для оточення змін особистості. Перехід складається, зазвичай, з численних (невеликих, незначних) ситуацій, що негативним чином позначаються на емоційному стані індивіда, на міцності його ціннісно-сміслової сфери. На перехідному етапі поведінка людини поєднує в собі суміш про- та асоціальних вчинків у різному співвідношенні (антисоціальні вчинки на цьому етапі для індивіда ще не характерні — вони проявляються з набуттям ним досить вагомого досвіду асоціальних вчинків, особливо коли їх схвалюють і підтримують) [8].

Асоціалізація особистості відбувається в ті самі періоди, що й соціалізація. Найчастіше негативна реакція на зміну соціальних умов спостерігається в неповнолітніх, більшість злочинів яких скоєні на фоні пустощів, неправильно сприйнятої романтики, жаги до подорожі, намагання робити так, як кумир або авторитет, психологічної ломки перехідного віку, несформованості стійких моральних позицій, схильності до групових впливів, імпульсивності тощо[5].

Виникнення девіантної поведінки підлітка відбувається також тоді, коли батьки втрачають вплив на дітей, унаслідок чого унеможливується передавання соціально позитивного досвіду (якого, до речі, інколи бракує самим

батькам). В родинях, де панують конфлікти, жорстокість, п'янство та інші аморальні прояви, у дитини формуються постійні негативні почуття, особливо до своїх батьків, вороже ставлення до них, що зберігаються, а деколи й підсилюються в підлітковому та юнацькому віці [3].

У дітей з таких родин розвиваються дефекти характеру й морального розвитку, підвищена збудливість, страх, тривожність, що позначається на їхній успішності, поведінці. Неповнолітній із такої сім'ї з недовірою ставиться до старших, не має у своєму досвіді нормальної моделі взаємин між людьми, у нього не формується позитивний досвід спілкування з оточенням. Відсутність позитивних емоцій і можливості міжособистісного спілкування спонукає підлітка шукати їх у вуличних компаніях, бродяжництві, що призводить до частих утеч з дому в пошуках комфорту [4].

Девіантна поведінка може виникати під впливом таких факторів :

1) Біологічні фактори - є дуже багато даних на користь генетичних причин антисоціальної поведінки, коли негативна поведінка біологічних батьків передається їх дітям, коли науковцями доведено що при вивчення усиновлення показує, що кримінальні справи усиновлених дітей більше схожі з справами їх біологічних батьків .

2) Соціальні фактори - це вплив зовнішнього середовища і дослідження показують, що на формування також впливає їх оточення , що сприяє антисоціальної поведінки . І прикладом модна навіть ситуацію коли одним з найкращих індикаторів порушень у поведінці дітей - рівень батьківського нагляду: у дітей, які часто залишаються без нагляду або за якими погано доглядають протягом довгого часу, набагато частіше розвивається схема злочинної поведінки , також батьківська байдужість впливає на дітей, батьки яких не беруть участі в їх повсякденному житті (наприклад, не знають, з ким їхні діти дружать), частіше стають антисоціальними.

3) Особистісні фактори - у дітей з порушеннями поведінки обробка інформації про соціальних взаємодіях відбувається так, що у них виробляються агресивні реакції на ці взаємодії .

Для уникнення девіантної поведінки підлітків потрібно спочатку щоб ситуація в родині відповідала нормам моралі , і щоб дитина під час свого розвитку могла брати приклад з близьких родичів, також під час формування її в школі потрібно проводити різні тренінги для пояснення дітям як потрібно себе вести в суспільстві, яка поведінка є допустимою, давати розвиватися дитині як особистість, не обмежувати її у виборі розвитку і показувати власний приклад правильної поведінки батьками [1]. Не меншу роль в розвитку особистості займає становище в державі, чим краще становище, тим вищий шанс розвитку нормального індивіда.

Список використаних джерел:

1. Максимова Н.Ю., Толстоухова С.В. Соціально-психологічний аспект профілактики адиктивної поведінки підлітків та молоді / Н.Ю. Максимова, С.В. Толстоухова. – К – 2000. – 200 с.
2. Шнейдер Л.Б. Девіантне поведіння дітей і підлітків / Л.Б. Шнейдер – М.: Академический Проект; Триеста, 2005 – 336 с.
3. Баранов В.В., Похлебін І.О. Дослідження автобіографії девіантного підлітка як один з прийомів вивчення його десоціалізації // В.В. Баранов, І.О. Похлебін // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – №9. – С. 43- 45.

4. Короленко Ц.П. Аддиктивное поведение. Общая характеристика и закономерности развития / Ц.П. Короленко // Обозрение психиатрии и медицинской психологии. – 1991. – №1. – С. 8-15
5. Мащенко В.О. Девіантна поведінка особистості. // Психолог – №25 – 2010 – 32с.
6. Пономаренко І.І. Психологічна характеристика підлітків з девіантною поведінкою. // Практична психологія та соціальна робота - №4-2009 - С.35-37
7. Андреев Н. А., Тараканов Ю. В. Асоциальное поведение несовершеннолетних: Монография/Под ред. А. В. Горожаннина. — Самара: Изд-во Самарского юрид. ин-та Минюста России, 2001.—154с.
8. Клейберг Ю. А. Психология девиантного поведения. — М.: ТЦ “Сфера”, 2003. — 160 с.

Гарішина А.В., студентка гр. СР-151,
Коленіченко Т.І., доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЛ-ІНФІКОВАНИМИ ОСОБАМИ

Актуальність теми. Розроблення інноваційних підходів до вирішення проблем соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими обумовлена численними випадками захворювання на СНІД; зростанням кількості ВІЛ-інфікованих в Україні; збільшенням кількості соціально-психологічних проблем людей, що хворіють на СНІД; збільшенням кількості випадків дискримінації щодо ВІЛ-інфікованих; недостатнім рівнем поінформованості української молоді щодо шляхів передачі ВІЛ-інфекції та профілактичних заходів; швидким розповсюдженням ВІЛ-інфекції в Україні та світі. Саме тому, порушена нами проблема є актуальною в сучасних умовах.

Мета нашої статті – проаналізувати інноваційні підходи соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими особами.

Завдання, які ми ставили перед написанням статті: проаналізувати поняття «ВІЛ-інфекція», «соціальна робота з ВІЛ-інфікованими»; проаналізувати інноваційні підходи соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими.

Дослідженню проблем ВІЛ/СНІДу приділяли значну увагу ряд вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, науковцями вивчалася етіологія та історія виникнення ВІЛ-інфекції (В.І. Покровський, В.В. Покровський, А.С. Сошинський, Р.М. Хаїтов, Е.В. Кожінова), соціально-психологічні проблеми та проблема адаптації в суспільстві ВІЛ-інфікованої людини (О.П. Пурик-Бондаренко, Ю.В. Кобища), медико-соціальні аспекти СНІДу (І.Є. Лалаянц, Л.С. Милованова), шляхи профілактики СНІДу та догляд за хворими, невротичні особливості СНІДу (М. Адлер, П. Мортимер, П. Беверлі, А. Джонсон, К. Карн), підходи до соціальної допомоги і підтримки ВІЛ-позитивних та шляхи надання їм паліативної допомоги (О.В. Кольцова, М. І. Кушлекайте).

Різноманітність наукових поглядів щодо дослідження даної проблеми дає нам змогу відтворити спектр проблематики з даної теми та конструктивно поглянути проблему соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими особами.

На наше переконання, доречним є аналіз законодавчої бази щодо ставлення в суспільстві до ВІЛ-інфікованих осіб. Отже, у статті 24 Конституції України зазначено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси,

кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Ми можемо зробити висновок, що українське законодавство врахувало вимоги міжнародного права щодо захисту прав людей, які живуть з ВІЛ, проте, на практиці захист цих прав здійснюється не завжди.

Вважаємо за доречне проаналізувати статистику офіційно зареєстрованих нових випадків ВІЛ-інфекції, нових випадків СНІД, померлих від СНІД. Відтак, можемо, побачити, що за 2015 рік було зареєстровано 15 808 нових випадків ВІЛ-інфекції (з них 2 961 дитина до 14 років). Всього з 1987 року в Україні офіційно зареєстровано 280-297 нових випадків ВІЛ-інфекції, від СНІДу в Україні померло 38 128 осіб. Отже, з вищезазначеного можемо зробити висновок, що через неефективну політику держави щодо пропаганди профілактики ВІЛ/СНІДу, недостатній нагляд за медичними закладами України та необізнаність самої української молоді, маємо такі невтішні результати.

Досліджуючи порушену проблему, важливим є розгляд соціально-психологічних проблем, що виникають у ВІЛ-позитивних осіб - їх психологічний стан та поведінку. Коли особа дізнається про те, що вона ВІЛ-інфікована, то її життя розділяється на дві частини: до та після зараження. Ця нова точка відліку часу життя, що ховає в собі небезпеку втрати людиню «свого майбутнього», відчуття раптової внутрішньої порожнечі та безмісцевості подальшого існування. Проаналізувавши погляди О. Пурик, можна зазначити, що ВІЛ-інфіковані відчувають страх смерті – болісної, в самотності, їх непокоїть страх заразити рідних та близьких людей. Почуття тривоги через ймовірність розголошення діагнозу, через можливість агресивних реакцій з боку оточення. Їх пригнічує необхідність обговорення свого інтимного життя, його обмеження, неможливості створення повноцінної сім'ї й небезпеки народження інфікованих дітей. Вони відчувають гостре почуття втрати особистої незалежності. Їх супроводжує сум, почуття провини по відношенню до тих людей, які могли бути заражені, ідеї самозвинувачення з приводу поведінки, що могла призвести до зараження ВІЛ [10; с.37]. Отже, у ВІЛ-позитивних осіб з'являються такі кризові стани як апатія, депресія, стрес, фрустрація, суїцидальна поведінка. Всі ці психологічні стани, почуття, страхи та переживання переслідують ВІЛ-інфіковану людину від моменту, коли вона дізнається про свій діагноз і протягом всього життя. І в цій ситуації дуже важливо не впасти в прірву, не закінчити життя самогубством, не замкнутися в собі, а знайти в собі сили та віру в майбутнє, знайти шлях до нового життя, позначити для себе нові цінності та орієнтири для майбутнього існування.

І звичайно, ВІЛ-інфіковані в таких ситуаціях потребують кваліфікованої допомоги соціальних працівників. При здійсненні соціальної роботи з категорією ВІЛ-позитивних, перед соціальним працівником стоїть ряд завдань, які він має виконати аби їх співпраця приносила користь. Вчений В.І. Покровський виділяє такі завдання:

1. створення умов, за яких клієнти можуть реалізовувати гарантії, що надані їм згідно із законом;
2. допомога у створенні умов життєдіяльності, за яких клієнт відчує себе повноцінним членом суспільства;

3. збільшення ступеня самостійності клієнтів, їх спроможність контролювати своє життя й успішно розв'язувати проблеми;

4. досягнення того результату, коли клієнт вже не потребуватиме допомоги соціального працівника [8;67].

Професійна допомога ВІЛ-інфікованим може бути надана у вигляді індивідуального консультування клієнта. Серед традиційних методів соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими виділяють такі: мотиваційна терапія; тренінги профілактики рецидивів; тренінги емпатії, комунікативної та соціальної компетентності; тренінги когнітивного розвитку; індивідуальну і групову психотерапію, спрямовану на розвиток особистісних ресурсів.

Щодо інноваційних методів соціальної роботи з ВІЛ-позитивними, то останнім часом стали дуже популярними психотерапевтичні групи - це не аналог групи підтримки або взаємодопомоги, а зовсім інший вид допомоги. Правила групи визначає соціальний працівник. Учасники групи лише приймають їх як умови членства в групі. У таких групах особливо важливе дотримання правил конфіденційності. Крім того, необхідно пам'ятати, що наявність професійної підготовки в соціальній роботі не може замінити знань в області ВІЛ /СНІДу.

Для того щоб отримати користь від діяльності психотерапевтичної групи, потрібно бути до неї готовим і мати уявлення про особливості терапевтичного групового процесу. Основна відмінність терапевтичної групи - наявність певної мети, до якої соціальний працівник хоче привести учасників групи, зазвичай це інсайт ("осяяння") щодо їх життя і ситуації. Для цієї мети соціальний працівник використовує певні закономірності, властиві груповий динаміці. В результаті участі в психотерапевтичній групі повинні сформуватися нові уявлення про себе, про оточуючих, про своє місце в світі. Крім того, поглиблюються навички спілкування і відбувається особистісне зростання в цілому. Окрім цього існує телефон довіри, що надає цілодобову психологічну допомогу надаючи при цьому гарантії максимальної конфіденційності.

У світі останніх подій соціального життя країни, конструктивним методом в організації соціальної роботи з категорією ВІЛ-позитивних осіб могла б бути організація тренінгів, на яких психологи чи психотерапевти навчили б цих людей з ВІЛ-інфекцією жити з цією хворобою, знайти новий сенс життя і т. д. Також, ми вважаємо за доцільне організацію дозвілля людей хворих на СНІД, яку могли б здійснювати волонтери установ чи організацій з профілактики боротьби зі СНІДом. Реалізацію проєктів щодо паліативної допомоги людям, хворим на СНІД. Пропаганда щодо поширення толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих. Всі ці заходи могли б значно полегшити життя ВІЛ-інфікованим людям.

Отже, ми дійшли висновку, що проблема ВІЛ-інфікованих в нашій країні набуває все більшої актуальності. Організація соціальної роботи з ВІЛ-інфікованими людьми має бути не лише випадковим явищем, а мати цілеспрямований систематизований характер. Ми визначили, що важливе значення має розробка інноваційних підходів до організації соціальної допомоги ВІЛ-інфікованим людям, проте не менш важливими у наш час залишаються і традиційні методи роботи з цією категорією клієнтів, що потребують підтримки.

Створюючи сприятливі умови для життєдіяльності людей з ВІЛ-інфекцією, ми зможемо спостерігати позитивні зрушення в житті ВІЛ-позитивних.

Список використаних джерел:

1. Кобища Ю.В. Молодєже о СПИДе / Ю.В. Кобища, О.П. Пурик-Бондаренко. – К. : Здоров'я - 1993. – С.8-10.
2. Москаленко В.Ф. Туберкульоз, ВІЛ-інфекція / СНІД / В.Ф. Москаленко, Р.Г. Процюк. — К. : Медицина - 2009. – С. 12-14.
3. Покровський В.І. Что питает вирус СПИДа? Дефицит нравственности / В.І. Покровський. – 1988. – С. 7.
4. Покровський В.І. СПИД / В.І. Покровський, В.В. Покровський. – М. : Медицина - 1988. – С. 21-23.
5. Пурик О.Е. ВІЛ/СНІД: знання і розуміння / О.Е. Пурик, Л. Гейдар. – К. :Адеф-Україна - 2005. – С.15-18.

Гончар М.О., студент гр. СЗ-131

Науковий керівник – Новик Л.М., к.психол.н., старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ «ІНВАЛІДНОСТІ» ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Проблеми людей-нвалідів набувають ознак всесвітньо-соціальних. Це вимагає від держави, уряду, науки, соціальної сфери конкретних дій, щодо вирішення данної проблеми. За даними міжнародних організацій на сьогодні кожний четвертий мешканець Землі – інвалід. Починаючи з 70-х рр. ХХ ст і по теперішній час. з ініціативи ВООЗ розгорнулася дискусія щодо термінологічного апарату хвороб, порушень, патологічних станів, інвалідизації особистості. Зверталась особлива увага на розгалуження понять «вада», «інвалідність», «непрацездатність». Спеціальні дослідження довели, що хвороба перешкоджає здатності індивіда до виконання певних функцій та обов'язків; хвора людина не може стабільно виконувати свою звичну соціальну роль. Наслідки, які лежать в основі феномену хвороби, слугують продовженням процесу: хвороба — порушення функції — інвалідність — фізичні та інші вади. Порушення функцій та інвалідність можуть бути ледве помітними чи непомітними з першого погляду; тимчасовими чи постійними, прогресуючими чи регресуючими. Фізичні та інші вади не завжди виникають в результаті інвалідизації, іноді порушення функції викликне дефект одразу, без проміжних стадій інвалідності. Крім індивідуальних обмежень, які виникають внаслідок порушення функції (інвалідності), соціальні фактори і фактори навколишнього середовища можуть поглиблювати чи пом'якшувати умови, які призводять до фізичних та інших вад. Перше офіційне визначення поняття «інвалід» дається в Декларації про права інвалідів (1975 р.): інвалідом є будь-яка особа, яка не може самостійно забезпечити повністю чи частково потреби нормального і/чи соціального життя через ваду, вроджену або набуту, фізичні чи розумові здібності. Таким чином, змінилась структура поняття, з'явилися соціальні фактори (нормалізація і/чи соціалізація), вікові (з дитинства) і біологічні (фізичні та розумові здібності).

Медична модель інвалідності визначається у науковій літературі як медична патологія. «Нормальною» є людина, яка не має медичних патологій, а інвалід належить до пасивних пацієнтів, які потребують сторонньої допомоги і

догляду. З огляду на це, індивід може вважатися нормальним, якщо він здатний брати участь у різних сферах життєдіяльності суспільства нарівні зі своїми однолітками і не потребує спеціальних умов чи сторонньої допомоги. Разом з тим, інвалід може досягти працездатності, тобто здатності виконувати певну роль, яка вважається для нього нормальною, але продовжує залишатися соціально неповноцінною людиною, якщо позбавленні, можливостей, якими користуються інші члени суспільства і необхідних елементів життя: сім'ї, освіти, зайнятості, житла, фінансової та особистої безпеки, участі у соціальних і політичних групах, релігійної діяльності, інтимних і статевої відносин, доступу до всіх видів громадського обслуговування, свободи пересування і загального способу повсякденного життя. Таким чином, в умовах сьогодення будь-яка вада розвитку може стати причиною непрацездатності людини, її соціальної неповноцінності. Але навіть і в цьому випадку такий стан набуває статусу інвалідності, якщо індивід не може виробити компенсаторні механізми діяльності. Така можливість залежить у свою чергу від толерантності суспільства та співчутливого ставлення людей до проблеми інвалідності, наявності у самого індивіда здібностей, які дають йому змогу здійснювати альтернативні форми поведінки, психологічної гнучкості особистості. Звідси можна зробити висновок, що кількість осіб з фізичними і психічними вадами значною мірою обумовлена соціальною структурою суспільства, особливо соціальними аттитудами і соціальною організацією.

Термін «інвалідність» («Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» ООН) охоплює значну кількість різних функціональних обмежень, які трапляються серед населення в усіх країнах світу. Люди можуть стати інвалідами внаслідок фізичних, розумових чи сенсорних дефектів, стану здоров'я чи психічних хвороб. Такі дефекти, стани чи захворювання за своїм характером можуть бути постійними або тимчасовими.

Термін «непрацездатність» («Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» ООН) означає втрату чи обмеження можливостей участі в житті суспільства нарівні з іншими. Він зумовлює стосунки між інвалідом та його оточенням. Цей термін застосовується з тією метою, щоб підкреслити недоліки оточення і багатьох аспектів діяльності суспільства, зокрема в сфері інформації, зв'язку та освіти, які обмежують можливості інвалідів брати участь в житті суспільства нарівні з іншими.

Таким чином, термінологія, яка використовується в міжнародних правових документах, визнає необхідність розгляду як індивідуальних потреб особистості (реабілітація, надання допоміжних засобів тощо), так і соціальних проблем (різні перешкоди для участі в житті суспільства).

В основі провідних принципів розробки державних програм з проблем інвалідності знаходяться напрямки діяльності з забезпечення інвалідів рівними можливостями. Вперше поняття «створення рівних можливостей для інвалідів» визначається у Всесвітній програмі дій щодо інвалідів (ГА ООН, резолюції № 37/53 від 3 грудня 1982 р.). «Створення рівних можливостей для інвалідів — процес, завдяки якому такі загальні системи суспільства, як фізичне і культурне середовище, житлові умови і транспорт, соціальні служби і служби охорони

здоров'я, доступ до освіти і праці, культурного і соціального життя, включаючи спорт і створення умов для відпочинку, робляться доступними для всіх» (п. 12).

Керівні принципи організації послуг в інтересах інвалідів із урахуванням завдань створення рівних можливостей визначаються таким чином:

- інваліди повинні продовжувати жити у своїх общинах і вести, за необхідної підтримки, звичайний спосіб життя;

- інваліди мають брати участь у прийнятті рішень на всіх рівнях, що стосуються, як загальних справ общини, так і всіх справ, які мають для них як людей з фізичними недоліками особливе значення;

- інваліди повинні отримувати необхідну допомогу в межах звичайних систем освіти, охорони здоров'я, соціальних служб тощо;

- інваліди мають брати активну участь в загальному соціальному й економічному розвитку суспільства, а їхні потреби повинні враховуватися у національних планах розвитку. Інвалідам повинна бути надана рівна можливість брати участь у національному розвитку.

Таким чином, створення рівних можливостей означає, що державна політика має використовувати всі засоби таким чином, щоб кожний індивід мав рівні можливості для участі в житті суспільства. Після досягнення інвалідами рівних прав у них повинні бути також рівні обов'язки. У міру отримання інвалідами рівних прав суспільство вправі очікувати від них більшого. У рамках процесу забезпечення рівних можливостей необхідно створювати умови для надання допомоги інвалідам для того, щоб вони могли повною мірою виконувати свої обов'язки як члени суспільства.

Горюшина В.М., студентка гр.СЗ-141

Науковий керівник – Новик Л.М., к.психол.н., старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ МАЛОЗАБЕСПЕЧЕНИМ ВЕРСТВАМ НАСЕЛЕННЯ

Підвищення добробуту є однією з основних цілей будь-якого суспільства, котрий прагне прогресу. Держава, що дбає про своїх громадян, має створювати сприятливі умови для довгого, безпечного, здорового та благополучного життя людей, забезпечуючи економічне зростання і соціальну стабільність у суспільстві.

У результаті проведення ліберальних реформ 90-х років Україна піддалася інтенсивним процесам соціально-економічних перетворень, які призвели до зміни усталених моделей соціально-економічної поведінки населення. Відбулася трансформація соціальної структури українського суспільства, склалася глибока соціальна поляризація. Знецінення доходів у результаті гіперінфляції призвело до масового зниження рівня життя українців. У скрутному становищі виявилися ті, хто у минулому жив поза межею бідності, а також грандіозна частка працездатного, працюючого, досить благополучного до недавнього часу шару населення.

Нині негативний вплив на добробут сімей справляють високий рівень безробіття, високі тарифи на житлово-комунальні послуги, низький, який не відповідає вартості, рівень життя та рівень оплати праці. Малозабезпечені сім'ї мають обмежену можливість оплачувати дорогі послуги освіти й охорони здоров'я, туристичні і рекреаційні послуги, а також матеріальні, соціальні й духовні блага. В таких умовах стає неможливою якісна соціалізація дітей, реалізація їхніх потенційних можливостей, їх духовний та інтелектуальний розвиток. Проблема бідності сім'ї набуває сталого характеру. Отже, можна стверджувати, що бідність - одна з найактуальніших й гострих проблем сучасної України.

У соціальній роботі з малозабезпеченими сім'ями застосовуються соціальні технології: соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна опіка і піклування. З сім'єю, яка перебуває у складній життєвій ситуації внаслідок індивідуального випадку чи складної психотравмуючої ситуації, проводиться сімейна психотерапія, реалізуються різні технології соціальної роботи, які мають на меті поліпшення соціального і психологічного стану подружжя і членів родини: соціальна корекція, соціальна терапія, психологічне і соціальне консультування, соціально-психологічна адаптація. Для організації рекреаційної діяльності, проведення дозвілля, допомоги у реалізації виховної функції сім'ї застосовуються соціально-педагогічні методи і методи соціального виховання. Актуальною для попередження дисгармонії сімейних стосунків, поліпшення її соціально-психологічного стану є соціальна робота на місцевому рівні, спрямована на активізацію зусиль громади у напрямку благоустрою району, створення умов для відпочинку, тимчасового перебування маленьких дітей у дитячих кімнатах, створення ігрових майданчиків для дітей, забезпечення сучасним і зручним транспортним обслуговуванням тощо.

Одним із важливих підходів до соціальної роботи з сім'єю є сімейна терапія. Психосоціальну роботу з сім'єю важко проводити без спеціальної підготовки в сфері сімейного консультування. Застосування психотерапевтичних технік залежить від теоретичних підходів, на які спирається в своїй практичній діяльності соціальний працівник.

Можна виділити такі особливості людей з малозабезпечених сімей як:

- Відсутність ініціативи, пасивність;
- Перекладання відповідальності на інших;
- Невміння ставити цілі і домагатися їх;
- Острах ризику;
- Прагнення звинувачувати в своїх бідах інших.

Соціальний працівник, виходячи з принципу максимізації мінімуму (прагнення максимально розширити мінімальні ресурси соціальної допомоги), повинен не тільки допомагати родині пережити труднощі, залучаючи кошти благодійників або спостерігаючи за справедливим розподілом державної допомоги, а й навчити сім'ю самопомоги, взаємодопомоги, які дають більший ефект, ніж найціддріші допомоги. Потрібно пам'ятати, що морально завжди краще власний заробіток, ніж соціальне утримання.

Отже, основною метою системи соціальних послуг є підтримка малозабезпечених груп населення: сімей та одиноких громадян, які проживають

на сьогоднішній день за межею бідності і не можуть забезпечити себе і членів своєї сім'ї найнеобхіднішим.

Граур А.С., студентка ФСНСТ-1
Науковий керівник – Кальницька К.О., к. психол. н, доцент
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(м. Київ, Україна)

ДІТИ-СИРОТИ ТА ДІТИ, ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ШКЛУВАННЯ, ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Діти є найнезахищенішою верствою населення і потребують особливої допомоги. Всі дорослі родом із дитинства, тому мають дитячі спогади про мамині казки на ніч, татові жарти та прогулянки з бабусяю та дідусем або з усією родиною – усе це супроводжує їх протягом життя і залишається своєрідною особистісною реліквією. Діти-сироти, на жаль, найчастіше позбавлені цього скарбу. Вони роками звикають до дитбудинків та вихователів, які замінюють їм батьків. Саме ці діти залишаються наодинці з жорстоким навколишнім світом, у якому мало любові, турботи та безпеки. Адже все це їм повинна була дати сім'я. Тому такі діти можуть мати психологічні травми, нерозвинені навички соціалізації та адаптації, неадекватну самооцінку і переважно нерозвинуту комунікабельність.

Дослідження історичних матеріалів доводять, що на початку ХХ століття в Україні державним коштом утримувалося приблизно 14 тисяч дітей-сиріт. Така ж кількість виховувалась і в притулках благодійних товариств. Цей період можна вважати першою хвилею соціального сирітства у ХХ ст.

Проблема сирітства недостатньо досліджена у вітчизняній науці, хоча спостерігається зростання інтересу до неї. Різні аспекти соціально-психологічної роботи з дітьми-сиротами досліджують Б. Назарова, Б. Ананьєв, Л. Смагіна. Особливості психологічного розвитку дітей-сиріт розглянуті в роботах А. Прихожан, В. Толстих та ін. Однак поза їх увагою залишаються такі проблеми, як особливості соціальної адаптації дітей-сиріт та умов їх ефективної психологічної та соціальної підтримки, а також недостатньо реалізовано шляхи подолання сирітства в Україні.

Цікавий досвід накопичений Маннергейською Лігою захисту дітей. У Фінляндії вона існує більш, ніж 70 років. Основна її функція – захист прав дітей і інтересів родини [1]. Особлива увага приділяється профілактиці різного роду відхилень. Її діяльність розпочалася у 40-х роках як служби допомоги сиротам – жертвам війни. У 90-і роки акцентувалась увага на становищі дитини в суспільстві, наявності здорового оточення, допомозі сім'ям з дітьми.

Слід також зауважити, що в Угорщині і Румунії згідно з прийнятими у них законами щодо захисту прав дітей, будь-яка інтернатна установа має бути

максимально наближеною до створення сімейної атмосфери виховання дитини. У закладі не може утримуватись більше 20-30 вихованців.

На сьогодні головною проблемою дітей-сиріт є їхня соціальна адаптація в суспільстві та в сім'ї. Для дітей-сиріт найголовнішою потребою виступає емоційна потреба в любові, почутті потрібності, дружбі та відчутті приналежності. Специфікою цієї групи потреб є те, що їх неможливо профінансувати або зобов'язати надати, вони частково є результатом особистісної готовності дитини-сироти сприймати ці соціально-емоційні та особистісні прояви. Соціальну адаптацію дітей-сиріт в умовах дитячого будинку досліджувала О. В. Сазонова. Свої дослідження вона провела в одному із дитячих будинків, у них взяло участь 15 дітей-сиріт віком 8-10 років. Експериментальна частина роботи була поділена на такі етапи: дослідження рівня соціальної адаптації дітей-сиріт; відчуття самотності дітей-сиріт; їхній рівень тривожності; самоставлення дітей-сиріт; аналіз та інтерпретація результатів факторного аналізу та визначення кореляційних зв'язків між рівнем соціальної адаптації, рівнем суб'єктивного відчуття самотності, рівнем тривожності та рівнем самоставлення.

Згідно результатів дослідження більшість дітей-сиріт мають середню адаптованість (60%). Такі діти достатньо вільно орієнтуються у соціумі, але як показує дослід Сазонової, що для них характерна все ж таки підвищена залежність поведінки від думки інших. Меншим є показник низької адаптованості (33%), що показує частину осіб, які дуже слабо вірять в себе, незадоволені собою та власним життям. Найменше виявилось респондентів з високим рівнем адаптованості (7%). Такі діти-сироти характеризуються реалістичною самооцінкою, почуттям визнання себе та адекватністю і стабільністю володіння власним «Я».

Для дослідження рівня тривожності було використано методику «Вимір рівня тривожності» Дж. Тейлора. Ця методика містить 50 тверджень і респонденту необхідно вибрати, з якими твердженнями він погоджується, а з якими ні. Більшість дітей-сиріт продемонстрували результати середнього рівня тривоги (60%). Це свідчить про те, що респонденти є достатньо спокійні, досить активні, товариські, хоча зустрічаються випадки, коли з'являється неспокій. Меншим показником виявився високий рівень тривоги (23%). Такі діти-сироти є замкнуті та мало товариські. Найменше респондентів виявилось з низьким рівнем тривожності (17%). Такі респонденти товариські та ініціативні, але їм властива слабка емоційна залученість у різні життєві ситуації, стриманість почуттів [3].

Експериментальні дослідження В. М. Шкуркіної ґрунтуються на припущенні, що процес формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку буде ефективнішим, якщо здійснюватиметься на основі запровадження соціально-педагогічної технології. Досягнення цієї мети передбачало вирішення таких завдань: з'ясувати стан розробленості проблеми формування соціального здоров'я в теорії та практиці соціального виховання; розробити й обґрунтувати структурно-функціональну модель формування соціального здоров'я дітей-сиріт; визначити особливості формування соціального здоров'я дітей-сиріт; встановити критерії, показники та рівні

сформованості соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку; розробити та експериментально перевірити соціально-педагогічну технологію формування соціального здоров'я дітей-сиріт в умовах загальноосвітньої школи-інтернату; розробити практичні рекомендації соціальним педагогам, вихователям щодо особливостей роботи з дітьми-сиротами підліткового віку з формування соціального здоров'я [4]. У цілому дослідниця вирішила поставлені завдання та підтвердила свою гіпотезу.

Отже, діти – це найдорожче багатство України, що обумовлює її майбутнє. Діти-сироти – це особливі діти, які потребують більшої уваги та поваги від людей, однолітків та держави. Кожна родина, яка візьме до себе (у будь-якій формі – опіка, усиновлення тощо) дитину з дитячого будинку, зробить великий крок до поліпшення психічного стану дитини, бо нарешті сирота зможе відчутти, що таке справжня сім'я, яка надає любов, добробут, безпеку і відчуття бути потрібним і бажаним.

Список використаних джерел:

1. MannerheimLeagueforChildWelfare[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.mll.fi/en/>
2. Ноздріна О. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Ольга Ноздріна // Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. пр. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голов. ред.) [та ін.]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. – Вип. 33. – С. 262-271.
3. Сазонова О.В. Дослідження особливостей соціальної адаптації дітей-сиріт [Електронний ресурс] / О.В.Сазонова. –Режим доступу: <http://fund-issled-intern.esrae.ru/pdf/2014/5/72.pdf>
4. Шкуркіна В. М. Формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку в загальноосвітніх школах-інтернатах : Дис.канд. пед. наук: 13.00.05 / В. М. Шкуркіна/ Харківська держ. академія культури. – Х., 2006. – 225 с.

Грицай С.О., студентка гр. СР-133

Науковий керівник - Мекшун А.Д., старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕБЛАГОПОЛУЧНИМИ СІМ'ЯМИ

Актуальність. Сім'я є найважливішою ланкою соціального середовища, яка відповідає за формування та зростання нової особистості. Вона є основним інститутом психологічної підтримки і виховання, передачі досвіду та цінностей, формування життєвої позиції. Проте, на сьогодні все більшого поширення набуває таке негативне явище, як неблагополучна сім'я. Причиною появи неблагополучних сімей стають кризові явища у соціально-економічній сфері, різке погіршення матеріально-побутових умов, зубожіння, втрата роботи, скорочення соціальної інфраструктури дитинства і різке зниження рівня соціальних гарантій для дітей, нівелювання сімейних та духовних цінностей, які безпосередньо впливають на сім'ю і знижують її виховний потенціал.

Саме тому, на перший план виходить соціальна робота з неблагополучними сім'ями. Головною метою, якої є подолання та усунення наслідків даної проблеми.

Дослідженням даної проблематики займалися: Т. Алексеєнко, Т. Афанасєва, О. Безпалько, Ю. Васильков, Т. Василькова, Є. Волкова, І. Грига., І. Зайнишева, А. Капська, Б. Ковбаса, В. Костіва, Г. Лактіонова, В. Поліщук, І. Семигіна, І. Трубавіна, О. Янкович.

Мета дослідження: теоретично дослідити проблему неблагополучної сім'ї та методи, технології, які використовуються при роботі з ними.

Неблагополучні сім'ї – неповні сім'ї, в яких ведуть аморальний спосіб життя; сім'ї зі стійкими конфліктами між батьками та дітьми; сім'ї «нових» українців, ззовні благополучні, але такі, що систематично припускають серйозні педагогічні промахи внаслідок педагогічної неосвіченості, безграмотності (надмірна батьківська любов, застосування фізичних покарань, неврахування індивідуально-психологічних особливостей в процесі виховання)[3].

Неблагополучні сім'ї - це сім'ї з низьким соціальним статусом, в якій - небудь зі сфер життєдіяльності або декількох одночасно, які не справляються з покладеними на них функціями, їх адаптивні можливості істотно знижені, процес сімейного виховання дитини протікає з великими труднощами, повільно, безрезультативно.

Також, неблагополучні сім'ї можна визначити, як сім'ї, які в силу тих чи інших обставин повністю, або частково втратили свої виховні можливості, якісні стосунки внаслідок чого складаються несприятливі умови для виховання дитини.

Шахрай В.М. виділяє три види неблагополучних сімей:

- превентивні – сім'ї, в яких проблеми мають незначний прояв і знаходяться на початковій стадії неблагополуччя;
- сім'ї, в яких соціальні та інші протиріччя загострюють взаємостосунки членів сім'ї один з одним і оточенням до критичного рівня;
- сім'ї, які втратили будь-яку життєву перспективу, інертно усталені до своєї долі і долі своїх власних дітей [4].

До неблагополучних сімей відносяться:

- сім'ї, де батьки зловживають спиртними напоями, ведуть аморальний спосіб життя, вступають у конфлікт з морально-правовими вимогами суспільства;
- сім'ї з низьким аморально-культурним рівнем батьків;
- сім'ї зі стійкими конфліктами у взаєминах між батьками та дітьми;
- неповні сім'ї;
- сім'ї, зовні благополучні, які допускають серйозні помилки, прорахунки в системі сімейного виховання внаслідок невміння будувати взаємини між членами сім'ї, низької педагогічної культури та неосвіченості [1].

Неблагополучну сім'ю можна визначити за наявністю наступних характеристик:

1. Фізичні – матеріальне неблагополуччя сім'ї.
2. Афективні – порушення емоційних стосунків у сім'ї.
3. Інтелектуальні – відсутність спільного змістовного дозвілля.
4. Соціальні – неблагополуччя у сфері внутрішніх та зовнішніх комунікацій сім'ї.
5. Духовні – неблагополуччя у сфері духовного і морального здоров'я [2].

Завданнями соціальних працівників при роботі з неблагополучними сім'ями є:

- виявлення випадків порушення прав людини в сім'ї, причин неблагополуччя, інформування про них органів влади;
- профілактика девіантної поведінки в сім'ї та суспільстві, рецидивів порушення прав членів сім'ї у родині та суспільстві;
- пропагування ідеальної моделі сімейного життя, здорового способу життя;
- правова і психолого-педагогічна просвіта населення з питань сім'ї та шлюбу, прав людини;
- організація предметного спілкування членів неблагополучних сімей між собою, з іншими сім'ями для подолання причин неблагополуччя;
- різноманітна допомога в організації життєдіяльності сім'ї, створенні умов для її функціонування, самореалізації і розвитку її членів

Існують такі види соціальної роботи з неблагополучними сім'ями

1. Екстерні дії, спрямовані на виживання родини, що включає термінову соціальну допомогу, надання притулку, негайне вилучення з родини дітей, що зазнають жорстокого поводження та перебувають у небезпеці чи залишені батьківського піклування.

2. Діяльність спрямована на підтримку стабільності сім'ї.

3. Заходи, спрямовані на соціальний розвиток сім'ї та її членів.

Найбільш поширеними формами роботи з неблагополучними сім'ями є: клуби молоді сім'ї, школа молодих батьків, консультативні пункти, телефонне консультування, навчальні семінари, проведення лекцій, бесід, тренінгів, диспутів, розважальні заходи, корекційний театр, сімейні фестивалі, конкурси.

Важливу роль у підтримці неблагополучних сімей має соціальне обслуговування, соціальна реабілітація, сімейне консультування, соціальний супровід [3].

Розглянемо вказані вище форми соціальної роботи з неблагополучними сім'ями більш детально.

Соціальне обслуговування неблагополучної сім'ї реалізується шляхом надання їй різноманітних виплат, гарантованих державою в законодавчому порядку; надання малозабезпеченим сім'ям різних видів матеріальної підтримки (одяг, медикаменти, харчування, санаторні путівки, оздоровлення членів сім'ї тощо); психологічна підтримка сім'ї в складних життєвих ситуаціях; надання різноманітних консультативних послуг сім'ї; створення мережі організацій для надання культурно-освітніх і фізично-оздоровчих.

Соціально-реабілітаційна робота з неблагополучною сім'єю спрямована насамперед, на відновлення виховного потенціалу сім'ї, захист прав членів родини у кризових ситуаціях, зміну соціального та сімейного статусу окремих членів сім'ї.

Основні форми роботи з соціальної реабілітації неблагополучної сім'ї – це індивідуальні та групові. Серед індивідуальних форм роботи важлива роль належить консультаціям і психотерапевтичним бесідам із батьками, подружжям і дітьми. Серед групових форм роботи варто зазначити тренінгові заняття, які можуть проводитися як із подружніми парами, так і окремо з чоловіками та жінками.

Сімейне консультування – це консультування, у якому спеціаліст зі сімейних відносин або соціальний працівник залучається до вирішення сімейних проблем, шляхом надання консультацій, сприяє відновленню потенціалу сім'ї та окремих її членів до покращення сімейних відносин та здатності самостійно вирішувати подібні проблеми у майбутньому [5].

Соціальний супровід неблагополучної сім'ї – це робота соціального педагога з сім'єю, яка спрямована на підтримку сім'ї в різних видах її життєдіяльності, формування здатності сім'ї самотужки долати свої труднощі, надання допомоги сім'ї з метою розв'язання різних проблем.

Соціальний супровід здійснюється шляхом надання сім'ї різних видів матеріальної та психологічної допомоги, соціальних послуг, консультування, захисту інтересів сім'ї в органах державної влади. Тривалість соціального супроводу окремої сім'ї залежить від гостроти проблем, які існують у сім'ї, рівня розвитку адаптаційного потенціалу членів сім'ї, ступеня функціональної спроможності сім'ї щодо самостійного подолання труднощів, рівня розвитку зв'язків сім'ї з мікро- та макросередовищем.

Соціальне інспектування – це складова соціального супроводу, метою якого є контроль соціального педагога чи працівника за реалізацією в сім'ї прав її членів, виявленням випадків їх порушення та умов, що цьому сприяють [3].

Таким чином, соціальна робота з неблагополучними сім'ями вкрай важка та відповідальна. Застосовуючи, різноманітні методи, технології, форми при роботі з даною групою клієнтів, потрібно брати до уваги індивідуальні психологічні, соціальні якості кожної сім'ї. Багато в чому ефективність соціальної роботи залежить від особистості соціального працівника та його професіоналізму. При роботі з неблагополучними сім'ями необхідно дотримуватися ряду принципів: гуманізму, наснаження, справедливості, альтруїзму, емпатії, адресності та конфіденційності.

Список використаних джерел:

1. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога. Навчальний посібник для ВНЗ.- К.: Видавничий дім «Слово», 2008. – 240 с.
 2. Капська А.Й. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 343 с.
 3. Лукашевич М.П., Семигіна Т.В. Соціальна робота (теорія і практика). Навчальний посібник. – К.: ІПК ДСЗУ, 2007. – 341 С.
 4. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
 5. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Марченко та ін. – К.: ДЦССМ, 2004. – 256 с.
-

Демчик Ю. В., студентка ФСНСТ-1
Науковий керівник – Кальницька К.О., к.психол.н., доцент
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ

У наш час спостерігається таке демографічне явище, як старіння нації. Зросла частка літніх людей у структурі населення, тому категорія людей похилого віку потребує особливої уваги та соціально-психологічної допомоги з боку держави.. Адже саме в цей період в особистості може починатись вторинна соціалізація, зміна її життєвих позицій, способу життя, зменшення активності та зміна діяльності. З переходом на пенсію, у людини може спостерігатися значний спад матеріального рівня забезпечення: серед бідного населення значну частину становлять люди пенсійного віку. За даними про чисельність пенсіонерів та середні розміри пенсійних виплат станом на 01.01.2016 року, 531,8 тис. осіб(4.3%) отримують пенсію до 1000 гривень, прожитковий мінімум з 01.01.2016 становить 1074 гривень, а для дітей віком шести років, для прикладу, прожитковий мінімум – 1167 гривень(із Закону України Про Державний бюджет України на 2016 рік від 25.12.2015 № 928-VIII) [1;3].

Проблеми соціальної ізольованості, незатребуваності та самотності заважають більшості літніх людей жити нормальним життям, не дають повних можливостей для розуміння старості як ще одного етапу розвитку, а не його згасання. Тому наразі важливо показати важливість та актуальність допомоги людям похилого віку, дослідити певні види допомоги такій верстві населення.

Дослідженням цієї та схожих проблем у своїх працях займались: І. Б. Савельчук, Т. В. Семигіна, Н. В. Кабаченко – з'ясовували методи соціальної роботи з людьми похилого віку; О. М. Макаренко, М. О. Голубєва, Л. В. Степаненко, О. Г. Артюх, Л. М. Рось – розглядали психологічні особливості роботи з літніми людьми; Н. І. Кривоконь – досліджувала соціально-психологічні особливості роботи з даною категорією населення; В. В. Чайковська – займається організацією медичної та соціальної допомоги людям похилого віку[4-7].

Зазвичай в соціальній роботі з людьми похилого віку акцентується увага саме на медичній та соціальній сферах. Але не менш важливою є також і соціально-психологічна допомога як спосіб адаптації до нового стилю життя. Адже в сучасному суспільстві люди стикаються з багатьма проблемами, вирішувати які у них просто не має змоги чи сил. Особливо, коли людина зазнає вплив певних внутрішніх та зовнішніх чинників. Так, у людей похилого віку на етапі геронтогенезу погіршується стан здоров'я, а відповідно доводиться змінювати звичний ритм життя, а також соціальний та економічний статус. З настанням старості, люди стають сильніше залежними від своїх близьких, свого оточення, від їх допомоги та певної опіки. Але це в кращому випадку, в гіршому ж – люди залишаються самі, без підтримки, без звичного оточення, в силу тих чи

інших життєвих обставин. І тоді гостро постають питання відповідної допомоги, яка була б дієвою у тому чи іншому випадку.

На думку Н. І. Кривоконь, умовно можна виділити такі групи методів та форми допомоги людям похилого віку:

- 1) матеріальне забезпечення, яке включає пенсії та грошову допомогу;
- 2) натуральна підтримка у вигляді продуктів харчування, палива, медикаментів, засобів гігієни, організації гарячого харчування тощо;
- 3) покращення соціальних умов завдяки наданню соціальних послуг вдома та в стаціонарних установах;
- 4) психолого-соціальна підтримка у вигляді консультацій різного характеру, організації культурного дозвілля тощо [5].

Значну увагу потрібно приділяти саме останній групі методів допомоги через значний вплив саме психічного та соціального чинників на інші аспекти життя людини.

Хоча в Україні і створюються територіальні центри, куди люди можуть звернутись за допомогою, але їх діяльності, на нашу думку, недостатньо. Причиною цього є широка спеціалізація працівників цих центрів, натомість невелика кількість працівників соціального забезпечення (соціальних працівників, психологів тощо).

Пунктом 1 розділу I наказу Міністерства соціального захисту населення України від 01.04.1997 № 44 «Про затвердження типових положень (взірцевих) про територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян і про відділення соціальної допомоги вдома» передбачено, що територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян (ТЦ) є спеціальною державною установою, що надає послуги пенсіонерам, інвалідам, одиноким непрацездатним громадянам та іншим соціально незахищеним громадянам вдома, в умовах стаціонарного, тимчасового та денного перебування, які спрямовані на підтримання їхньої життєдіяльності і соціальної активності. Ці ТЦ надають велику кількість послуг, але в силу непоінформованості, віку, неможливості дістатися до таких центрів чи інших обставин, не всі нужденні можуть отримати потрібну послугу, що значно ускладнює надання допомоги [2].

Отож, які ж послуги можуть надаватися клієнту в сфері соціально-психологічної допомоги?

Одним з найбільш поширених є метод соціально-психологічної консультації, який допомагає людям об'єктивно оцінювати свої проблеми, шукати раціональні шляхи їх вирішення, зрозуміти основу особистісних переживань, змінити систему міжособистісних відносин, покращити її.

Наступним методом для покращення розуміння та вирішення проблем, які спіткають людину на даному етапі її життя, є тренінг. Тренінг як форма активного навчання сприяє покращенню соціальних навичок людей, поліпшенню навичок спілкування, пришвидшенню рівня адаптивності до нових життєвих умов, встановлення нових соціальних зв'язків для учасників, спільне обговорення різних проблем та ситуацій [6]. На нашу думку, тренінги дозволяють людям відчувати себе частиною якоїсь соціальної групи, не так гостро переживати свою самотність.

Ще однією соціально-психологічною формою допомоги людям похилого віку є реабілітація. Соціальна реабілітація – комплекс заходів (соціально-економічних, медичних, юридичних, професійних та ін.), спрямованих на відновлення людини в правах, соціальному статусі, здоров'ї, дієздатності [8]. Цей процес націлений не тільки на відновлення здатності людини до життєдіяльності в соціальному середовищі, але і самого соціального середовища, що зазнало негативних змін унаслідок соціальних причин. Цей метод допомоги є досить-таки поширеним та дієвим: він передбачає медичну форму реабілітації, що зумовлює надання послуг лікувального характеру. Звичайно ж, важливим аспектом допомоги є забезпечення належного рівня життя, щоб люди могли необхідним задовольнити потреби в найнеобхідніших продуктах та послугах. Адже, як зазначалося, серед людей пенсійного віку нагальною проблемою є бідність. Тому важлива роль у соціальному забезпеченні належить не лише соціальним працівникам та психологам як надавачам послуг, а й державі, яка здійснює координування матеріальної та соціальної допомоги.

Отже, проблема соціального забезпечення вразливих верств груп є нагальним питанням у розвитку соціальної політики держави та соціальної допомоги населенню. З розвитком соціальної роботи стає все важливішим і розвиток методів та форм допомоги, які б відповідали потребам клієнтів та соціально-політичним умовам їх життя. А відтак, важливим є розвиток системи надання соціально-психологічної допомоги людям похилого віку, яким справді потрібна кваліфікована і якісна підтримка для покращення умов життя, та, незважаючи на вік, – міжособистісних зв'язків. Це є важливим і для поступу соціальної науки, її теоретичного та практичного збагачення.

Список використаних джерел:

1. Закон України про державний бюджет на 2016 рік від 25.12.2015 № 928-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
2. Наказ Міністерства соціального захисту населення України від 01.04.1997 № 44 «Про затвердження типових положень (взрцевих) про територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян і про виділення соціальної допомоги вдома» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0442-97>
3. Дані про чисельність пенсіонерів та середні розміри пенсійних виплат – Офіційний веб-сайт Пенсійного Фонду України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=243644/zvit_2015_PFUДодатки_1-33%20\(1\).pptx](http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=243644/zvit_2015_PFUДодатки_1-33%20(1).pptx)
4. Кабаченко Н. В. Організація надання соціальних послуг людям похилого віку у соціальних службах: міжнародний досвід [Електронний ресурс] / Н.В.Кабаченко. – Режим доступу:http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2810/Kabachenko_orhanizatsiia_nadannia_sotsialnykh_posluh_liudiam.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Кривоконь Н.І. Соціально-психологічні особливості розвитку соціальних послуг людям похилого віку [Електронний ресурс] / Н.І.Кривоконь. – Режим доступу:<http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9695/2/СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ%ОСОБЛИВОСТІ%РОЗВИТКУ%СОЦІАЛЬНИХ%ПОСЛУГ%ЛЮДЯМ%ПІТНЬОГО%ВІКУ.pdf>
6. Макаренко О.М. Психологічні особливості роботи з людьми похилого віку [Електронний ресурс] /Макаренко О.М., Голубєва М.О., Степаненко Л.В., Артюх О.Г. – Режим доступу:http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2374/Holubieva_Psykholohichni_osoblyvosti_roboty.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
7. Савельчук І.Б. Інноваційні методи соціальної роботи з людьми похилого віку: та особливості впровадження [Електронний ресурс] / І.Б.Савельчук. – Режим доступу:<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/194.pdf>

Децюк Т.М., к.пед.н.

Чернігівський національний технологічний університет

СИСТЕМА ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Формування професійної компетентності соціальних працівників відбувається в процесі професійного становлення студента завдяки навчальній та виховній роботі в умовах ВНЗ, а також унаслідок самоосвіти та самовдосконалення.

Вивчення наукової літератури засвідчило, що для якісної підготовки фахівців соціальної сфери та формування професійної компетентності майбутніх фахівців, необхідно забезпечити чітку відповідність між теорією соціальної роботи (знаннями), практичним втіленням знань (уміннями й навичками), формуванням позитивного ставлення до майбутньої професії та позитивної мотивації до виконання професійних обов'язків, а також формуванням самовідповідальності, саморозвитку та самоконтролю в студентів. Всі ці складові мають поступово реалізовуватись в процесі підготовки майбутніх фахівців на різних рівнях [1].

Традиційна схема професійної підготовки фахівців соціальної роботи передбачає формування знань традиційними та інноваційними методами навчання, а також формування вмінь практикою. Кількість часу, відведена на практику, не може повною мірою забезпечити застосування теоретичних знань у професійній діяльності. За таких обставин необхідні додаткові способи отримання потрібних практичних умінь та навичок. Пропонуємо застосування позааудиторної роботи, яка буде сприяти формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи.

Під «позааудиторною роботою» розуміємо діяльність студентів, якою вони займаються у вільний від аудиторних занять час в умовах ВНЗ під керівництвом і контролем викладачів з метою формування професійної компетентності, а також самоактуалізації, самовиховання, самоосвіти [2].

Позааудиторна робота забезпечує найбільш високі результати в підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності, якщо вона має особливий педагогічно спрямований характер, різнобічно співвідноситься з формами й методами її організації, спирається на конкретний рівень розвитку професійних інтересів студентів, забезпечує їхню активну суспільно-педагогічну позицію, тісно пов'язана з навчальною та науковою роботою, проводиться системно.

Створення системи позааудиторної роботи з майбутніми фахівцями соціальної сфери ми розглядаємо як умову формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі.

Головне завдання системи – можливість включення кожного студента спеціальності «Соціальна робота» в процес позааудиторної діяльності для здійснення безпосереднього впливу на формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Ми пропонуємо наступну систему позааудиторної роботи зі студентами. Декан та заступник декана з виховної роботи виконують функції керівного та контролюючого органу. Заступник декана ставить цілі, яких необхідно досягти в процесі виховної позааудиторної роботи зі студентами, для представників професорсько-викладацького складу – керівників різних форм позааудиторної роботи зі студентами. Керівники різних форм позааудиторної роботи зі студентами звітують про результати своєї діяльності заступнику декана з виховної роботи. Заступник декана подає загальний звіт про результати позааудиторної виховної роботи зі студентами деканові факультету.

Періодичність таких звітів визначається деканом, але становить у середньому два звіти впродовж начального року (за результатами позааудиторної роботи протягом семестру).

Представники професорсько-викладацького складу координують і спрямовують діяльність студентських об'єднань, очолюваних студентськими лідерами (рада студентів, студентські ЗМІ), з метою підвищення їх впливу на формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Дозглядаючи основні вимоги до керівників різних форм позааудиторної роботи, визначимо особисті якості, які мають бути притаманні цим педагогам:

- здатність визначати мету;
- здатність допомагати людям у досягненні мети;
- здатність спільно з іншими формулювати завдання [3, с. 14].

Керівник об'єднання студентів відіграє в цій роботі дуже важливу роль. Він стимулює й надихає членів об'єднання активно шукати нові знання, самовдосконалюватися, підвищувати свій професійний рівень. Тому керівником об'єднання має бути людина з великим потенціалом, здатна організувати та координувати дії інших людей, яка має авторитет, користується повагою [3, с. 16]. Під час проведення заходів студентськими об'єднаннями керівники повинні наголошувати на важливості та значенні набутих у процесі позааудиторної діяльності навичок та умінь у подальшій професійній діяльності.

Кожне об'єднання є формою позааудиторної роботи. Крім нових форм роботи зі студентами (школа тьюторів, агенція соціальних проєктів), до системи входять і традиційні форми (робота кураторів, волонтерські об'єднання, органи студентського самоврядування, клуб інтелектуальної молоді, клуби за інтересами).

Ми пропонуємо такі форми та методи позааудиторної роботи для майбутніх фахівців соціальної сфери, які, на нашу думку, будуть сприяти формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи (табл. 1).

Таблиця 1

**Форми та методи позааудиторної роботи з майбутніми фахівцями
соціальної сфери**

Форми позааудиторної роботи	Методи позааудиторної роботи
Студентське самоврядування	Робота за секторами (культурно-масовий, організаційний, правозахисний, науковий, ЗМІ, зовнішні зв'язки, рада гуртожитку), студентські конференції, загальні збори, робота в соціальних мережах
Школа тренінгів	Проведення тренінгів та навчання проведення тренінгів для студентів, робочі групи з підготовки та проведення тренінгів на соціальну тематику
Школа тьюторів	Заняття з елементами тренінгу, індивідуальні консультації
Клуби за інтересами (декоративно-прикладне мистецтво, психологічний театр, кіноклуб та ін.)	Організація майстер-класів, виставок, творчих вечорів, концертів художньої самодіяльності, перегляд фільмів, вистав тощо
Волонтерське об'єднання	Школа волонтерів (серія занять з елементами тренінгу), робочі групи за основними напрямками діяльності
Клуб інтелектуальної молоді	Круглі столи, конференції, дебатний клуб, диспут-студія, робочі групи за основними напрямками діяльності
Методичне об'єднання кураторів	Засідання об'єднання, секційна робота кураторів відповідного курсу, круглі столи, методичні ради, майстер-класи, кураторські години, екскурсії, зустрічі з фахівцями та ін.
Агенція проектів	Школа соціальних проектів (серія занять з елементами тренінгу), робочі групи зі створення соціальних проектів, фандрайзинг, прес-конференції, круглі столи, заняття з елементами тренінгу

Відповідно до системи позааудиторної роботи кожен студент може бути членом всіх, декількох або не бути представником жодної з форм позааудиторної роботи. Стати учасником позааудиторної діяльності студент може на будь-якому етапі навчання у вищому навчальному закладі.

Система позааудиторної роботи передбачає як прямий вплив на процес формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників, так і опосередкований. Під прямим маємо на увазі безпосередню участь майбутніх фахівців у роботі студентських об'єднань. Опосередкований вплив здійснюється через участь студентів спеціальності «Соціальна робота» у заходах, які організують об'єднання позааудиторної роботи.

Використання різноманітних форм позааудиторної роботи сприяє підвищенню авторитету соціальної роботи, закріплює позитивне ставлення до обраної професії, формує настанову на творче оволодіння нею, сприяє формуванню професійно важливих якостей особистості, умінь та навичок, а також сприяє формуванню мотивації щодо вивчення теоретичного матеріалу із соціальної роботи.

Список використаних джерел:

1. Волковницька Т. М. Теоретичні аспекти формування професійної компетентності соціальних працівників / Т. М. Волковницька // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Серія : Педагогічні науки. – Вип. 96 / [гол. ред. М. О. Носко]. – Чернігів : ЧНПУ, 2012. – С. 46–48.
2. Децюк Т. М. Особливості становлення професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери / Т. М. Децюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського : зб. наук. праць. – Серія : педагогіка і психологія. – Випуск 42. – Ч. 1. / [редкол. : В. І. Шахов (голова) та ін.]. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – С. 165–168.
3. Навчальні гуртки [Серія «Технології соціальних змін»]. – Київ : Ресурсний центр «Гурт», 2012. – 105 с.

Діхтярук О.П., студент гр. СЗ-121

Науковий керівник – Шевченко Г. М., к. філос. н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Значна частина дітей з відхиленнями у розвитку, незважаючи на зусилля, що докладаються суспільством з метою їх навчання і виховання, ставши дорослими, виявляється невідповідною до інтеграції в соціально-економічне життя. Разом з тим, результати досліджень та практика свідчать про те, що будь-яка людина, що має дефект розвитку, може при відповідних умовах стати повноцінною особистістю, розвиватися духовно, забезпечувати себе в матеріальному відношенні і бути корисною для суспільства.

В останні роки в нашій країні стало помітнішим прагнення до того, щоб змінити ситуацію, що склалася з навчанням і вихованням дітей-інвалідів в кращу сторону. На державному рівні прийнято відповідні законодавчі акти. Формується система нового виду спеціалізованих установ – реабілітаційних центрів, які дозволяють комплексно вирішувати багато проблем. Почала здійснюватися підготовка фахівців, покликаних забезпечувати соціальну реабілітацію дітей з особливими потребами.

Однак проблема навчання, виховання та реабілітації таких дітей залишається складною, незважаючи на те, що в сучасній науці існує значна кількість підходів до теоретичного осмислення проблем соціальної реабілітації та адаптації осіб з обмеженими можливостями. Розроблено також і методики вирішення практичних завдань, що визначають специфічну сутність і механізми цього соціального феномена [1].

Так, аналіз соціальних проблем інвалідизації в цілому та соціальної реабілітації зокрема, здійснювався в проблемному полі двох концептуальних соціологічних підходів: з точки зору соціоцентристських теорій і на теоретико-методологічній платформі антропоцентризму. На основі соціоцентристських теорій розвитку особистості К. Маркса, Е. Дюркгейма, Г. Спенсера, Т. Парсонса розглядалися соціальні проблеми конкретного індивіда за допомогою вивчення суспільства в цілому. На основі антропоцентристського підходу Ф. Гіддінгса, Ж. Піаже, Г. Тарда, Е. Еріксона, Ю. Хабермаса, Л. С. Виготського, І. С. Кона, Г. М. Андрєвої, А. В. Мудрика та інших вчених розкриваються психологічні аспекти повсякденної міжособистісної взаємодії [4].

Для осмислення проблеми аналізу інвалідності як соціального феномена важливою залишається проблема соціальної норми, яка вивчалася з різних сторін такими вченими, як Е. Дюркгейм, М. Вебер, Р. Мертон, П. Бергер, Т. Лукман, П. Бурдьє [2].

Аналіз соціальних проблем інвалідизації в цілому та соціальної реабілітації інвалідів зокрема, здійснюється в площині соціологічних концепцій більш загального рівня узагальнення сутності цього соціально явища – концепція соціалізації. Соціальна реабілітація інвалідів важлива не тільки сама по собі. Вона важлива як засіб інтеграції осіб з обмеженими можливостями в соціум, як механізм створення рівних можливостей інвалідам, для того, щоб бути соціально затребуваними. Важливими в розробці теорії соціальної реабілітації є підходи до поняття інвалідності, запропоновані Н. В. Васильєвою, що розглянула вісім соціологічних концепцій інвалідизації [3].

У структурно-функціональному підході (К. Девіс, Р. Мертон, Т. Парсонс) розглянуті проблеми інвалідності як специфічного соціального стану індивіда (модель ролі хворого Т. Парсонса), соціальної реабілітації, соціальної інтеграції, соціальної політики держави по відношенню до інвалідів, що конкретизується в діяльності соціальних служб з підтримки сімей, які мають дітей-інвалідів. Запропоновано поняття «діти з обмеженими можливостями», «інваліди». У вітчизняних дослідженнях в рамках структурно-функціонального аналізу проблему інвалідизації досліджували Т. А. Добровольська, І. П. Каткова, Н. С. Морова, Н. Б. Шабаліна та ін.

У теоріях символічного інтеракціонізму (Дж. Г. Мід, Н. А. Залигіна та ін.) інвалідність описується за допомогою системи символів, що характеризують цю соціальну групу осіб з обмеженими можливостями. Розглядаються проблеми становлення соціального «Я» інваліда, аналізується специфіка цієї соціальної ролі, стійко відтворювані стереотипи поведінки самих інвалідів і ставлення до них соціального оточення.

В рамках теорії навішування ярликів або теорії соціальної реакції (Г. Беккер, Е. Лемертон) для позначення осіб з обмеженими можливостями з'являється поняття «девіанти». Інвалідність розглядається як відхилення від соціальної норми, носіям цієї девіації наклеюється ярлик – інвалід. У рамках цієї теорії вивчаються соціальні проблеми конкретного індивіда за допомогою вивчення ставлення до нього суспільства в цілому. У вітчизняних дослідженнях на цій методологічній базі проблеми інвалідизації вивчалися М. П. Левицькою та ін.

Феноменологічний підхід виділяє соціокультурну теорію нетиповості О. Р. Ярської-Смирнової. Феномен «нетипової дитини» формується і транслюється всім її соціальним оточенням. Він характеризується усім різноманіттям історично сформованого етноконфесійного, соціокультурного макро- і мікросоціуму, в якому нетипова дитина проходить соціалізацію. Цей підхід продовжений в дослідженнях Д. В. Зайцева, Н. Є. Шапкіної та ін.

Крім того, з точки зору загально-психологічної теорії (Л. С. Виготський, А. Лурія, С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, М. Я. Басов, П. Я. Гальперін, О. В. Запорожець, Д. Б. Ельконін, Л. І. Божович, В. С. Мухіна та інші), всі проблеми дітей з особливими потребами розглядаються з позицій єдності діяльнісного й особистісного підходів, що сформувалися у вітчизняній психології [5].

Особистісний підхід орієнтує фахівця з соціальної реабілітації на роботу з конкретною дитиною, з її проблемами й особливостями, зумовленими обмеженими можливостями життєдіяльності, на розвиток її як особистості, стійкої до соціальних негараздів. Завдяки такому підходу дитина поступово стає господарем власного «Я», суб'єктом діяльності та спілкування, отримує можливість спрямовувати свої зусилля на саморозвиток і самореалізацію. Щоб досягти мети соціальної реабілітації, необхідно сформувати особистість дитини як суб'єкта діяльності та спілкування [6].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що названі підходи, які розглядаються в єдності, визначають роль фахівця з соціальної реабілітації в загальній системі виховання особливої дитини. Його завдання полягає в тому, щоб, використовуючи різні підходи, забезпечити в процесі різних видів діяльності та спілкування, створення внутрішніх і зовнішніх умов для просування дитини з обмеженими можливостями в особистісному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Айшервуд М. М. Полноценная жизнь инвалида / М. М. Айшервуд – М. : Инфра-М, 2001. – 85 с.
2. Акатов Л. И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: Учеб. пособие для высш. учеб. заведений. / Л. И. Акатов – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 368 с.
3. Васильева Н.В. Социологические концепции исследования инвалидности // Социологический сборник. Вып. 7. – М. : Социум, 2000. – С. 51.
4. Лурия А. Р. Об историческом развитии познавательных процессов / А. Р. Лурия – М. : Наука, 1974. – 172 с.
5. Мошняга В. Т. Технологии социальной реабилитации детей с ограниченными возможностями / В. Т. Мошняга. – М. : Инфра-М., 2008. – 395 с.
6. Ярская-Смирнова Е. Р. Социальная работа с инвалидами : Учеб. пособие. Издание 2-е, переработанное и дополненное. / Е. Р. Ярская-Смирнова, Э. К. Наберушкина. – Санкт-Петербург: Изд-во «Питер», 2004. – 316 с.

Дорошенко А.В., студентки гр. СЗ-131
Науковий керівник – Новик Л.М., к.психол.н., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ В ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДАХ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ

У нашій країні виконання покарання у вигляді позбавлення волі здійснюється у виправних закладах, до яких відносяться виправні колонії, виховні колонії, тюрми і лікувальні виправні заклади, що складають пенітенціарну систему. Основним видом виправних закладів є виправні колонії, в яких відбувають покарання понад 90% від загального числа засуджених до позбавлення волі.

Виховна робота із засудженими - це діяльність адміністрації виправного закладу, освітніх, культурних й інших організацій, громадян, самодіяльних організацій засуджених, що формують правослухняну поведінку шляхом морального, трудового, фізичного та інших напрямів виховного впливу, підвищенням освітнього і культурного рівня засуджених.

Найважливіше значення для правильної організації виховного процесу у виправному закладі має головний принцип педагогіки - принцип природодоцільності. Із цього принципу можна вивести важливий аспект організації виховної роботи - це стимулювання об'єкта виховання. Будь-який вихователь повинен виходити з того, що виховуваний є саморегулюючим біосоціальним механізмом, який функціонує залежно від потреб особистості.

До засуджених, які є об'єктом виховного процесу, можуть застосовуватися *стимулюючі* технології. Їхня сутність полягає в тому, що вони повинні встановлювати чітку залежність реалізації потреб і бажань засуджених від їхньої правослухняної поведінки. Стимулювання правослухняної поведінки - це реагування адміністрацією виправного закладу негативними і позитивними стимулами на поведінку засуджених адекватно до цілей їх виправлення. Позитивний стимул - це реальне чи можливе реагування адміністрацією пенітенціарного закладу на поведінку засудженого у формі заохочення, що приносить для засудженого бажані наслідки. Негативний стимул - це реальне чи можливе реагування у формі покарання, що дає негативні наслідки для засудженого. Негативні стимули є негативними лише умовно, тому що поряд з позитивними стимулами вони використовуються з метою розвитку особистості.

Система стимулювання діє найбільш ефективно через раціональну диференціацію засуджених залежно від ступеня їх спротиву виховному процесу. За цим критерієм можна виділити такі категорії засуджених:

а) легко піддаються виховному впливу, усвідомлено виконують вимоги режиму;

б) піддаються виховному впливу за певних умов: наявності системи заохочень і покарань, використанні методів психологічного впливу і т.ін.;

в) важко піддаються виховному впливу, мають стійкі антисоціальні звички, що вимагають посиленого контролю зі сторони адміністрації виправного закладу.

Після прояву в поведінці засуджених особистісних якостей їх слід диференціювати за цими трьома групами з наступним створенням для кожної групи адекватних умов відбування кримінального покарання. Практика свідчить, що поділ засуджених на загони з різними умовами утримання залежно від їхньої поведінки найбільш ефективно стимулює правослухняну поведінку. Гнучка система переведення із загонів з більш м'яким режимом і навпаки створює для засуджених перспективу поліпшення умов відбування покарання і коригує їхню поведінку.

Отже, для здійснення процесу стимулювання засуджених необхідні такі обов'язкові компоненти; наявність у засуджених потреб; реальна перспектива задоволення потреб; система педагогічних стимулів, що коригують поведінку; система залежності можливостей у задоволенні потреб від правослухняної поведінки.

Крім стимулюючих технологій виправлення засуджених як перспективний напрям можна назвати розробку *демократичних* технологій, чи *технологій співробітництва* працівників виправних закладів із засудженими. Співробітництво повинно відбуватися при вирішенні різноманітних завдань, що стоять перед закладом, управлінських, господарських, виховних. Саме в цій

площині відбувається поєднання інтересів вихователів і виховуваних та створюється сприятливий для виправлення соціальний клімат, без якого практично неможливо досягнути позитивних результатів у виправній діяльності.

Досить перспективним напрямом є *технології безперервної освіти* у виправному закладі, що передбачають організацію освітнього процесу не лише в обсягах середньої школи чи ПТУ, а й і в обсягах вищого навчального закладу.

Важливою особливістю пенітенціарних шкіл є домінування виховних завдань над навчальними, тобто найважливішою їхньою функцією є людиноформуюча. Іншими функціями такої школи можна визначити: освітню, ресоціалізацій, валеологічну, правового захисту, рекреаційну, функцію самоактуалізації, ко-рекційну.

Одним із найбільш ефективних методів роботи із засудженими є арттерапія, особливо такі її розділи: бібліотерапія, музикотерапія, казкотерапія, кінотерапія.

Надзвичайно важливою є організація психологічної допомоги ув'язненим. При цьому слід мати на увазі такий аспект становища засуджених, як їхня постійна публічність. У зв'язку з цим звичні групові форми роботи виявляються малоефективними. Учасники тренінгових і терапевтичних груп бояться, особливо на перших етапах роботи, розкритися перед іншими учасниками, тому що пізніше вони не розходяться в різні сторони, а опиняються поряд на довгі роки в одній камері чи в одному загоні. Разом з тим відмовлятися від групової роботи не варто.

Список використаних джерел

1. Тюптя Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. - К. : Знання, 2008. - 574 с.
2. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : Навчальний посібник / В. М. Шахрай. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 464 с.

Діхтярук О.П., студент гр. СЗ-121
Науковий керівник – Кальницька К.О., к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

НАРАТИВНИЙ ПІДХІД У СІМЕЙНІЙ ПСИХОТЕРАПІЇ

Наративний підхід – напрям сімейної терапії, що базується на ідеї про те, що людина конституює своє життя через історію. Люди організують своє життя за допомогою історій (наративів): соціальний та історичний контекст спонукають людей переказувати певні події, залишаючи інші без уваги.

За недовгий час свого існування поняття «наратив» пройшло складний шлях у різних галузях гуманітарного знання. Спочатку воно виникло в літературознавстві в 60-х роках ХХ століття, а потім, оформившись у самостійний напрям (наратологія), продовжило своє просування в гуманітарні науки (філософія, мовознавство, історія, політологія, психологія). У 80-х роках ХХ століття поняття «наратив» входить у психотерапію в працях М. Уайта і Д. Епстона і оформлюється в окремий напрямок сімейної терапії – наративну психотерапію.

Наративи – це форми отримання знання, структурування, сприйняття світу і упорядкування особистого досвіду. На рівні окремої людини життя як цілісний феномен конструюється за допомогою автобіографічного наративу, в якому події життя зв'язуються в упорядковану послідовність за допомогою сюжету. У контексті сімейної системи можна говорити про виникнення сімейної історії, що обумовлює внутрішньосімейне функціонування. Люди приходять на психотерапію, коли домінуючі історії не дозволяють їм прожити свої кращі наративи. Наративна терапія допомагає виявити обмежуючий вплив культурних історій на життя і розширити власну історію людини і сім'ї. Також в рамках наративної психології була сформульована ідея про унікальний або альтернативний епізод як досвід, що не відповідає логіці проблемно-насиченого самоопису людей. Виявляючи унікальні епізоди, наративний консультант допомагає родині побачити в минулому більш кращий досвід і поширити його на теперішній і майбутній час.

Завдання наративного консультанта полягає в тому, щоб знайти доступ до досвіду і сенсів клієнта незалежно від того, в якій формі людина цей досвід висловлює. Позиція психолога в цих умовах повинна бути позицією «не-знання» – наративний терапевт в процесі своєї роботи не займає якоїсь певної позиції, він намагається зрозуміти, який зміст несуть історії людей для них самих.

В даний час наративна терапія проводиться як з сім'ями, так і з індивідуальними клієнтами. У терапевтів немає особливих вимог щодо складу, частоти і форм проведення психотерапевтичної сесії [1]. Наративний терапевт максимально гнучкий і лояльний до переваг сім'ї, тому сесії можуть проводитися від декількох разів на тиждень до одного разу на місяць. Крім того, може варіюватися і форма роботи: сесія може проходити у вигляді класичного прийому у психотерапевта, а може проводитися у вигляді переписки або в форматі малої групи, з залученням до психотерапевтичної роботи значущих близьких (родичів, друзів, знайомих).

Наративна терапія доступна для людей, які представляють різні культури, що мають різну сексуальну орієнтацію, що належать до різних соціальних верств, субкультур. Наративний консультант завжди говорить з сім'єю на її мові. Одним з основних принципів наративної терапії є прозорість для клієнта – терапевт завжди готовий поінформувати клієнта з приводу теорії і практики підходу, пояснити свої дії [2].

Наративна психотерапія зародилася в рамках постмодернізму. Її основою є ідеї соціального конструктивізму і наративна метафора. Відповідно до думки Дж. Фрідман і Дж. Комбс, наративна психотерапія базується на таких ідеях постмодернізму:

1. Реальності соціально конституюються.
2. Реальності конституюються через мову.
3. Реальності організуються і підтримуються через наратив.
4. Не існує абсолютних істин [4].

Культурні історії визначають форму індивідуальних життєвих наративів. Люди розуміють своє життя через історії – як через культурні, так і через особисті. У будь-якій культурі певні наративи згодом будуть домінувати

над іншими. Вони визначатимуть кращі і звичні форми переконань і поведінки всередині певної культури. Суть наративної терапії в тому, що в житті набагато більше подій, які не удостоюються історії. Це означає, що, коли життєві наративи несуть хворобливі смисли або пропонують несприятливий вибір, вони можуть бути змінені шляхом виявлення інших, раніше не уміщуваних в історію подій або вилучення нового сенсу з таких, що уже отримали свою історію подій.

Технікою наративного підходу є особливим чином сконструйовані питання. За своєю суттю вони зводяться до деконструкції, екстерналізації та розвитку альтернативних історій.

Деконструктивне вислуховування необхідно для прийняття і розуміння історій людей без конкретизації і посилення безпорядних, патологічних і хворобливих аспектів цих історій. Практика деконструкції дозволяє простежити культурний і соціальний вплив на появу проблемної теми в житті сім'ї. Під час деконструктивного вислуховування наративний терапевт залишається максимально неупередженим, нейтральним і вільним від культурних та індивідуальних стереотипів. Основна техніка полягає в концентрації уваги на прогалинах і двозначностях історій, що розповідаються сім'єю. Це необхідно для того, щоб показати, що загальноприйнятій сенс даного тексту – лише один з великого числа можливих смислів. Шляхом такого вислуховування відкривається простір для тих аспектів життєвих наративів людей, які ще не знайшли свою історію. Як приклад можна навести таке деконструктивне питання: «Звідки Ви дізналися про те, що подібна поведінка є небажаною для сім'ї?».

Екстерналізована бесіда полягає в перетворенні мови, використовуваної людиною для опису проблеми так, щоб проблема зайняла по відношенню до людини зовнішню позицію. Наприклад: «Звідки страх дізнається, що він може впливати на Вас саме в цей момент?» Екстерналізуючі бесіди дозволяють людині зайняти метапозиції та побачити низку можливостей. Коли проблема займає зовнішню позицію, людина, знаходячи власні переваги, може взяти на себе відповідальність за взаємодію з нею.

Виділення з досвіду і розвиток альтернативних історій дозволяє людині по-новому побачити себе та події свого життя, знайти нові сенси. Альтернативна історія – це переважний розвиток подій і включення в історію життя подій, що становлять виняток з проблемних епізодів. У певному сенсі альтернативна історія є метою наративної практики: описуючи бажаний хід подій, сім'я тим самим моделює його і отримує можливість втілити його в своєму житті [3].

У наративній психотерапії розроблена особлива технологія, що дозволяє найбільш ефективно розвивати альтернативні історії.

1. Знаходження в досвіді унікального епізоду.
2. Переконатися, що епізод представляє кращий досвід.
3. Позначення сенсу альтернативної історії.
4. Знаходження аспектів минулого, пов'язаних з унікальним епізодом.
5. Позначення сенсу унікального епізоду в минулому.
6. Зв'язок минулого епізоду з сьогоденням.

7. Поширення альтернативної історії на майбутнє.

Так само можна виділити типи питань, що задаються нарративними терапевтами:

1. Деконструктивні питання.
2. Питання, що знаходять в досвіді сім'ї унікальні епізоди.
3. Питання, що визначають переваги сім'ї.
4. Питання, що розширюють альтернативну історію.
5. Питання, спрямовані на знаходження нових смислів [5].

Таким чином, нарративний підхід, заснований на постмодерністському світогляді, стверджує відсутність задалегідь заданого сенсу, смислів і право людини обирати будь-який з них. У цьому підході постулюється, що людина розмірковує про своє життя в формі розповіді, отже, вона є автором свого життя і вільна вибирати для себе будь-яку історію. Нарративний підхід не є директивним, і нарративний терапевт завжди прямує за клієнтом, постійно з'ясовуючи питання переваг й уточнюючи напрямок руху. Розуміння життя людини як історії в той же час дозволяє бачити безліч закономірностей і перспективу її розвитку, оскільки розповідь і структура пропозицій має свої закони та логіку. Нарративний терапевт є провідником клієнта в світі його смислів, він займає метапозицію, таким чином взаємодіючи з мовою та її закономірностями.

Список використаних джерел:

1. Жорняк Е. Нарративная терапия: от дебатов к диалогу / Е. Жорняк. – МПДЖ, 2001. – № 3. – С. 24-25.
2. Сарбин Т.Р. Нарратив как базовая метафора для психологи / Т.Р. Сарбин // Постнеклассическая психология. – 2004. – №1. – С. 6-28.
3. Титаренко Т.М. Життєві завдання як практики самоконституювання особистості / Т. М. Титаренко // Соціальна психологія. – 2008. – №6. – С. 3-11.
4. Фридман Дж. Конструирование иных реальностей / Дж. Фридман, Дж. Комбс. – М. : Эксмо, 2001. – 275 с.
5. Эпштейн М. Жизнь как нарратив и тезаурус / М. Эпштейн // «Московский психотерапевтический журнал», 2007, №4. – С. 47-56.

Дорошенко А.В., студентка гр. СЗ-131

Науковий керівник – Субботина І.В., к.і.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДОЮ СІМ'ЄЮ

У соціальній роботі сім'єю називають засновану на шлюбі або кровній спорідненості малу групу, члени якої об'єднані спільним проживанням і веденням домашнього господарства, емоційними зв'язками і взаємними обов'язками по відношенню один до одного. У категорії сімей, які потребують особливої допомоги, на перше місце висувається молода сім'я. Знадобилося чимало зусиль і часу, щоб у сучасному суспільстві утвердився сам термін «молода сім'я».

Це не означає, що сформувався якийсь особливий тип сім'ї. Її проблеми входять складовою частиною в коло проблем сучасної сім'ї. Тому ставлення до молоді сім'ї визначається тією соціальною політикою, яка проводиться щодо інституту сім'ї в цілому. Разом з тим не можна не враховувати особливого

значення і особливої функції молодшої сім'ї в житті суспільства. Це необхідно бачити і розуміти при визначенні її інноваційного потенціалу, стилю життя та діяльності.

Соціальна робота з молодшою сім'єю — це система взаємодії соціальних органів держави і суспільства та сім'ї, спрямована на поліпшення умов її життєдіяльності, розширення можливостей в реалізації прав і свобод, визначених міжнародними та державними документами, забезпечення повноцінного фізичного, морального й духовного розвитку всіх її членів, залучення до трудового, суспільно-творчого процесу.

Пріоритет у соціальній роботі з молоддю належить центрам соціальних служб для молоді, які здійснюють соціальну профілактику, соціальний патронаж, соціальну реабілітацію, надають соціально-психологічну, психолого-педагогічну, соціально-медичну, соціально-правову, інформативно-консультативну, психотерапевтичну допомогу та підтримку молодому подружжю для поліпшення його життєдіяльності.

Один із важливих принципів соціальної роботи з молодшою сім'єю - принцип самозабезпечення сім'ї, тобто надання соціальної допомоги для стимуляції її внутрішніх резервів, вирішення власних проблем. Крім того, соціальна робота з сім'єю спрямовується не тільки на родину в цілому, а й окремих її членів (дитину, матір, батька та інших членів сім'ї).

Ефективність реалізації основної мети і завдань соціальної роботи з молодшою сім'єю забезпечується при врахуванні типології та категорії сімей, які потребують різних видів соціальної роботи, застосуванні відповідних форм і методів роботи.

Основні напрямки соціальної роботи з молодшою сім'єю:

- підготовка молоді до сімейного життя;
- робота з молодими сім'ями зі стабілізації сімейних стосунків;
- допомога батькам у розв'язанні проблем сімейного виховання;
- соціальна реабілітаційна робота з сім'єю.

Підготовка молоді до сімейного життя передбачає формування навичок здорового способу життя, психолого-педагогічні, юридичні, економічні, медичні знання з питань становлення особистості, розвитку комунікативних навичок, формування статево-рольової ідентифікації, корекції особистих проблем, духовного виховання, знання з сексології шлюбу та сім'ї, створення власного іміджу, знання медико-соціальних проблем алкоголізму, наркоманії, профілактики захворювань, планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я молоді, збереження вагітності, розвитку сімейних традицій, народження здорових дітей і т. д.

Соціальна реабілітація проводиться з молодими сім'ями з дисгармонією у сімейних взаємостосунках, наявністю важких сімейних криз, де члени сім'ї зловживають алкоголем, наркотичними речовинами, мають різні види нервових захворювань, що створює загрозу для стабільності сім'ї. Є сім'ї, які потребують соціально-психологічної допомоги внаслідок тимчасових або тривалих труднощів (інвалідність членів сім'ї, майнові втрати, нервово-психічні розлади, різні акцентуації в характерах подружньої пари тощо). Сімейна психотерапія має

індивідуальний характер і зорієнтована на подружню пару та її проблеми. Вона допомагає досягти гармонії у взаємостунках, врегулювати подружні взаємини.

Класифікацію соціальних технологій, що сприяють інституалізації молоді сім'ї, доцільно, на наш погляд, здійснювати з таких підстав: за рівнем управління (федерального, регіонального, муніципального, місцевого); за видами організації управління (адміністративно-управлінські, адаптаційні, впроваджувальні, навчальні, інформаційні, інноваційні); по соціальній організації (соціального розвитку, соціального захисту та підтримки, демографічні); дослідні (технології соціологічного дослідження, моніторингу); за характером вирішуваних завдань (технології у сфері підприємництва, саморозвитку сім'ї, організації дозвілля).

У сфері соціальної політики для молоді сім'ї актуальні наступні технології:

- охорона здоров'я сім'ї шляхом забезпечення доступності для всіх сімей медичної допомоги на основі поєднання безкоштовної медичної допомоги і платного медичного обслуговування;

- розширення мережі закладів соціального обслуговування молодих сімей з метою надання їм послуг з догляду за дітьми, консультативної підтримки в кризових ситуаціях та інших видів соціальної допомоги;

- надання допомоги молодій сім'ї у вихованні дітей шляхом видання і розповсюдження літератури по вихованню дітей та з проблем сімейних відносин, державної підтримки морально-етичного та екологічного просвітництва.

У духовній сфері застосовуються технології, що сприяють задоволенню молодим подружжям культурних запитів, потреби в освіті, спілкуванні, відпочинку, реалізації творчих нахилів.

Розробка, конструювання та реалізація соціальних технологій роботи з молодими сім'ями передбачають проходження декількох етапів.

На теоретичному етапі визначаються цілі, об'єкти технологізації, здійснюється операціоналізація соціального процесу інституалізації на складові напрямки і вибираються відповідні їм види соціальних технологій.

На методичному етапі розробляються методи роботи, рекомендації для соціальних служб, проводяться моніторингові дослідження з метою визначення ступеня ефективності тієї чи іншої технології, проводяться науково-практичні заходи, узагальнюється і поширюється позитивний досвід. На процедурному етапі ведеться практична робота по реалізації соціальних технологій.

Отже, молода сім'я - це період у житті людини, який характеризується відчутною зміною умов духовного спілкування щонайменше двох людей незалежно від їх віку, поєднанням їх економічної взаємодії, що позначається на створенні матеріальної бази сім'ї, активному дітнородженні та освоєнні виховної функції.

Список використаних джерел:

1. Актман К. Социально-педагогическая работа с семьей / К. Актман // Социальная работа в Украине: теория и практика. - 2005. - № 1. - С. 27 - 34.
2. Алексеев Т. Ф. Педагогические проблемы молодой семьи / Т. Ф. Алексеев. - К. : ИЗМН, 2002. - 256 с.

3. Батищева Г. О. Работа социальных служб для молодежи с молодой семьей / Г. О. Батищева, З. Г. Зайцева. - К. : А.Л.Д., 2006. – 367 с.
 4. Витек Карел. Проблемы супружеского благополучия : пер. с чеш. / Карел Витек. - М. : Прогресс, 2003. - 287 с.
 5. Гребенников И. В. Основы семейной жизни / И. В. Гребенников. - М. : Просвещение, 2001. - 218 с.
-

Дорошенко Я.В., студентка гр. СЗ-131
Науковий керівник – к.і.н., доцент Субботіна І.В.
Чернігівський національний технологічний університет

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

На сьогодні волонтерство – потужний соціально-суспільний рух, спроможний прийняти на себе частину повноважень державних соціальних установ. В основі добровільності покладено здатність людини безкорисливо, у більшості випадків анонімно виконувати роботу на благо інших. Тобто, частину часу, енергії, знань, досвіду волонтер витрачає на виконання діяльності, яка приносить користь іншим людям чи суспільству в цілому. Однак, термін «волонтерство» означає передусім діяльність на основі добровільної волі.

Основними видами волонтерської діяльності є:

- надання допомоги особам, постраждалим в результаті стихійних лих, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, жертвам злочинів, біженцям і вимушеним переселенцям, а також іншим категоріям і групам осіб, які потребують сторонньої допомоги та підтримки, в тому числі у закладах сфери охорони здоров'я, освіти та соціального захисту;

- участь у попередженні населення про стихійні лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у подоланні їх наслідків;

- участь у захисті та охороні навколишнього середовища, благоустрій території; участь у створенні можливостей для творчого самовираження і розкриття творчого потенціалу кожного, збереження культурної спадщини та історико- культурного середовища, пам'яток історії та культури; участь у розбудові освіти, науки, популяризації знань, розвитку інновацій;

- участь у розвитку та популяризації фізичної культури, спорту та активного дозвілля [2].

На сьогодні волонтерство виконує ряд важливих соціальних та соціально-психологічних функцій. З одного боку, волонтери «перекривають» недостатність спеціалістів у сфері надання соціальних послуг, який спостерігається у нашій державі, з іншого – волонтерство являє собою особливу форму соціалізації для молоді і людей похилого віку та створює умови для самореалізації.

Волонтерство є не повинністю, а потребою в реалізації власних уявлень про життя, виявом власної свободи. Інакше кажучи, волонтерство передбачає власну ініціативу.

Специфіка мотивації волонтерської діяльності дозволяє відокремити даний феномен від таких форм добровільницької діяльності як взаємодопомога, самодопомога та любівання інтересів.

Волонтерство як діяльність потребує від добровольців не лише бажання та наявності вільного часу, а й певних знань з психології, соціальної педагогіки, соціальної роботи, соціології, медицини, юриспруденції тощо; волонтери повинні володіти навичками спілкування з різними прошарками населення, знайомитись з кращим, як вітчизняним, так і зарубіжним досвідом роботи. З цієї точки зору волонтерство є ефективним методом неформального навчання [1].

Волонтерство – один з видів залучення молоді до відстоювання активної громадської позиції, який дозволяє проявити максимально свої здібності та вміння, завдяки яким можна допомогти іншим людям у вирішенні їх проблем. Волонтерство вважається альтруїстичним видом діяльності, оскільки особа, яка здійснює ті чи інші послуги не отримує за це винагороду, заробітну плату тощо. Однак, все більше і більше людей залучаються до такої діяльності. Особливо активні у волонтерському русі молоді люди. Вони гостро бачать соціальну несправедливість; розшарування суспільства; оточуючих людей, які потребують допомоги, і, головне, мають сили та натхнення своїми діями допомогти іншим [4].

Вітчизняними дослідниками А. Капською, О. Любарською, В. Назаруком, В. Петровичем, Ю. Поліщуком та іншими були визначені принципи волонтерської роботи:

- альтруїзм (передбачає, що волонтер готовий до здійснення діяльності, спрямованої на вирішення важкої життєвої ситуації клієнтів, при цьому інтереси клієнтів виходять на перший план);

- безкорисливість (заснований на відсутності матеріальної зацікавленості у відносинах між волонтером і клієнтом);

- гласність (полягає у відкритості волонтерської роботи для суспільного ознайомлення й обговорення, оскільки забезпечення повноти інформації про реалізовану волонтерську роботу буде сприяти популяризації цього виду діяльності в суспільстві й перетворенню клієнта на суб'єкта соціальної роботи);

- гуманізм (виражається в дотриманні прав людини, вияві доброзичливості, толерантного ставлення волонтера до клієнта);

- добровільність (полягає в залученні до волонтерської роботи лише за бажанням, тобто клієнт має право відмовитися від соціальних послуг, якщо вони не відповідають його потребам);

- законність (вимагає відповідності волонтерської роботи прийнятому законодавству – законам України „Про благодійництво та благодійні організації”, „Про волонтерський рух”, „Про громадські об'єднання”, „Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки”, „Про соціальну роботу з дітьми та молоддю” та ін.);

- милосердя (пронизує весь зміст волонтерської роботи, заснованої на готовності волонтера допомогти людям через співчуття, людинолюбство);

- чуйність (припускає готовність волонтера вчасно допомогти людині, яка потребує допомоги);

– самовідданість (висуває пріоритетність інтересів клієнта у волонтерській роботі і наявність у волонтера оптимізму під час вирішення важкої життєвої ситуації клієнта);

– співчуття (передбачає гуманне ставлення до клієнтів);

– партнерство (є таким стилем відносин, що припускає неізолювану один від одного діяльність фахівця із соціальної роботи та клієнта; поважне ставлення один до одного) [1].

Отже, волонтерство – це форма соціальної активності, що виражається у добровільній суспільно корисній праці, обумовленій готовністю індивіда служити соціально значущим цілям без очікування на фінансову винагороду. Критеріями волонтерства, що дозволяють відокремити даний суспільний феномен від інших видів добровільницької діяльності є наступні:

- добровільність;

- власна ініціатива;

- суспільно корисний характер роботи;

- відсутність у суб'єкта, що займається волонтерством, очікування на фінансову винагороду;

- діяльність, що здійснюється у вільний час;

- діяльність, що виражається у праці.

Список використаних джерел:

1. Капська, А. Й. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / за ред. А.Й. Капської. – К., 2001. – 140 с.

2. Волонтерство: порадник для організатора волонтерського руху / укл. Лях Т.Л., авт. кол.: О.В. Безпалько, Н.В. Заверіко, І.Д. Зверева, Н.В. Зимовець та ін. – К.: ВПЦ «Волонтер», 2001. – 176 с.

3. Вайналоха, Р. Х. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська, Н. М. Комарова. – К.: Академпрес, 2002. – 467с.

4. Кратінова В.О. Волонтерство як засіб соціального та професійного становлення студентів спеціальностей «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота» / В.О. Кратінова, Н.Б. Ларіонова, О.П. Песоцька // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2006. – № 6. - С. 76-81.

Жога М.М., студентка гр. СР – 133

Науковий керівник – Мекшун А.Д. старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ НАПРЯМКІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Постановка проблеми. Торгівля дітьми – це комплексна проблема, у вирішенні якої беруть участь багато державних і громадських організацій. Проведені опитування, засвідчують недостатню інформованість та рівень знань про проблему торгівлі дітьми серед населення. Наразі торгівля дітьми перетворює на жакливу трагедію життя мільйонів людей; губить сімейні й суспільні зв'язки, надію на краще майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для даного дослідження важливою є Концепція Державної програми протидії торгівлі дітьми, де

розкрито загальні принципи протидії цій проблемі. Громадську думку щодо торгівлі дітьми досліджували Б. Головін, В. Богатирьова. Криміналістичні та кримінально правові аспекти боротьби з торгівлею неповнолітніми проаналізовано українськими науковцями В.Д. Іваницьким та В.О. Іващенко. Торгівлю дітьми як соціально-педагогічну проблему розкрито М. Ф. Костючком.

Мета статті полягає у висвітленні основних напрямків соціальної профілактики торгівлі дітьми в сучасній Україні. Однією з форм порушення прав людини в сучасному світі є торгівля людьми і дітьми. На жаль, це явище має місце і в Україні. Ця проблема не визнає державних кордонів, не робить різниці між розвиненими державами та державами, що розвиваються. Вона чудово адаптована як до бідності, так і до розкоші. Використовуючи складну економічну ситуацію в Україні, високий рівень безробіття і правову недосконалість країни, малу обізнаність населення, деякі підприємці організовують кримінальний бізнес - запрошення громадян працювати за кордоном, де вони зазнають жорстокої експлуатації, заробляючи мізерні кошти для себе і тисячі - для організаторів цього бізнесу. Відтак постає нагальна проблема запобігання даного явища. Термін "соціальна профілактика" тлумачиться як:

-один із видів соціальної роботи, що спрямований на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та запобігання такому впливу (Закон України "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю в Україні");

-вид соціальної допомоги, що полягає у створенні умов сім'ям для самостійного забезпечення свого добробуту, сімейного підприємництва (Фірсов М.В., Студенова Є.Г.)

-комплекс економічних, політичних, правових, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі.

Проблема торгівлі дітьми розпочалася в Україні з проблеми незаконного усиновлення дітей іноземцями. Україна є на сьогодні країною-донором і країною-транзитером.

Соціальна профілактика з попередження торгівлі людьми може бути первинною, вторинною, третинною. Первинна соціальна профілактика торгівлі людьми – найбільш масова і неспецифічна. Її метою є формування активного, адаптивного, високофункціонального життєвого стилю, який забезпечує реалізацію прав, задоволення потреб та інтересів. Соціальна робота тут носить інформаційний характер, оскільки спрямована на формування у особистості неприйняття явища та категоричну відмову від маніпуляцій.

Методами первинної соціальної профілактики є: інформування, переконання, навіювання, робота в громаді.

Вторинна соціальна профілактика торгівлі дітьми є в основному груповою. Метою вторинної соціальної профілактики є зміна мало адаптивної дисфункціональної ризикованої поведінки на адаптивну. Іншими словами, передбачає зміну ставлення до себе та оточуючих і навчання поведінці,

формування досвіду поведінки в ситуаціях, які можуть призвести до потрапляння в рабство. Вторинна соціальна профілактика спрямована на дітей та молодь «групи ризику».

Основними методами соціальної роботи є: вправи, вимоги, інформування, переконання, роз'яснення, драматизація, наведення реальних історій торгівлі дітьми, роз'яснення ситуацій. Формами, які реалізують ці методи, є: тренінги, цикли занять, вулична соціальна робота, робота «гарячих ліній».

Третинна соціальна профілактика торгівлі людьми спрямована на інтегрування в суспільство осіб, які потерпіли від торгівлі людьми, з метою запобігання повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Третинна профілактика передбачає виявлення причин та особливостей поведінки і свідомості молодій особі, які призвели до виникнення проблеми, а також усунення причин через перенавчання людини, підвищення її соціального статусу, підтримку у влаштуванні в житті. Третинна соціальна профілактика є в основному індивідуальною, передбачає тривалу роботу і комплекс соціальних послуг. Вона здійснюється разом із соціальною реабілітацією і соціальним супроводом, але має свою мету, потребує об'єднання зусиль різних фахівців. Основними методами роботи тут є: робота в конкретному випадку, рефлексія, переконання і перенавчання, створення виховуючих ситуацій, показ перспективи, реконструкція характеру, заохочення, інформування, переконання, включення в різноманітні види діяльності і позитивно соціалізуюче середовище [5].

Соціальна робота в аспекті запобігання торгівлі людьми вимагає:

- створення умов у суспільстві для запобігання явища "торгівля людьми"; це як юридичні, так і соціально-економічні заходи;
- формування у свідомості населення й окремих громадян неприйняття торгівлі людьми, осуду цього явища, позитивної мотивації до запобігання йому. Навчання населення щодо розпізнавання й уникнення цього явища. Проведення соціально-рекламних, психолого-педагогічних заходів;
- формування гуманних стосунків між людьми, толерантності один до одного, культури миру в сім'ї, мікросередовищі, суспільстві, які виключають думку про можливість торгівлі людьми;
- надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми з моменту отримання прохання про допомогу і визволення людей.

Соціальна профілактика торгівлі дітьми в Україні, виходячи з мети та принципів її здійснення, буде здійснюватися ефективно, якщо буде ґрунтуватися на концепції «допомоги для самопомоги». «Допомога для самопомоги» інтегрує в собі багато сучасних наукових теорій і концепцій соціальної роботи. Вона розглядає людину як суб'єкт, а не об'єкт соціальної роботи, що означає формування в неї відповідальності за своє життя, свій вибір, вміння свідомо користуватися своїми правами на основі знання про них. Ця ідея відповідає завданню розбудови громадянського суспільства. Ключовим моментом «допомоги для самопомоги» є опора на бажаючих людей керувати своїм життям, запобігти небажаним впливам та обману [1, с. 67–69].

Завданнями соціальної профілактики торгівлі людьми у молодіжному середовищі є: здійснення інформаційно-пропагандистської роботи серед молоді

з метою усвідомлення поняття «торгівля людьми»; формування правосвідомості та правової поведінки молоді, громадянськості, відповідальності за своє життя з розвитком її активності, самостійності, творчості та створення умов для її самореалізації.

Велика ймовірність потрапити до групи ризику, стати жертвою торгівлі людьми, комерційної сексуальної експлуатації стосується головним чином дітей, які зазнають насильства в сім'ї, перебувають у стані бродяжництва, які є наркозалежними, дітей, чий батьки ведуть асоціальний спосіб життя, дітей-сиріт, вихованців шкіл-інтернатів. Особливо вразливими до потрапляння в ситуації порнографії і проституції є малолітні втікачі - самітні й позбавлені підтримки діти в чужому місті. Таким чином, потенційними та фактичними жертвами найгірших форм дитячої праці, торгівлі стають, як правило, безпритульні, бездоглядні, діти з бідних, соціально незахищених сімей.

Основними причинами попиту на дитячу працю є матеріальні труднощі, негаразди в сім'ї, проблеми в школі та вплив вулиці, а також те, що дитяча робоча сила особливо дешева, або взагалі безкоштовна, дітьми можна маніпулювати за власним бажанням, вони не вмюють і не можуть себе захищати. Однак не існує жодних гарантій, що дитина з благополучної, функціонально спроможної сім'ї не потрапить до рук торговців людьми.

Висновки. Отже, профілактика торгівлі дітьми є комплексною проблемою, що пов'язана з широким спектром питань, таких як гендерна політика, міграція і прикордонний менеджмент, організована злочинність, ринок праці, етнічні та збройні конфлікти. Раціональне та доцільне застосування всіх рівнів профілактики дасть поштовх до зменшення та розповсюдження явища торгівлі дітьми українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Концепція Державної програми протидії торгівлі дітьми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jkoyn.gov.ua/laws/show/6781-14>
 2. Костючек М.Ф. Торговля дітьми як соціально-педагогічна проблема // М.Ф. Костючек. – К.: Атіка, 2004. – С. 254.
 3. Лакіза-Сачук Н. Запобігання контрабанді жінок з України: Українська інформаційна кампанія: звіт про соціологічне дослідження / Н. Лакіза-Сачук. – Міжнародна Організація з Міграції, 1998. – 59 с.
 4. Предотвращение домашнего насилия и торговли людьми: учебник по проведению тренингов. – К.: Винрок Інтернешнл, 2001. – 251 с.
 5. Соловійова В.В. Година спілкування для дівчат-підлітків «Сучасне рабство» / В.В. Соловійова // Виховна робота в школі. – 2007. – № 4. – С. 50
-

ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОЇ СІМ'І НА ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ШЛЮБУ У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Останнім часом значно зросла увага до проблем шлюбу і сім'ї. Високий рівень розлучень, особливо серед молодих сімей, підвищив інтерес до дослідження орієнтації молоді відносно шлюбу і сім'ї, а в зв'язку з цим і до проблем підготовки до шлюбно-сімейних відносин. Вирішення таких проблем залежить від багатьох факторів, серед яких особливе місце займають психологічні. Психологічна готовність до шлюбу і сімейного життя – багатоаспектна проблема, яка включає в себе питання формування психологічної статі особистості, її розвиток, оволодіння стереотипами чоловічої і жіночої поведінки. Благополуччя сім'ї залежить від специфіки засвоєних ролей чоловіка і дружини, батька і матері. Знання і уявлення про себе як людину певної статі із специфічними для чоловіка і жінки потребами, ціннісними орієнтаціями, мотивами, інтересами і формами поведінки, а також уявленнями про сімейне життя служать психологічним фоном шлюбу і впливають на міжособистісні відносини подружжя.

Будь-яка модель будується на зразках. Саме батьки надають зразки взаємовідносин та утворюють моделі, якими керується наступне покоління. Ставши дорослою, особистість може прийняти таку модель або знехтувати. Це стосується безлічі соціальних ролей, у тому числі й таких, які використовуються у подружньому житті. Традиції, шаблони взаємовідносин, норми спілкування та поведінки передаються із покоління в покоління. На думку корифеїв психології, дитина в тій чи іншій мірі співвідносить свої уявлення про сім'ю з батьківською. В працях К. Юнга простежується думка про нерозривний, історичний зв'язок психіки дитини із своєю родиною, в тому числі і про вплив батьків на життєві уявлення дітей. Е. Фромм виказував думку про те, що скоріш за все, за приклад побудови моделі подружніх стосунків особистість обере модель сім'ї, у якій виверсла.

Діти сприймають від батьків форму поведінки, підсвідомі реакції, різноманітні позитивні чи негативні звички, значимі якості моделі подружніх відносин. На основі концепції дублювання батьківських якостей індивідум навчається чоловічої і жіночої ролі, має тенденцію несвідомо використовувати в сім'ї модель відносин батьків незалежно від того подобаються вони йому чи ні. Порівнюючи відносини благополучних і конфліктних подружніх пар, встановлено, що на врівноваженість подружніх зв'язків великий вплив мають: сприятлива модель шлюбу батьків; гарні відносини батька до матері; щасливе дитинство. Урівноважені члени сім'ї були спокійними і в дитинстві, їх рідко карали, частіше пестили, з ними більш відкрито обговорювали сексуальні проблеми. Згідно концепції дублювання якостей братів і сестер було встановлено, що індивідум намагається в нових соціальних зв'язках

реалізувати свої відносини до братів і сестер. Більш стійкі і вдалі шлюби спостерігаються в тих випадках, коли відносини між партнерами будуються саме за цим принципом, враховуючи статеvu приналежність. Подружні відносини можуть бути або повністю комплементарними (чоловік мав молодшу сестру, або дружина – старшого брата) чи частково комплементарними (обоє мали старших братів чи сестер), або ж некомплементарними. Особливе місце займають діти, які не мали ні брата, ні сестри; для них в сім'ї була лише одна модель – батьківський шлюб [1].

А. А. Осипова узагальнила свої дослідження про вплив батьківської моделі на модель шлюбу молоді сім'ї таким чином:

1. Дитина навчається у батька тієї ж статі чоловічої (чи жіночої) ролі, яка в подальшому зберігається.

2. Образ батька протилежної статі має значний вплив на вибір майбутнього партнера. Якщо роль батька протилежної статі в сім'ї позитивна, то вибір подібного партнера веде до подружньої гармонії. Якщо ж батько протилежної статі грає негативну роль і дитина її не приймає, то партнер з подібними характеристиками являється джерелом негативних реакцій.

3. Модель батьківської сім'ї визначає в головних рисах модель сім'ї, яку, в наслідок цього, створюють їх діти. Встановлено, що в шлюбні партнерів, які представляють явно протилежні моделі, постійно відбувається боротьба за владу. Вірогідність гармонійного союзу тим вища, чим ближчі моделі сімей, із яких вийшли подружні пари [3].

Видатний педагог А. С. Макаренко вказував батькам на те, що виховання триває не тільки тоді, коли йде розмова, повчання або наказ. Насправді ж дитина виховується кожен мить життя, навіть коли батьків нема вдома. Вчений був впевнений у тому, що як батьки розмовляють один з одним, з іншими, про інших, одягаються, радіють, сумують, спілкуються з друзями або ворогами, сміються, читають – все це має величезне значення для дитини. Найменші зміни в тоні дитина бачить та відчуває, всі звороти батьківських думок йдуть до дитини невидимими шляхами, хоча дорослий може це й не помічати. Макаренко тонко підмітив, що ніякі, навіть найдосконаліші, рецепти виховання не допоможуть, якщо в особистості вихователів, тобто батьків, є великі недоліки [4].

Американський психолог, психіатр, засновник трансактного аналізу Ерік Берн запропонував розглядати вплив батьківської родини на дитину у вигляді сімейного сценарію, тобто плану щодо сімейного життя, що поступово розгортається, формується ще в ранньому дитинстві, здебільшого під впливом батьків. Крім того, на нашу думку, важливо зауважити, що більша частина сімейного сценарію має несвідомий характер, несвідому основу, адже закладається у ранньому дитинстві. Родинний сценарій містить встановлені традиції і очікування для кожного члена сім'ї, які успішно передаються з покоління в покоління. Вчений вважав, що у ранньому дитинстві кожен вирішує, як він житиме і як помре, і цей план, завжди присутній в свідомості людини, він назвав сценарієм. Повсякденна поведінка може бути брехливою, але найважливіші рішення вже прийняті: людину якого типа він вибере в подружжя, в якому ліжку помре і хто буде у цей момент з ним поруч. У житті

може статися не так, але хоче людина саме цього. Берн назвав головну рушійну силу сценарію – батьківське програмування. Він підкреслював, що дитина більш або менш повно сприймає запропонований сценарій. Причинами цього є, по-перше той факт, що батьківський сценарій дає мету в житті, яку не має сенсу шукати самому; крім того, дитина робить все для батьків – вони головні глядачі його п'єси-доли; важливо і те, що батьківські сценарії базуються також на звичці слідувати вказівкам батьків. За думкою Берна, сценарій з'являється та формується з двох до шести років, а різні впливи ззовні підкріплюють та конкретизують його. Берн вказував, що сценарій обмежує можливості людини у його спрямованості до широкого спілкування та самореалізації, тому звільнятися від нього необхідно, в першу чергу, за допомогою усвідомлення свого сценарію, нав'язаного батьками та знаходження власного життєвого шляху [3].

Отже, батькам важливо розуміти та притримуватись того, що кожне їх слово, кожна дія певним чином впливають на їхню дитину, щось формуючи в ній. Крім того, батьки часто несвідомо своєю поведінкою, своїм життям нав'язують дитині певні сценарії, які вона буде використовувати у своєму майбутньому подружньому житті. Різні стилі догляду, спілкування, взаємодії батьків з дітьми сприяють розвитку та закріпленню певних особливостей дитячої поведінки і характеру, визначають напрям розвитку самосвідомості. З огляду на це, найголовнішим показником сприятливості батьківсько-дитячих взаємин є їх адекватність, що означає тотожність, достатню відповідність можливостям, здібностям, індивідуальним особливостям дитини. Прийняття дитини такою якою вона є, з її своєрідністю природженого темпераменту, характеру, що формується, особливостями особистості, що розвиваються, неодмінно визначає адекватні уявлення про неї та необхідні способи поведіння.

Список використаних джерел:

1. Захарченко В. Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя // В. Г. Захарченко // Український соціум. – 2004. - № 1 (3). – С.14-23
2. Осипова А.А. Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях / А.А. Осипова. – Р-н/Д. : Феникс, 2005 – 315 с.
3. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы /Э. Берн. – М. : Прогресс, 1988. – 400 с.
4. Макаренко А. С. Книга для родителей / А.С. Макаренко. – М. : Педагогика, 1988. – 304 с.

Дорошенко Я.В., студентка гр. СЗ-131
Науковий керівник – к.психол.н., доцент Кальницька К.О.
Чернігівський національний технологічний університет

ПОВЕДІНКОВЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ: АНАЛІЗ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Біхевіористична теорія – це спроба вивчити і пояснити людську поведінку. Її теоретичним підґрунтям виступили вчення І. П. Павлова (1849-1936) і його дослідження функціонування півкуль головного мозку та Д. Уотсона (1878-1958) і його погляд на біхевіоризм як на об'єктивну

експериментальну галузь природничих знань, в якій розглядається поведінка людей, набутисть їх реакцій. До основних положень і понять біхевіоризму відносять: детермінізм і формування навичок; обумовлення емоцій; відсутність особистісних смислів; пам'ять як збереження вербальних звичок.

Особистість розглядається як наслідок систем звичок. Використовуються такі способи особистості: а) схеми утворення індивіду; б) його досягнення; в) записи про заняття у вільний час; г) емоційна поведінка в різних ситуаціях; д) відповіді на запитання психологічних тестів. Цілі поведінкового консультування: а) повинні бути сформульовані так, щоб їх можна було викладати по-різному при роботі з різними клієнтами; б) вони мають бути сумісними з ціннісними установками консультанта, хоча вони не обов'язково повинні повністю відповідати їм; в) повинні бути такі, що про ступінь їх досягнення можна було б судити за зовнішніми проявами. Поведінкове консультування вирізняється, в першу чергу, тим, що почуття клієнтів виступають як вторинні у порівнянні з їх поведінкою. Успішне консультування передбачає: зосередженість на певному типі поведінки; постановку конкретних цілей; вибір спеціальних процедур, адекватних до проблеми клієнта [1-4].

Цілі поведінкового консультування:

- усунення дефіциту в поведінкових репертуарах;
- посилення адаптивної поведінки;
- послаблення або усунення неадекватної поведінки;
- усунення виснажливих реакцій тривоги;
- розвиток здатності розслабитися;
- розвиток здатності самостверджуватися;
- розвиток ефективних соціальних навичок;
- досягнення адекватного сексуального функціонування;
- розвиток здатності до саморегулювання.

Поведінкове консультування незмінно починається з оцінки поведінкової або, у відповідності з іншим визначенням, з функціонального аналізу проблемних зон клієнтів. Однією з головних цілей такої оцінки є визначення цілей лікування в поведінкових термінах – сформульованими таким чином цілями можна керуватися при виборі методів консультування. Отже, поведінкова оцінка на початкових етапах консультування має: по-перше, уточнення проблемних зон клієнтів і, по-друге, визначення яке найбільш підходить до методів, якими може скористатися консультант. Адекватні поведінкові оцінки дозволяють консультантам ідентифікувати стимули, з якими їм потрібно впоратися, в той час як в результаті неадекватних поведінкових оцінок консультанти можуть вдаватися до неправильним методам і застосувати їх до неправильних певних проблем [5].

Консультант може створювати програми позитивного підкріплення сам або за допомогою значущих інших. Програма консультування, що включає в себе процедури підкріплення, повинна складатися з чотирьох основних елементів. По-перше, підкріплення повинно бути достатньо потужним для того, щоб спонукати клієнта продовжувати здійснення бажаного поведінки. По-друге, підкріплення повинно застосовуватися систематично. По-третє,

зв'язок між демонстрацією бажаної поведінки і застосуванням підкріплення повинна бути досить чіткою. По-четверте, консультант повинен бути здатний виявити поведінку, яку він планує підтримувати. Особливо важливо, щоб при виникненні бажаного поведінки підкріплення, пов'язане з цим поведінкою, здійснювалося негайно, інакше його ефект може бути ослаблений. Придбання бажаного поведінки може бути наслідком підкріплення або елементів даної поведінки, або пов'язаних з ним варіантів поведінки. У таких випадках можна домогтися бажаного поведінки допомогою послідовного наближення. Консультант може використовувати безперервне підкріплення, щоб спочатку закріпити нову поведінку. Згодом він може використовувати переривчасте підкріплення, тому що опір згасання тим більше, чим менша кількість реакцій підкріплюється. Підкріплення можна здійснювати безпосередньо (за допомогою реальних підкріплюють стимулів) або побічно (за допомогою символів, які можуть пізніше бути обмінені на підкріплюють стимули). Крім того, підкріплення може бути опосередкованим, коли клієнт спостерігає за моделлю – людиною, яка отримує нагороду за бажана поведінка [1].

Консультування реалізмом, один із сучасних напрямів біхевіоризму, заснований на теорії контролю, яка полягає в тому, що поведінка людей завжди являє собою спроби контролювати світ з метою задоволення своїх потреб. Потреби людей можна розподілити на фізичну потребу у виживанні і психологічну потребу в належності, могутності, свободі і розвагах. У процесі консультування з'ясовуються причини продовження страждань: прагнення утримати роздратування під контролем; отримати допомогу, виправдовувати відсутність більш ефективних дій; управляти іншими. Важливо також виділити причини неусвідомлення більшістю людей того, що вони вибирають страждання: прийняття короткого чистого почуття за тривалу поведінку, оскільки в сфері почуттів люди роблять вибір часто автоматично; небажання втрачати почуття власної гідності, бажання залишатись під контролем інших людей. Головна мета консультування реалізмом – допомогти клієнтам встановити ефективний контроль над своїм життям.

Отже, поведінкові консультанти заохочують клієнтів спостерігати за собою і контролювати себе як з метою підвищення мотивації, так і з метою визначення цілей. Однак, при використанні в якості лікувального впливу лише одного самоспостереження ефект часто виявляється недовговічним.

Список використаних джерел:

1. Нельсон-Джоунс Р. Теория и практика консультирования / Р. Нельсон-Джоунс / Пер. с англ. Е. Волков и др. / Р. Нельсон-Джоунс. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.
2. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование / Ю. Е. Алешина. – М.: Класс, 2000. – 208 с.
3. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: Теория и практика: Учеб. пособие для студ. ст. курсов психол. фак. и отд.-ний унгов. / А. Ф. Бондаренко – М.: Класс, 2001. – 353 с.
4. Бурменская Г. В. Возрастно-психологический подход в консультировании детей и подростков: Учеб. пособие для студ. вузов / Г. В. Бурменская, Е. И. Захарова, О. А. Карабанова и др. – М.: Academia, 2002. – 416 с.
5. Васильковская С. В. Психологическое консультирование: Ситуационные задачи / С. В. Васильковская, П. П. Горностай. – К.: Вища шк., 2009. – 192 с.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВУЛИЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВЕЛИКОГО МІСТА

Сучасне українське суспільство характеризується складними соціально-політичними і економічними процесами, які неоднозначно позначаються на житті людей. Одночасно з розшаруванням суспільства зростає кількість людей, які потребують додаткової уваги з боку держави. Прикро, що до такої категорії потрапляють і діти, особливо ті, які виховуються у проблемних, кризових сім'ях. Недостатня підтримка з боку сім'ї, природна потреба у співчутті, співпереживанні, штовхає їх на крайні форми поведінки. Однією з них є втеча з дому, життя на вулиці з усіма наслідками цього соціального явища. На допомогу такій категорії приходять організації вуличної соціальної роботи.

Вулична соціальна робота — інноваційний метод соціальної роботи, суть якого полягає в наданні соціальними службами послуг своїм клієнтам на вулиці.

У вуличній роботі науковці виділяють два напрями:

1) «аутріч-робота» (англ. outreach work — робота, що досягає, дотягується), яка спрямована на залучення представників цільової групи з вулиці до соціального закладу, де їм нададуть соціальні послуги і допомогу. Цей різновид роботи найчастіше застосовують щодо безпритульних і бездомних дітей;

2) «детач-робота» (англ. detach work — окрема, самостійна робота), яка покликана надавати соціальну підтримку безпосередньо і тільки на вулиці, в середовищі життєдіяльності певної соціальної групи. Вона доцільна для соціальної роботи з такими цільовими групами, які достатньо адаптовані до проживання на вулиці, для яких таке середовище є більш-менш прийнятним. Зокрема, кочові родини і народності (наприклад, роми), або люди старші 18 років, для яких вулиця — постійне місце заробітку (часто кримінального) або місце розваг. Робота з такими цільовими групами спрямована не стільки на припинення такого способу життя, як на максимальне зниження пов'язаного з ними ризику.

Обидві групи методів застосовують залежно від особливостей цільової групи, традицій та ідеології суспільства, можливостей соціальних служб тощо.

Практика сьогодення соціальної роботи в Україні переконливо доводить, що саме соціальна вулична діяльність є однією з інноваційних і, на думку фахівців, прогресивних напрямків соціальної роботи в умовах великого міста. Специфіка здійснення завдань соціальної роботи в умовах вуличного простору зумовила пошук нових форм її організації. Основною структурною одиницею соціально – педагогічної діяльності може стати мобільна група вуличної соціальної роботи. Очолоють її, як правило, соціальні педагоги районних соціальних служб для молоді, координатори програми «Гротетки на вулицях».

Мета соціальної вуличної роботи в умовах великого міста, полягає у покращенні положення та здоров'я дітей та молоді; спонуканні дітей та підлітків до встановлення відносин з людиною чи групою що піклуються про них та з тими, хто може допомогти їм в організації змістовного дозвілля; допомогти дітям вулиці в реалізації їх прав та потенційних здібностей, можливостей, обдарувань.

До основних завдань вуличної соціальної роботи Е. А. Воронова відносить:

- встановлення довірливих відносин з кризовими категоріями дітей та молоді, які більшість часу перебувають на вулиці і потребують допомоги соціального працівника;

- сприяння в усвідомлення і прийнятті позитивних стереотипів соціальної поведінки.

- залучення громадськості до вирішення соціальних проблем “вуличних” категорій дітей та молоді;

- консультування з питань, важливих для даної категорії, в умовах анонімності та конфіденційності;

- переадресування до інших існуючих інститутів соціальної допомоги;

- допомога в захисті від будь-якого фізичного та психічного насилля;

- надання первинної медичної допомоги;

- надання інформації про шляхи збереження здоров'я; сприяння прийняттю здорового способу життя;

- здійснення профілактичної роботи щодо попередження правопорушень та злочинності серед дітей та молоді;

- надання мінімальних соціальних послуг (доставка їжі, одягу тощо)

Основними принципами, на яких базується вулична соціальна робота є:

1. Конфіденційність — вуличний працівник отримує багато конфіденційної інформації від своїх клієнтів. Обов'язком вуличного працівника є збереження і нерозповсюдження цієї інформації.

2. Анонімність — програма Зменшення Шкоди є «низькопороговою» службою, тобто клієнт надає нам мінімум інформації про себе для участі в програмі — максимум це ім'я (прізвисько), вік та стать.

3. Розуміння проблеми, незасуджуюче ставлення до клієнтів

4. Щирість та доброзичливість у відносинах

5. Навчання проводиться за принципом «рівний рівному»

6. Відповідна підготовка та обізнаність у цілій низці медичних, соціальних та правових питань

7. Надання актуальної та правдивої інформації — вуличний працівник має пам'ятати про те, що від наданої інформації може залежати життя клієнта програми. Часто програма є єдиним джерелом необхідної СІН інформації.

У своїй роботі вуличні працівники стикаються з певними проблемами, зумовленими, зокрема, обмеженим фінансуванням, нестачею персоналу та відсутністю громадського розуміння й підтримки. Потреби персоналу в додатковій підготовці, в інформації та психологічній підтримці часто не беруть до уваги. Проблема контролю працівників також часто ігнорують. Один із проблемних моментів програм вуличної роботи — поведінкові особливості

споживачів, через що кількість представників цільової групи, здатних проводити профілактичну роботу, є обмеженою.

Вулична соціальна робота є досить складною за змістом, потребує різнобічних знань, належної методологічної підготовки, уміння фахівця раціонально використати свої особистісні ресурси. Вулична робота може проводитись професіоналами і рівними серед рівних, що має наслідком деякі відмінності в обов'язках працівників. Професійні вуличні працівники зазвичай не є ні активними, ні колишніми споживачами. До їхніх обов'язків належать консультування, розповсюдження просвітницької та контактної інформації серед представників цільової групи, які не пов'язані із жодними організаціями, що працюють у цій сфері. Проте даний підхід є обмеженим і за кількістю контактів, яких вдається встановити одному спеціалісту, і за результатами, яких досягають працівники-професіонали. Вулична робота, яку проводять рівні серед рівних, відрізняється порівняно легким входженням до мережі споживачів. Механізм залучення рівних для здійснення вуличної роботи покладає обов'язок ідентифікації майбутніх клієнтів програм на тих, хто володіє найкращою поточною інформацією.

Вуличні соціальні працівники працюють не тільки і не стільки у своїх кабінетах. Їхніми робочими місцями є вокзали, парки, дискотеки, заклади для проведення вільного часу молоддю чи просто вулиця. Крім того, вони працюють з родичами, учителями, найближчим оточенням своїх клієнтів. Таким чином, створюються умови для молоді, що не має можливості чи бажання офіційно звернутися по допомогу, скористатися послугами компетентного фахівця.

Основні обов'язки вуличного соціального працівника зосереджені в таких його діях:

- працювати з людьми в місцях їхнього звичного перебування;
- разом з людиною намагатися визначити, у чому саме їй потрібна допомога;
- забезпечувати людей інформацією, інструментами та іншими ресурсами, які можуть допомогти їм знизити ступінь шкоди;
- не ігнорувати й не заохочувати ризиковану поведінку;
- забезпечувати можливість анонімного та безкоштовного консультування та лікування;
- співробітничати з іншими особами чи службами, які працюють за програмою зменшення шкоди;
- заохочувати споживачів звертатися до відповідних організацій та програм, що працюють у даній сфері.

Вулична соціальна робота має певні переваги. До них можна віднести:

1. Можливість встановлення інформаційного та особистісного контакту з значною кількістю людей.
2. Здійснення діагностики соціальної ситуації (визначення кількості представників окремих категорій, їх реальних проблем та потреб).
3. Здійснення соціальної допомоги на території клієнта, в умовах близького для нього середовища.
4. Можливість пропаганди та популяризації системи соціальної роботи серед населення, залучення потенційних волонтерів.

Сучасна практика соціальної роботи дозволяє назвати такі типові організаційні форми вуличної соціальної роботи: ігротеки, дискотеки, вуличний театр, мітинг, вулична хода, робота виїзного пункту соціальної підтримки (консультування), рейди тощо.

Отже, головною умовою вуличної соціальної роботи є створення для молодих людей, що мають різні проблеми, можливості користатися послугами фахівців, що професійно покликані їм допомагати. Допомога припускає не тільки підтримуючі бесіди і консультації, але і надання приміщення, у якому можна відпочити, пережити важкий час чи провести вільний. Вулична соціальна робота являє собою донесення профілактичної інформації, знань та навиків до представників цільової групи у звичні для них місця (місця їх зустрічей). Вона має на меті встановлення контакту та надання допомоги тим клієнтам, які не належать до числа користувачів існуючих служб чи послуг і з якихось причин є важкодоступними для закладів системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Воронова Е.А. Технологии уличной социальной работы / Е.А. Воронова, В.Н.Келасьева. – СПб. : Изд-во С.– Петерб. Ун-та, 2002. – 104 с.
2. Вадзюк О. В. Соціальна робота з клієнтами / О. В. Вадзюк. — К.: УДЦССМ, 2002.–126 с.
3. Капська А. Й. Технології соціально-педагогічної роботи: навч. посіб. / А. Й. Капська. - К. : 2000. - 372 с.

Забутько І.С., студентка гр. СЗ-131
Науковий керівник – Субботіна І.В., к.і.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ ІЗ МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Після відбування покарання у звільнених із місць позбавлення волі осіб проблем стає не менше, хоча вони вже зовсім іншого характеру, ніж у колонії. Вирішення багатьох із них пов'язується із соціальною адаптацією, яка є найважливішим напрямом спеціально-кримінологічного запобігання рецидивній злочинності. Негативне значення покарання без подальшої турботи про звільненого цілком очевидне. Це видно з того, як скоро потрапляють назад до тюрми особи, які з неї звільнилися [1]. Тому від розв'язання проблеми повернення колишніх засуджених до законотворчого способу життя залежить ефективність запобіжної діяльності щодо злочинного рецидивізму в цілому.

Відповідно до Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» соціальна адаптація визначається як комплекс правових, економічних, організаційних, соціально-психологічних та інших заходів, які здійснюються щодо звільнених осіб з метою пристосування до умов соціального середовища, захисту їх прав і законних інтересів. Згідно з цього визначення соціальну адаптацію осіб, звільнених від покарання, треба розцінювати як результат їх входження в законотворчє суспільство. Важливим є той факт, що успішність соціальної адаптації забезпечує ефективність соціальної реабілітації колишніх

засуджених. Невирішені ж у процесі соціальної реабілітації проблеми можуть стати нездоланною перешкодою в період адаптації.

Успіх адаптації залежить від багатьох чинників. По-перше, від самого звільненого: його світогляду, рис характеру, темпераменту, інтелекту, правосвідомості, моральності та ін. По-друге, від умов зовнішнього середовища, що оточує особистість звільненого: наявності житла, прописки, сім'ї, роботи. По-третє, від умов, в яких засуджений перебував у виправно-трудовай установі і які мають вплив на його поведінку у перші місяці після звільнення: організація трудового процесу, структура колективу засуджених, виховна дія адміністрації, строк перебування в установі та ін. По-четверте, ефективність контролю за поведінкою цієї категорії осіб, тактика діяльності працівників міліції [2].

Характерними особливостями соціальної адаптації звільнених із місць позбавлення волі є те, що:

1) соціальна адаптація починається з моменту звільнення засуджених від покарання і завершується досягненням відповідності між очікуваннями-вимогами суспільства і поведінкою колишнього ув'язненого;

2) завданням соціальної адаптації осіб, звільнених від покарання, є залучення їх до життя без правообмежень, пов'язаних з покаранням, в новому соціальному середовищі, що передбачає їх вільне і добровільне підпорядкування нормативним вимогам даного середовища і кримінально-правових норм;

3) соціальна адаптація звільнених від покарання залежить від адаптаційних навичок і здібностей, властивих індивіду спочатку і вихованих в умовах виконання покарання;

4) соціальна адаптація звільнених від покарання може бути забезпечена лише за наявності позитивної взаємообумовленої соціальної спрямованості мікросередовища та особистості засудженого, сумісності соціальних очікувань середовища і моральних позицій, ціннісних орієнтацій особистості.

Польський соціолог Я. Щепанський виділяє 3 етапи соціальної адаптації колишніх ув'язнених:

1. Етап пристосування. На цьому етапі відбувається вирішення нагальних життєвих проблем, пов'язаних з побутовим і трудовим влаштуванням.

2. Етап засвоєння соціально корисних ролей. Він пов'язаний з психологічними і моральними труднощами звільненого від відбування покарання. У цей період відбувається зміна його соціальних ролей, функцій, і, як правило, виникає необхідність в зміні сталих навичок і звичок.

3. Етап правової адаптації. На цьому етапі відбувається закріплення в психіці потрібних і корисних поглядів, звичок, цінностей, бажання чесно працювати, точно і неухильно виконувати вимоги законів і морально-етичних норм [3].

На сьогоднішній день в Україні про колишніх засуджених піклуються 35 центрів соціальної адаптації, включаючи притулки різних форм власності. Головне завдання таких організацій полягає в наданні всебічної допомоги громадянам, котрі відбули покарання. В таких центрах сприяють розв'язанню побутових проблем таких осіб, їх працевлаштуванню, направленню до лікувальних закладів або будинків-інтернатів. Допомогу особам, звільненим з місць позбавлення волі, має надавати патронажна служба. Патронажна служба,

відповідно до покладених на неї завдань, здійснює певний комплекс заходів, зокрема:

- ставить колишніх ув'язнених на профілактичний облік і здійснює контроль над їх поведінкою;
- залучає громадські та благодійні організації до надання соціальної допомоги звільненим особам.
- надає допомогу звільненим особам у забезпеченні житлом, призначенні пенсій тощо
- розв'язує питання працевлаштування звільнених осіб.

Працівники патронажної служби мають право відвідувати в установах виконання покарань осіб, яких мають звільнити, для консультування щодо перспектив їх життя на волі.

До інституцій, які здійснюють соціальну роботу з колишніми ув'язненими, також слід віднести спостережні комісії при місцевих держадміністраціях, а також інші установи для осіб, які втратили соціальні зв'язки, не мають певного місця проживання.

Отже, проблема соціальної адаптації колишніх засуджених, є не лише задачею психологів, соціальних працівників і педагогів, а й загальнодержавною справою, яку потрібно розв'язувати саме на державному рівні. Це, в свою чергу, вимагає чіткого формування пріоритетів, принципів і організаційних засад політики держави стосовно осіб, звільнених з місць позбавлення волі, законодавчого закріплення системи політико-правових, соціально-економічних та організаційних умов надання цій категорії громадян соціальної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Бец О.В. Проблеми соціальної адаптації осіб, які відбули кримінальні покарання / О. В. Бец . — К. : Атака, 2006. — 136 с.
2. Зотова О. І. Методи дослідження соціально-психологічних аспектів адаптації особистості / О.І. Зотова.- М., 2001.—106 с.
3. Проскура В.В. Соціально-адаптаційна робота з особами, які повертаються з місць позбавлення волі в Україні / В. В. Проскура // Соціологічні дослідження: збірник наукових праць. – Луганськ, 2005.– № 5. –С. 119–132.

Загорулько Т.І., студентка групи ПР-133
Науковий керівник - Дем'яненко Ю.О., к.психол.н.,
доцент кафедри психології і соціології
Чернігівський національний технологічний університет

СИМПТОМОКОМПЛЕКС «ЕМОЦІЙНОГО ХОЛОДУ» У ДІВЧАТ

Спільним питанням для філософії, соціології й психології стала криза сімейних цінностей у сучасному суспільстві що були спровоковані соціокультурною трансформацією гендерної жіночої ролі, що загострила проблеми партнерських відносин, зростання числа самотніх жінок тощо [3; 5;12]. Разом з тим, суб'єктивне відчуття щастя в українських жінок насамперед визначається реалізованістю в сфері шлюбно-партнерських відносин [11]. Тому

вивчення чинників, що впливають на спроможність жінок до тривалих, емоційно стабільних стосунків набуває особливої актуальності.

Одним із важливих психологічних чинників забезпечення успішності шлюбу є спроможність подружжя укласти стосунки психологічної інтимності й зберігати їх [11, 3]. Феномен нездатності створювати та зберігати психологічну інтимність можна позначити як симптомокомплекс (СК) «емоційного холоду» [9], що потребує обґрунтування й верифікації. Саме цей симптомокомплекс може бути причиною різних варіантів порушень інтимної комунікації, тоді як виявлення його структурних і функціональних характеристик є підґрунтям створення спеціальних корекційних і профілактичних програм.

У цілому, здатність до любові і психологічної близькості вважається чи не найголовнішою з базових характеристик зрілої особистості. [8]. В даний час «емоційний холод» визначається як нездатність людини починати і підтримувати близькі довірчі відносини. Синдром «емоційного холоду» у дівчат має свої особливості, пов'язані зі специфікою його формування, розвитку, діагностики і корекції. Коріння синдрому «емоційного холоду» слід шукати в сім'ї, в тому статусі, який займає донька у відносинах з батьками або особами, які виконують їх функції. Багато дослідників підкреслюють роль батьків в емоційному і соціальному розвитку дітей починаючи з дитячого віку. На подальший розвиток синдрому «емоційного холоду» впливають зміни в складі сім'ї, а також приклади поведінки батьків у різних життєвих ситуаціях.

У психологічних дослідженнях нездатність жінки до створення стабільних емоційних міжособистісних відносин концептуалізується по-різному: як страх психологічної інтимності [1], міжособистісна залежність/контрзалежність [10], інтимо фобія [5] тощо. На наш погляд [7], проблема бар'єрів установлення відносин психологічної інтимності може бути вирішена тільки в поліпараметричному підході, коли за відповідною феноменологією стоїть певна складно організована структура параметрів, що мають складні відносини каузальності, потенціювання, взаємної ретардації тощо, позначена ними як симптомокомплекс (синдром) «емоційного холоду». До структури такого симптомокомплексу входять емоційна, когнітивна, поведінкова, мотиваційна й тілесна складові.

Перед тим, як перейти до типології дитячих травм, що є підґрунтям формування СК «емоційного холоду», розглянемо уявлення про травматичний досвід, наявні в сучасній психології.

Одну з типологій дитячих травм пропонує Р. Melody [2], розрізняючи види дитячих травм, які впливають на здатність особистості до встановлення взаємин психологічної інтимності, та виділяючи у зв'язку з типологією інтимності фізичну, сексуальну, емоційну й інтелектуальну травми.

Фізична травма пов'язана з ігноруванням батьками фізичних контактів із дітьми, уникненням фізичних контактів батька з донькою, яка вступила в пубертатний вік, відсутністю чи негативною оцінкою зовнішності, тощо.

Сексуальна травма спричинена сексуальними домаганнями, спокушанням дорослого та відсутністю підтримки й захисту батьком своєї чи протилежної статі, насильством.

Інтелектуальна травма спровокована неувагою чи неповагою її думки, поглядів, відсутністю розуміння дитини батьками і т. д.

Емоційна травма пов'язана із сильними, але при цьому прихованими емоціями, які з певних причин не були реалізовані в дитинстві; частково ці емоції було спрямовано на батьків.

Вищенаведені види травм заважають формуванню здорових особистісних меж, що робить людину нездатною вступати в стосунки інтимності.

Х. Кохут [6] зміщує акценти з ролі травми у формуванні структурного дефекту на специфіку особистості батьків і психологічної атмосфери в батьківській сім'ї. На його думку, «очевидні події життя дитини», такі як народження сиблінгів, свідцтво первинної сцени, спокушання тощо, не завжди перебирають на себе провідну роль у формуванні психопатології. Набагато більший вплив можуть справити свідомі й несвідомі аспекти взаємин між батьками та безпосередньо з дитиною, в яких щодня виявляється нездатність до емпатії, страх, тривога, невпевненість, прихований гнів чи якісь інші характеристики особистостей батьків.

У теорії гештальттерапії висвітлюється цикл контакту, повне проходження якого є необхідною умовою здорової взаємодії людини з навколишнім середовищем. Для нас становить інтерес аналіз уявлення про контакт у контексті СК «емоційного холоду» в міжособистісних стосунках.

Тому, вважаємо за доцільне дослідити один із варіантів циклу контакту, які існують у цьому напрямі, – класичний чотирьохфазний цикл контакту П. Гудмена, що є основою інших його варіантів, розроблених у гештальтпідході (напр. С. Гінгера [4], Зінгер). Він включає:

1. Форконттакт чи передконттакт. На цьому етапі людина усвідомлює потребу в близькій емоційній взаємодії з іншою людиною. Це може бути потреба дати або отримати тепло, поділитися переживаннями тощо.

2. Контакт. Людина, визначившись із цілями, бажаннями й вибравши партнера, починає вступати з ним у взаємодію, відшукувати загальні інтереси, намагатися привернути увагу, з'ясувати його мету й потреби. Процеси, що відбуваються на цьому етапі, можуть бути позначені як «промацування ґрунту».

3. Повний контакт. На цьому етапі стираються межі між партнерами, відбувається обмін емоціями, переживаннями, думками та ін. На якийсь момент партнери утворюють певну цілісність, емоційно наповнюючи один одного й знаходячи відчуття єднання, підтримку, любов тощо.

4. Постконттакт чи відступ. Партнери виходять із контакту для того, щоб асимілювати отриманий досвід, використовуючи його для підтримки власної ідентичності, що дає змогу сформувати та усвідомити нові потреби й бажання для здійснення наступного циклу контакту.

Як видно, контакт є певною динамічною структурою, що вміщує декілька послідовних етапів. Нездатністю встановити стосунки психологічної інтимності відповідно до цієї схеми є переривання циклу контакту на одному з етапів. Розглянемо деякі з варіантів.

Отже, виходячи з уявлення про цикли контакту, можна припустити, що, по-перше, СК «емоційного холоду» перешкоджає встановленню

міжособистісних стосунків психологічної інтимності з протилежною статтю, реалізуючись на різних етапах цих взаємин і перериваючи їх розвиток, а, по-друге, існує контекст розгляду СК «емоційного холоду», в якому він виступає як багаторівнева структура, що включає весь спектр варіантів ухилення від психологічної інтимності, від визнання потреби в іншій людині до збереження формальних, емоційно холодних стосунків із партнером.

Отже, можна зробити висновки, що у сучасній популярній і спеціальній психологічній літературі існує характеристика залежності, контрзалежності, протизалежності, токсичної любові, страху інтимності, самотності та інших негативних явищ, що проявляються у сімейній сфері. Причина даних явищ у нездатності людей бути разом, встановлювати тривалі, психологічно інтимні, близькі стосунки з партнером. Базовим явищем, що дозволяє інтерпретувати описані вище негативні феномени, вважається синдром «емоційного холоду». Зокрема, це «синдром» у жінок.

Існує декілька чинників формування СК «емоційного холоду» – базовий/структурний дефект, ранні травми, механізми переривання контакту в гештальттерапії.

В онтологічному сенсі «емоційний холод» може бути і характерною дефіцитарною рисою розвитку особистості, що залишив стійкий дефект, і відсутністю здатності укладати й підтримувати близькі довірчі стосунки, і результатом дитячої травми, що призвело до фіксації псевдопочуттів (страху, провини, сорому тощо), і стрижневою характеристикою порушених патернів міжособистісної комунікації. З огляду на це необхідно розглядати «емоційний холод» як складне багаторівневе утворення, що має специфічну структуру й функціональні особливості.

СК «емоційного холоду» дещо точніше відтворює феномен порушення інтимно-особистісної сфери, ніж співзалежність, страх інтимності, самотність тощо. Поняття є певною стильовою характеристикою, що окреслює стійкі патерни невротичної подружньої взаємодії. Дослідження причин та особливостей протікання симптомокомплексу «емоційного холоду» дозволяють допомогти партнерам досягти порозуміння та емоційно розкритися одному перед іншим, що, безумовно, позитивно відобразиться на загальній задоволеності шлюбом та його міцності.

Список використаних джерел:

1. Firestone R.W., Catlett J. Fear of Intimacy. – Washington, DC: American Psychological Association. – 2006. – 358 p.
2. Melody P. The Intimacy factor: The Ground Rules for Overcoming the Obstacles to Truth, Respect and Lasting Love / P. Melody, L. S. Freundlich. – San-Francisco : Harper San-Francisco, 2004. – P. 215.
3. Андреева Т. В. Психология современной семьи : монография / Татьяна Владимировна Андреева. – СПб. : Речь, 2005. – 436 с.
4. Гингер С. Гештальт: Искусство контакта. Новый оптимистический подход к человеческим отношениям / С. Гингер. – М. : ПЕР СЭ, 2002. – 320 с.
5. Котляров А.В. ДРУГИЕ НАРКОТИКИ, или Номо addictus *Человек зависимый*. – М.: Психотерапия, 2006. – 480 с.
6. Кохут Х. Анализ самости: Систематический подход к лечению нарциссических нарушений личности : пер. с англ. / Хайнц Кохут. – М. : Когито-Центр, 2003. – 368 с.

7. Кочарян А.С. Терещенко Н.Н., Асланян Т.С., Гуртова И.В Синдром «эмоционального холода» в межличностных отношениях: аддиктивный контекст// Вісник Харківського університету. Сер. Психологія. – Х.: ХНУ, 2007. - №771. – с. 115-119.

8. Максименко С. Д. Генеза існування особистості. - К.: Вид-во ООО "КММ", 2006,- 240с.

9. Синдром “эмоционального холода” в межличностных отношениях: аддик-тивный контекст / [А. С. Кочарян, Н. Н. Терещенко, Т. С. Асланян и др.] // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. “Психологія”. – Х.: Вид-во ХНУ, 2007. – № 771. – С. 115–119.

10. Старшенбаум Г.В Аддиктология: психология и психотерапия зависимостей. – М.: Когито-Центр, 2006. – 367с.

11. Эриксон Э. Идентичность: юность, кризис : пер. с англ. /Эрик Эриксон. – М.: Прогресс, 1996. – 342 с.

12. Чухлиб Е. Внебрачный период // Корреспондент. – №34 (273), 2007. – С. 44-46.

Забутько І.С., студентка гр. СЗ-131

Науковий керівник – к.психол.н., доцент Кальницька К.О.

Чернігівський національний технологічний університет

ПРОФІЛАКТИКА ТА ПОДОЛАННЯ СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Специфіка роботи соціальних працівників полягає у тому, що під час виконання професійних обов'язків існують ризики виникнення проблемних ситуацій з підвищеною емоційною насиченістю та складністю міжособистісного спілкування. Такі обставини вимагають від фахівця значних психоемоційних зусиль для встановлення довірливих відносин з клієнтами та вміння управляти ситуаціями різного рівня складності.

Актуальність проблеми подолання синдрому професійного вигорання у соціальних працівників можна обґрунтувати такими чинниками:

- соціально-економічні перетворення в Україні супроводжуються стресами, що негативно впливають на психологічне, матеріальне, професійне благополуччя членів суспільства. Як наслідок, збільшення кількості звернень до соціальних служб, що призводить до втрати енергії, почуття втоми, емоційного виснаження соціальних працівників та підвищує ризик виникнення синдрому професійного вигорання;

- ризик втрати місця роботи соціальним працівником через брак коштів у державному або обласному бюджетах (фінансування соціальної служби може бути припинено) є вагомою причиною професійного вигорання;

- синдром професійного вигорання соціальних працівників є небезпекою не тільки для самих працівників, але й для клієнтів, що звертаються по допомогу і не мають можливості її отримати через душевну або фізичну втому та зневіреність у собі соціального працівника.

«Вигорання» має відношення до негативних індивідуальних проявів, таких як депресія, відчуття втоми, невдачі, втрата мотивації, відтак також веде до розвитку деструктивних явищ в організації, зокрема зниження продуктивності, погіршення якості обслуговування клієнтів, прогули, зростання плинності персоналу. Крім того, страждає і особисте життя працівників, підвищується ймовірність сімейних конфліктів.

У зв'язку з тим, що наслідки професійного стресу у соціальних працівників значно впливають як на їхній фізичний і психологічний стан, на ефективність фахової діяльності в цілому, постає необхідність робити певні практичні кроки по боротьбі та запобігання синдрому вигорання.

Фактори, що призводять до професійному стресу та інших негативних явищ в діяльності фахівців, ділять зазвичай на особистісні та організаційні. Низка дослідників вважає більш важливими для розвитку стресу і синдрому "вигорання" особистісні характеристики працівника, такі як високий рівень нейротизму, тривожність, низьку самооцінку, неефективні стратегії поведінки в стресових ситуаціях, слабку або, навпаки, високу робочу мотивацію, поведінка "типу А", низьку особистісну витривалість і деякі інші.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає синдром вигорання як фізичне, емоційне або мотиваційне виснаження, що характеризується зниженням продуктивності праці, втому, безсонням, підвищеною схильністю до соматичних захворювань, а також вживанням алкоголю чи інших психоактивних речовин з метою отримання тимчасового полегшення, що має тенденцію до розвитку фізіологічної залежності. Цей синдром розцінюється як стресова реакція у відповідь на завищені виробничі та емоційні вимоги, що характерні для людини, відданої своїй роботі.

Вчені виокремлюють дві форми програм для профілактики та подолання синдрому професійного вигорання: індивідуальні, що реалізуються на рівні однієї особистості, включаючи психологічні методики, та групові, що використовуються на рівні колективу. До методів, що допомагають попередити стрес та подолати синдром професійного вигорання у соціальних працівників на індивідуальному рівні, належать: планування часу за межами роботи, включаючи заняття спортом, діту, відпочинок та розваги, неструктуровані проміжки часу, хобі, стосунки з родичами та друзями. До числа популярних психологічних підходів, які рекомендують використовувати дослідники синдрому професійного вигорання, належать такі: система принципів «вісім сходинок», аутотренінги, техніка боротьби з негативними думками, вправи на регуляцію емоційного стану, способи зняття стресу тощо. Серед групових втручань краще вдаються методи побудови стосунків у групі (проходження курсів розвитку комунікативних навичок, тренінгів), обговорення з колегами емоційно-складних дзвінків, індивідуальні консультації з постійним супервізором, робота у парі з психологічно-сумісним колегою, підтримка та участь у спільній справі.

Ефективним методом є неформальна процедура підтримки, що може мати різні форми та означає емоційну розрядку в кінці робочого дня. Основне завдання підтримки – зняти емоційну напругу з працівника, що накопичилася у нього за день роботи. Це займає 15-30 хвилин у кінці робочого дня. Підтримка може відбуватися як у групі, так і один на один, залежно від потреби або уподобання особистості.

Ще один засіб профілактики вигорання – це супервізія засіб, за допомогою якої визначений установою супервізор сприяє продуктивності роботи персоналу, як індивідуально, так і колективно, та забезпечує

дотримання стандартів роботи. Існують дві форми супервізії – формальна та неформальна. Формальна супервізія відбувається регулярно між адміністратором та працівником і включає в себе: огляд навичок соціального працівника, оцінку необхідності подальшого навчання, обговорення організаційних процедур. Супервізія сприяє здійсненню самоаналізу соціального працівника та активізує його потенціал. Неформальна супервізія – це процес ознайомлення з тим, як на соціальних працівників впливає їхня робота. Це відбувається у групі, або індивідуально із залученням незалежного супервізора для того, щоб забезпечити об'єктивну оцінку роботи. Також існує окремий вид супервізії – це самосупервізія, що полягає у здатності об'єктивно аналізувати роботу, самостійно виявляти недоліки та корегувати помилки під час проведення соціальної роботи.

Релаксація – це стан розслаблення за умови усунення психічного напруження. До методів релаксації належать: медитація, масаж, спортивні вправи, мистецтво тощо. В управлінні стресом арт-терапія займає вагоме місце і має два напрями: перший – це розслаблення і забування про все, за допомогою вираження себе та своєї особистості у творчості. До першого напрямку можна віднести такі види творчості, як: гончарне мистецтво, миловаріння, створення ляльок, плетення з бісеру, створення оригамі тощо. Під час творчості людина заспокоюється, розслаблюється, а накопичений негатив відходить на задній план, втрачаючи свою актуальність. Другий напрям – це викид негативних емоцій у творчому пориві або перетворення його на позитивні емоції. До них можна віднести образотворче мистецтво, піскову терапію, сутність полягає у перенесенні всіх негативних емоцій із внутрішнього світу у зовнішній, візуалізуючи їх. Музикотерапія як коригуючий засіб впливу на стресові стани, також ефективно використовується у практиці професійної діяльності соціальних працівників.

Отже, подолання професійного вигорання соціальних працівників можливе за умови застосування сукупності класичних методів та методів арт-терапії, об'єднаних у програму допомоги, що спрямована на оволодіння знаннями, які розкривають зміст та структуру синдрому професійного вигорання; методами діагностики синдрому; засобами та прийомами його профілактики та подолання.

Ілліна О.С., студентка гр. СЗ-121
Науковий керівник – Шевченко Г.М., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ТРЕНІНГОВА РОБОТА ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ ЖІНКАМИ ЯК ФОРМА ПІДГОТОВКИ ДО ВИХОДУ НА ВОЛЮ

Тривала ізоляція жінок від реальності ускладнює їхню адаптацію до життя на волі. Для цього потрібні програми підготовки жінок до звільнення, які мають охоплювати індивідуальні та групові заняття, спрямовані на адаптацію до життя на волі, включаючи створення реального чіткого плану та отримання

необхідної адресної допомоги від громадських та державних організацій, що надають підтримку звільненим жінкам.

Тут передусім необхідні тренінги, що мають корегувальний характер і є профілактикою негативних станів. Такі тренінги мають за мету: планування свого подальшого життя на волі; ситуацій, які виникатимуть на волі (скажімо, при працевлаштуванні); поліпшення навичок комунікації з людьми та засвоєння засад ненасильницької поведінки; зняття страхів щодо змін і нового життя на волі; підвищення самооцінки та спрямування на активність, самостійність у подоланні проблем. Ці заняття мають змінити особистість жінки, формуючи адекватну самооцінку, навички на законослухняний спосіб життя після звільнення тощо. Однак слід пам'ятати, що заняття у вигляді тренінгів допоможуть передусім тим жінкам, які налаштовані на отримання певного результату.

Розглянемо етапи таких тренінгових занять, запропоновані Р. Ф. Безпальною [2] та В. В. Проскурою [3]. Так, у вступній частині можна використати вправу «Наші сподівання від заняття», яка допоможе учасницям у постановці власної навчальної мети, визначенні та зміцненні мотивації. Необхідно обговорити з жінками, які запитання в них є, що їх найбільше цікавить, про що вони хочуть поговорити в рамках визначеної теми заняття, а також поговорити про те, наскільки корисно й необхідно мати певні знання та вміння, які можуть їх зробити успішнішими на волі, допоможуть подолати проблеми. Якщо група збирається вперше, можна допомогти жінкам проговорити свої відчуття від того, що вони зібралися, висловити й зняти напругу та всі побоювання учасниць.

Після вступу іде блок надання інформації та її закріплення (ігрові моменти). Вправи цього блоку є різними, в залежності від мети тренінгового заняття, використовуються методики: «Мозковий штурм», робота в малих групах та в парах, «Коло», вправи зі зворотним зв'язком, кероване обговорення, міні-лекції, кейси, рольові ігри, рухливі ігри, ресурсні вправи.

Дуже важливо використовувати рольові ігри, які дозволяють учасницям засвоїти моделі нової поведінки, засади ненасильницького світогляду. Варто також включати до занять ресурсні вправи. Маються на увазі вправи, які надають учасницям необхідні сили – ресурси для виконання психологічно складних завдань, навчають основам самозахисту від неприємних спогадів і переживань. Ресурсні вправи включають у себе вправи-криголами, вправи на підвищення самооцінки, на збільшення позитивізму в групі, на релаксацію, почуття взаємної підтримки тощо.

Приклади ресурсних вправ та вправ на зняття напруги:

1. *«Гарні новини»*. Запропонуйте групі по колу розповісти про гарну новину, яка сталася останнім часом.

2. *«Чарівне крісло»*. У центрі кола поставте крісло і запропонуйте комусь із групи добровільно сісти на нього. Потім оголошіть це крісло чарівним, а це означає, що жінка, яка сидить на ньому, є найкраща та найчарівніша. Запропонуйте групі висловити «компліменти» жінці на «чарівному» кріслі. Хтось починає першим говорити гарні слова, далі продовжують по колу. Стежте, щоб прозвучала подяка після кожного «компліменту». Дякуйте щоразу самі. По

закінченні обговоріть з групою: «Для чого ми це зробили?». Попросіть жінку, що сиділа на кріслі, поділитись своїми враженнями: «Як Вам було? Чи комфортно?». Розкажіть групі, як важливо хвалити людину й дякувати їй, а не ображати та кричати. Якщо є час, на крісло можна посадити інших бажаних [3].

3. «Добрий камінь». Запропонуйте групі, передаючи по колу камінець, розповісти про веселий чи добрий спогад життя, який нав'язав цей камінь.

4. «Найкращий спогад мого дитинства». По колу учасниці передають іграшку і розповідають про найкращий спогад свого дитинства.

5. «Метафора». Це ігрова ресурсна вправа, де можна використати знайомство-метафору (тобто, коли до імені учасниці долучає асоціацію свого самовідчуття з будь-яким об'єктом живої чи неживої природи). Ведуча називає своє ім'я та свою метафору, а потім ім'я та метафору тієї учасниці, якій кидає м'яч. Та стає ведучою і так далі.

Необхідно звертати увагу на закінчення тренінгу. Заключна вправа має і підбивати підсумки, і надавати емоційну підтримку та наснажувати групу. Тому заключні вправи потрібно проводити у вигляді певних ритуалів прощання, спрямованих на згуртування групи. Наприклад:

1. Передаючи одна одній по колу свічку, учасниці розповідають, «що корисного я почула на цьому занятті, що я хочу передати тобі».

2. «Коло підтримки та любові»: учасниці по черзі кажуть одна одній слова підтримки і любові, бажують здійснення мрій. При цьому перша кладе руку на плече наступній і не знімає її, аж доки коло замкнеться.

3. «Дерево наших побажань»: на великому аркуші паперу малюється ялинка (взимку), яблунька-грушка-вишенька (влітку та восени) чи великий букет (без голівок квітів), а до них із кольорового паперу робляться, відповідно, різноманітні іграшки, плоди чи квіти, що роздаються учасникам. Жінки по черзі проговорюють свої побажання групі та з допомогою тренера прикріплюють свою вирізану до відповідного місця на малюнку.

Таким чином, тренінг повинен давати засудженій не швидкоплинні емоції, а конкретні знання та практичні навички, які в подальшому вона зможете ефективно використовувати у своєму житті. З огляду на це, результати тренінгу потрібно оцінювати не відразу, а через певний час після його закінчення, коли первинні враження та емоції вляглися, і стає видно реальний рівень позитивної психологічної трансформації учасників: підвищення самооцінки, зміна стратегій поведінки, зняття бар'єрів у спілкуванні.

Список використаних джерел:

1. Інтерактивний психологічний театр: метод профілактики негативних явлених в среде молодежи: учеб. пособие / И. М. Сергиенко. – Черкасы: ЧНУ, 2009. – 100 с.

2. Безпальча Р. Ф. Технології роботи з ув'язненими: збірник / Р. Ф. Безпальча. – Київ: Главник, 2007. – 112 с.

3. Проскура В. В. Соціально-адаптаційна робота з особами, які повертаються з місць позбавлення волі в Україні (за матеріалами соціологічного дослідження) / В. В. Проскура // Соціологічні дослідження: зб. наук. праць. – Луганськ, 2005. – № 5 – С. 119–132.

ПРИЙОМНА СІМ'Я ЯК ОДНА З ФОРМ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ

Складна соціально-економічна ситуація в українському суспільстві негативно впливає на головний соціальний інститут – сім'ю. Конфлікти, що виникають в сім'ї в свою чергу породжують значну кількість інших проблем, що в цілому призводить до поширення явища сирітства.

У Короткому енциклопедичному словнику із соціальної роботи поняття «сирітство» трактується як «соціальне явище, зумовлене наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, які залишились без піклування батьків унаслідок позбавлення останніх батьківських прав або визнання їх в установленому порядку недієздатними або безвісті відсутними» [4]. Сирітство поділяється на два види: біологічне та соціальне. Біологічне сирітство – це соціальне явище, яке визначається наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли або загинули. Соціальне сирітство фіксує факт існування дитини без батьківського піклування при наявності живих батьків [7, с. 54].

Домінуюча в Україні інтернатна система опіки, хоч і забезпечує вирішення проблеми виховання дітей в умовах відсутності турботи біологічних батьків, проте не є найбільш ефективною для здійснення процесу їхньої соціалізації, про що неодноразово зазначали вітчизняні науковці (М. Дубровіна, М. Лісіна, С. Мещерякова, В. Мухіна А. Прихожан, В. Толстих).

Мета дослідження – розкрити особливості та переваги прийомної сім'ї як однієї з форм виховання дітей – сиріт.

Пошук оптимальних умов розвитку дітей-сиріт вимагає інтеграції їх у соціум, що забезпечується пріоритетністю в соціальній політиці сімейних форм влаштування такої категорії дітей: усиновлення, опіка (піклування), патронатна та прийомна сім'я.

Дослідженням проблеми соціального сирітства займалися вітчизняні науковці: О. Балакірева, Л. Волинець, О. Коваленко, Б. Кобзарь, Н. Комарова, І. Пеша, О. Яременко та ін.; правові основи сімейних форм опіки дітей-сиріт відображені в працях О. Губанової, Л. Зілковської, І. Ковальчук та ін.; педагогічні аспекти функціонування сімейних форм опіки дітей-сиріт досліджувались вченими Т. Алексеєнко, О. Безпалько, З. Дорогонько, І. Звереву, А. Капською, І. Ченбай.

На сьогодні питання сирітства охоплює широка система нормативно-правових актів та законів.

Основними законами, що регулюють питання соціального захисту дітей-сиріт і дітей, які залишились без піклування батьків, є: Конвенція ООН про права дитини, Конституція України, Сімейний Кодекс України, Закони України «Про освіту», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми».

У Сімейному Кодексі України визначено форми утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: усиновлення

(удочеріння); опіка (піклування); патронат та прийомна сім'я повне державне утримання в державних закладах [8, с. 31].

Проте не зважаючи на законодавче регулювання, надання допомоги дітям-сиротам, соціальне сирітство як явище продовжує поширюватись в українському суспільстві.

Кількість українських сімей, які мають можливість усиновити чи встановити опіку над дітьми-сиротами чи дітьми, позбавленими батьківського піклування, зменшується. Щороку близько 6 тис. дітей позбавляються батьківської опіки.

Феномен соціального сирітства, притаманний багатьом країнам світу. Кожна держава визначає власні шляхи подолання цього явища та забезпечення соціального захисту дітей, які залишилися без піклування батьків.

Закордонний досвід засвідчує, зокрема таких країн, як Угорщина, Нідерланди, Румунія, що розвинутою є діяльність превентивних служб, які надають допомогу батькам і дітям у складній ситуації. Відокремлення від сім'ї застосовується лише у крайньому випадку, оскільки вважається, що дитина, позбавлена батьківського піклування і переведена в систему державної опіки, має набагато більше проблем у дорослому житті, ніж дитина, яка виховується у сім'ї.

В Україні з 1998 року запроваджено інститут прийомної сім'ї як альтернативної форми сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Переваги сімейного виховання, порівняно з інституційним, безперечні, оскільки сім'я була і залишається для дитини природним, необхідним середовищем, орієнтованим на розвиток індивідуальних особливостей [4].

Переваги прийомної сім'ї:

- реалізація прав дітей на виховання та розвиток у сім'ї. Батьків – на виховання дітей;

- формування у дітей-сиріт позитивної моделі сімейних стосунків;
- індивідуальний підхід до кожної дитини;

- професійна адресна допомога фахівців із соціальної роботи у розв'язанні різноманітних сімейних проблем через соціальний супровід.

Особливість прийомної сім'ї перед існуючими формами сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, полягає у забезпеченні соціального супроводу такої родини, який передбачає надання соціальним працівником допомоги прийомній сім'ї на всіх етапах її функціонування [2, с. 51].

З'єднуючою ланкою між державою та прийомними батьками виступає соціальний працівник, робота якого спрямована на вирішення і узгодження усіх питань супроводу сім'ї.

Соціальний працівник та прийомні батьки є партнерами у наданні опіки дитини у прийомній сім'ї. Особливостями прийомної сім'ї як однієї з форм виховання дітей-сиріт є:

- прийомна дитина не позбавляється статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, за нею зберігаються всі пільги,

передбачені законодавством для таких категорій дітей (при отриманні житлової площі, влаштуванні на навчання, матеріальної підтримки тощо);

- кандидати в прийомні батьки обов'язково проходять курс підготовки, спрямований на формування усвідомленого ставлення батьків до соціальної ролі вихователів прийомної дитини;

- держава надає матеріальну допомогу на виховання та утримання прийомної дитини, яка призначається з моменту влаштування дитини у прийомну сім'ю;

- прийомна дитина влаштовується у сім'ю до досягнення нею 18-річного віку або до закінчення навчання у професійно-технічних чи вищих навчальних закладах (але не пізніше досягнення нею 23-річного віку);

- прийомні батьки співпрацюють з соціальним працівником Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, який здійснює соціальне супроводження прийомної сім'ї;

- прийомні діти мають право підтримувати контакти з біологічними батьками та іншими родичами (якщо таке спілкування не суперечить інтересам дитини і не заборонене рішенням суду).

Таким чином на сучасному етапі розвитку українського суспільства існують різні форми сімейної опіки дітей-сиріт: усиновлення, опіка (підклування), прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, державні заклади.

Найбільш сприятливою для виховання дитини-сироти залишається прийомна сім'я – дитина краще адаптується до умов навколишнього середовища, значно швидше і ефективніше відбувається процес соціалізації.

Список використаних джерел:

1. Артюшкіна Л.М. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально-правовий аспект) / Л.М. Артюшкіна, А.О. Полянничко. – Суми: СумДПУ, 2002. – 268 с.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах та таблицях: навч. посіб. / О.В. Безпалько. – К.: Центр навч. літ. 2003. – 134с.
3. Инновационные формы опеки детей: международный и национальный опыт / под ред. Г.М.Лактионовой. – К.: Наук. світ. 2001. – 61 с.
4. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. // Соціальна робота. Книга 4.
5. Сімейні форми утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: проблеми правового регулювання / О.М. Карпенко // Право України. – 2001. – № 3. – С. 18.
6. Медико-психологічні та соціальні проблеми дітей-сиріт / під ред. М.М.Коренєва, І.С.Лебець, Р.О.Моїсеєнко. – К, 2003. – 239 с.
7. Прийомна сім'я: методика створення і соціального супроводу: наук. метод. посіб. / під ред. Г.М.Бевз, В.О.Кузміньський, О.І.Нескучасва та ін. – К.: Центр стратегічної підтримки, 2003. – 92с.
8. Присяжная Н.В. Дети-сироты: постинтернатное жизнеустройство / Н.В. Присяжная // Социологическое исследование. – 2007. – №11. – С. 54-63.
9. Сімейний кодекс України. – К.: Велес, 2008. – 64 с.

КОНСУЛЬТАТИВНА ПРАКТИКА: ПРОБЛЕМНИЙ АНАЛІЗ

Однією з характерних особливостей розвитку сучасної практичної психології є процес автономізації консультативної психології від психотерапії. Поняття консультативна психологія вперше почали використовувати на початку 50-х років в США як назву окремого науково-практичного напрямку в психології та психотерапії.

У зарубіжній практиці підготовки психотерапевтів, кваліфікація «консультант» присвоюється на першому етапі професійного навчання. Проте не слід думати, що консультування – це лише спрощений варіант психотерапії. Є підстави вважати його окремим напрямком психологічної практики. Існує багато суттєвих відмінностей між консультуванням і психотерапією, серед яких найважливішими є такі:

1. Психологічне консультування і психотерапія орієнтовані на різну проблематику людини. Якщо психотерапія займається переважно досить складними та специфічними інтраперсональними проблемами, то консультування зорієнтоване також на розв'язання інтерперсональних проблеми, що пов'язані зі стосунками між людьми.

2. Консультування і психотерапія необхідні на різних етапах розвитку психологічних проблем. Психотерапія – це допомога людині у випадку, коли потрібна тривала корекція наслідків проблеми. Консультування – це насамперед превентивна, яка запобігає розвитку небажаних ускладнень.

3. Специфіка консультування полягає у відмові від концепції хвороби. Маючи немедичну парадигму, консультування, тим не менш, запозичує прийоми і техніки майже з усіх напрямків психотерапії, але використовує їх не для лікування, а для допомоги здоровій людині в подоланні її труднощів [3].

Специфіка консультування проявляється не лише в практичних аспектах. На даному етапі можна говорити також про теорію і методологію консультативної психології. На думку американських авторів, всі теоретичні дослідження в цій галузі можна умовно розділити на дві групи:

- дослідження, що лежать у руслі традиційних психотерапевтичних шкіл і напрямків (психоаналіз, біхевіоризм, когнітивна психологія тощо);

- роботи, що можна узагальнити під назвою «дослідження з консультативної взаємодії», що вивчають такі специфічні консультативні проблеми, як пошуки моделей зв'язку клієнт-консультант, вивчення впливу парадоксальних втручань на клієнта, аналіз ефектів стилю і змісту методики інтерпретації консультанта, тощо [2].

Сучасна психотерапія переживає певну методологічну кризу. В той же час в останні десятиліття починається активний об'єднувальний рух, що ставить за мету розробку інтегративних підходів, які поєднували б у собі всі позитивні

досягнення різних методологічних течій психотерапії. Одним з таких інтегративних підходів є проблемно-орієнтована психотерапія.

Особливостями проблемно-орієнтованої психотерапії є:

- прагматичний еkleктизм (використання різноманітних теоретичних підходів в залежності від показань і характеру проблем клієнта);
- проблемна орієнтація (що спирається на проблемний аналіз і ставить за мету максимальне прояснення проблем клієнта);
- орієнтація на клієнта (включеність клієнта в процес прийняття рішення);
- відносна короткочасність процесу терапії [1].

Хоча вказані особливості роблять її близькою до консультативної моделі психологічної допомоги, але, все ж, вона орієнтована на клінічну практику.

За матеріалами американської літератури, відбувається диференціація і спеціалізація надання психологічної допомоги, створюються напрямки консультативної практики, зорієнтовані на окремі класи психологічних проблем людини та на специфічний контингент клієнтів. Набувають поширення такі види психологічного консультування: допомога в різноманітних проблемах, пов'язаних зі статевою поведінкою (сексуальне насильство жінок, чоловіча жорстокість, специфічні проблеми сексуальних меншин тощо); консультування з проблем соціалізації чоловіків; консультування з проблем професійної кар'єри жінок; консультування расових, етнічних і культурних меншин.

Проблемна спеціалізація характерна і для вітчизняних публікацій, значна частина з яких описує роботу з конкретними групами консультативних проблем: сімейними, віковими, посттравматичним та іншими.

Проблемний підхід в консультуванні спирається на вихідні теоретичні принципи і пропонує практичні техніки, які використовуються в роботі з клієнтами. Предметом як теоретичного аналізу, так і практичного впливу є психологічна проблема клієнта. В широкому розумінні проблема – це надмірне загострення протиріч в житті, які вона не здатна подолати власними силами. Приклади психологічних проблем: несприятливі психологічні стани (депресія, кризи тощо), конфлікти та конфліктні переживання, труднощі спілкування, невдоволення своїм Я-образом та соціально-психологічним статусом та інші. Проблеми можуть бути усвідомленими та неусвідомленими, явними або прихованими, відповідати реаліям або бути надуманими [3].

Одним із принципів моментів є погляд на проблему не як на негативну перешкоду на шляху розвитку, яку треба усунути, а як на нормальне явище, що обов'язково супроводжує розвиток, виступаючи його рушійною силою. Будь-які якісні зміни в психології людини є результатом розв'язання протиріч, виходом з криз, що суб'єктивно переживаються як психологічні проблеми. Отже – результатом психологічної допомоги є розв'язання особистістю своїх психологічних проблем.

Розв'язання – це така робота з проблемою, в результаті якої людина не лише долає свої труднощі, але й «переживає» їх, збагачує свій досвід, гармонізує власне життя, тобто піднімається на новий рівень світосприймання.

Робота з проблемою, що поставлена в центр процесу консультування робить його набагато технологічнішим, методично озброєним. Такий підхід

дозволяє трансформувати проблемну психологічну ситуацію в консультативну задачу, тобто користуватися методологією і технологією розв'язання психологічної задачі як в процесі практичної роботи, так і при аналізі і розборі конкретної ситуації. Останнє особливо важливо при методичній підготовці майбутніх консультантів до практики психологічної допомоги. Система прийомів і технік, спрямованих на ідентифікацію основної проблеми клієнта і розв'язання сформульованої задачі одержало назву проблемного аналізу. Він передбачає певну стратегію роботи консультанта, що відображається в такій схемі основних етапів роботи:

- аналіз змісту скарги клієнта;
- аналіз проблемної психологічної ситуації;
- аналіз проблеми та обдумування шляхів виходу з скрутної ситуації;
- формулювання консультативної задачі та створення робочого плану;
- реалізація плану, тобто розв'язання консультативної задачі [2].

Ідентифікація проблем – це чи не найскладніше в роботі психолога. Як писав Р. Мей, найціннішою рисою консультанта є «особлива чутливість по відношенню до людей, їх надій, страхів та особистісного напруження, що дозволяє уловлювати найменші прояви характеру» [4]. Це напруження, «проблемні зони», тобто сукупність факторів, що оточують джерело психічної травматизації, можна визначати, використовуючи як вербальну інформацію, одержану від клієнта, так і невербальні прояви.

Вербальна інформація найчастіше проявляється у вигляді мимовільної вербалізації неусвідомлених чи витіснених із свідомості фактів, дійсних мотивів вчинків (що не співпадають із сформульованим мотивуванням), оцінок і ставлень до інших людей чи подій. Про проблемну зону можуть свідчити «леймотиви», чи «рефрени» в розмові, тобто часте перескакування на певні теми, деталізація їх опису тощо. Може відбуватися і протилежна тенденція, тобто уникнення певних тем, небажання говорити про якісь факти, переживання тощо. Це свідчить про те, що проблемна зона знаходиться глибше в області несвідомого, і поведінка людини зумовлена психоаналітичним феноменом опору [3].

Невербальну інформацію несуть у собі емоційні реакції клієнта: поява сліз, тремтіння голосу, зняковіння, хвилювання, сміх, посмішка, яку важко приховати та інші. Особливо інформативними є випадки неспівпадання між вербальними і невербальними проявами, наприклад, поява сліз чи посмішка у здавалося б недоречний для цього момент, коли зміст розповіді свідчить про інше. Важливе діагностичне значення мають такі описані в психоаналізі прояви несвідомого, як забування, помилки, обмовки тощо [1].

У проблемно-орієнтованому консультуванні особливого значення набуває такий важливий аспект аналізу проблеми, як інтерпретація, що покликана дати зворотній зв'язок клієнту, допомогти йому краще зрозуміти самого себе і зробити поштовх для внутрішньої роботи над собою і своїми проблемами. Інтерпретація завжди передбачає усвідомлення певної інформації, яка раніше не усвідомлювалася або витіснялася клієнтом.

Проте, вона не повинна зводитись до тлумачення причин психологічних проблем. Інтерпретація найкорисніша, коли клієнт сам підводиться до розуміння

свого психологічного стану, здійснює відповідний аналіз, здобуває нову для нього інформацію у вигляді інсайту. Але щоб це відбулося, необхідно, щоб перед цим ретельний аналіз проблеми здійснив консультант.

Незважаючи на те, що є багато позитивних напрацювань, але поки що не варто говорити про проблемний підхід як про досконалу технологію, а тим більше – як про завершену методологію консультативної практики. Існує ще досить багато як практичних, так і теоретичних проблем на шляху конкретизації предмета та удосконалення методичного арсеналу.

Список використаних джерел:

1. Алешина Ю. Е. Семейное и индивидуальное психологическое консультирование / Ю. Е. Алешина. – М.: РИЦК, 1993. – 172 с.
2. Васьківська С. В. Психологічне консультування: ситуаційні задачі / С. В. Васьківська, П. П. Горностай. – К.: Вища школа, 1996. – 192 с.
3. Васьківська С. В. Теорія і практика психологічного консультування / С. В. Васьківська, П. П. Горностай. – К.: Наукова думка, 2004. – 256 с.
4. Мэй Р. Искусство психологического консультирования / Р. Мэй. – М.: Независимая фирма «Класс», 1994. – 144 с.

Кальницька К.О., к.психол.н., доцент,
Сухаренко Н.О., студентка гр. СЗ-121

Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖІНОК - ЖЕРТВ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

В останні роки проблема насильства над жінкою та дитиною в сім'ї все більше привертає увагу фахівців. У США та Західній Європі перші роботи, присвячені цій проблемі, почали з'являтися починаючи з 70-х років ХХ століття. Пізніше були розроблені різні соціальні програми для профілактики наслідків такого насильства.

В Україні проблема насильства над жінкою та дитиною в сім'ї тривалий час не була предметом спеціальних досліджень соціологів, психологів та соціальних працівників. Нею займалися, в основному, криміналісти при вивченні злочинів, які здійснювалися в сімейно-побутовій сфері.

На сьогодні різноманітні аспекти проблематики насильства в сім'ї знайшли досить широке відображення у роботах як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників: Л. Берковіца, Е. Добаш, М. Страуса, Н. Блеклока, Е. Саттерленда, А. Робертса, Л. Валкер, Л. Девіса, Дж. Хагена, К. Курст-Свангер, Ж. Петкоскі, А. Антонової, Л. Альперн, А. Беседіної, О. Кочемірівської, М. Мацковського, Т. Шипунової, І. Грабської, О. Шинкаренко, В. Бондаровської та ін.

Розв'язання проблеми сімейного насильства важливе передусім тому, що сім'я є основою суспільства і повинна перебувати під особливим захистом держави. Насильство й жорстокість у сім'ї не лише руйнують гармонію і злагоду в ній, а й виступають однією з передумов злочинності в суспільстві

загалом. Від насильства в сім'ї можуть потерпати всі члени родини, але найчастіше воно торкається слабких, нездатних захистити себе і залежних членів сім'ї: дітей, людей похилого віку, осіб з обмеженими фізичними чи психічними можливостями, жінок. Фахівці стверджують, що найбільше потерпають від насильства в сім'ї жінки. Насильство над жінкою має циклічний характер. Цикл насильства – це психологічний механізм стосунків між насильником і жертвою, який визначився при всебічному розгляді фактів насильства на гендерній основі, при намаганнях запобігти насильству, подолати його наслідки. Виявляється, що цей механізм є досить поширеним і стандартним. Тому варто його проаналізувати з психологічної точки зору, ще раз спробувати віднайти механізми унеможливлення соціальної естафети насильства, відшукати важелі оцінки поведінки насильника та жертви з тим, щоб вийти з цього кола. Як зазначають фахівці, кожний етап такого циклу має різну тривалість, а цикл загалом може тривати від декількох годин до багатьох років. Циклові домашнього насильства є притаманне повторення етапів розвитку стосунків насильника та жертви. Насильство зазвичай відбувається стандартно, його цикл складається з трьох фаз:

1. Напруга – окремі спалахи образи. Жінки зазвичай реагують спокійно, намагаються розрядити атмосферу або намагаються захистити своє становище в сім'ї. Обидва партнери можуть виправдовувати поведінку чоловіка його реакцією на стрес через роботу, гроші тощо. З часом напруга зростає і здатність жінки балансувати стає все слабкішою. Саме на цій стадії для жінки найбільш необхідно знайти підтримку і допомогу.

2. Гостре насильство – сплеск напруги в найбільш негативній формі. Спалахи гніву настільки сильні, що винуватець не може не визнати їх існування, а жінка не може заперечувати, що вони мають на неї сильний вплив. Утім, жінка зазвичай заздалегідь відчуває наближення такої ситуації, і з її наближенням посилюються страх та депресія. Після спалаху насильства зазвичай настає заперечення серйозності інциденту, звертання до міліції, по медичну допомогу. На цій стадії жінці необхідно допомогти усвідомити, що передбачуваного акту насильства можна і потрібно уникнути, утекти з дому, сховатись, покликати на допомогу друзів.

3. «Медовий місяць»: у цей період чоловік може бути добрим, люблячим, визнавати свою провину, обіцяти ніколи не повторювати насильство або, навпаки, звинувачувати жінку в тому, що вона спровокувала насильство. При цьому жінка щаслива, вона вірить, що ця людина зміниться. Це час, коли жінці найбільш складно піти, але необхідно пам'ятати, що те, що трапилось вже одного разу, скоріше за все триватиме й далі з поступовим посиленням [1].

Порушення, які виникають унаслідок вчинення насильства над жінкою, зумовлюють формування у неї специфічних потреб, задоволення яких можливе лише в разі звертання до центру професійної підтримки та допомоги. Широкий спектр фізичних, психологічних та соціальних наслідків насильства в сім'ї над жінкою свідчить про різноманітність специфічних потреб жінки, яка стала жертвою цього насильства. Особливі потреби жінок становлять:

- потреба в захисті і безпечному притулку для себе та дітей (проживання, харчування, транспорт);
- потреба в працевлаштуванні для забезпечення собі і дітям проживання окремо від кривдника, для забезпечення можливості виховувати дітей, брати участь у реабілітаційних заходах;
- з попередньої потреби впливає потреба в тренінгових заняттях з відпрацювання навичок у пошуку роботи, проходження співбесіди, написання резюме;
- потреба в емоційній підтримці;
- потреба в лікуванні чи реабілітації від алкогольної чи токсичної залежності;
- потреба у догляді за дітьми та ін.

Отже, жінки-жертви насилля в сім'ї стикаються з різними видами соціальних, економічних та психологічних проблем, які породжують у них характерні психологічні особливості: фрустрація та депресія; соціальна ізоляція; самознищення (суїцид); залежність (емоційна, психологічна, економічна, фізична, сексуальна); відчуття провини; низька самооцінка; криза ідентифікації; втрата відчуття загрози тощо. Ображена жінка проходить кризу довгі страждання, переживання, вона схильна до фрустрації. Її депресивний стан виявляється в такій поведінці як істерика, скарги на відчуття безпорадності або втоми, психосоматичні симптоми. Корекція такого стану має бути направлена на роботу з релаксації, роботу з відчуттями. Інша видима характеристика жінки-жертви – це підвищення соціальної ізоляції. Поступово ці жінки відчують, що в них перериваються родинні зв'язки. Вони більше не відвідують свою сім'ю, друзів, бо їх кривдник вважає це не потрібним, таким, що засмучує його та дружину. Це процес контролю та ревнощів з боку чоловіка. Корекцією є психолого-педагогічна робота з особою ідентифікацією жертви (робота над підвищенням самооцінки, відгородження себе від гнітючих стосунків), соціальна робота з налагодження зв'язків.

Суїцид – це головна проблема жертв насильства. Жінки-жертви мають низький рівень уміння вирішувати проблеми та прийняти рішення, і одним з виходів вони вважають смерть. Також жінки-жертви мають підвищений ризик наркотичної та алкогольної залежності. Корекція має бути направлена на зняття внутрішнього хвилювання методами релаксації, підвищення самооцінки. Необхідно навчити жінку навичкам прийняття адекватних рішень. Жінка-жертва знаходиться в залежності від свого партнера. Емоційна залежність проявляється в тому, що жінка висловлює свої емоції згідно з настроєм кривдника, щоб не кликати в нього агресії. Психологічна залежність – поступове пристосування жертви до ситуації насильства. Дуже часто чоловік маскує контроль турботою, і дружина повільно потрапляє в повну залежність. Коли ж починає розуміти свій стан, нашоухується на агресію з боку нападника, і для того, щоб уникнути актів насильства, напроцьовує захисні реакції (це може бути замовчування своїх відчуттів, постійне відчуття страху тощо). Чоловік постійно ображає жертву словами (найчастіше використовуються висміювання її помилок, образи її тіла); контролює її зовнішній вигляд, вчинки.

Економічна залежність виражається в повному контролі сімейного бюджету з боку партнера: жінка-жертва віддає свою зарплатню чоловіку, і з цього часу він розпоряджається фінансами. У цьому випадку жертва втрачає самостійність, не має права витратити гроші на особисті потреби або потреби дітей без дозволу чоловіка. Це спричиняє жінці додатковий стрес, викликає відчуття заниженої самооцінки. Фізична залежність проявляється в тому, що жінка не має права відчувати втому, відпочивати, якщо це не подобається кривднику. Чоловік, незважаючи на фізичний стан жінки, її біль або погане самопочуття, продовжує вимагати виконання домашньої роботи, при цьому не маючи наміру взяти на себе допомогу. Ситуація може стати критичною, якщо жінка вагітна або має серйозне захворювання [2]. Сексуальна залежність виражається в повному підкоренні жертви бажанням чоловіка. Він може вимагати сексуальних стосунків, коли жінка не бажає цього, гвалтувати її уві сні чи в непритомному стані, виконувати сексуальні фантазії без згоди жінки, примушувати її мати сексуальні стосунки з іншими партнерами або заробляти гроші проституцією.

Корекція всіх видів залежності повинна базуватися на підвищенні самооцінки жінки: потрібно навчити її висловлювати свої емоції, любити своє тіло, відчувати свою значущість; також необхідні знання психологічного захисту [3]. Жінка-жертва намагається знайти пояснення вчинкам свого кривдника. Дуже часто знаходить його в невмінні чоловіка контролювати або висловлювати свої емоції, у проблемах на роботі. Потім з'являється думка, що винна вона сама, бо це вона провокує чоловіка на насильство. Жертва відчуває провину, постійно контролює свої відчуття й поведінку, щоб не засмутити партнера, не викликати в нього агресію. Корекція цієї поведінки має бути спрямована на відокремлення своїх відчуттів і помилок від проблем партнера, навчання вміння висловлювати реальні, а не очікувані відчуття й емоції, підвищення самооцінки.

Насильник, який постійно ображає жертву, ставить під сумнів її фізичні та інтелектуальні здібності, контролює її вчинки, поступово досягає своєї мети – повної залежності й самознищення жінки як особистості. Корекція – це основна робота з жінками-жертвами. Жертва домашнього насильства втрачає своє Его. Це означає, що вона вже не впевнена в тому, хто вона, і ідентифікує себе з роллю матері, берегині, господарки, не називаючи себе жінкою, спеціалістом, красунею, розумницею. Жінка перестає турбуватися про свою особистість: врода, гігієна, професійний зріст тощо. Корекція: пошук усіх ролей, повернення ідентифікації з роллю жінки, навчання навичок турботи про своє тіло. Скривджена жінка втрачає відчуття межі загрози, вона не до кінця розуміє, що насилля веде до серйозних наслідків як для неї, так і для дітей. Жінка зникає до страху, синців, поламаних кісток, залежності, дитячих сліз, для неї вже немає межі болю. Корекція має бути направлена на поглиблене вивчення та аналіз насилля, усвідомлення жінкою повної картини домашнього насильства та його наслідків, а потім навчання вміння приймати адекватні рішення [4].

Жінки-жертви, які були дітьми насильників або вже довго знаходяться в ситуації насильства, звикають до цього стану і навіть бачать у ньому свою

долю. Корекція сумирності – це комплексна робота над зняттям відчуття провини, підвищення самооцінки, навичкам адекватного реагування та прийняття рішень. Таким чином, для жінок-жертв сімейного насильства характерні: пасивно-споглядальна позиція, почуття страху, тривожність, терплячість, що доходить до жертвості, ригідність установок. Відзначається наявність низької самооцінки, невпевненості в собі, залежності від чоловіка, неврівноваженості, яка може виявлятися у підвищеній емоційності, вразливості або неадекватних реакціях, агресивності. У вирішенні цих проблем жінки потребують фахової допомоги, зокрема й соціально-психологічної, надання якої відбувається у формі індивідуальної чи групової роботи.

Список використаних джерел:

1. Кальницька К. О. Соціально-психологічні технології роботи з жінками-жертвами насильства в сім'ї та чоловіками-кривдниками / К.О. Кальницька // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка [Текст]. Вип. 121. Т.1. / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка; гол. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2014. – 228 с. (Серія: Психологічні науки). – С. 143-148
2. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми насильство в сім'ї / Г. Ю. Мустафасв, І. І. Довгаль. – Київ, 2011. – 192 с.
3. Мінакова К. В. Основні соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінки -жертви сімейного насилля / К. В. Мінакова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – Луганськ, 2005. – №2. – С.43-47.
4. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник / В. М. Шахрай. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

Каламбет Ю. Г., студентка гр. МСР 111
Науковий керівник – **Стех Є. О.**, к.пед.н., викладач
Чернігівський національний технологічний університет

РОЗВИТОК ФОСТЕРНОЇ СІМ'Ї : ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

На сьогодні, за офіційною статистикою в Україні загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування складає 100 679 осіб. Під опікою і доглядом родичів перебуває приблизно 18 000 біологічних та соціальних сиріт. Інші діти (не всиновлені чи без опіки/піклування), через відсутність альтернативних форм піклування, перебувають у державних інституціях, де вони практично позбавлені виховного впливу з боку сім'ї [3]. Проте, інституційні заклади опіки, не здатні забезпечити дітей даної категорії належним доглядом, а, отже, і виховати їх як повноцінних членів суспільства, сприяти їхньому подальшому розвитку, отриманню в подальшому освіти та ін.

Держава почала запроваджувати альтернативні форми виховання дітей-сиріт, а саме – прийомна сім'я, дитячі будинки сімейного типу, опіка піклування тощо. Нині продовжуються пошуки ефективних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки кількість дітей зазначеної категорії в українській державі ще залишається досить великою.

Для вирішення цієї проблеми доцільним є звернення до досвіду Великої Британії, де питання виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вже має певні результати. Було б доречним запозичити практику Великобританії, де вже давно існують такі соціальні інститути, як „ фостерна опіка”, „ сімейна опіка”.

Проблемою ефективності діяльності закладів опіки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, займався багато вітчизняних і зарубіжних вчених практичних соціальних працівників. Так, питання захисту неповнолітніх знайшли своє відображення у роботах К. Дерєка (соціальна політика та робота з дітьми); І. Сінклер (функціонування фостерної сім'ї як альтернативи інституційним закладам опіки); С. Грищенко (міжнародний досвід у розвитку інституту прийомної сім'ї (фостерінгу) тощо.

На відміну від України, інституційні заклади у Великій Британії останнім часом перестали бути популярними, тому їм на зміну прийшла фостерна сім'я та всиновлення. „Foster” у перекладі з англійської означає - „ виховувати (чужу дитину); передавати дитину на виховання; сприяти розвитку, заохочувати” [2].

Оскільки Велика Британія має понад столітню історію соціальної роботи, соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування буде доречним проаналізувати розвиток фостерної сім'ї - основної форми влаштування дітей-сиріт

Інститут фостерних сімей виник у XVI ст. в Англії. У 1562 р. було прийнято Закон про бідних, який визначив порядок розміщення в прийомні сім'ї дітей, які залишилися без піклування батьків, до повноліття. Тоді зазвичай дітей-сиріт передавали на виховання як помічника в бажаною сім'ю. Таку опіку було визначено у Законі про бідних у 1601 р., першому великому законодавчому акті, що регулював сферу соціального захисту в Англії. У XIX ст. суспільство поступово схилялося в бік закладів опіки. У 1834 р. у поправках до Закону про бідних було запроваджено поняття «промислового навчання» у великих закладах закритого типу, побудованих з метою навчити дітей не лише корисних навичок, а й самодисципліни. Підлітків відправляли в «промислові школи» за жебрацтво, бродяжництво і скоєння правопорушень. Пізніше, у XIX ст., соціальні реформи призвели до повторної практики «поселення в чужу сім'ю». Вікторіанський соціальний реформатор і засновник відомої дитячої благодійної організації Томас Барнадо був переконаний, що сім'я є найпридатнішим середовищем для виховання дитини. Соціальний реформатор створив модель, за якою діти, позбавлені батьківської опіки, проживали і виховувалися в почесних сім'ях на селі. Він також запровадив модель догляду за немовлятами неодружених жінок. Таких матерів влаштовували домашніми служницями, і вони мали змогу бачитися із своїми дітьми у вільний від роботи час [3, с. 12].

Незважаючи на цю інноваційну практику, на початку XX ст. 70–80 тис. дітей все ще перебували під опікою в закладах різного типу, в той час як лише близько 10 тис. дітей проживали в нерідних сім'ях.

Після закінчення Другої світової війни в багатьох європейських країнах, зокрема Великій Британії, на державному рівні розроблялися програми влаштування дітей-сиріт та підлітків з неблагополучних родин до нових сімей

для перевиховання та соціалізації. Однак знадобилися десятиліття для правового впорядкування, розвитку та вдосконалення інституту прийомних сімей.

Фостерна сім'я розглядається як прийомна сім'я, в якій утримується до 80% всіх дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у Великобританії [9]. Вивчення та аналіз досвіду цієї країни щодо виховання дітей даної категорії у фостерних сім'ях дає підстави зазначити, що фостерні сім'ї є дієвим та ефективним інститутом піклування і розвитку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування і дітей, які опинились у складних життєвих обставинах.

Детально розглянувши правові міжнародні документи, можна стверджувати, що види фостерної опіки варіюються і є різними у кожній країні в залежності від ситуації і, навіть, віри сповідання. Але загальноприйняті світові норми зберігаються відповідно до Конвенції ООН про права дитини.

Зокрема, у Великій Британії існує багато агенцій, які надають послуги фостерінгу. В основу їх роботи покладено загальні положення Акту про дітей та ряду проєктів, затверджених ЮНЕСКО. Ці агенції пропонують різні види фостерної опіки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, займаються пошуком нових сімей, майбутніх прийомних батьків-дітей.

Д. Кіртон дослідив питання соціальної політики та практики роботи з дітьми-сиротами, дітьми, позбавленими батьківського піклування та дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах, запропонувавши власну класифікацію найбільш розповсюджених типів фостерної опіки:

- фостерінг у надзвичайних ситуаціях;
- короткостроковий фостерінг;
- довгостроковий фостерінг;
- фостерінг для дітей, що потребують спеціальної опік;
- для неповнолітніх правопорушників;
- для дітей з особливими потребам;
- з терапевтичною метою;
- фостерінг для правопорушників / як попередня опіка .

Часові межі між цими видами фостерного влаштування дітей варіюються. Короткострокове влаштування, зазвичай, передбачає термін до 6 місяців із припущенням, що дитина або повертається у рідну сім'ю, або її відносно швидко переводять до закладу іншого типу влаштування [3, с. 136]. Проміжний тип влаштування встановлюється у більш складних ситуаціях, коли існує припущення, що повернення дитини у сім'ю може зайняти більше часу. Аналогічне розмежування між довготривалою і постійною фостерною опікою є досить спірним питанням, оскільки принципова різниця між ними полягає лише в тому, що останній вид передбачає влаштування дитини до досягнення нею повноліття [2].

Таким чином, на підставі зробленого аналізу слід зробити наступні узагальнення: по-перше, фостерна сім'я пройшла тернистий історичний шлях, та постійно розвивається, по-друге, діти залишаються без піклування батьків з різних причин: хвороба, проблеми у сімейних стосунках, розлучення батьків, матеріальні проблеми тощо. У цьому випадку фостерна опіка є найбільш вдалою формою виховання і утримання дитини. Фостерна опіка є досить розгалуженою

і кожен її вид стосується певної категорії дітей і, відповідно, певної ситуації. На відміну від всиновлення, у фостерній опіці за дитину у Великобританії несуть відповідальність місцеві органи управління та/або біологічні батьки дитини. Фостерні батьки забезпечують піклування, догляд, захист та сприятливе середовище для розвитку дітей.

Загалом, соціальна політика Британії спрямована на те, щоб повернути дитину в біологічну сім'ю, а не вилучити її від батьків. Тому для сімей, в яких зафіксовані певні проблеми, існують різні програми, пункти допомоги, що сприяють розв'язанню наявних сімейних проблем та ін. У нашій країні практика фостерінгу ще не є досить розповсюдженою. Існують в основному такі види опіки, як родинне піклування, довгостроковий фостерінг. Нині в українській державі напрацьовується система нових технологій щодо розширення, створення особливих видів фостерінгу для кожної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 No 2402-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/2402-14/page>
2. Фостерна сім'я у Великобританії: основні засади діяльності / О.О. Романовська // Освіта і управління. – 01/2002. – No 1. – С. 163–170.
3. Хью Салмон. Короткий огляд розвитку прийомних сімей у Великобританії / Хью Салмон // Вісник представництва Everychild в Україні. – 2003. – No 1. – С. 12–14.
4. Хрусталькова Н. Профессионально-замещающая семья – перспективная модель опеки / Н. Хрусталькова // Alma Mater. – 2006. – No 6. – С. 43–49.
5. Національний інститут Великобританії сім'ї і батьківства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.happychild.org.uk

Кирда В.В., студент групи ПР-133

Науковий керівник – Дем'яненко Ю.О., к.психол.н.,
доцент кафедри психології і соціології

Чернігівський національний технологічний університет

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

В умовах активного розвитку сучасного українського суспільства спостерігаються негативні суспільні зміни, викликані соціально-економічними, морально-психологічними та іншими чинниками. Серед цих чинників можна відзначити посилення соціального розшарування населення, недостатню високий рівень психологічної компетентності більшості членів суспільства, активний вплив засобів масової інформації тощо. Усе це призводить до того, що поступово відбувається заповнення соціального простору девіаціями, випадками порушення або ігнорування великою кількістю індивідів існуючих норм права та моралі. Оскільки молодь є суспільною групою, що переживає період становлення соціальної зрілості та самовизначення, адаптації до світу дорослих, і є найбільш чутливою до змін настрою у суспільстві, то і прояви негативної поведінки найчастіше зустрічаються саме у них. У віці, коли стійкий світогляд тільки формується, люди молодого віку найбільше піддаються зовнішньому впливу. Сприймаючи інтереси та погляди оточуючих, вони вбирають їх і в подальшому керуються ними.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в умовах наростання кризових явищ в суспільстві людська особистість опинилася в складній ситуації вибору життєвих цінностей, пошуку оптимальної моделі поведінки для успішної адаптації до середовища, і найбільш гостро та суттєво ця проблема проявляється у молодіжному середовищі.

Мета даної роботи полягає у формулюванні знань щодо змісту, особливостей, психологічних чинників девіантної поведінки молоді, а також у сприянні розвитку відповідних знань та умінь для покращення соціальної ситуації.

Над проблематикою девіантної поведінки молоді працювало багато вчених в галузі соціології, психології та інших наук. Питання даної теми вивчали: О. І. Бондарчук, Я. І. Гілінський, А. В. Казьмерчук, І. С. Кон та ін..

Перш ніж перейти до детальної характеристики девіантної поведінки молоді, вважаємо доречним спочатку визначити дефініцію даного поняття. Під девіацією (від лат. *deviation* – відхилення) розуміють систему дій і вчинків людини, соціальних груп, що суперечить соціальним нормам або визнаним у суспільстві шаблонам і стандартам поведінки [10].

Слід підкреслити думки О. В. Безпалько, яка зазначає, що серед українських та закордонних дослідників немає єдиного погляду на термін «девіантна поведінка». Одні вважають, що йдеться про всі відхилення від схвалюваних суспільством соціальних норм, інші пропонують охоплювати цим поняттям тільки порушення правових норм, треті – різні види соціальної патології (алкоголізм, наркотизм, убивства). Зважаючи на це, в науковому обігу, крім дефініції «девіантна поведінка особистості», вживають й інші терміни, зокрема, аморальна поведінка, протиправна поведінка, поведінка хворої людини та ін. [1, с. 95]. Та все ж спробуємо навести декілька точок зору визначення поняття «девіантна поведінка». А. Й. Капська зазначає, що під девіантною поведінкою розуміють систему вчинків чи окремі вчинки, які суперечать прийнятим у суспільстві нормам і виявляються у вигляді незбалансованих психічних процесів, неадаптованості, порушенні процесів самоактуалізації та ухиленні від морального й етичного контролю особистості над власною поведінкою [9, с. 370]. І. С. Кон розглядає девіантну поведінку як систему вчинків особистості, що відхиляються від загальноприйнятої норми (норми психічного здоров'я, права, культури, моралі тощо) [8].

Навівши деякі наукові думки щодо тлумачення поняття «девіантної поведінки», вважаємо необхідним визначити її основні ознаки. Зокрема, О. В. Змановська виділяє наступні:

- 1) багаторазові, тривалі порушення не будь-яких, а найважливіших норм для певного суспільства на цей час;
- 2) поведінка супроводжується різноманітними проявами соціальної дезадаптації, викликає негативну оцінку з боку інших людей;
- 3) поведінка не ототожнюється з психічними захворюваннями чи патопсихологічними станами, хоча за певних умов може набувати патологічних форм (алкоголізм, наркоманія тощо);
- 4) результатом поведінки є заподіяння реальної шкоди самій особистості чи оточуючим;

5) має виразну індивідуальну, вікову та статеву своєрідність [5, с. 50].

Обов'язково слід зазначити, що відхилення від загальноприйнятих норм у поведінці можуть трактуватися як позитивні, так і негативні. У разі позитивних девіацій йдеться про нестандартну особистість, для якої характерними є оригінальні, творчі ідеї, що мають суспільну значущість і, загалом, свідчать про успішний процес соціалізації. Негативні девіації поведінки свідчать про те, що особистість не засвоює позитивного соціального досвіду, не може адаптуватися до моральних цінностей і норм поведінки, які відповідають вимогам суспільства [2, с. 8].

У сучасних умовах українського соціуму негативну девіантну поведінку молоді можна оцінювати як соціальне явище, для якого характерні розповсюдженість у просторі, стійкість у часі, розповсюдженість серед соціально-демографічних груп, множинність такої поведінки [6, с. 57].

Отож, можна виділити такі основні види девіантної поведінки сучасної української молоді:

1. Пияцтво та алкоголь, які набули значного поширення серед молоді. За даними досліджень, 70-80 % опитаних вже пробували алкоголь у віці 13-15 років [4].

2. Злочинність – найбільш небезпечне відхилення від соціальних норм, що набуває особливого поширення в молодіжному середовищі. Всі прояви злочинності – це крайній ступінь відхиленя у поведінці, коли інтереси особистості, соціальних інститутів і суспільства опиняються під загрозою. Причини протиправної поведінки молоді різноманітні, проте статистика говорить, що 5-15 % злочинів вчиняються внаслідок природженої (біологічної) схильності молоді до «негативної» поведінки; 20-30 % – через несприятливі соціальні умови, оточення, середовище; 15-25 % кримінальних правопорушень є причиною юридичної необізнаності або віктимної поведінки потенційної жертви; наркотики та пов'язані з ними явища є причинами 20-40 % злочинів; і 15 % займають інші фактори (наприклад, маніпуляції з боку старших за віком та авторитетом людей, спори про «крутість» і т.д.).

3. Самогубства, рівень вчинення яких, як показують дослідження, підвищується в період економічних і соціальних криз. До вчинення самогубства особу нашттовхують різні причини, серед яких можна виділити: втрата коханої людини з найближчого оточення або відкинуте почуття любові; вражене почуття власної гідності; руйнування захисних механізмів особистості в результаті алкогольного сп'яніння, вживання психотропних засобів; токсикоманія і наркоманія; ототожненням себе з авторитетною людиною, яка вчинила самогубство; проституція; стан фрустрації або афекту у формі гострої агресії, страху, коли людина втрачає контроль над своєю поведінкою тощо [4].

Спробуємо визначити основні причини, які впливають на формування вищезазначених соціальних «проблем». Відхилення поведінки може бути викликано такими факторами: соціально-економічні (зниженні рівня життя населення, майнове розшарування суспільства, «легкий» доступ до алкоголю чи тютюну); соціально-педагогічні (розпад сімейних стосунків, низький соціальний статус особи в колективі); соціально-культурні (поширення кримінальної субкультури, зниження морально-етичного рівня населення, збільшення впливу неформальних соціальних груп та ін.); психологічні (емоційно-вольові розлади,

потреба вийти із стресової ситуації, задоволення почуття цікавості) та інші фактори.

Крім того, вагомою причиною, яка активно впливає на розповсюдження девіантної поведінки серед молоді, на нашу думку, є підвищення ролі ЗМІ та всесвітньої мережі Інтернет.

Зокрема, ЗМІ в сучасній Україні та світі стали невід'ємною частиною суспільного життя. Вони є засобами політичного, економічного та інших впливів на свідомість і поведінку людей, оскільки володіють маніпулятивно-управлінським потенціалом, змінюючи в людині установки, моделі поведінки та сприйняття дійсності. У свою чергу, Інтернет останнім часом став відкритим полем для інформаційного насильства та маніпулювання свідомістю.

Суттєвий вплив на формування особистості має стиль взаємовідносин з батьками, котрий лише частково зумовлений їх соціальним і матеріальним статусом. Існує п'ять стилів взаємовідносин у сім'ї, котрі однозначно є тактиками сімейного виховання: диктат, опіка, конфронтація, мирне співіснування, співробітництво, серед яких лише останнє є оптимальним стилем взаємодії, який не призводить до девіантної поведінки. Всі інші частіше за все сприяють негативному формуванню дитини. До девіантної поведінки можуть призводити як надмірна опіка, так і мирне співіснування, тобто безконтрольність та бездоглядність, надання дитині повної свободи та незалежності [7, с. 79].

У той же час потрібно відмітити, що причини девіантної поведінки окремої особи особливі, їх необхідно досліджувати у кожному окремому виді спеціалістами.

Порушення даної проблеми зумовлює необхідність визначення шляхів її подолання або часткового покращення. Зокрема, Я. І. Гілінський пропонує наступні реальні шляхи:

- 1) активізація соціологічних досліджень творчості як елемента девіантної поведінки;
- 2) розробка (на основі виявлених закономірностей) математичних моделей просторово-часового поширення різних форм соціальних девіацій і створення довгострокових регіональних прогнозів;
- 3) дослідження, обґрунтування та рекомендації бажаних (адекватних генезису і закономірностям девіантної поведінки) форм соціального контролю;
- 4) соціальне проектування, у першу чергу, за програмами профілактики та соціальної допомоги;
- 5) організація в профільних дослідних і навчальних центрах підготовки фахівців з соціології девіантної поведінки.
- 6) розширення зарубіжних контактів, включаючи спільні дослідження і публікації [3].

Таким чином, молодь сьогодні знаходиться перед вирішенням проблеми щодо моделі майбутнього життя, які передбачають вибір засобу життя, напрямків, визначення головних цілей життя. Можна констатувати, що для значної кількості молоді протиправна, асоціальна поведінка визначається нормальною для своєї вікової когорти.

Отже, суспільство, для зниження девіацій в молодіжному середовищі, повинно суворо дотримуватися законів розвитку особистості, тому-що без цього ліквідувати окремі види девіантної поведінки фактично неможливо.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. – К., 2003.
2. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2006.
3. Гилинский Я. И. Социология девиантного поведения как специальная социологическая теория // Социс. – 1991. – № 4
4. Девіантна поведінка молоді: причини та особливості [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://bukvar.su/sociologija/72840-Deviantnoe-povedenie-molodezhi-prichiny-i-osobennosti.html>
5. Змановская Е. В Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения) Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 288 с.
6. Іваницький О.В. Девіантна поведінка молоді в Україні: чинники виникнення та державні заходи подолання // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костока, 2008. – с.55-63.
7. Казьмерчук А.В. Особливості девіантної поведінки серед молоді // Девіантна поведінка в дитячому віці: Матеріали наук.- практ. конф. Сваторія, 2009. – с.77-82.
8. Кон И. С. Психология ранней юности: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1989. – 225 с.
9. Соціальна педагогіка / За ред. проф. А.Й. Капської – К., 2006.
10. Характеристика девіацій [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://pidruchniki.com/1155032842992/pedagogika/harakteristika_devitsiy

Кваско Я.С., студентка гр. СР-111

Науковий керівник – Скорик Т.В., к.п.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

НЕТРАДИЦІЙНІ ЛЕКЦІЇ ЯК ФОРМА ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Актуальність дослідження. Постійне поповнення й оновлення знань на сьогоднішній день є важливою умовою діяльності кожного фахівця. Обсяг тієї інформації, необхідний для подачі вивчення студентами, постійно накопичується і змінюється. Вже вивчений матеріал швидко втрачає актуальність і потребує оновлення. Навчання, орієнтоване тільки на запам'ятовування, задовольнити сучасні вимоги до фахівця, звичайно, не може. Саме тому, важливими у формуванні знань, вмінь є саме нетрадиційні лекції – в яких участь беруть не лише викладачі, а й студенти.

Аналіз нетрадиційних лекцій як форми підготовки соціальних працівників став предметом дослідження таких науковців: Борисової Н.В., Коваленка А.Б., Образцова П.І., Скаткіної М.Н., Мальованого Ю.І. та ін.

Метою статті є аналіз нетрадиційних лекцій як форми підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день проблема підготовки висококваліфікованих кадрів не може бути ефективно розв'язана в рамках використання традиційних форм і методів навчання. Для того, щоб передати знання, сформувати професійні вміння і навички в майбутніх фахівців із соціальної роботи традиційних форм і методів навчання замало. Застосування активних методів навчання, зокрема нетрадиційних лекцій, як виду активного

методу, веде до активізації пізнавальної діяльності студентів, підвищення мотивації й емоційності навчання, формування професійних умінь та навичок [1].

Характерними особливостями активного навчання є:

- вимушена активізація розумової діяльності, – той, хто навчається, змушений бути активним;
- тривалий, а не короткочасний, епізодичний характер активності;
- самостійне творче вироблення рішень, підвищення ступеня мотивації та емоційності;
- постійна взаємодія тих, хто навчається, з викладачами за допомогою прямих та зворотних зв'язків [3].

Традиційні форми проведення лекцій не дають можливості студентам розвинути творчі здібності і практичні навички майбутнього фахівця [2]. Доцільним поряд з традиційною лекцією вводити в процес викладання дисциплін нестандартні форми лекційних занять.

В основі нетрадиційних форм лекцій можуть бути представлені такі основні принципи навчання:

Принцип ігрової діяльності. Тут використовується ігрова діяльність за допомогою ігрових процедур: розігрування ролей, мозкової атаки і т.п. Застосування їх на початку лекції сприяє зняттю емоційної напруги, створенню творчої атмосфери та формуванню пізнавальної мотивації студентів.

Принцип діалогічного спілкування. Активізація лекції передбачає використання певних методичних прийомів підключення слухачів до діалогічного спілкування, яке відбувається у вигляді діалогу.

Принцип проблемності. Цей принцип передбачає подання лекційного матеріалу у вигляді проблемних ситуацій і залучення слухачів до спільного аналізу та пошуку рішень.

У відповідності до вищевказаних принципів можна виділити наступні *нетрадиційні види лекцій*, які направлені на розкриття творчого потенціалу та розвиток креативних здібностей майбутніх фахівців:

Проблемна лекція починається з питань, з постановки проблеми, яку в процесі викладення матеріалу необхідно вирішити. Проблемні питання відрізняються від неproblemних тим, що вимагають неоднотипного вирішення. Проблемна лекція передбачає високу активність студентів й ефективність засвоєння інформації. Це досягається шляхом самостійної роботи студентів під час лекції.

Російська вчена М.В. Буланова – Топоркова, яка досліджує проблеми вищої школи, зазначає, що «з допомогою проблемної лекції забезпечується розвиток теоретичного мислення, пізнавального інтересу до змісту предмета, професійна мотивація, корпоративність» [5].

Лекція-провокація. Розроблена для розвитку у соціальних працівників вміння оперативно аналізувати професійні ситуації, виступати в ролі експертів, опонентів, виокремлювати недостовірну або неточну інформацію, що стане важливим у вирішенні проблем, з якими звертатимуться клієнти соціальної роботи.

Лекція із запланованими помилками вимагає великої лекторської майстерності й почуття відповідальності, ретельного відбору матеріалу для помилок та їх маскування при викладанні. Така лекція і для самого лектора є своєрідною перевіркою на компетентність.

Бінарна лекція (лекція-дуєт) – читається двома лекторами одночасно, тобто матеріал проблемного змісту подається студентам в живому діалогічному спілкуванні. В такому випадку увага аудиторії значно збільшується, мислення активізується, що також є необхідним у вирішенні проблем клієнтів. Від лекторів вимагається відмінна співпраця. Бінарна лекція є міні-грою, що створює емоційну, позитивно забарвлену основу і підвищує зацікавленість студентів, що в свою чергу сприяє розвитку уваги та мислення. Такі лекції спонукають студентів до активного творчого процесу.

Лекція-конференція. Проводиться за схемою наукових конференцій. Складається із задалегідь поставленої проблеми і системи доповідей по кожному питанню, що висвітлює проблему. При цьому виступ готується як логічно закінчений текст, який є результатом самостійної роботи студента. Функція викладача полягає у керуванні підготовкою таких доповідей. Такий вид лекцій, з одного боку, значно підвищує роль самопідготовки, з іншого – дозволяє виявляти резерви науково-педагогічних кадрів. Соціальні працівники в свою чергу вчать якісно подавати матеріал, оцінювати відповіді і їх аналізувати.

Лекція прес-конференція. На початку заняття студенти мають задавати лектору питання у письмовій формі, які лектор протягом декількох хвилин аналізує і дає відповіді, які повинні бути сформовані у зв'язний текст.

Лекція бесіда, окрім питань студентів, допускає викладення ними своєї точки зору з того чи іншого питання. Це допомагає розвивати у студентів зацікавленість, активізацію до дії, активність, вміння відстоювати свою точку зору.

Лекція-бесіда може перетворитись в *лекцію-диспут*, і, так би мовити, природнім шляхом, і в результаті запланованих дій лектора. Одна з функцій лектора – короткий виступ на початку зустрічі, але потім йде не просто розмова-діалог зі студентами, а полемічна бесіда. Функції лектора передбачають таку постановку питань, яка веде до зіткнення думок і, відповідно, до пошуку аргументів, до поглибленого аналізу проблем, що розглядаються.

Міні-лекція. Може проводитись викладачем на початку будь-якого виду аудиторних занять протягом десяти хвилин по одному з питань теми, що вивчається. Це є основою для запам'ятовування більшої кількості інформації студентами.

Кіно(відео)лекція. Допомагає розвитку наочно-пізнавального мислення у майбутніх фахівців. Лектор здійснює підбір необхідних кіно(відео)матеріалів по темі, що вивчається.

Лекція-візуалізація. Забезпечує перетворення усної інформації у візуальну форму технічними засобами навчання. Лектор широко використовує такі форми наочності, які є носіями змістовної інформації (слайди, півки, планшети, креслення, малюнки, схеми і т.д.). Застосовується для підвищення зацікавленості студентів даною дисципліною [2].

Лекція-екскурсія. Досить нетрадиційний вид лекції, оскільки проводиться не у звичній для всіх аудиторії, а передбачає виїзд безпосередньо до організацій, установ, музеїв, тощо. Сама обстановка стає своєрідною наочністю, яку неможливо відтворити в умовах навчального закладу.

Лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку (інтерактивна лекція). Можлива як за допомогою звичайних вербальних (словесних) засобів, так і за допомогою технічних засобів навчання у спеціально обладнаних аудиторіях. Лише у тому випадку, коли ніхто в аудиторії не зможе дати правильної відповіді, викладач роз'яснює сам. Взагалі при підготовці і проведенні інтерактивних лекцій бажано заздалегідь роздати необхідний дидактичний матеріал, методичні рекомендації по вивченню теми, щоб аудиторія, готуючись до цього заняття, виписала до зошитів визначення, найбільш важливу інформацію.

Лекційні спецкурси звичайно виходять за рамки навчальної програми, значно розширюючи й поглиблюючи наукові знання, одержані в рамках програми, полегшують їхнє творче осмислення. Через спецкурси слухачі (студенти) вводяться в проблематику певної наукової школи, проходять школу творчого пошукового мислення. Спецкурси зазвичай читаються на матеріалі науково-дослідної роботи лектора [4].

Розглянуті види лекцій є нетрадиційними для сучасної системи освіти у вищих навчальних закладах. Застосування активних методів навчання загалом і нетрадиційних видів лекцій сприяє підвищенню ефективності засвоєння знань, збереженню інтересу до навчальної дисципліни, а також формуванню професійних умінь та навичок майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Нами було проведено опитування серед студентів факультету соціальної роботи щодо доцільності використання нетрадиційних лекцій у підготовці соціальних працівників. Як показують результати, то на перше питання: «Нетрадиційна лекція – це...» 70% студентів дали правильну відповідь.

На друге питання: «Чи проводять викладачі нетрадиційні лекції на вашому факультеті?» 75% опитуваних відповіли «так», а 25% - «ні». На третє питання «Чи подобається вам проведення нетрадиційних лекцій?» 60% студентів відповіли «так, подобаються», а 40% - «ні, не подобаються». На запитання «Який із видів нетрадиційних лекцій вам найбільше подобається?» 35% опитуваних зазначили, що це лекція-бесіда, 40%, що це міні-лекція, а 25% студентів утрималися від відповіді. На останнє запитання «Чи хотіли б ви, щоб викладачі більше проводили нетрадиційних лекцій?» 95% опитуваних відповіли «так», і лише 5% - «ні».

Отже, на сьогоднішній день, є важливим застосування у навчанні соціальних працівників нетрадиційних лекцій, що в свою чергу сприятиме здобуттю більш широкого кола знань, саморозвитку і самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Борисова Н. В. Методика создания системы методов активного обучения / Н. В. Борисова. – М., 1999. – 35 с.
2. Караван Ю.В., Нетрадиційні форми лекцій у вищій школі / Ю.В. Караван, А.О. Саницька, М.С. Ташак //Інноваційний потенціал української науки – XXI сторіччя: збірник статей, Запоріжжя, 2012 – с. 11-19.

3. Коваленко А.Б. Особливості застосування методів активного навчання при підготовці до професійної діяльності //Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – 2009. -№5. – С. 77-81.

4. Лякішева А. В. Методика викладання навчальних дисциплін соціально-педагогічного напрямку студентам ВНЗ : навч.-метод. посіб. / А. В. Лякішева, Л. К. Грицюк. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – 504 с.

5. Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие. – Ростов, н/Д: Феникс, 2002. – 544 с.

Коваленко К.О., студентка гр. СР-133

Науковий керівник – ст.викладач Мекшун А.Д.

Чернігівський національний технологічний університет

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Постановка проблеми. У сучасному світі існує ціла низка життєво важливих проблем суспільства, які можливо вирішити лише за допомогою кваліфікованих спеціалістів – соціальних працівників. На сьогоднішній день соціальна робота відіграє чи не вирішальну роль у благополуччі кожної країни. Але у тих державах, де зазначена діяльність інтерпретована під потреби громадян, здійснюється на засадах диференційованого підходу, інноваційності та з використанням арт методик, загальне благополуччя на порядок вищий, аніж у тих, де застосовуються застарілі методи. Саме арт-терапія, як метод соціальної роботи відіграє величезну роль у вирішенні складної життєвої ситуації і досягненні бажаного результату.

Арт-терапія – це особлива форма психотерапії, психокорекції та розвитку особистості, заснована на творчому самовираженні за допомогою різних видів мистецтва (живопис і малюнок, ліплення, музика, танець, театр тощо) [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням значення арт-терапії у сучасній соціальній роботі займаються фахівці різних галузей науки. Серед них – А. Копитін, О. Александрова, І. Чернуха, Т. Яценко, М. Кононова та багато інших.

Мета статті – визначити особливості та вплив методу арт-терапії у процесі здійснення соціальної роботи з різними групами клієнтів.

Арт-терапія сьогодні активно розвивається і за кордоном, і в нашій країні, використовується з терапевтичними цілями, при вирішенні діагностичних, корекційних, психотерапевтичних завдань, і стає все більш популярним лікувальним методом в професійному середовищі. Вперше термін «арт-терапія» був використаний Андріаном Хіллом у 1938 р. Він працював у спеціальних госпітальях з хворими на туберкульоз як арт-педагог. Хіл звернув увагу на той факт, що заняття творчістю допомагають хворим легше і швидше видужувати. При цьому пацієнти відволікаються від своїх проблем і переживань [5].

Спочатку так називали різні методи використання всіх видів мистецтва і творчої діяльності з терапевтичними цілями. Проте медичне або психотерапевтичне застосування арт-терапії вимагає ґрунтовних професійних знань у відповідних галузях медицини та психології. Завдання арт-терапевтичної роботи – спонукати учасників групи вчитися допомогою того досвіду, який вони

раніше не усвідомлювали, «розкривати» логіку і причини тих чи інших раніше неусвідомлених вчинків. Чим краще людина розуміє себе самого і вплив власної особистості на оточуючих, тим вище його здатність осмислювати порушення власної поведінки [4].

Класична арт-терапія включає в себе тільки візуальні види творчості: живопис, графіку, фотографію, малювання та ліплення. Сучасна арт-терапія налічує більше видів методик. До неї відносять також бібліотерапію, маскотерапію, казкотерапію, оригамі, драматерапію, музикотерапію, кольоротерапію, відеотерапію, пісочну терапію, ігротерапію тощо. Був розроблений і комплексний метод – арт-сінтезтерапія. Він заснований на поєднанні живопису, віршування, драматургії і театру, риторики і пластики. Причому, кількість методик весь час збільшується.

В арт-терапії пацієнтам пропонуються різноманітні заняття образотворчого та художньо-прикладного характеру, які спрямовані на активізацію спілкування з психотерапевтом або групою у цілому для більш ясного, тонкого вираження своїх переживань, проблем, внутрішніх протиріч – з одного боку, а також творчого самовираження – з іншого. В даний час в арт-терапію включаються і такі форми творчості, як відео-арт, інсталяція, перформанс, комп'ютерна творчість, де візуальний канал комунікації відіграє провідну роль [2].

Користь та дієвість арт-терапії як методу соціальної роботи безцінна. Згідно з поглядами Б. Гольдштейна, творчість – це один із засобів подолання страху, що виникає у зв'язку з конфліктом, що формується у людини, поведінкою якої управляє прагнення до реалізації особистості. Використання методу арт-терапії дозволяє:

- об'єднати людей на основі творчості;
- підтримати і розвинути творчі інтереси;
- сформувати певний «робочий стереотип»;
- мати інструмент для вираження почуттів і думок;
- використовувати відмінні від вербального спілкування засоби комунікації;
- створити соціальний контекст, що дозволяє в образному вигляді розкрити внутрішній світ людини;
- оцінити своєрідність свого погляду на світ через групове обговорення;
- створити передумови вільного самовираження, без страху бути осміяним чи підданим критиці.

Атмосфера арт-терапевтичної роботи є важливим чинником створення в учасників групи відчуття безпеки, необхідного для образотворчої діяльності. Автор часто добре розуміє, які елементи його роботи значущі, уникає їхнього обговорення. Тому поки між учасниками групи й арт-терапевтом не будуть установлені надійні відносини, фокусування на соціальних аспектах діяльності (використання зворотного зв'язку між учасниками групи і підкреслення їхніх досягнень) допомагає знизити тривогу і вселити повагу до особистості учасників. Лише після цього від них можна очікувати більшої відвертості.

Можна сказати, що арт-терапія будується на вірі у творчу основу людини. Вона не ставить собі за мету зробити людину художником або актором. Вона спрямована, в першу чергу, на вирішення психологічних проблем. В арт-

терапевтичній роботі може приймати участь практично кожна людина, незалежно від свого віку. Це не вимагає наявності у неї здібностей до творчості. Через художні образи наше несвідоме взаємодіє зі свідомістю. Метод арт-терапія в основному використовує засоби невербального спілкування. Це дуже важливо для людей, яким складно висловити свої думки в словах.

Арт-терапія допомагає встановлювати відносини між людьми. За допомогою мистецтва людина не тільки виражає себе, але і більше дізнається про інших. Даний метод дозволяє пізнавати себе і навколишній світ. У художній творчості людина втілює свої емоції, почуття, надії, страхи, сумніви і конфлікти. Відбувається це на несвідомому рівні, і людина дізнається про себе багато нового.

Арт-терапія є хорошим способом соціальної адаптації. Найбільше значення це має для людей з обмеженими фізичними можливостями. Вони найчастіше сильно соціально дезадаптовані, їм не вистачає спілкування. Арт-терапія дає їм можливість більш активно і самостійно брати участь в житті суспільства [1].

В останні роки арт-терапія поширилася і на педагогічну діяльність. Викладачі університетів та шкіл застосовують цей метод в різноманітних інтерактивах, відкритих лекціях, тренінгах тощо, розвиваючи не лише логічну сторону учнів/студентів, але і творчу.

Висновки Отже, арт-терапія – це методика лікування за допомогою художньої творчості. Арт-терапія сьогодні вважається одним з найбільш м'яких, але ефективних методів соціальної роботи. Існує безліч видів даного методу: казкотерапія, музикотерапія, ритмотерапія тощо.

Арт-терапія допомагає вирішити клієнту соціальної роботи складну життєву ситуацію, у яку він потрапив, ефективніше здійснити соціальну адаптацію (або соціалізацію), подолати різні види психологічних недугів (стреси, депресії тощо), налагодити стосунки у групі (у випадку групової соціальної роботи) або ж просто краще зрозуміти власне «Я» та висловити свої думки.

Список використаних джерел:

1. Вознесенська О.Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: Використання арт-технологій в освіті / О.Л.Вознесенська, Л.В.Мова. –К.: Шк. світ, 2007. –120 с.
2. Карвасарский Б. Д. Психотерапия: учеб. для вузов / Изд. 2-е, перераб. — СПб.: Питер, 2002. – 672.
3. Малкіна - Піх, І.Г. Гендерна терапія (довідник практичного психолога) / І.Г. Малкіна - Піх. - М.: Ексмо. 2006, - 928с.
4. Практикум по арт-терапії / Під ред. А. И. Копитіна. — СПб.: Пітер, 2001. — 448 с
5. Яценко Т. С. Арт-терапевтичні технології в роботі психолога / Яценко Т. С., Калашник І. В., Чернуха І. О. – К. : Марич, 2009. – 68 с.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПІДЛІТКАМ З ПОВЕДІНКОВИМИ РОЗЛАДАМИ

Внаслідок суперечливих тенденцій в освітньому просторі, молода людина, зокрема підліток знаходиться на певному роздоріжжі, перебуває на шляху до відчаю, невпевненості та байдужості. Сучасним підліткам можливо здається, що вони взмозі вирішувати найрізноманітніші складні ситуації, бути відповідальними та незалежними у власних діях, поведінці, діяльності, але насправді, вони очікують допомоги з боку інших. З огляду на це, актуальною постає проблема створення умов для спільної співпраці та надання психологічної допомоги підліткам, у яких спостерігаються негативні прояви в поведінковій сфері та водночас з'ясування шкільним психологом протиріч внутрішнього бачення власного «Я» підростаючої особистості.

Мета даної статті - обґрунтувати умови ефективного надання психологічної допомоги підліткам з поведінковими розладами.

Проблема вивчення консультативної допомоги представлена в зарубіжних дослідженнях класичної психології (А. Адлера, Е. Берна, Р. Мея, К. Роджерса, Б. Скінера, К. Юнга) та українських (О. Бондаренко, С. Васківської, Т. Титаренко та ін.) вчених.

Одним із представників класичної психології був К Роджерс, який дотримувався позиції, що кожна людина (клієнт) володіє величезними резервами саморозуміння, стійкими прагненнями до самоактуалізації, і врешті-решт може сама собі допомогти [4].

Як вважають сучасні вчені-підліткознавці особистість в період дорослішання прагне більш глибоко розібратися в сутності власного «Я», здійснює пошук власних здібностей та потенціалів, намагається приймати серйозні рішення та навіть вдається до екстремальних, непередбачуваних витівок та ситуацій.

Важливим для підлітка є психологічне консультування яке допоможе їм в ситуаціях коли вони зіштовхуються зі шкільними труднощами та особистісними проблемами.

Сучасна вчена І. С. Булах зазначає, що саме підлітковий вік є один з найважливіших та найскладніших етапів життя людини. Оскільки в ньому багато джерел та починань всього подальшого становлення особистості. Вік цей нестабільний, критичний, важкий і виявляється, що він більше, ніж інші періоди, залежить від реальностей оточуючої дійсності [2].

Схожі наукові думки висвітлює Н. Дмитрішена, котра вважає, що особистість підлітка також переживає труднощі свого віку, і намагається виконати низку найважливіших психологічних завдань: по-перше, відокремитися від батьків через засоби автономії; по-друге, усвідомити себе та власну стать; по-третє, відкрити для себе світ інших людей на основі інтимно-особистісного спілкування [3].

Український фахівець консультативної психології О. Бондаренко презентує сучасні техніки психологічного консультування та психотерапії, що безпосередньо висвітлюють питання поведінкової (біхевіористичної) сфери особистості. О. Бондаренко виокремлює такі методи впливу, систематична десенсибілізація, тренінг релаксації, аверсивна терапія, символічна економія, емоційний тренінг поведінки. Саме остання техніка або «тренінг адекватного саморозкриття», на його думку, передбачає навчання особистості адекватної поведінки, а також стану впевненості у собі в різних ситуаціях спілкування. Така техніка реалізується крізь призму рольової гри, в якій детально аналізуються певні фрагменти поведінки особистості [1].

Т. Титаренко зазначає, що кожна особистість знаходиться у стресовій ситуації, оскільки повсякденна психологічна травматизація життя неодноразово пропонує їй несподіванки, до яких необхідно бути готовими та рішучими. Саме життєві труднощі спонукають молоду людину до надання допомоги собі та іншим [5].

Таким чином, надання ефективної психологічної допомоги підліткам з поведінковими розладами, можливе лише за умови подолання актуальних проблем підлітків з різними типами акцентуацій та профілактики можливих труднощів, використовуючи комплекс різноманітних методів і прийомів корекційно-розвивальної роботи. Також процес становлення самоствердження підлітків з поведінковими розладами є ефективним завдяки використанню соціально- психологічного тренінгу, що покликаний адекватно приймати власне «Я».

Список використаних джерел:

1. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика / А. Ф. Бондаренко. – М. : Независимая фирма «Класс», 2001. – [Изд. 3-е, испр. и доп.] – 336 с. – (Библиотека психологии и психотерапии, вып. 94).
2. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка : Монографія / І. С. Булах. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. – 340 с.
3. Дмитрішєна Н. Психологічні завдання підлітка і його потреби // Психолог. – 2010. - № 8 (лют.). – С. 17-19.
4. Роджерс К. Консультирование и психотерапия: новейшие подходы в области практической работы : [клиентцентрированная терапия] : Монография / К. Роджерс. – Москва: Психотерапия, 2006. – 512 с. – (Золотой фонд психотерапии).
5. Титаренко Т. М. Життєві кризи: технологія консультування. Перша частина / Т. М. Титаренко. – К. : Главник, 2007. – 144 с. – (Серія «Психол. інструментарій»).

Костюк А.В., студентка гр. СР-152

Науковий керівник - Децюк Т.М., ст. викладач

Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ТА СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ДІТЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ ОБМЕЖЕНІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ

Підготовка фахівців соціальної роботи – це тривалий у часі і достатньо складний процес. Крім засвоєння теоретичних знань, студенти мають отримати

практичний досвід, виховати в собі необхідні риси характеру, відчути себе приналежними до професії [2]. У сучасному світі соціальної роботи вимагають високого рівня професіоналізму, що включає в себе і професійну етику та етику спілкування. Запорукою успішності соціально-педагогічної діяльності є застосування етичних принципів [5].

Підготовка висококваліфікованих спеціалістів соціальної роботи на сьогодні являється для української вищої школи одним із провідних завдань. Оскільки складна політико-економічна ситуація в країні є передумовою загострення старих та появою нових соціальних проблем і категорій клієнтів соціальної роботи, серед яких сім'ї загиблих на території АТО, учасники бойових дій на сході та півдні України, переселенці з півдня та сходу України і т.д., допомагати найбільш незахищеним верствам населення виходити зі складних життєвих ситуацій мають компетентні професіонали соціальної роботи [2]. Особливого ставлення потребують діти з обмеженими функціональними можливостями, адже вони є дуже вразливими та чутливими, відірваними від суспільства. Соціальний працівник повинен стати для дитини другом, психологом, педагогом. Фахівець має знати всю інформацію про свого маленького клієнта та його батьків, його інтереси, бажання, соціально-економічний стан сім'ї. Крім того, кваліфіковану матеріальну та психологічну допомогу отримує родина, яка має дитину з обмеженими функціональними можливостями. Важливу роль у роботі з дітьми та їх сім'ями відіграє моральне спілкування соціального працівника та його мовний етикет.

У роботах науковців наголошується, що культура мови, підґрунтя якої становить мовний етикет, відіграє величезну роль у спілкуванні не лише соціального працівника та клієнта – правилами мовного етикету користується кожна людина. Під мовним етикетом розуміється сукупність мовних засобів, що регулюють нашу поведінку в процесі спілкування.

Т.В. Семигіна дає наступне визначення поняттю мовного етикету – це найпоширеніші вербальні форми, з якими люди звертаються один до одного, мовний такт. Саме в мовній поведінці людини увиразнюється справжня повага до інших людей. Мовний етикет робить спілкування соціального працівника і клієнта ефективним, бажаним, результативним [5].

Ми погоджуємося з таким твердженням і вважаємо, що мовний етикет є необхідною складовою в процесі спілкування соціального працівника з дітьми з особливими потребами та їх родинами. Але окрім мовних етичних норм основою особистості соціального працівника є моральність як внутрішня та духовна якість людини.

На думку Є.Р. Ярьської-Смирнової, моральна свідомість соціального працівника містить три необхідні компоненти: моральні знання, моральні переконання і моральну потребу [6].

Етична свідомість соціального працівника є відображенням соціального буття і діяльності, яке виникає у процесі професійних відношень. Ця свідомість є суб'єктивним відображенням моралі та етичних норм, оскільки об'єктивна соціальна необхідність і суспільні потреби відображаються у свідомості спеціаліста як ідеї про необхідну (відповідну) поведінку і діяльність. Особлива форма усвідомлення спеціалістом соціальної необхідності набуває специфічного

морального підґрунтя: поведінка і діяльність розглядається не з точки зору їх необхідності, а з точки зору їх моральної цінності [5].

Для більш детального осмислення особливостей етичного спілкування з дітьми, що мають особливі потреби, необхідно проаналізувати такі поняття як «інвалід», «дитина-інвалід», «дитина з особливостями». Розглянемо дані поняття за І.В. Івановою.

Інвалід – особа, яка має порушення здоров'я зі стійкими розладами функцій організму, зумовлене захворюванням, наслідками травми або дефектами, що призводять до обмеженої життєдіяльності та викликають необхідність її соціального захисту.

Дитина-інвалід – це особа, яка внаслідок хронічних захворювань, вроджених чи набутих порушень у розвитку має обмеження у життєдіяльності, перебуває в складних і надзвичайних умовах та має особливі потреби у розвитку психофізичних можливостей, природному сімейному оточенні, доступі до об'єктів соціального оточення і засобів комунікації, соціалізації та самореалізації (ураження вегетосудинної, ендокринної, шлункової та інших систем організму, хворі на церебральний параліч, сліпоглухонімі, особи з ураженням кінцівок, ДЦП, сліпота, глухота, розумова відсталість, вроджені вади серця тощо).

Діти з особливостями – це особи, які мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими розладами [3].

Таким чином, всі вище зазначені поняття характеризують людину з точки зору її фізичних, психологічних відхилень і визначають її обмежену життєдіяльність. В соціальній роботі частіше використовують термін «діти з особливими потребами». Важливим є взаємозв'язок між дитиною з обмеженими можливостями та соціумом, а не відхилення у її здоров'ї та розвитку. Обмежені можливості розуміються як наслідок того, що соціальні умови звужують можливості самореалізації інвалідів, тобто інваліди розглядаються скоріше як дискримінована група, ніж аномальна [4].

Щоб подолати це, необхідна інтеграція дітей з обмеженими можливостями у суспільстві через створення їм умов для максимально можливої самореалізації, а не шляхом пристосування інвалідів до норм та правил життя здорових дітей. Соціальні працівники у роботі з цією категорією клієнтів повинні керуватися наступними етичними принципами, що відображають моральні вимоги до культури відносин, а саме:

1) принцип гуманізму. Він вимагає від соціального працівника поваги до дитини, визнання її гідності, доброзичливого ставлення, уважності та тактовності;

2) принцип доцільності дій. Основні його правила перебувають у тій чи іншій формі вимоги не створювати своїми діями додаткових проблем оточенню і самому собі. Вимагається не заучування правил, а творче їх використання відповідно до конкретних ситуацій;

3) принцип естетичної привабливості поведінки (краси поведінки). Етикет нашого часу вимагає, щоб поведінка і зовнішній вигляд людини

відповідали душевним якостям особистості, тому поведінка і зовнішній вигляд фахівця повинні бути естетичними, привабливими для дитини і його оточення;

4) принцип врахування народних звичаїв і традицій. Його важливо дотримуватися в роботі тому, що кожен народ має власну невербальну знакову систему, звичаї і традиції, багато з яких свято шануються, щоб випадково не потрапити в незручне становище, слід вивчати традиції і звичаї того народу, з представниками якого він працює [4].

Виходячи з вище зазначеного, варто розглянути основні правила реабілітації дитини з обмеженими можливостями. Д.І. Вернер виділяє наступні правила:

1) ставитися до дитини з обмеженими функціональними можливостями як до такої, що вимагає спеціального навчання, виховання та догляду;

2) на основі спеціальних рекомендацій, порад і методик поступово і цілеспрямовано:

- навчати дитину альтернативних способів спілкування;
- навчати основних правил поведінки;
- прищеплювати навички самообслуговування;
- розвивати зорове, слухове, тактильне сприйняття;
- виявляти та розвивати творчі здібності дитини;

3) створювати середовище фізичної та емоційної безпеки:

— позбавлятися небезпечних речей і предметів;

— вилучати предмети, що викликають у дитини страх та інші негативні емоційні реакції;

— не з'ясовувати у присутності дитини стосунки, особливо з приводу її інвалідності та проблем, пов'язаних з нею;

4) рідним та людям, що знаходяться в безпосередньому контакті з дитиною-інвалідом, потрібно:

- сприймати її такою, якою вона є;
- підтримувати і заохочувати до пізнання нового;
- стимулювати до дії через гру;
- більше розмовляти з дитиною, слухати її;
- надавати дитині можливості вибору: в їжі, одязі, іграшках, засобах масової інформації тощо [1].

Таким чином, щоб сприяти тісному контакту з дитиною, соціальний працівник повинен мати сформовані професійно-важливі морально-етичні цінності, використовувати набуті знання етикету та основні правила реабілітації. Кожна така дитина потребує, уважного ставлення, етичного спілкування та індивідуального підходу з боку фахівця. Діти з обмеженими функціональними можливостями повинні навчатися і розвиватися разом із здоровими дітьми і мати рівні з ними можливості. Для цього соціальним працівникам сприяти формуванню у суспільстві толерантного ставлення до дітей, що мають особливі потреби.

Список використаних джерел:

1. Вернер Д.И. Реабилитация детей-инвалидов. — М., 1995. — 155 с.

2. Децюк Т.М. Технології формування професійної компетентності у майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі : [методичні рекомендації для позааудиторної роботи зі студентами спеціальності «Соціальна робота»] / Т. М. Децюк. – Чернівці : ЧНТУ, 2015. – 87 с.
 3. Іванова І.В. Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів. - К., 2000. – 85 с.
 4. Лихачев Л.С. Школа етикета: поучення на всякий случай / Л.С.Лихачев. – Екатеринбург Сред. - Урал. кн. вид-во, 1995.
 5. Міжнародні етичні стандарти соціальних працівників // Соціальна робота: В 3 ч. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – Ч.1: Основи соціальної роботи / За ред. Т. Семигіної та І. Григи. – 2004. – С.169-172
 6. Ярская-Смирнова Е.Р. Профессиональная этика социальной работы: учеб. / Е.Р. Ярская-Смирнова. – М.: Ключ, 1998. – 79 с.
-

Кулінченко О.А., студентка гр. СР-111
Науковий керівник – Скорик Т.В., к.п.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ТЕХНОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Актуальність дослідження. Суспільство інформаційних технологій, чи, як його називають, постіндустріальне суспільство, на відміну від індустріального суспільства кінця XIX – середини XX століть, набагато більше зацікавлене в тому, щоб його громадяни були здатні самостійно й активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до зміни умов життя. Ще недавно вирішити ці завдання було неможливим через відсутність реальних умов для їх виконання за традиційного підходу до освіти, традиційних засобів навчання. За останні 10–15 років такі умови якщо не створені повністю, то починають створюються в різних країнах.

Насамперед, це умови, що зможуть забезпечити такі можливості: залучення кожного студента до активного пізнавального процесу, причому не пасивного оволодіння знаннями, а активної пізнавальної діяльності, застосування знань на практиці і чіткому усвідомленні, де, яким чином і з якою метою ці знання можуть бути застосовані; співробітництва при рішенні різноманітних проблем, коли потрібно виявляти відповідні комунікативні уміння; постійного випробування своїх інтелектуальних, фізичних, моральних сил для вирішення виникаючих проблем, уміння їх вирішувати спільними зусиллями, виконуючи часом різні соціальні ролі.

Метою статті є аналіз технології особистісно орієнтованого навчання, що використовується в підготовці соціальних працівників.

Психолого-педагогічні та дидактичні основи особистісно орієнтованого навчання досліджені вченими Г.Баллом, І.Бехом, І.Підласим, С.Сисоєвою, О.Савченко, І.Якиманською, Б.Ананьєвою, Л.Виготським, О.Леонтьєвим, С.Рубінштейном та ін.

Виклад основного матеріалу. Україні притаманна своєрідність процесу становлення професії соціального працівника та соціального педагога. У цьому полягає особлива складність соціальної ситуації, в якій формуються дані професії, а значить, і система підготовки відповідних фахівців.

На даний час професійна підготовка соціальних працівників в Україні здійснюється у різних формах: очна, заочна, вечірня та інші, однак для ефективного освоєння матеріалу потрібні такі методи навчання, які забезпечили б високий рівень теоретичних знань та індивідуальний підхід до кожного студента.

В „Українському педагогічному словнику” за редакцією **С.Гончаренко** існує таке поняття, як **особистісний підхід**. Він трактується як послідовне ставлення педагога до вихованця як до особистості, як до свідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і як суб'єкта виховної взаємодії. Особистісний підхід передбачає допомогу вихованцеві в усвідомленні себе особистістю, у виявленні, розкритті його можливостей, становленні самосвідомості, у здійсненні особистісно значущих і суспільно прийнятних самовизначень, самореалізації, самоутвердження, а за визначенням **К.Платонова**, **особистісний підхід** – це принцип особистісної обумовленості всіх психічних явищ людини, її діяльності, її індивідуально-психологічних особливостей [3].

Метою технології особистісно орієнтованого навчання є гармонійне формування і всебічний розвиток особистості, повне розкриття її творчих сил, вироблення власного “Я”, неповторної індивідуальності [1].

Вивченням даного питання займалась досить велика кількість вчених, які по-своєму трактували його значення, але суть завжди залишалась одна і та ж. Особистісно орієнтоване навчання, на думку **С.Сисосвої**, має враховувати суб'єктивний досвід, який є основою організації індивідуального і диференційованого навчання, тобто створює умови для реального врахування індивідуального темпу засвоєння матеріалу; впровадження особистісно орієнтованого навчання передбачає таку професійну підготовку педагога, яка включає фундаментальну підготовку з відповідного предмета, ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку, спрямовану на формування умінь щодо особистісно орієнтованого навчального процесу, формування гуманістичного мислення, здатності до суб'єктної взаємодії у педагогічному процесі [6].

І. Зязюн розглядає особистісно орієнтоване навчання як процес, у якому студент знаходиться в центрі навчання та у якому початково-пізнавальна діяльність, а не викладання, є провідною у тандемі викладач-студент [2].

Основними ознаками особистісно орієнтованого навчання є:

- індивідуальний підхід у навчання;
- навчання на принципах співпраці, співдружності, взаєморозуміння та взаємоповаги;
- створення умов для розкриття особистісних якостей і здібностей студентів;
- багатоваріантність методик і технологій;
- уміння організувати навчання одночасно на різних рівнях складності [5].

Особистісно орієнтоване навчання в системі професійної підготовки майбутніх фахівців впроваджується на основі **індивідуального та диференційованого** підходів.

При індивідуальному підході педагог заохочує здібних студентів в повній відповідності з їх можливостями, сприяє просуванню менш здібних студентів у

навчанні та допомагає тим, хто має низький рівень підготовки. Індивідуальний підхід є необхідною умовою успішного педагогічного процесу [7].

Диференційований підхід – це особливий підхід викладача до різних груп або до окремих студентів, що полягає в організації з ними на основі різної з змістом, обсягом і складністю (хоча й за тими самими навчальними програмами) роботи з урахуванням подібних властивостей особистості. Диференціація навчання – це спосіб його індивідуалізації в умовах роботи студентської групи. Студенти поділяються на динамічні типологічні групи і викладач під час заняття періодично працює з тією групою, яка потребує його найбільшої допомоги [8]

Отже, можна зробити висновок, що особистісно-орієнтоване навчання надає можливість кожному студенту, з урахуванням його здібностей, нахилів, інтересів, цілей та ціннісних орієнтацій, реалізувати себе в пізнавальній та навчальній діяльності; стимулює студента для самопізнання, самовиховання та самовдосконалення. У нього з'являється можливість пізнати себе зсередини і ззовні, порівняти себе з іншими студентами, оцінити свої вчинки та поведінку, навчитись сприймати себе та інших в цілому, а не за окремими рисами характеру.

В соціальній роботі дуже важливим є підбір правильних методів і технологій навчання студентів, адже не залежно від того, науковою діяльністю чи практичною буде займатись спеціаліст, головною метою його роботи- є інтеракції, взаєморозуміння та надання допомоги різним верствам населення. Саме патерни поведінки, закладені в навчальному закладі покладають фундамент у становленні кваліфікованого і затребуваного спеціаліста в області соціальної роботи.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посіб. // І.Д.Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 203с.
2. Языон І.А. Основы педагогического мастерства. – К.: Вища шк. 1987. – 207с.
3. Платонов К.К. Проблемы способностей. – М.: Наука, 1972. – С.31.
4. Савченко О.Я. Ознаки особистісно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. – К.: 1997.
5. Сисоєва С.О. Особистісно орієнтовані технології: сутність, специфіка, вимоги до проектування. Професійна освіта: педагогіка і психологія, Іч., 2003. – С.159-160.
6. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2005. – С.67.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М.: 1989. – С.102.

Кальницька К.О., к.психол.н., доцент,

Котеленець О.О., аспірант

Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАДАПТАЦІЯ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ З МІСЬЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ, В ПРОЦЕСІ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ

Деструктивні тенденції у житті суспільства призводять до поглиблення відомих форм соціальної деградації. Це виявляється у порушенні значною частиною населення не лише ціннісних норм, а й традицій, стереотипів, усталених стилів мислення та діяльності. У цій ситуації втрачається здатність до пошуку ефективних шляхів адаптації у нестабільному соціумі, натомість

поширюються девіантні форми поведінки. За таких умов загострюються проблеми із злочинністю, причому злочини скоюються повторно, тобто рецидивують, адже людина, яка перебувала у в'язниці, повертаючись до суспільства, постає перед багатьма соціальними викликами, які позбавляють її можливості подальшої перспективи у навчанні та працевлаштуванні. Створюючи частково обмежений вибір соціальних ролей, особистість замикається у своєму світі, набуваючи негативних рис, які спричиняють делінквентну поведінку.

Зважаючи на виклики теперішнього суспільства, перед сучасною соціальною психологією постає завдання у виробленні моделі соціально-психологічної роботи з особистістю злочинця, який відбуває покарання, задля мінімізації його майбутніх проявів у соціумі після звільнення.

Фундаментальними науковими розробками з даної проблематики займалися дослідники з юридичних наук: А. Х. Степанюк, О. Г. Колб, В. М. Трубников, В. С. Наливайко, О. М. Неживець, Б. М. Телефанко та ін. Із позицій пенітенціарної педагогіки та виховання питання ресоціалізації у своїх дослідженнях розглядали В. М. Синьов, В. І. Кривуша, Г. О. Радов, О. В. Беца, С. В. Горенко, М. Ю. Максимова, А. Ф. Зелінський, В. М. Іванов, Д. В. Ягунов та ін. [4; 7]. Окрім того, теоретико-методологічні та технологічні засади адаптації засуджених висвітлено у працях провідних психологів: П. П. Блонського, Г. М. Драгунова, О. І. Кочетова, А. С. Макаренко, А. Ф. Нікітіна, С. Л. Рубінштейна, Д. І. Фельдштейна, Л. Б. Філонова, В. Є. Чудновського, Н. М. Шкуленда та ін. Особливу увагу вони приділяли ресоціалізації злочинців, а саме – попередженню злочинності, активізації соціально-виховної і правової діяльності з особами, яким притаманна девіантна поведінка [4; 5; 6]. Незважаючи на великий інтерес дослідників до особистості людини з асоціальними проявами, ми вважаємо, що феномен реадaptaції особи, звільненої з місць позбавлення волі, є недостатньо вивченим, що зумовлено неоднозначністю визначення процесів адаптації, дезадаптації та реадaptaції особистості. На сьогодні встановлено, що поняття реадaptaція схоже за змістом з іншим поняттям – реабілітація. Так, Н. Є. Завацька вважає, що дані поняття слід розмежовувати. Якщо реабілітація трактується як комплекс заходів, спрямованих на відновлення (компенсацію) втраченого фізичного стану або соціального статусу, то термін реадaptaція має більш вузькоспеціалізоване значення і припускає більше залучення самої особистості у процес освоєння і закріплення адаптивних соціально і особистісно значущих установок [2].

Чинники, що впливають на успіх соціальної реадaptaції осіб, які повернулися із місць позбавлення волі, можна поділити на три групи. До першої групи слід віднести такі показники адаптаційного потенціалу, як: особистість самого звільненого, його світогляд, риси характеру, темперамент, інтелект, правосвідомість, моральність, освіта, спеціальність, трудові навички тощо. До другої групи чинників – особливості мікросоціального середовища, яке оточує звільненого: наявність житла, сім'ї і взаємовідносини із нею, роботи, задоволеність нею і взаємовідносини із трудовим колективом, відносини з членами малих груп, в які звільнений входить за місцем роботи, проживання і т. п. До третьої групи чинників – умови, в яких перебував осуджений і які

позначаються на його поведінці в перші місяці після звільнення: організація трудового процесу, структура колективу осуджених, термін перебування у виправно-трудовах установах, навчання, виховна дії адміністрації, структура малих груп, в які входив осуджений.

На думку Н. Є. Завадської, для осіб, які повернулися із місць позбавлення волі, реадaptaція можлива тільки у випадку, якщо супроводжуватиметься: включенням їх у сферу праці; встановленням здорових сімейних стосунків (і в батьківській, і в своїй сім'ї); відновленням комунікативних суспільних зв'язків; зміцненням системи головних життєвих цінностей як регулятора соціальної поведінки [2].

Наукові дослідження доводять серйозну значущість близьких людей, що проживають разом із соціально дезадаптованими. Робота із сім'ями соціально дезадаптованих осіб, колишніх в'язнів, охоплює різні рівні організації стосунків між членами сім'ї на основі комплексного підходу, теоретичною основою якого є психоаналітичні ідеї, а також концепції сімейної терапії [3].

Проте, з нашої точки зору, ефективна реадaptaція особи, яка повернувшись із місць позбавлення волі, залежить від особливостей протікання процесу ресоціалізації на етапі відбування покарання. Аналіз підходів до практики ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, в умовах соціальної ізоляції показав, що доцільно звернутися до досвіду держав, які мають відповідні традиції. Є ціла низка науково-дослідних робіт, що узагальнюють як зміст, так і ефективність психотерапевтичних програм у зарубіжних пенітенціарних установах. Осмислення цих підходів показує, що вони покликані до вирішення таких завдань: допомогти засудженим краще зрозуміти свою мотивацію, свої потреби і поведінку; допомогти їм діяти більш адекватно і ефективно в складних життєвих ситуаціях; стимулювати розуміння не тільки самого себе, а й інших людей; сприяти особистісному зростанню і максимально використовувати свої можливості в житті; вміти долати труднощі, незважаючи на негативне ставлення до себе і складні життєві ситуації; допомагати засудженим формувати реалістичну позитивну самооцінку та готовність нести відповідальність за свій власний вибір і поведінку.

Стотно теоретичних концепцій, на яких базуються психологічні корекційні програми для правопорушників, то вони відображають різноманіття загальноприйнятих наукових шкіл: психоаналіз (у класичному вигляді), трансактний аналіз Е. Берна і його послідовників, біхевіоризм і засновані на ньому підходи модифікації поведінки, раціональну терапію та ін. Жоден із прийнятих підходів не має істотної переваги над іншими. Ефективність психотерапії більшою мірою залежить від особистості злочинців і кваліфікації психологів і психотерапевтів [1]. У даний час психотерапія може застосовуватися тільки на основі добровільного волевиявлення засудженого. Однак не можна помилятися щодо мотивів участі засуджених у групах психологічної корекції. До них належать: бажання урізноманітнити тюремне життя; прагнення отримати певні пільги, і перш за все, дострокове звільнення; тиск із боку адміністрації; бажання отримати допомогу у зв'язку з особистими проблемами і поганим самопочуттям; прагнення краще підготуватися до життя на волі [6].

Основною метою кримінального покарання як соціального інституту в законодавстві багатьох європейських країн є ресоціалізація особистості засудженого, тобто формування в процесі відбування покарання у нього якостей особистості, які сприяють відновленню порушених соціальних зв'язків і відносин, а також ідентифікація особистості як суб'єкта власної життєдіяльності. Такими якостями виступають законслухняність та соціальність, що покликані забезпечити дотримання особою правових норм і її орієнтацію на соціально-корисний спосіб життя (морально-правова ресоціалізація) [1].

Відповідно процес ресоціалізації засуджених зrealізує декілька видів адаптації, а саме – адаптацію до макросередовища, адаптацію до мікросередовища та адаптацію до себе, тобто внутрішньоособистісну, котра сприяє єдності внутрішнього духовного світу та зовнішнього, відтак сприяє створенню позитивного соціально-психологічного мікроклімату, що забезпечує оволодіння ними навичками саморозвитку гармонійної повноцінної особистості.

Отже, умовами ефективної соціально-психологічної реадaptaції осіб, які повернулись з місць позбавлення волі, є: використання психотехнологій, максимальна ефективність яких є специфічною до інтраперсональних та інтерперсональних складових адаптаційного потенціалу особистості; створення реадaptaційного соціального середовища, яке передбачає комплексність впливу як на самих дезадаптованих, так і на найближче оточення, у разі неможливості стабілізації соціального статусу – організацію спеціальних умов перебування з обов'язковою суспільно-корисною працею та контролем поведінки для запобігання рецидивів злочинів, узалежнення від психотропних речовин.

Список використаних джерел:

1. Європейські пенітенціарні правила Прийнято Комітетом Міністрів 11 січня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_032/page.
 2. Завацька Н.С. Психологія соціальної реадaptaції осіб зрілого віку [Текст] : монографія / Н.С. Завацька; Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. - Луганськ : СНУ ім. В.Даля, 2009. - 240 с.
 3. Леус Э. В. Адаптационные технологии ресоциализации несовершеннолетних осужденных / Э. В. Леус // Психология и право. – № 3. – 2012. – С. 20–31.
 4. Писарев В. Б. Ресоциализация освобожденных от отбывания наказания / В. Б. Писарев // Исполнение наказаний и социальная адаптация освобожденных. – М., 1990. – 278 с.
 5. Проскура В. В. Соціальна адаптація осіб, які повернулись з місць позбавлення волі / В. В. Проскура. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elibr.ukma.edu.ua/Mahisterium/MAG_ISSUE15_2004_sotsrob/11_proskura_v.pdf
 6. Радов Г. О. Формування духовності засуджених у контексті пенітенціарного процесу / Г. О. Радов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – К.: КІВС, 1998. – № 3. – С. 41–49.
-

Курилко О.В., студентка ФСНСТ-1
Науковий керівник – Кальницька К.О., к.психол.н., доцент
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(м. Київ, Україна)

МИСТЕЦТВО ЯК МЕТОД РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ФІЗИЧНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ

Проблема соціалізації дітей з фізичними обмеженнями існувала протягом багатьох років і не втратила своєї актуальності і до тепер. На сьогодні існує велика кількість дітей зі статусом інвалідності. Питанням особливості розвитку дітей-інвалідів присвячені роботи О. І. Скороходової, Л. І. Солнцевої, А. З. Свердлова, В. Й. Бочелюка, Т. Ю. Андрущенко, Г. В. Грибанової, М. Ф. Тализіної, Е. М. Олександрівського, В. Л. Багрицького, В. П. Кащенко, О. М. Леонтьєва, А. С. Макаренка, А. А. Смірної, Л. П. Носкової та ін. Головною метою соціалізації цих дітей є інтеграція у суспільство. Задля цього необхідно надавати їм якісні реабілітаційні послуги. До переліку цих послуг вносять такі, що спрямовані на відновлення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності особи. Одним із завдань реабілітації є створення умов для усунення обмежень життєдіяльності інвалідів, відновлення і компенсації їх порушених або втрачених здатностей до побутової, професійної, суспільної діяльності. Це дозволяє дитині з інвалідністю відновити свій соціальний статус, забезпечує їй соціальну адаптацію у суспільстві, дає можливість досягти певної соціальної незалежності.

Однією з умов реабілітації є культурна самоактуалізація. Дитина, незалежно від стану свого здоров'я, повинна мати можливість використовувати свій творчий, художній та інтелектуальний потенціал. У результаті, у дитини виробляється активна життєва позиція. Надання їй можливості поринути в мистецтво, також виховує у ній духовність, естетичність, почуття прекрасного. Яким чином це має відбуватися?

По-перше, необхідно забезпечити вільний доступ до кінотеатрів, театрів, музеїв, художніх галерей тощо. Для цього потрібно ліквідувати структурні, технічні та фізичні перешкоди, а також упередженість, що обмежує таку діяльність. Щодо архітектурних перешкод, Україна ще не має можливості забезпечити повністю безбар'єрний доступ до закладів культури. За даними Національної Асамблеї Інвалідів України, станом на 2008 рік, доступних закладів культури по всій Україні налічувалось 29%, частково доступних – 29% і не доступних – 42%. Але на сьогодні більшість установ на місцевому рівні проводять значну роботу, спрямовану на забезпечення відповідних умов для всебічного і повноцінного розвитку інвалідів. З метою поліпшення обслуговування передбачено безоплатне відвідування музеїв та виставкових павільйонів. Так, працівники літературно-меморіального будинку-музею Тараса Шевченка розробили спеціальну програму соціальної адаптації сліпих дітей, що розширює уяву дітей про побут та адаптує в

просторі. Разом з тим, слабе матеріально-технічне забезпечення закладів культури не може повністю задовольнити потреби інвалідів. Наприклад, для інвалідів з вадами зору та слуху потрібно встановлювати тифлотехнічні та сурдотехнічні засоби, а для інвалідних візків необхідні спеціальні під'їзди.

По-друге, потрібно розвивати творчі здібності дітей. Адже при втраті однієї здатності, у дитини можуть з'явитися нові здібності (при умові, що вони не з'явилися раніше), завдяки компенсаторній діяльності головного мозку. Так, балерина Поліна Горенштейн, після енцефаліту, осліпла і зайнялась скульптурою. Її твори прикрашають найзнаменитіші виставки країни. А Рей Чарльз, який втратив зір у семирічному віці, став відомим джазовий та блюзовий музикантом. Художник Есреф Армаган, який використовує власну унікальну техніку малювання, має гарне почуття кольору, дотримується законів перспективи і світлотіні, є сліпим від народження. У російському театральному проекті «Недослов» приймають участь професійні актори з вадами слуху, які сюжет вистав передають через пластику тіла і рук. У 2014 році в Києві відбулася виставка робіт незрячих художників, фотографів та дизайнерів «Зірки у темряві». Також на цій виставці був представлений проект «Культура на дотик», який був присвячений Ользі Скороходовій. Це показник того, що незважаючи на фізичні обмеження, діти можуть розкривати себе у мистецтві. У м. Києві такі послуги як розвиток творчих здібностей надають центри соціально-психологічної реабілітації дітей, молоді з функціональними обмеженнями. Також існують творчі гуртки на базі шкіл-інтернатів (наприклад: спеціалізовані школи-інтернати №9 (для дітей з вадами слуху) та №5 ім. Я. Б. Батюка (для дітей з вадами зору).

Наразі, культурна реабілітація людей з інвалідністю активно розвивається. Створюються різні проекти для підтримки творчої активності дітей з фізичними обмеженнями. Впроваджуються нові методики та програми для ознайомлення молоді з мистецтвом. Використовуються матеріально-технічні засоби, хоча і в малій кількості. З'являються можливості розкривати творчий потенціал дітей у гуртках та реабілітаційних центрах. Проте цього не достатньо для того, щоб культурні потреби дітей з інвалідністю можна було б назвати задоволеними. Тому потрібно створювати реабілітаційні та розвивальні програми для дітей-інвалідів як на державному рівні, так і використовуючи грантові можливості.

Кучма О.А., студентка групи ПР-121
Науковий керівник – Волкова Г.Р., ст.викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕНСІЙ ЗА ВИСЛУГУ РОКІВ ПРАЦІВНИКАМ ОКРЕМИХ ГАЛУЗЕЙ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА

Праця - це цілеспрямована діяльність, яка була і залишається важливим фактором формування і розвитку людини. Умови праці впливають на розмір заробітної плати, на тривалість робочого часу, відпустки тощо. Наприклад, праця

робітників локомотивних бригад, експедицій, партій, загонів, а також майстрів безпосередньо зайнятих на лісозаготівлях і лісосплаві пов'язана, як правило, із спеціальним стажем їх роботи. Для зазначеної категорії осіб чинним законодавством України передбачена ціла низка пільг. Зокрема, законодавством передбачено призначення пенсій за вислугу років, особливості якого полягає у зменшенні пенсійного віку.

Перед прийняттям пенсійної реформи багато хто задумується про вихід на пенсію. Та що робити, якщо до пенсії за віком ще далеко? Існує перелік осіб, що мають право на вихід на пенсію за вислугу років.

Перелік осіб окремих галузей народного господарства, які мають право на пенсію за вислугу років передбачений Законом України «Про пенсійне забезпечення» від 5.11.1991 року (ст.55). Відповідно до цього право на пенсію за вислугу років мають:

а) робітники локомотивних бригад і окремі категорії працівників, які безпосередньо здійснюють організацію перевезень і забезпечують безпеку руху на залізничному транспорті та метрополітенах, - за списками професій і посад, що затверджуються в порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України; водії вантажних автомобілів, безпосередньо зайнятих у технологічному процесі на шахтах, у рудниках, розрізах і рудних кар'єрах на вивезенні вугілля, сланцю, руди, породи, - після досягнення 55 років і при стажі роботи:

для чоловіків - не менше 30 років, з них не менше 12 років 6 місяців на зазначеній роботі;

для жінок - не менше 25 років, з них не менше 10 років на зазначеній роботі.

б) працівники експедицій, партій, загонів, дільниць і бригад, безпосередньо зайняті на польових геологорозвідувальних, пошукових, топографо-геодезичних, геофізичних, гідрографічних, гідрологічних, лісовпорядних і розвідувальних роботах, - після досягнення 55 років і при стажі роботи:

для чоловіків - не менше 30 років, з них не менше 12 років 6 місяців на зазначеній роботі;

для жінок - не менше 25 років, з них не менше 10 років на зазначеній роботі.

в) робітники, майстри (у тому числі старші майстри), безпосередньо зайняті на лісозаготівлях і лісосплаві, включаючи зайнятих на обслуговуванні механізмів і обладнання, - за списком професій, посад і виробництв, що затверджується у порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України, - після досягнення 55 років і при стажі роботи:

для чоловіків - не менше 30 років, з них не менше 12 років 6 місяців на зазначеній роботі;

для жінок - не менше 25 років, з них не менше 10 років на зазначеній роботі.

г) механізатори (дожери-механізатори) комплексних бригад на вантажно-розвантажувальних роботах у портах - після досягнення 55 років і при стажі роботи:

для чоловіків - не менше 30 років, з них не менше 20 років на зазначеній роботі;

для жінок - не менше 25 років, з них не менше 15 років на зазначеній роботі.

д) плавсклад морського, річкового флоту і флоту рибної промисловості (крім суден портових, що постійно працюють на акваторії порту, службово-допоміжних,

роз'їзних, приміського і внутріміського сполучення) - після досягнення 55 років і при стажі роботи:

для чоловіків - не менше 30 років, з них не менше 12 років 6 місяців на зазначеній роботі;

для жінок - не менше 25 років, з них не менше 10 років на зазначеній роботі.

працівники окремих видів суден, професій і посад плавскладу суден морського, річкового флоту і флоту рибної промисловості - за списком, що затверджується у порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України, незалежно від віку при стажі роботи на цих суднах, за цими професіями і посадами станом на 1 квітня 2015 року не менше 25 років у чоловіків і не менше 20 років у жінок та після цієї дати при стажі роботи на цих суднах, за цими професіями і посадами:

з 1 квітня 2015 року по 31 березня 2016 року - не менше 25 років 6 місяців у чоловіків і не менше 20 років 6 місяців у жінок;

з 1 квітня 2016 року по 31 березня 2017 року - не менше 26 років у чоловіків і не менше 21 року у жінок;

з 1 квітня 2017 року по 31 березня 2018 року - не менше 26 років 6 місяців у чоловіків і не менше 21 року 6 місяців у жінок;

з 1 квітня 2018 року по 31 березня 2019 року - не менше 27 років у чоловіків і не менше 22 років у жінок;

з 1 квітня 2019 року по 31 березня 2020 року - не менше 27 років 6 місяців у чоловіків і не менше 22 років 6 місяців у жінок;

з 1 квітня 2020 року по 31 березня 2021 року - не менше 28 років у чоловіків і не менше 23 років у жінок;

з 1 квітня 2021 року по 31 березня 2022 року - не менше 28 років 6 місяців у чоловіків і не менше 23 років 6 місяців у жінок;

з 1 квітня 2022 року по 31 березня 2023 року - не менше 29 років у чоловіків і не менше 24 років у жінок;

з 1 квітня 2023 року по 31 березня 2024 року - не менше 29 років 6 місяців у чоловіків і не менше 24 років 6 місяців у жінок;

з 1 квітня 2024 року або після цієї дати - не менше 30 років у чоловіків і не менше 25 років у жінок;

е) працівники освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення незалежно від віку за наявності спеціального стажу роботи за переліком, що затверджується у порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України, станом на 1 квітня 2015 - не менше 25 років та після цієї дати:

з 1 квітня 2015 року по 31 березня 2016 року - не менше 25 років 6 місяців;

з 1 квітня 2016 року по 31 березня 2017 року - не менше 26 років;

з 1 квітня 2017 року по 31 березня 2018 року - не менше 26 років 6 місяців;

з 1 квітня 2018 року по 31 березня 2019 року - не менше 27 років;

з 1 квітня 2019 року по 31 березня 2020 року - не менше 27 років 6 місяців;

з 1 квітня 2020 року по 31 березня 2021 року - не менше 28 років;

з 1 квітня 2021 року по 31 березня 2022 року - не менше 28 років 6 місяців;

з 1 квітня 2022 року по 31 березня 2023 року - не менше 29 років;

з 1 квітня 2023 року по 31 березня 2024 року - не менше 29 років 6 місяців;

з 1 квітня 2024 року або після цієї дати - не менше 30 років;

е) спортсмени - заслужені майстри спорту, майстри спорту міжнародного класу - члени збірних команд при загальному стажі роботи не менше 25 років - у порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України, незалежно від віку;

ж) артисти театральньо-концертних та інших видовищних закладів, підприємств і колективів при стажі творчої діяльності від 20 до 35 років за переліком та у порядку, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, незалежно від віку"[1].

Зміни умов призначення пенсій за вислугу років з 1 квітня 2015 року торкнуться лише нових пенсіонерів, яких орієнтовно 27,9 тис. осіб, з них 23,3 тис. – жінки [2, с.26].

Таким чином, з 1 квітня 2015 року на п'ять років поетапно протягом 10 років на шість місяців за рік змінюється тривалість загального стажу роботи, потрібного для призначення пенсії за вислугу років, а для окремих категорій працівників – потрібної вислуги років. Це стосується, зокрема, робітників локомотивних бригад, працівників на польових геологорозвідувальних роботах, робітників на лісозаготівлях і лісосплаві, плавскладу флоту, працівників освіти та охорони здоров'я, артистів тощо. При цьому умови призначення пенсій за вислугу років щодо тривалості раніше набутого спеціального стажу залишаються незмінними.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 02.03.2015 р. // Відомості Верховної Ради. [Електронний ресурс] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/213-19>

2. Зміни до пенсійного законодавства // Праця і зарплата. – 2015. - №11 (927). – с. 25-26.

Лавріненко І.М., студентка ДСРб 11113(113)

Науковий керівник- ст. викладач Лескова Л.Ф.

Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Починаючи з квітня 2014 року, офіційної дати початку АТО та кризи в країні, кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні постійно зростає. За даними Агентства ООН у справах біженців, на 1 грудня 2015 року в Україні нараховувалося 1 млн. 438 тис. ВПО. Станом на 18 січня 2016 року в Україні взято на облік вже 1 684 815 переселенців[3].

У зв'язку із сучасними подіями на Сході України, та з метою встановлення гарантій дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб 22 листопада 2014 року вступив у силу новий Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Відповідно до статті 1 цього закону внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у

результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру[1].

У вересні 2015 р. компанія «TNS-Україна» спільно з громадською ініціативою «Відновлення Донбасу» провела соціологічне дослідження «Індекс комфортності переселенця». Опитано 1000 переселенців у 8 регіонах України (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Миколаївська, Львівська та Луганська області і м. Київ) і 1000 місцевих жителів цих регіонів. Автори дослідження ставили за мету простежити рівень соціальної адаптації ВПО, можливість доступу переселенців до гуманітарної допомоги та інформації, оформлення документів, отримання житла, нової роботи, медобслуговування. За даними цього дослідження, 25 % переселенців заявили, що потребують психологічної допомоги. Кожен шостий респондент заявив, що така допомога необхідна його дитині.

Критичні дані виявило опитування, результати якого були оприлюднені 1 березня 2016 р. «Пресою України» з посиланням на звіт Гаазького інституту інтернаціоналізації права. В опитуванні взяли участь 6,5 тис. вимушених переселенців з Донбасу із 24 областей України. Усвідомлення психологічних проблем показало: майже половина ВПО вважають, що потерпілим необхідна психологічна допомога. Серед тих, хто вважає себе постраждалими (фізично або морально), цей показник ще вищий.

Невисокий рівень соціальної інтегрованості внутрішньо переміщених осіб може проявлятися через упереджене ставлення до них. Ще у 2014 р.О. Михеева говорила про певну «стигматизацію», яку переживають мешканці Донецької та Луганської областей, соціальний портрет яких у суспільній свідомості набув чітко окреслених рис – «російськомовний сепаратист, що голосує за представників «Опозиційного блоку» і слухає Кобзона». Поширеність стигматизуючого ставлення з боку приймаючої громади за думкою жінок-ВПО представлена у наступній таблиці (сума не дорівнює 100 %, оскільки респонденти могли обрати кілька відповідей) [4]:

№	Ситуації, в яких відчували прояви упередженого чи несправедливого ставлення	Частка респондентів
1	При пошуку роботи, додаткового заробітку	35
2	При вирішенні житлових проблем (пошук, оренда житла)	31
3	При оформленні соціальних виплат, субсидій тощо	22
4	При домовленостях про оплату праці пропонували оплату значно нижче	18
5	При отриманні медичних послуг	16
6	При отриманні пенсії	11
7	При отриманні банківських послуг	10
8	При влаштуванні дитини до навчального закладу	7
9	При отриманні юридичних послуг або консультацій	5
10	При влаштуванні дитини до дитячого садка	4

Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції, регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 р. №505 «Про надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг».

Грошова допомога надається громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають на території України і переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції (далі - особа, яка переміщується), а також стоять на обліку в структурних підрозділах з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, структурних підрозділах з питань соціального захисту населення виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад (далі - уповноважені органи), з дня звернення за її призначенням та виплачується по місяць зняття з такого обліку включно, але не більше ніж шість місяців.

Порядок ведення обліку осіб, які переміщуються, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Грошова допомога особам, які переміщуються, призначається на сім'ю та виплачується одному з її членів за умови надання письмової згоди довільної форми про виплату грошової допомоги цій особі від інших членів сім'ї (далі - уповноважений представник сім'ї) у таких розмірах:

- для непрацездатних осіб (пенсіонери, інваліди, діти) - 884 гривні на одну особу (члена сім'ї);

- для працездатних осіб - 442 гривні на одну особу (члена сім'ї).

Загальна сума допомоги на сім'ю розраховується як сума розмірів допомоги на кожного члена сім'ї та не може перевищувати 2 400 гривень.

Якщо у складі сім'ї, якій призначено грошову допомогу, відбулися зміни, розмір грошової допомоги перераховується з місяця, наступного за місяцем виникнення таких змін, за заявою уповноваженого представника сім'ї або інформацією компетентного органу.

Розмір отриманої грошової допомоги не враховується під час обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги, що надаються відповідно до законодавства.

Розмір отриманої грошової допомоги не включається до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу[2].

Допомоги призначаються органами соціального захисту населення за фактичним місцем проживання (перебування) переміщених осіб після взяття їх на облік як осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції.

1. Для осіб, які вперше звертаються за призначенням різних видів допомог надаються документи відповідно до норм чинного законодавства. З повним переліком необхідних документів для різних видів державних соціальних допомог можна ознайомитися в органах соціального захисту населення.

2. Особи, які звертаються до органів соціального захисту населення за продовженням виплати допомог надають (за наявності):

- паспорт;
- довідку про присвоєння ідентифікаційного номеру.

Органи соціального захисту населення продовжують виплату допомоги за електронною особою справою.

3. Соціальні виплати здійснюються тим особам, які переміщені на контрольовану територію та взяті на облік відповідно до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509.

4. У разі неможливості подання одержувачем документів про доходи та майновий стан своєї сім'ї, при зверненні за призначенням соціальної допомоги, яка надається із врахуванням сукупного доходу сім'ї, одержувачі особисто вносять зазначені дані до Декларації про доходи та майновий стан осіб, які звернулися за призначенням усіх видів державних соціальних допомог.

Треба зазначити, що подальша невизначеність ситуації на Сході України навряд чи позитивно вплине на можливості і бажання сьогоднішніх переселенців повертатися до Донецької та Луганської областей. А це означає, що держава має враховувати таку ситуацію й активно реалізовувати механізми допомоги інтеграції і соціалізації переселенців на територіях, де вони мешкають сьогодні [5].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»// Відомості Верховної Ради – 2015 - № 1 - ст.1.
2. Постанова КМУ № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» //Урядовий кур'єр – 2014 – №184.
3. <http://www.sylagromad.com.ua/ru/pereselentsi-zi-shodu-ukrayiny-skilky-yih-i-yak-yim-zhyvetsya.html>.
4. <http://restoring-donbass.com/nashi-proekty/indeks-komfortnosti-pereselentsa/>
5. <http://ukr.segodnya.ua/regions/donetsk/ya-ne-hochu-zhit-v-sovke-pochemu-pereselency-ne-hotyat-vozvrashchatsya-v-rodnoy-doneck-672117.html>

Мекшун А.Д., старший викладач кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У моделі процесу формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників представлена критеріальна складова, яка у свою чергу складається з мотиваційного, когнітивного, діяльнісно-рефлексивного критеріїв та критерію готовності майбутніх соціальних працівників до формування правової компетентності.

Досліджуючи ступінь професійної мотивації майбутніх соціальних працівників у процесі їх навчання, ми спиралися на типологію мотивів

О. Гребенюка, який займався вивченням мотивації навчально-практичної діяльності студентів [0, с. 27].

Аналіз отриманих результатів дослідження дозволив нам зробити висновок про те, що на першому етапі дослідно-експериментальної роботи респондентам експериментальної та контрольної груп були властиві досить низькі показники сформованості мотивації навчальної діяльності (відповідно 9,0% і 9,5%), при цьому середній рівень мотивації характерний для 42,3% і 43,2% піддослідних.

На третьому етапі педагогічного експерименту у студентів експериментальної групи в порівнянні з студентами контрольної групи в 4,7 рази вище рівень високої мотивації навчальної діяльності. Отриманий результат дозволив нам зробити висновок про сформованість у студентів експериментальної групи внутрішніх мотивів, які співпадають з метою професійної підготовки соціальних працівників, спрямованої на формування правової компетентності.

В експериментальній групі число студентів з низьким рівнем мотивації зменшилося на 33,7%, з середнім рівнем збільшилася – на 6,5%, а число студентів з високим рівнем мотивації збільшилося на 27,8%.

В контрольній групі число студентів з низьким рівнем мотивації зменшилось на 9,4%, з середнім рівнем на 3,9%, а число студентів з високим рівнем мотивації збільшилося на 5,4%.

Таблиця 1

Розподіл соціальних працівників за рівнями сформованості мотивації

Групи	Експериментальна група				Контрольна група			
	I етап експерименту		III етап експерименту		I етап експерименту		III етап експерименту	
	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%
Низький	38	48,7	11	14,1	35	47,3	28	37,8
Середній	33	42,3	38	48,7	32	43,2	35	47,3
Високий	7	9,0	29	37,2	7	9,5	11	14,9

Таким чином, в експериментальній групі в порівнянні з контрольною збільшився відсоток студентів з високим рівнем сформованості мотивації навчальної діяльності в 2,5 рази, а зменшився відсоток студентів із середнім та низьким рівнем мотивації в 1,1 та 2,7 рази (табл. 1).

Дослідження ступеня сформованості правових знань та умінь майбутніх соціальних працівників виконувалося за допомогою застосування «Методики оцінки когнітивного потенціалу в навчанні» М. Шевандрина [0, с. 209-254].

Дослідження показало, що на першому етапі експерименту студенти експериментальної і контрольної групи перебували приблизно на однаковому рівні сформованості когнітивного компонента інтегрального критерію – правової компетентності. Так, рефлексивний рівень когнітивного критерію був властивий лише 5,4% респондентів контрольної групи і 10,2% респондентів експериментальної групи. Продуктивно-виконавчий, рівень був характерний 31,1% і 32,1% студентів контрольної та експериментальної груп відповідно. На репродуктивному рівні знаходилися 63,5% студентів контрольної та 57,7% студентів експериментальної груп.

У підсумку значно, на 33,3%, зменшилася кількість студентів експериментальної групи, що знаходяться на репродуктивному рівні сформованості когнітивного критерію, у респондентів контрольної групи цей показник зменшився на 13,5%.

В експериментальній групі на 8,9% збільшилась кількість студентів з продуктивно-виконавчим рівнем засвоєння навчальних дій, у студентів контрольної групи збільшення склало на 6,7% та 34,6% студентів експериментальної групи характерний рефлексивний рівень, у студентів контрольної групи даний показник майже не змінився в порівнянні з експериментальною групою – 12,1%.

В цілому кількість студентів з рефлексивним рівнем критерію засвоєння навчальних дій в експериментальній групі в 2,8 разів перевищує значення в контрольній групі (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл соціальних працівників за рівнями сформованості когнітивного потенціалу

Групи	Експериментальна група				Контрольна група			
	до експерименту		після експерименту		до експерименту		після експерименту	
	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%
Репродуктивний	45	57,7	19	24,4	47	63,5	37	50,0
Продуктивно-виконавчий	25	32,1	32	41,0	23	31,1	28	37,8
Рефлексивний	8	10,2	27	34,6	4	5,4	9	12,1

Третій критерій правової компетентності майбутніх соціальних працівників – діяльнісно-рефлексивний.

Отримані дані показали результати сформованих правових умінь і навичок. Так на першому етапі контролю в експериментальній групі на високому рівні (професійно-креативному) завдання виконувалися в середньому у 6,4% студентів, а на підсумковому – у 38,4%.

Таблиця 3

Розподіл соціальних працівників за рівнями сформованості правових умінь і навичок

Групи	Експериментальна група				Контрольна група			
	до експерименту		після експерименту		до експерименту		після експерименту	
	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%
Формально-репродуктивний	47	60,2	15	19,2	50	67,6	36	48,6
Продуктивний	26	33,3	33	42,3	19	25,7	28	37,8
Професійно-креативний	5	6,4	38,4	37,2	5	6,8	10	13,5

Порівняльний аналіз отриманих даних в експериментальній групі показав, що; професійно-креативний рівень діяльнісно-рефлексивного критерію правової компетентності у респондентів експериментальної групи зріс в 5,8 раз; число студентів з формально-репродуктивним рівнем діяльнісно-рефлексивного критерію в 3,1 рази зменшилася (табл. 3).

Наступний компонент – особистісний. Його виокремлення обумовлено тим, що досягнення успішності формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі їх професійної підготовки буде не достатнім, якщо спиратися при цьому лише на наявні у студентів знання, вміння, навички та ігнорувати рівень професійно-особистісного розвитку особистості.

Для дослідження була застосована методика визначення комунікативно-організаторських схильностей (КОС). Отримані у відповідності зі специфікою нашої вибірки підсумкові результати розвитку виділених особистісно-професійних якостей у соціальних працівників дозволили здійснити оцінювання даних показників за трьома рівнями: низьким – 1 і 2, середнім – 3 і високим – 4 і 5 параметри (табл. 4).

Таблиця 4

Розподіл соціальних працівників за рівнями сформованості особистісних якостей

Групи	Експериментальна група				Контрольна група			
	до експерименту		після експерименту		до експерименту		після експерименту	
	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%
Низький	48	61,5	17	21,8	45	60,8	34	45,9
Середній	25	32,1	44	56,4	25	33,8	27	36,5
Високий	5	6,4	17	21,8	4	5,4	13	17,6

В результаті дослідження з'ясували, що на першому етапі експерименту для студентів експериментальної групи характерні в основному низький 61,5% та середній 32,1% рівні сформованості виділених особистісно-професійних якостей, кількість респондентів з високим рівнем сформованості професійно-ціннісних якостей склало лише 6,4%. Результати анкетування студентів експериментальної групи на третьому етапі експерименту дещо кращі, ніж у контрольній групі: так, 56,4% студентів властивий середній і по 21,8% – високий та низький рівні сформованості особистісно-професійних якостей.

На третьому етапі експерименту значно – в 3,4 рази – збільшилася кількість студентів експериментальної групи, що знаходяться на високому рівні сформованості особистісно-професійних якостей, при цьому в 2,8 рази зменшилася кількість студентів з низьким рівнем і 1,75 рази збільшилася частина студентів із середнім рівнем сформованості особистісно-професійних якостей.

Отже, отримані результати переконують в тому, що розроблена нами модель дає позитивні результати. Запропонована методика формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників сприяє не лише формуванню психологічної готовності до виконання правових функцій кваліфікованого соціального працівника, а й кращому оволодінню практичними вміннями та розширенню їх професійного кругозору.

Список використаних джерел:

1. Гребенюк О.С. Формирование интереса к учебной и трудовой деятельности у учащихся средних и профессионально-технических училищ [Текст] / О. С. Гребенюк. – М.: Высшая школа, 1986. – 47 с.
2. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности [Текст] : учебник для вузов / Н. И. Шевандрин. - 2-е изд. - М. : Владос, 2001. – 512 с.

Мельник Є.В., студентка ФСНСТ-1
Науковий керівник - Кальницька К.О., к.психол.н., доцент
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВИМ, ЯКІ ПОВЕРНУЛИСЬ ІЗ ЗОНИ АТО

Соціальна адаптація особистості – один з найважливіших факторів її формування. Протягом життя людина набирається досвіду існування у суспільстві і взаємодії з ним. Проте, бувають ситуації, в яких людина мусить перелаштуватись до абсолютно нових і протилежних, відносно її минулого життя, умов.

У зв'язку з подіями на Сході України, сьогодні постає питання соціально-психологічної допомоги людям, що пройшли і відчули на власному досвіді, що таке справжня війна. Саме вони стали тим форпостом, який не дозволив окупувати ще більшу частину українських земель. Ці люди пережили величезні зміни в свідомості, ставленні до речей та ситуацій, усвідомленні, ким вони є у суспільстві. Змінюється їх світогляд, риси характеру, загострюється почуття справедливості, а разом з цим і ненависті до оточуючих. Дуже часто чоловіки, повернувшись у сім'ю після війни, не знають, про що говорити з дітьми, дружиною, бо вони їх просто не розуміють і не знають, як їм поводитись з «ною» людиною. Для цього і існують різноманітні види реабілітацій, які допомагають військовим ресоціалізуватись, по-новому адаптуватись до минулого, мирного життя.

На щастя, за часи незалежності України наше суспільство не переживало війн і усіх її жорстокостей, тож ця тема не досліджувалась так глибоко, як інші сфери соціальної роботи. Проте сьогодні ми мусимо надолужувати втрачені роки і поспіхом вчитись на власних помилках. На превеликий жаль, в Україні не існує централізованих, масштабних програм на рівні держави для психологічної підготовки солдата до війни та реабілітації після неї, як це відбувається в таких країнах як США та Ізраїль. Проте сьогоденням українського суспільства є велика кількість волонтерів, які допомагають не тільки гуманітарною допомогою, доправляючи все необхідне в зону АТО, а й створюють реабілітаційні центри, де адаптують та ресоціалізують військових, які мають в цьому потребу. Психологи виділяють основні симптоми, за якими визначають потребу людини в такій допомозі. Цими симптомами є: психомоторне збудження, панічні атаки, напади страху, депресія, аутоагресивна поведінка, агресивна і деструктивна поведінка, соматовегетативні порушення, стійкі порушення сну [1]. Ці симптоми визначають посттравматичний розлад у людини. Військовий психолог армії Ізраїлю визначає посттравматичний розлад (ПТСР) як патологічний або граничний стан, у якому мозок людини не може адаптуватися до тої травми, яку отримала людина [2].

Сьогодні існують різні методи лікування ПТСР. Волонтерські організації практикують групові реабілітації з різноманітними програмами. Походи на природу, робота з психологами та священниками, проведення різноманітних тренінгів, залучення до трудової діяльності, зоо- та арт-терапії – усе це сприяє стабілізації нервової системи людини, яка знаходиться у кризовому стані. Протягом такої реабілітації індивід починає занурюватись в себе, налагоджувати внутрішню гармонію, вчиться жити по-новому, повертаючись до нормального способу життя, де немає такої великої загрози життю.

Арт-терапія дуже розповсюджений метод психологічної реабілітації в Україні. Така терапія являє собою методику лікування за допомогою художньої творчості і сьогодні вважається одним із найбільш м'яких, але ефективних методів, що використовуються в роботі психологами і психотерапевтами.

Альберт Фельдман також відзначає, що арт-терапія – це вкрай ефективний спосіб реабілітації, особливо для людей, які опинилися кинутими у полум'я бойових дій. Вираз їх емоцій, думок, ідей на полотні дає бійцям можливість додатково реалізуватися, допомагає увійти в мирне життя, повернутися до повсякденного життя через мистецтво[3].

Радянський психолог Лев Виготський вважав, що поєднуючи в собі низку специфічних особливостей, арт-терапія ефективно сприяє відновленню цілісності особистості, даючи можливість людині в кризовому стані досить безболісну можливість особистісної інтеграції. Важливим для нас, як для практичних психологів, є розряд, знищення, перетворення на протилежні болісних та неприємних афектів і те, що естетична реакція зводиться до катарсису, тобто до складного перетворення почуттів[4].

На думку доктора медичних наук і психотерапевта ОлександраКопитіна, мистецтво і методи арт-терапії звертаються до внутрішніх сил людини, що відбуваються з його творчих можливостей. Мистецтво є терапевтичним по своїй природі, воно поєднує в собі засоби пристосування «Я» до оточуючої реальності, можливості впоратися з травмуючою ситуацією. Використання арт-терапевтичних методів – найдоступніший спосіб досягнення психологічної комфортності[4].

Арт-терапія – це лише один з варіантів вирішення питання посттравматичного розладу. Саме поняття з'явилося відносно недавно, тож з кожним днем цей напрям у психології може розвиватись все більше і більше. Дуже важливо, щоб окрім теоретичних надбань була ще й практична робота, яка б допомагала людям вийти з кризового стану. Для ефективного лікування цієї проблеми в Україні необхідно створювати спеціалізовані центри психологічної реабілітації. В умовах АТО на Сході України, проблема психологічної адаптації повинна вирішуватись якнайшвидше, адже кожного дня з війни повертаються чийсь чоловіки, сини, тати. Суспільство не повинно втрачати їх, стигматизувати за певними ознаками, дискримінувати через певні девіації у поведінці. Воно повинно робити все можливе, щоб люди, які захищали їх, відчували себе комфортно і серед мирного життя. Такі центри мають бути в кожній області, де живуть учасники бойових дій у минулому.

Центри соціальної допомоги повинні оснащуватись сучасними приладами, а їх працівники – використовувати найефективніші методи боротьби з травмою.

Список використаних джерел:

1. Український медичний часопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/81920/posttravmatichnij-stresovij-rozlad-viyavlennya-persha-dopomoga-metodi-vlasnoi-psixologichnoi-bezpeki>
2. ВААД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vaadua.org/news/albert-feldman-posttravmaticheskii-sindrom-izoterapiya-kak-pomoshch-voenam-ato#sthash.RMT16eOJ.dpuf>
3. Український державний медико-соціальний центр ветеранів війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.veteranshalth.com/#/blank/rauv7>
4. Международный научно-исследовательский журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://research-journal.org/psychology/art-terapiya-v-sisteme-kompleksnoj-psi/>

Мозоль О.О., студентка гр. СЗ-121
Науковий керівник – Кальницька К.О., к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

АНАЛІЗ ТИПОВИХ ПОМИЛОК У КОНСУЛЬТАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Основною консультативної діяльності практикуючого психолога-консультанта є завдання змінити особистість та образ світу клієнта, що сприятиме покращенню самопочуття, розв'язанню конфліктних ситуацій. Основним критерієм ефективності проведеної консультації можна вважати наявність таких суттєвих особистісних перемін, які супроводжуються емоціями радості, задоволення, натхнення, покращення емоційного фону світовідчуття, самопочуття. Психолог-консультант може робити помилки, які лише віддалитимуть його від мети професійної діяльності. Розв'язання окремих аспектів широкої проблеми психологічної непрофесійності в консультативній практиці є наразі актуальним, оскільки, професійне вигорання (а у поодиноких випадках і деградація) консультанта майже не досліджувалася, а отже і його професійні помилки, недоліки у діяльності.

Методологія, методи та технології консультативної роботи висвітлено у працях Дж. Тодда, А. Богарта, теоретико-методологічні питання консультативної психології на вітчизняних теренах узагальнено Т. Титаренко, психологічні консультації учнів в умовах діяльності загальноосвітньої школи описано С. Васківською, І. Малкіною-Пих, питання психодіагностики та психокорекції емоційного розвитку дитини знайшли висвітлення в публікаціях С. Максименко, І. Дубровіної та інших науковців.

Помилки психолога-консультанта умовно стосуються двох аспектів професійної діяльності: 1) вибір та реалізація єдиної методології консультативної діяльності; 2) помилки власне консультування, тобто ті, що виникають в процесі вислуховування клієнта, при підтримці розмови, реалізації конкретних методів роботи.

Вибір методології в процесі консультування – логічна складова успіху самої практики. Надаючи консультативну допомогу, в своїх поглядах,

судженнях щодо причини виникнення та подальшого розвитку проблеми клієнта психолог-консультант свідомо чи несвідомо покладається на певну психологічну парадигму. Вибір парадигми – справа особиста, проте найчастіше консультант починає свою професійну діяльність, впроваджуючи різні ідеї, положення, методи, але через певний проміжок часу зупиняється на єдиній, тій, що приносить максимальний терапевтичний ефект [1].

Окрім цього, кожен фахівець консультативної діяльності має враховувати суспільну думку щодо прийняття (неприйняття) теорій та концепцій, які впливають на ефективність психологічної практики. У консультативній діяльності варто враховувати цей аспект суспільної думки, оскільки психолог-консультант неодноразово, записуючи на прийом відвідувачів, може чути запитання про метод роботи. Потенційний клієнт до зустрічі хоче почути відповідь, яка може стверджувати використання методу психоаналізу (або навчання, навіювання, переконання, програмування тощо)». Від того, наскільки позитивно потенційним клієнтом сприймається метод, наскільки цей метод поширений та викликає позитивний відгук у суспільстві, залежить ефективність консультативної роботи.

До помилок власне консультування відносяться ті, що виступають перешкодами у досягненні мети професійної діяльності психолога – так звані «шаблони непрофесійності». Ці «шаблони непрофесійності» розвиваються внаслідок браку необхідних теоретичних та практичних знань у психолога, і, як не прикро, при поступовій професійній деградації самого фахівця. Вона проявляється у поступовому зникненні «внутрішнього відчуття» іншої людини, яка звернулася за допомогою. Замість варіативності, гнучкості осмислення проблемної ситуації, консультант використовує штампи, які, можливо, спрацьовували раніше, але зараз є малоефективними. Зарадити цьому може постійне підвищення кваліфікації, спілкування з супервізором, участь у групових тренінгах задля зняття бар'єру спілкування такого типу.

Можна виділити такі «шаблони непрофесійності» психолога у консультативній роботі:

- Рольова формула «Візьміть себе у руки», особливо при консультуванні особистостей із залежними формами поведінки, такими як тютюнопаління, алкоголізм, депресія, ігрова, комп'ютерна аддикції. Позиція психолога-консультанта може ґрунтуватися на його глибоких переконаннях про неосяжні можливості організму, мозку, який «використовується лише на 10%», домінування вольових процесів та їх панівне значення у саморозвитку особистості. Тому, після запиту, наприклад: «Що робити, коли я втратив самоконтроль?», «Як досягти успіху в навчанні, роботі, стосунках?» клієнт може почути: «Ви маєте взяти себе у руки», або «Будьте лідером; варто лише захотіти і всього можна досягти силою волі» [3].

- Рольова гра «А в мене це теж було», яка розгортається за єдиним сюжетом – де клієнт після формулювання проблемної ситуації чує відповідь: «А в мене таке також було, я пережив і ви зможете». Наприклад, запит: «У мене проблеми спілкування з чоловіком (дружиною), родичами; на роботі – з колегами (керівником, підлеглими) тощо»; відповідь: «У вашому віці я сам таке пережив; з такими працівниками (керівником, підлеглими) я колись працював,

сам ледь витримав і нічого». Для психолога-консультанта така позиція вигідна через те, що рекомендації з власного життєвого досвіду можна надавати для більшості ситуацій, не змушуючи себе глибоко розбиратися в сутності справи;

- Рольова позиція «Час усе виліковує», при цьому взаємодії між психологом-консультантом і клієнтом має границі від формулювання проблеми до останньої «психологічної» рекомендації на всі випадки життя – «Час все виліковує», або варіанти «Не сумуйте, все пройде», «Заспокойтеся, час швидко мине і ви забудете» тощо. Консультативна допомога завершується для психолога з'ясуванням єдиного питання: чи вдалося досягти мети – змінити особистість, образ світу? Чи отримав клієнт надію на покращення ситуації, повірив у себе, своє майбутнє? Якщо відповіді на ці запитання позитивні, то консультація відбулася на високому професійному рівні.

Консультативна практика ґрунтується на таких аспектах досягнення успіху, як – уважне слухання клієнта та намагання його почути; уміння «віддзеркалити» неправильні або ж не адаптивні когнітивні пат терни (моделі пізнання дійсності), погляди, ідеї, переконання, а також риси характеру, особистісні новоутворення; активізація особистісного потенціалу людини, спрямованого до змін образу світу та образу «Я», гармонізації особистісного та професійного життя.

До найпоширеніших помилок власне технології консультативної діяльності психологів-консультантів, віднесемо такі:

- Надмірна кількість запитань до клієнта, причому часто абсолютно беззмістовного характеру – це результат відсутності єдиної оптимальної методології роботи. Спілкування нагадує перевірку «вчителем домашнього завдання учня на уроці», а така рольова ситуація дискомфортна для клієнта і часто для самого психолога. Відповіді на запитання «А чому...?» повинен зрозуміти сам консультант на прийомі клієнта. Якщо питання цього типу не припиняються, то у клієнта складається враження про непрофесійність цього фахівця: він не розуміє, як вести бесіду, не може нічого конкретного порекомендувати.

Зазначимо, що при виборі консультантом конкретної методології такої помилки не існує, оскільки питання ставляться з конкретною метою, наприклад, з'ясувати, чи були психологічні травми у дитинстві, які впливають на сьогодення (методологія психоаналізу); поглиблення рефлексії та уявлень про світ (положення про динамічну рівновагу системи «образ світу – образ «Я»); зняття протиріч в узагальненнях (теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера) [5];

- Монолог самого фахівця, в якому можна «потонути» замовнику (клієнту, пацієнту) – це відбувається, коли психолог лідер як особистість, завдяки чому намагається інтелектуально домінувати в знаннях про життя, відносинах з людьми, вирішенні проблем. Консультація типу наставництва з дорослими людьми часто неефективна, оскільки агресивний монолог психолога породжує протидію замовника – відторгнення інформації. Клієнт вдається до такого психологічного захисту – уважно слухає, мовчки чекає завершення тириади, прагне скорішого завершення консультації;

- Проекція консультантом своїх психологічних травм (комплексів) на особу клієнта – це частіше відбувається за умов, коли темою запиту стають сімейні конфліктні відносини. Фахівець несвідомо займає позицію своєї статі (чоловіка, дружини), що породжує явище трансферу (перенесення на психотерапевта емоційного ставлення клієнта до близьких людей), відповідно порушується принцип «безоцінкового ставлення до клієнта». Для максимального уникнення проекції психолог повинен сам консультуватися у супервізора, брати участь у тренінгах професійного росту [3];

- Психолог переживає проблеми клієнта як свої власні. Не можна будувати консультацію з урахуванням лише техніки: нічого очікувати душевного, живого спілкування. Не можна і перетворювати консультацію на звичайну людську розмову: психолог прийме проблеми клієнта надто близько до серця та сам засмутиться, перегорить, втратить внутрішню рівновагу й зможе повною мірою здійснити справжню психологічної допомоги свого клієнта;

- Психолог як об'єкт маніпулювання із боку клієнта. Якщо психолог дозволяє вживати себе, немов засіб, він втрачає професійний статусу і перетворюється на звичайного, слабкого і безвольну людини. Така ситуація неприпустима на консультації. Якщо ж клієнт звертається до психолога зі як і проханням, необхідно відразу ж потрапляє відмовитися від виконання і докласти зусиль до того що, щоби підвищити власну активність клієнти на рішенні своїх проблем [4].

Ми можемо дійти висновку, що окрім помилок вибору методології, методів та власне консультування психолог-консультант повинен враховувати у своїй діяльності специфіку самої атмосфери консультування. Мається на увазі, що під час здійснення професійного спілкування потрібно підтримувати у клієнта відчуття психологічного комфорту, захищеності. Розкриваючи особистісні таємниці, переживання, замовник відчуває уразливість, тож від фахівця вимагається правильна поведінка, реагування. Інакше, недоречний жест, міміка, фраза включає в дію потужний механізм захисту образу «Я» особи, що прийшла на консультацію. Тому психологу для набуття досвіду роботи з клієнтами (пацієнтами), для зменшення кількості помилок бажано періодично проходити практику в консультативному центрі під керівництвом більш досвідченого фахівця, а якщо це медична установа – лікаря психотерапевта.

Список використаних джерел:

1. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2003. – 357 с.
2. Васьківська С. В. Технологія консультування / С. В. Васьківська. – К. : Главник, 2005. – 254 с.
3. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування: нав. посіб. / С. В. Васьківська. – К. : Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
4. Емоційний розвиток дитини / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко. – К. : Мікрос-СВС, 2003. – 173 с.
5. Малкина-Пых И. Г. Возрастные кризисы взрослости / И. Г. Малкина-Пых. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 416 с.
6. Титаренко Т. М. Життєві кризи: технології консультування. Перша частина / Т. М. Титаренко. – К. : Главник, 2007. – 304 с.

КЛІЄНТ-ЦЕНТРОВАНА ПСИХОТЕРАПІЯ КАРЛА РОДЖЕРСА ЯК ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ПІДХІД

Серед усіх напрямів психотерапії гуманістичний є найбільш різноманітним і еkleктичним. Якщо розглядати його широко, то він охоплює більшість підходів, які не можна зарахувати до психоаналітичних і когнітивно-поведінкових. До гуманістичного напрямку поряд із традиційними підходами, такими як клієнт-центрована психотерапія, логотерапія, екзистенціальне консультування, гештальт-терапія, належать психосинтез, психодрама, трансакційний аналіз, а також багато напрямів тілесно-орієнтованої і арт-терапії. Але більш вживаною в практику є клієнт-центрована терапія Карла Роджерса.

Клієнт-центрована психотерапія – напрям, орієнтований на актуалізацію за допомогою розуміючого і глибоко особистого контакту між клієнтом і терапевтом, на уроджену тенденції організму і психіки до розвитку, самоорганізації, самозбереження з метою досягнення внутрішньої гармонії і задоволеності життям. Цей психотерапевтичний підхід спирається на досвід клієнта і ставить його у центр взаємодії з психологом. При цьому сам клієнт бере на себе відповідальність за розв'язання життєвих проблем, які турбують його. Психотерапевт лише виконує функцію консультанта, що створює теплу емоційну атмосферу, у якій клієнту легше розібратися у своїх труднощах. Взаємини між психологом і клієнтом будуються за принципом «людина - людина». Сутність центрованої на клієнті терапії полягає в такій побудові контакту психотерапевта із клієнтом, за якої пацієнт сприймає терапію не як лікування і вивчення з метою діагностування, а як глибоко особистий досвід. Тому під час її реалізації особливого значення набувають відчуття, що пробуджують людські взаємини, передбачають щирість і обопільну відвертість. Для цього потрібно володіти розвинутою терапевтичною інтуїцією. Велике значення має не те, що говорить психолог, а те, який він є, тобто особистість самого психолога. Таке положення Роджерса поділяють і багато вітчизняних психотерапевтів. Так М. І. Буянов вказував на те, що ефект психотерапії залежить не тільки від правильного лікування, але й від оптимального сполучення особистісних якостей лікаря і пацієнта. Почуття симпатії або антипатії, яке виникає між психологом і клієнтом, найчастіше обумовлює результат взаємодії [1].

Згідно з Роджерсом, психолог не веде за собою, а супроводжує, створюючи умови для відчуття безпеки. Він не думає за пацієнта, а думає та оцінює разом із ним; не дає порад і інструкцій, а за допомогою емпатії ненав'язливо полегшує, прискорює процес самоактуалізації. Особливою манерою бесіди психолог створює умови для спокійного, цілеспрямованого монологу – клієнт говорить і міркує ніби сам із собою. При цьому психолог

тільки вставляє слова, які свідчать про його зацікавленість і утримують бесіду в руслі суттєвих питань. Тим самим клієнта спонукають до правильного формулювання своїх проблем, і часто він сам знаходить вихід із ситуації, конструюючи правильний мотив. Власний, досить переконливий і конкретний мотив стає найкращим стимулом для діяльності, яка веде до психічної рівноваги. У результаті зменшується тривожність, підвищується внутрішня узгодженість особистості клієнта. У міру розвитку здатності поважати себе він стає все більш здатним поважати й цінувати інших людей. Таким чином, основна увага в клієнт-центрованому підході концентрується не на проблемах людини, а на ній самій, на її Я. Головна мета корекційного впливу – допомога в особистісному зростанні, розвитку, завдяки якому людина сама розв'язує свої проблеми.

Основним рушієм позитивної динаміки терапевтичного процесу є тенденція до актуалізації і подальшої реалізації внутрішнього потенціалу особистості. К. Роджерс розглядав людську природу з позицій цілісності і вродженої мудрості, здатної спрямувати особу на шлях зцілення. Завдання терапевта зводиться до формування умов, за яких цей потенціал може бути актуалізований, оскільки всі психологічні і соціальні перепони, які йому заважають і спонукають його звертатися за психологічною допомогою до фахівців, спричинені блокуванням прагнення актуалізації власного психічного потенціалу.

Процес обмеження природних імпульсів автентичного саморозкриття блокується помилковими уявленнями про власне Я. Сформульоване Роджерсом поняття «Я-концепція» стало основою клієнт-центрованої терапії. Я-концепція особистості – стійка система уявлень особистості про себе, яка ґрунтується на усвідомленні й оцінюванні своїх фізичних, характерологічних та інших властивостей; інтегрований образ власного Я, на основі якого людина формує свої стосунки з іншими людьми. Уявлення, що мають переважно когнітивний, інтелектуальний характер, можуть не відповідати власним переживанням, досвіду і відчуттю Я. Тому важливою метою психотерапії є допомога клієнтові у досягненні стану конгруентності між внутрішніми аспектами Я і Я-концепцією і за необхідності – реорганізації Я-концепції [2].

Розвиваючи ідеї К. Р. Роджерса, американський психіатр і психотерапевт Мюррей Боуен (1913-1990) зробив основні припущення щодо природи людини, які характеризують розвиток її духовного потенціалу і визначають позицію терапевта стосовно клієнта:

1) тенденція до самодетермінації – здатність обирати те, що надалі поліпшить якість життя особи і життя людей навколо неї;

2) принцип саморегулювання, який припускає наявність у людини природного ритму розвитку і природної здібності до самозмін, відновлення своєї психологічної цілісності;

3) існування Внутрішнього Я, яке визначає «духовні горизонти» особи та перспективи самопізнання і дає для цього необхідні ресурси.

Духовний аспект особистісного розвитку характеризується можливістю виходу за межі власного Я та інтеграції з абсолютним полем реальності. Цю проблему висвітлено в пізніх працях К. Роджерса, дослідженнях А. Маслоу,

роботах сучасних ідеологів трансперсональної психології (С. Грофа, К. Вілбера, Ч. Тарта) і теологічній концепції сенсу В. Франкла. У цьому контексті психотерапія є процесом, що реорганізує та впорядковує відносини особистості з універсумом через контакт із внутрішнім Я.

Гуманістична психологія визнає право на суб'єктивність та самоствердження особистості. Індивіду властиві об'єктивні надіндивідуальні якості, разом з тим варто зауважити, що вони дозволяють вступати людині в гуманні і творчі стосунки з іншими людьми. Нормальний розвиток індивідуальності має спиратися на об'єктивні умови життя, які вибирають і прагнення інших людей. При цьому слід скинути маску, щоб стати самим собою [1].

Отже, зростання індивіда полягає в тому, що він прагне вмістити в свою душу весь світ, відчутти його радості й страждання, вийти із «центрації на самому собі». Психотерапія як така покликана долати суб'єктивізм індивіда, щоб він визнав право іншого на існування за умови, що й інший буде враховувати прагнення інших. Інакше людство стикається зі страшним злом – центрацією індивіда (або держави як індивіда) на самому собі, нехтуванням іншими, хоч би які цілі при цьому було виголошено.

Список використаних джерел:

1. Буянов М. І. Професія – психіатр / М. І. Буянов. – К. : Либідь, 1999. – 175 с.
2. Роджерс К. Клиентцентрированная терапия [Электронный ресурс] / К. Роджерс // О становлении личностью: психотерапия глазами психотерапевта / К. Роджерс. – Режим доступа: <http://psylib.ukrweb.net/books/roger01/index.htm>

Міненко Ю.В., студентка гр. СР-112

Науковий керівник – Стех Є.О., к.пед.н., викладач

Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ЖІНКАМ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Відбування покарання у місцях позбавлення волі є для більшості людей значним психологічним стресом, який обумовлений зміною умов життя, обмеженням свободи пересування і контактів із родичами та близькими людьми, особливостями тюремної субкультури, неможливістю усамітнитися і багатьма іншими зовнішніми та внутрішніми труднощами. Це помітно відбивається на внутрішньому та зовнішньому станах людини, особливо це стосується жінок.

Ю. В. Чуфаровський вказує, що особливості психології засуджених, у тому числі й жінок, проявляються в певному комплексі психічних станів, які розвиваються в місцях позбавлення волі. До найтиповіших із них можна віднести: стан очікування змін (перегляду справи, звільнення); стан нетерпіння [3, с.176]. Ці та інші стани можуть характеризуватися підвищеною напруженістю, що часто призводить до різких зривів у поведінці. Може розвиватися і стан безнадійності, приреченості, що спричиняє за собою апатію, пасивність у всіх діях, провахах.

У свою чергу, А. М. Бандурка зазначає, що в цілому основній масі жінок-злочинниць у порівнянні зі злочинцями-чоловіками у меншій мірі властиві асоціальні установки, у них немає стійких злочинних переконань [2]. Разом із тим він доводить, що жіночій психології властива демонстративність, яка у злочинниць визначає головним чином агресивні дії, виконуючи функцію самоутвердження.

Враховуючи всі негативні чинники перебування жінки в установах виконання покарань, безперечною є необхідність соціальної реабілітації і адаптації, тобто надання таким жінкам спеціальних знань, які б могли допомогти їм в подоланні труднощів, які виникли в процесі звикання до нових умов перебування.

Якщо говорити про завдання соціально-психологічної допомоги жінкам, які знаходяться у місцях позбавлення волі, то, В. В. Проскура виділяє наступні: збільшити їхню самостійність, тобто здатність контролювати своє життя та діяти ефективніше й безпечніше для себе та оточення; навчити бути активними – розв'язувати проблеми, які виникають у особи та у її близькому оточенні, а не пасувати перед ними; розвивати в них почуття власної гідності, навчити виявляти повагу до себе; навчити почувати й проявляти повагу до оточення; протидіяти розвиткові патологічних рис характеру; сприяти поверненню до психічної рівноваги; формувати здатність до законослухняного життя в суспільстві [3].

Все це можна здійснювати за допомогою форм та методів, які використовують соціальні працівники та психологи в своїй роботі. В установах виконання покарань створюються спеціальні соціально-психологічні служби (далі – СПС), які допомагають засудженим подолати труднощі, які виникають в них в ході адаптації до нових умов перебування. Зазвичай при цьому фахівцями СПС надаються різні індивідуальні та групові форми роботи (лекції, консультації, тренінги тощо). Найголовнішим завданням фахівців СПС є, безумовно, позитивні зміни особистості жінки, які призводять до формування в неї нової моделі поведінки і виховання в неї таких якостей особистості, які б унеможливили виникнення в подальшому бажання до вчинення повторних злочинів.

Науковець Р. Ф. Безпальча наголошує, що цьому сприяють такі нові форми роботи, як навчальні та психотерапевтичні тренінги, інтерактивні дискусії та бесіди; групи самопомоги, різні форми психотерапевтичних занять (арт-терапія, психотерапевтичний театр тощо) [4]. Крім того, дослідниця окреслює етапи психосоціальної допомоги жінкам у колоніях:

- перший етап: адаптаційні заняття, спрямовані на пристосування жінки до життя в колонії, на роз'яснення її прав та можливостей, на розуміння та виконання всіх вимог персоналу колонії, роз'яснення умов дострокового звільнення;

- другий етап: діагностика особистості ув'язненої жінки; різноманітні навчальні та просвітницькі заняття; допомога у здобутті освіти та професії; стимуляція до дій, які ведуть до дострокового звільнення. На цьому етапі індивідуально-психологічне консультування засуджених дає можливість психолого-педагогічного впливу на особистість жінки: надання психологічної

допомоги для розв'язання поточних проблем та проведення реабілітаційної та відновлювальної роботи. Реабілітаційна групова робота повинна спрямовуватися на: формування інтересу до себе та розвитку самооцінки; розвиток навчальної та трудової мотивації, комунікативних навичок (спілкування), здатності до емпатійного спілкування, волі; розвиток і закріплення почуття відповідальності за свої вчинки. Також доцільно проводити психотерапевтичні бесіди про основні життєві цінності, духовні засади життя людини та зіставлення свого внутрішнього світу з нормами зовнішнього світу;

- третій етап: спеціальні підготовчі заняття та конкретна соціальна допомога при виході жінки з колонії.

Жінкам, унаслідок їх статевої приналежності, особливо важко знаходитися в місцях позбавлення волі. Саме тому їм необхідна кваліфікована допомога спеціалістів відділів соціально-психологічної допомоги, які створюються в кожній установі виконання покарань. На сьогоднішній день різноманітні види соціальної роботи виконують співробітники різних відділів, частин і служб установ виконання покарань, у більшості це начальники відділень соціально-психологічної служби, психологи, старші інспектори з працевлаштування засуджених. Від рівня підготовки фахівців і якості наданої допомоги, залежить подальший життєвий шлях засудженої. Основним суб'єктом здійснення соціально-виховного впливу на засуджених і одночасно його організатором в установі виконання покарань є начальник відділення соціально-психологічної служби, який наділений відповідними посадовими обов'язками.

З урахуванням вищесказаного та особистісної характеристики засуджених і характеру покарання соціально-психологічна робота з даною категорією повинна бути спрямована, насамперед, на формування й збереження соціально-корисних навичок, нейтралізацію негативного впливу на особистість умов тривалої ізоляції від суспільства, профілактику й попередження агресивного поведіння засуджених стосовно персоналу, до інших засуджених, а також до себе, тобто зниження ступеня небезпечності до оточуючих.

Список використаних джерел:

1. Чуфаровский Ю. В. Юридическая психология: учебное пособие / Юрий Валентинович Чуфаровский. – М. : Право и Закон, 1997. – 320 с.
2. Психологические особенности отдельных категорий преступников // Юридическая психология : учебник / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков : Нац. ун-т внутр. дел, 2002. - 258 с.
3. Проскура В. В. Соціальна робота з особами, які повернулися з місць позбавлення волі / В. В. Проскура // Соціальна політика і соціальна робота. – 2005. – № 1 (29). – С.20-30.
4. Безпальча Р. Ф. Технології роботи з ув'язненими : збірник / Р. Ф. Безпальча. – Київ : Главник, 2007. – 112 с.
5. Панасюк М. Специфіка соціальної роботи в місцях позбавлення волі. Соціологічне дослідження // Соціальна політика і соціальна робота. - 2002, №2. – С.44-63.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ В ЦЕНТРАХ ЗАЙНЯТОСТІ

В умовах жорсткої конкуренції, яка панує на сучасному ринку праці, пріоритетним завданням української соціально-орієнтованої економіки є забезпечення соціальної захищеності населення, особливо тих, хто не може конкурувати на рівних. До цієї вразливої категорії, насамперед, належить молодь. З одного боку, молодь має низку соціальних переваг: вона здатна креативно мислити, опановувати нові технології та професії, продукувати принципово нові ідеї. А з іншого – зіштовхується з багатьма проблемами, пов'язаними з першим після закінчення вищих навчальних закладів працевлаштуванням, відсутністю досвіду роботи, проблемами професійного зростання, низькою заробітною платнею тощо.

Вільна економіка, яка обумовлює свободу вибору, ставить перед молоддю досить гострі проблеми, пов'язані зі структурною перебудовою, станом роздержавлення тощо. Вирішення цих проблем залежить від загального стану розвитку економіки країни. Саме ці фактори впливають на розвиток ринку праці, реальні можливості задоволення потреб його молодих учасників. За роки реалізації ринкових реформ в Україні значно змінилися погляди молодих людей і на поняття престижності професії різного роду і характеру занять.

Молодь усе більше прагне обирати професії, які приносять швидкий і порівняно високий прибуток. Оцінка значущості професій часто не збігається не тільки з об'єктивними потребами, а й здібностями молодої людини. Крім того, у молоді усе більше зникає повага до продуктивної праці, її приваблюють напівлегальні, а то й нелегальні заробітки (заробітна плата в «конвертах»), тіньова економічна діяльність тощо.

На сьогодні, освіта, професійні знання повинні відігравати визначальну роль у забезпеченні зайнятості і самозайнятості, особистих доходів населення в ринкових умовах. А це, у свою чергу, вимагає відповідної професійної підготовки, заснованої на науково обґрунтованій системі професійної орієнтації, професійного відбору і виробничого навчання.

Під поняттям «орієнтація» розуміють процес систематичної професійної допомоги людині шляхом застосування психопедагогічних прийомів щодо позитивної самооцінки та позитивного сприйняття навколишнього середовища, підвищення інтелектуальної, професійної та особистісної віддачі. Питання безробіття та профорієнтації молоді хвилюють сучасних науковців і знаходять висвітлення у сучасній науковій літературі.

У вітчизняному науковому дискурсі питання безробіття серед молоді вивчали такі автори як Л. Горошко, А. Капська, Л. Коваль, Н. Костенко, Г. Соколова. У роботах О. Балакіревої, В. Маркіна, М. Можиної, К. Шендеровського приділяється увага проблемі безробіття молоді як соціальної

проблеми всього суспільства. Вирішення проблем безробіття серед молоді знайшли відображення у працях О. Амоші, А. Бойко, В. Васильченко, Л. Лісогора та ін.

Проблема визначення критеріїв ефективності професійної орієнтації в центрах зайнятості знайшла відображення в деяких розробках Н. Бурої, О. Вакуленка, В. Золотарьової, К. Фоменко. У роботах І. Бесєдіної та Н. Федотова аналізуються та порівнюються профорієнтаційні та профконсультаційні методи, які можуть користуватися працівники служб зайнятості, зосередивши особливу увагу на профконсультуванні безробітної молоді. Окремі аспекти критеріїв ефективності профорієнтаційної роботи державної служби зайнятості розглядаються в роботах вітчизняних науковців, зокрема Л. Бурлачука, Н. Романова, Н. Щетнікова та багатьох інших.

На жаль, на теперішній час наше суспільство має досить проблем з молодими людьми, які не мають роботи. Це, люди, які зневірилися у власних силах під час пошуків роботи за певний проміжок часу, які не мають матеріального достатку, мають сім'ї, але не мають достатньо засобів для існування.

У сучасних умовах економічного та соціального становлення держави проблеми працевлаштування молоді набувають особливого значення. Наявна ситуація вимагає дальшого вдосконалення профорієнтаційної роботи з молоддю. Безпосередню допомогу молоді в працевлаштуванні покликані надавати служби (центри) зайнятості. У них молодь може отримати потрібну безкоштовну інформацію та професійну консультацію про наявність робочих вакансій, а також можливості професійної підготовки, а в разі потреби – і перепідготовки.

Молодим фахівцям, які звернулися за сприянням у працевлаштуванні до центрів зайнятості і зареєстровані як такі, що шукають роботу, упродовж десяти календарних днів з моменту реєстрації підшукується підходяща робота з урахуванням спеціальності. Якщо підходящої роботи не запропоновано, їм надається статус безробітних з виплатою допомоги через безробіття до вирішення питання про працевлаштування згідно із законодавством про зайнятість населення. У цей період молоді фахівці мають право на безоплатну професійну орієнтацію, а також на участь в оплачуваних громадських роботах. На осіб, зайнятих на громадських роботах, поширюються соціальні гарантії, включаючи і право на пенсійне забезпечення, виплату допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю. У разі неможливості надати підходящу роботу державна служба зайнятості за бажанням молодих фахівців направляє їх на перепідготовку з метою подальшого працевлаштування за набутою новою спеціальністю чи професією [5].

Профорієнтація – комплексна науково обґрунтована система методів та засобів впливу на особистість з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик індивідуума [4]. В Україні система профорієнтації регулюється Положенням «Про організацію професійної орієнтації населення» та іншими нормативними документами. Обрання професії здійснюється завдяки проведеній профорієнтаційній роботі з безробітними громадянами. Основним заходом зі сприяння працевлаштуванню молоді є відпрацювання порядку надання

профорієнтаційних і профдіагностичних послуг як у навчальних закладах різного рівня, так і в центрах зайнятості та громадських організаціях [3].

Актуальним залишається і проведення перенавчання, оскільки молодь є більш відкритою до освоєння нової спеціальності. Причому перенавчання повинно проводитися тільки після аналізу кон'юнктури ринку праці та професійної придатності молодшої людини.

У процесі профорієнтації здійснюється робота профконсультанта (профорієнтолога), до якої він залучає клієнта (безробітна молодь, яка знаходиться в стані пошуку роботи). Робота профконсультанта спрямована на поглиблення індивідуального досвіду молодшої людини. Це може бути досвід розробки нових ідей, прийняття рішень та їхньої практичної реалізації тощо. Для того, щоб визначити проблему і надати допомогу безробітній молоді профорієнтолог в центрах зайнятості використовує інформаційні бесіди, бесіди-диспути, практикуми, ділові ігри, вправи, діагностичне самоопитування, індивідуальне консультування [6].

Основними заходами профорієнтаційної роботи, які повинні проводитися для зменшення безробіття серед молоді, мають бути агітаційна та просвітницька робота, зокрема:

- створення Молодіжної біржі праці та розроблення проєктів, орієнтованих на фінансування активних заходів сприяння зайнятості серед молоді;
- проведення дослідження з метою визначення спеціальностей, професійних навичок і рівня кваліфікації, якими повинні володіти випускники. До проведення таких досліджень можуть залучалися соціологічні лабораторії вищих навчальних закладів областей, а також включення до навчальних програм обов'язкового стажування студентів останніх курсів на підприємствах, в установах та організаціях для набуття випускниками практичного досвіду роботи;
- розроблення та впровадження механізму фінансової та іншої підтримки підприємств, установ та організацій, що беруть участь у реалізації цієї програми та проведення навчання з техніки пошуку роботи та розповсюдження матеріалів щодо проблем зайнятості, розширення інформаційного поля про стан на локальному ринку праці, потенційних роботодавців тощо з метою створення умов для самовизначення особи;
- проведення інформативних і навчальних семінарів і тренінгів щодо можливостей працевлаштування, активізації власних зусиль у вирішенні проблем зайнятості та підвищенні самооцінки, а також організація зустрічей з роботодавцями та з колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували власний бізнес [3];
- упровадження в програмах навчальних закладів курсів з техніки пошуку роботи та факультативних занять з організації власної справи та проведення координації міжнародної діяльності: у частині обміну студентами з метою стажування, виконання волонтерських і тимчасових робіт тощо [5].

Профорієнтаційна робота в центрах зайнятості відіграє важливу роль у формуванні ефективної зайнятості населення через науково обґрунтований і

усвідомлений вибір громадянами професій, створює передумови для отримання максимальних результатів від трудової діяльності, сприяє структурній раціональній перебудові господарства з реальної потреби в кадрах і є одним із дієвих засобів профілактики молодіжного безробіття, психологічної підтримки незайнятого населення. Тобто, професійна орієнтація безробітної молоді є вагомим чинником, що суттєво впливає на формування, збереження та розвиток трудового потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Бойко А. М. Соціальна робота / А. М. Бойко, Н. Б. Бондаренко. – К. : Вид. дім Києво-Могилянська Академія, 2004. – 224 с.
2. Дорошко О. О. Особливості зайнятості молоді в Україні / О. О. Дорошко // Економіка та підприємництво: зб. наук. праць молодих учених та аспірантів. – 2008. – Вип. 21. – С. 30-37.
3. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : навч. посіб. / А. Й. Капська. – К. : УДЦСССДМ, 2001. – 219 с.
4. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За заг. ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Товстоухової. – К. : УДЦССМ, 2000. – 260 с.
5. Соколова Т. М. Структура зайнятості та безробіття: проблеми та тенденції / Т. М. Соколова // Україна: аспекти праці. – 2010. – №2. – С. 7–11.
6. Шендеровський К. С. Управління соціальною роботою з дітьми та молоддю. Менеджмент соціальної служби: навч.-метод. збірка для спеціаліста з соціальної роботи системи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді м. Києва / К. С. Шендеровський. – К. : УДЦСССДМ, 2002. – 153 с.

Мозоль О.О., студентка гр. СЗ-121

Науковий керівник – Кальницька К.О., к.психол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ТИПОВІ ПОМИЛКИ ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Основною консультативної діяльності практикуючого психолога-консультанта – змінити особистість та образ світу клієнта, що сприятиме покращенню самопочуття, розв'язанню конфліктних ситуацій. Основним критерієм ефективності проведеної консультації можна вважати наявність таких суттєвих особистісних перемін, які супроводжуються емоціями радості, задоволення, натхнення, покращення емоційного фону світовідчуття, самопочуття. Психолог-консультант може робити помилки, які лише віддаляють його від мети професійної діяльності. Розв'язання окремих аспектів широкої проблеми психологічної непрофесійності в консультативній практиці є актуальною в наш час, оскільки, професійна деградація психолога майже не досліджувалася, а отже і його професійні помилки, недоліки у діяльності.

Методологія, методи та технології консультативної роботи зарубіжних практичних психологів висвітлено у працях Дж. Годда, А. Богарта, теоретико-методологічні питання консультативної психології узагальнено Т. Титаренка, психологічні консультації учнів в умовах діяльності загальноосвітньої школи описано С. Васьківською, І. Малкіною-Пих, психодіагностика та психокорекція емоційного розвитку дитини висвітлена С. Максименко, І. Дубровіною та іншими науковцями.

Помилки психолога-консультанта умовно стосуються двох аспектів професійної діяльності: 1) вибір та реалізація єдиної методології консультативної діяльності; 2) помилки власне консультування, тобто ті, що виникають в процесі вислуховування клієнта, при підтримці розмови, реалізації конкретних методів роботи.

Вибір методології в процесі консультування – логічна складова успіху самої практики. Надаючи консультативну допомогу, в своїх поглядах, судженнях щодо причини виникнення та подальшого розвитку проблеми клієнта психолог-консультант свідомо чи несвідомо покладається на певну психологічну парадигму. Вибір парадигми, як підказує власний досвід – справа особиста, проте найчастіше консультант починає свою професійну діяльність, впроваджуючи різні ідеї, положення, методи, але через певний проміжок часу зупиняється на єдиній, тій, що приносить максимальний терапевтичний ефект [1].

Окрім цього, кожен фахівець консультативної діяльності має враховувати суспільну думку щодо прийняття (неприйняття) теорій та концепцій, які впливають на ефективність психологічної практики. В консультативній діяльності варто враховувати цей аспект суспільної думки, оскільки психолог-консультант неодноразово, записуючи на прийом відвідувачів, може чути запитання: «За яким методом ви працюєте?» Потенційний клієнт до зустрічі хоче почути відповідь, яка може бути – «Працюємо за методом психоаналізу (або навчіння, навіювання, переконання, програмування тощо)». Від того, наскільки позитивно потенційним клієнтом (пацієнтом) сприймається метод, наскільки цей метод поширений та викликає позитивний відгук у суспільстві, залежить ефективність консультативної роботи.

До помилок власне консультування відносяться ті, що виступають перешкодами у досягненні мети професійної діяльності психолога – так звані «шаблони непрофесійності». Ці «шаблони непрофесійності» розвиваються внаслідок браку необхідних теоретичних та практичних знань у психолога, і, як не прикро, при поступовій професійній деградації самого фахівця. Вона проявляється у поступовому зникненні «внутрішнього відчуття» іншої людини, яка звернулася за допомогою. Замість варіативності, гнучкості осмислення проблемної ситуації, психолог використовує штампи, які, можливо, спрацьовували раніше, але зараз є малоефективними. Зарадити цьому може постійне підвищення кваліфікації, спілкування з супервизором, участь у групових тренінгах задля зняття бар'єру спілкування такого типу.

Можна виділити такі «шаблони непрофесійності» психолога у консультативній роботі:

- Рольова формула «Візьміть себе в руки», особливо при консультуванні особистостей із залежними формами поведінки, такими як тютюнопаління, алкоголізм, депресія, ігрова, комп'ютерна аддикції. Позиція психолога-консультанта може ґрунтуватися на його глибоких переконаннях про неосяжні можливості організму, мозку, який «використовується лише на 10%», домінування вольових процесів та їх панівне значення у саморозвитку особистості. Тому, після запиту, наприклад: «Що робити, коли я втратив самоконтроль?», «Як досягти успіху в навчанні, роботі, стосунках?» клієнт може

почути: «Ви маєте взяти себе у руки», або «Будьте лідером; варто лише захотіти і всього можна досягти силою волі» [3].

- Рольова гра «А в мене це теж було», яка розгортається за єдиним сюжетом – де клієнт після формулювання проблемної ситуації чує відповідь: «А в мене таке також було, я пережив і ви зможете». Наприклад, запит: «У мене проблеми спілкування з чоловіком (дружиною), родичами; на роботі – з колегами (керівником, підлеглими) тощо»; відповідь: «У вашому віці я сам таке пережив; з такими працівниками (керівником, підлеглими) я колись працював, сам ледь витримав і нічого». Для психолога-консультанта така позиція вигідна через те, що рекомендації з власного життєвого досвіду можна надавати для більшості ситуацій, не змушуючи себе глибоко розбиратися в сутності справи;

- Рольова позиція «Час усе виліковує», при цьому взаємодії між психологом-консультантом і клієнтом має границі від формулювання проблеми до останньої «психологічної» рекомендації на всі випадки життя – «Час все виліковує», або варіанти «Не сумуйте, все пройде», «Заспокойтеся, час швидко мине і ви забудете» тощо. Консультативна допомога завершується для психолога з'ясуванням єдиного питання: чи вдалося досягти мети – змінити особистість, образ світу? Чи отримав клієнт надію на покращення ситуації, повірив у себе, своє майбутнє? Якщо відповіді на ці запитання позитивні, то консультація відбулася на високому професійному рівні.

Консультативна практика ґрунтується на таких аспектах досягнення успіху, як – уважне слухання клієнта та намагання його почути; уміння «відзеркалити» неправильні або ж не адаптивні когнітивні пат терни (моделі пізнання дійсності), погляди, ідеї, переконання, а також риси характеру, особистісні новоутворення; активізація особистісного потенціалу людини, спрямованого до змін образу світу та образу «Я», гармонізації особистісного та професійного життя.

До найпоширеніших помилок власне технологій консультативної діяльності психологів-консультантів, віднесемо такі:

- Надмірна кількість запитань до клієнта, причому часто абсолютно беззмістовного характеру – це результат відсутності єдиної оптимальної методології роботи. Спілкування нагадує перевірку «вчителем домашнього завдання учня на уроці», а така рольова ситуація дискомфортна для клієнта і часто для самого психолога. Відповіді на запитання «А чому...?» повинен зрозуміти сам консультант на прийомі клієнта. Якщо питання цього типу не припиняються, то у клієнта складається враження про непрофесійність цього фахівця: він не розуміє, як вести бесіду, не може нічого конкретного порекомендувати.

Зазначимо, що при виборі консультантом конкретної методології такої помилки не існує, оскільки питання ставляться з конкретною метою, наприклад, з'ясувати, чи були психологічні травми у дитинстві, які впливають на сьогодення (методологія психоаналізу); поглиблення рефлексії та уявлень про світ (положення про динамічну рівновагу системи «образ світу – образ «Я»); зняття протиріч в узагальненнях (теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера) [5];

- Монолог самого фахівця, в якому можна «потонути» замовнику (клієнту, пацієнту) – це відбувається, коли психолог лідер як особистість, завдяки чому намагається інтелектуально домінувати в знаннях про життя, відносинах з людьми, вирішенні проблем. Консультація типу наставництва з дорослими людьми часто неефективна, оскільки агресивний монолог психолога породжує протидію замовника – відторгнення інформації. Клієнт вдається до такого психологічного захисту – уважно слухає, мовчки чекає завершення тиради, прагне скорішого завершення консультації;

- Проекція консультантом своїх психологічних травм (комплексів) на особу клієнта – це частіше відбувається за умов, коли темою запиту стають сімейні конфліктні відносини. Фахівець несвідомо займає позицію своєї статі (чоловіка, дружини), що породжує явище трансферу (перенесення на психотерапевта емоційного ставлення клієнта до близьких людей), відповідно порушується принцип «безоцінкового ставлення до клієнта». Для максимального уникнення проекції психолог повинен сам консультуватися у супервізора, брати участь у тренінгах професійного росту [3];

- Психолог переживає проблеми клієнта як свої власні. Не можна будувати консультацію з урахуванням лише техніки: нічого очікувати душевного, живого спілкування. Не можна і перетворювати консультацію на звичайну людську розмову: психолог прийме проблеми клієнта надто близько до серця та сам засмутиться, перегорить, втратить внутрішню рівновагу й зможе повною мірою здійснити справжню психологічної допомоги свого клієнта;

- Психолог як об'єкт маніпулювання із боку клієнта. Якщо психолог дозволяє вживати себе, немов засіб, він втрачає професійний статусу і перетворюється на звичайного, слабкого і безвольну людини. Така ситуація неприпустима на консультації. Якщо ж клієнт звертається до психолога зі як і проханням, необхідно відразу ж потрапляє відмовитися від виконання і докласти зусиль до того що, щоби підвищити власну активність клієнти на рішенні своїх проблем [4].

Ми можемо дійти висновку, що окрім помилок вибору методології, методів та власне консультування психолог-консультант повинен враховувати у своїй діяльності специфіку самої атмосфери консультування. Мається на увазі, що під час здійснення професійного спілкування потрібно підтримувати у клієнта відчуття психологічного комфорту, захищеності. Розкриваючи особистісні таємниці, переживання, замовник відчуває уразливість, тож від фахівця вимагається правильна поведінка, реагування. Інакше, недоречний жест, міміка, фраза включає в дію потужний механізм захисту образу «Я» особи, що прийшла на консультацію. Тому психологу для набуття досвіду роботи з клієнтами (пацієнтами), для зменшення кількості помилок бажано періодично проходити практику в консультативному центрі під керівництвом більш досвідченого фахівця, а якщо це медична установа – лікаря психотерапевта.

Список використаних джерел:

1. Бытие и сознание. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. – Санкт-Петербург: Питер, 2003. – 357 с.
2. Васківська С. В. Технологія консультування / С. В. Васківська. – Київ: Главник, 2005. – 254 с.
3. Васківська С. В. Основи психологічного консультування: нав. посіб. / С. В. Васківська. – К. : Четверта хвиля, 2004. – 256 с.

4. Емоційний розвиток дитини / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. – Київ : Мікрос-СВС, 2003. – 173 с.
5. Малкина-Пых И. Г. Возрастные кризисы взрослости / И. Г. Малкина-Пых. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 416 с.
6. Титаренко Т. М. Життєві кризи: технології консультування. Перша частина / Т. М. Титаренко. – К. : Главник, 2007. – 304 с.

Мороз С.О., студентка гр СЗ-131

Науковий керівник – к.психол.н., ст. викладач Новик Л.М.

Чернігівський національний технологічний університет

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

Криза яка існує в сучасному українському суспільстві впливає на розвиток свідомості, самосвідомості молодих людей. Військові дії які відбуваються на сході нашої країни створюють негативні умови для соціалізації молодих людей. Молода людина, потрапляючи у військо, перебуває у вакуумі, ізоляції від зовнішнього світу, підпадає під вплив внутрішньовійськових як позитивних, так і не рідко негативних чинників. Це все супроводжується великими фізичними та моральними навантаженнями. У зв'язку з цим надання допомоги призовникам та військовослужбовцям у вирішенні соціально-психологічних проблем є надзвичайно актуальною проблемою сьогодення.

Специфіка соціальної роботи з військовослужбовцями аналізувалася такими вченими, як: Андреева Т. І., Беденко-Зваридчук О. А., Дубровіна І. В., Куліков В. І., Легуша С. М., Максимова Н. Ю., Шипіцина Л. М., та ін.

Виходячи з актуальності проблеми, програма соціальної роботи з військовозобов'язаною молоддю ставить за мету організацію надання допомоги призовникам та військовослужбовцям у вирішенні соціально-психологічних проблем шляхом надання інформаційних, психологічних і корекційних послуг. Домінуючим є індивідуальний адресний підхід та створення системи комплексного впливу на особистість. Реалізація програми соціальної роботи з військовозобов'язаною молоддю спрямована на вирішення таких завдань:

- зменшення кількості злочинів серед військовослужбовців, а також випадків ухилення від проходження служби у Збройних силах;
- формування стереотипу поведінки допризовної молоді на усвідомлене проходження строкової служби у Збройних силах України;
- створення комплексної системи соціальної допомоги військовозобов'язаній молоді.

Звідси, мета соціальної роботи в умовах військової служби полягає в тому, щоб відновити фізичні й психічні сили тих, кому надається допомога, скорегувати особистісні установки клієнтів, навчивши їх правильно сприймати примусові сторони свого життя; внести елементи соціальної справедливості в рамки субординаційних ставлень, характерних для військової служби.

Соціальним захистом військовослужбовців займаються військові психологи, юристи, спеціалісти військово-медичних установ. Проте стройові

командири, керівники будь-якого рангу також мають забезпечувати соціальну захищеність підпорядкованим їм військовослужбовцям і їхнім сім'ям.

Реальна соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей здійснюється за допомогою певних методів, а саме:

Організаційні методи - це прийоми і способи діяльності, що використовуються для вирішення організаційних завдань в галузі соціальної роботи, поділяються на: організаційно-розпорядчі; організаційно-координаційні; організаційно-інструктивні; організаційно-технічні та ін. Дані методи допомагають соціальному працівникові адекватно організувати соціально-правову допомогу та підтримку військовослужбовцям та їх родинам, інформувати їх про повноваження та обов'язки різних ланок управління, органів соціального захисту та соціальних служб. *Педагогічні методи* направлені на надання соціальної допомоги людині як окремо взятому індивіду і як члену соціуму, в якому відбувається процес соціалізації та соціальної орієнтованості. Виділяють три основні групи цих методів, умовно поділяючи їх на кілька груп.

Методи психологічного дослідження: спостереження - систематичне і цілеспрямоване сприйняття психічних явищ з метою вивчення їх сенсу і специфічних змін в певних умовах. Ефективність, точність спостережень залежать від поставленого завдання, ступеня досвідченості і кваліфікації спостерігача; експеримент - активну співучасть у соціальній ситуації з боку дослідника, реєструючого супутні зміни в поведінці або стані досліджуваного об'єкта. Якщо досліджувана область невідома, чи погано вивчена, або система гіпотез відсутній, застосовують різновиди експерименту: лабораторний експеримент, що проводиться у спеціально обладнаних приміщеннях, що дозволяє контролювати всі змінні і обумовлює високий ступінь надійності та достовірності результатів. Однак в умовах цього експерименту випробуваний рідко веде себе так само, як у реальних життєвих ситуаціях, що різко знижує його достовірність, оскільки поведінка і стан людини змінюються зі зміною навколишніх умов; природний експеримент - перевірка гіпотез за допомогою вивчення особистісних особливостей і поведінки людини в природних умовах в рамках повсякденної життя; формуючий експеримент - поєднання методів дослідження з методами впливу, що дозволяє регулювати психічні процеси, впливати на особливості особистості та її поведінки, одночасно перевіряючи наукові гіпотези.

Дані методи дозволяють соціальному працівникові виявляти психологічні відхилення свідомості військовослужбовців та їх сімей і допомагаючи їм усвідомити свої хвороби, наставити їх на шлях, що веде до розв'язання як внутрішньоособистісних, так і міжособистісних конфліктів.

Соціально-економічні методи - сукупність прийомів і способів, за допомогою яких здійснюються дії, що враховують соціальні інтереси і потреби людей, визначаються шляхи їх задоволення: натуральна і грошова допомога, встановлення пільг і одноразових... допомог, патронажне та побутове обслуговування, санкції та ін У соціальній роботі використовуються наступні економічні методи: статистичні; математичні; аналіз цілеспрямованих дій і об'єктивна порівняльна оцінка можливих результатів дій (метод прийняття

оптимальних рішень); балансовий; індексний; вибірковий; технологічний аналіз рядів динаміки та ін.

Вже давно існує проблема самогубств в Збройних силах. У військовому середовищі існує багато подій, які можуть ініціювати суїцидальні роздуми і навіть спроби суїциду. Це можуть бути учбові тривоги, марші, навчання, інші учбові бойові завдання, пов'язані з раптовою напругою фізичних і духовних сил. Деякі військовослужбовці в таких випадках особливо гостро відчувають свою професійну невідповідність, слабкість, безвихідь. Вони приховують свої почуття від товаришів по службі, соромляться попросити в них підтримки, замикаються в собі, шукають спроби відволікатися від своїх думок і переживань. Обов'язковою складовою роботи з *профілактики* суїцидальних проявів серед громадян є профілактична бесіда, необхідність якої виникає з моменту виявлення клієнтів, які перебувають у передсуїцидальному стані. Для запобігання спроби самогубства важливо вчасно встановити з особою, яка потрапила у біду, людяний, довірливий контакт, вступити з ним у товариське спілкування. Бесіди з клієнтом, який перебуває у стані психологічної кризи, справа дуже тонка, специфічна і потребує старанної попередньої підготовки. Така бесіда складається з кількох послідовних етапів, кожний з яких має своє специфічне завдання і передбачає використання специфічних прийомів. *Військово-патріотичне виховання* молоді, підготовка призовної молоді до проходження служби у Збройних силах України, соціальна адаптація військовослужбовців строкової служби, профілактика негативних явищ у військовому середовищі, сприяння змістовному дозвіллу військовослужбовців, адаптація молодих людей, які звільнилися з лав Збройних сил, є на сьогодні актуальними аспектами в системі реалізації соціальної молодіжної політики загалом та соціальної роботі зокрема.

Соціальна робота центрів соціальних служб з призовною молоддю, військовослужбовцями та членами їхніх сімей є комплексною та інтегративною. Водночас із вирішенням специфічних проблем, пов'язаних із проходженням молоддю військової служби, соціальні працівники впроваджують систему заходів *соціальної профілактики* негативних явищ (схильності до девіантної, адитивної, деліквентної поведінки, розповсюдження хвороб, що передаються статевим шляхом, та ВІЛ/СНІДу), злочинності та правопорушень, пропагують здоровий спосіб життя, вирішують питання змістовного відпочинку, дозвілля, вторинної зайнятості допризовної та призовної молоді, військовослужбовців та юнаків, які звільнилися з лав Збройних сил, надають психолого-консультативну, інформаційну допомогу військовозобов'язаній молоді та членам їхніх сімей, а також науково-методичну та практичну допомогу офіцерам з питань виховної роботи.

Таким чином, методи формування свідомості особистості (понять, суджень, переконань, оцінок); методи організації пізнавальної, практичної діяльності та поведінки (доручення, завдання, вправи, створення спеціальних ситуацій); методи стимулювання діяльності та поведінки індивіда (оцінка, заохочення, осуд та ін.) допомагають вирішувати проблеми розвитку особистості військовослужбовців та членів їх сімей у суспільно кориснім руслі,

забезпечують адекватний процес їх соціалізації, одночасно впливаючи на свідомість, діяльність і поведінку.

Список використаних джерел:

1. Андреева Г. М. Социальная психология : [учебник для ВУЗов] / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 267 с.
2. Лугова О. М. Деадаптація військовослужбовців – учасників бойових дій і шляхи зниження її негативного впливу на соціум / О. М. Лугова // Людина і суспільство : на межі тисячоліть : Міжнародний збірник наукових праць. – Воронеж, 2003. – № 2 – 230 с.

Мороз С.О., студентка гр. СЗ-31

Науковий керівник – Субботіна І.В., к.і.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

НЕБЛАГОПОЛУЧНА СІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Для сучасного суспільства проблема неблагополучних сімей є дуже важливою. Сім'я – це перший і дуже важливий осередок соціалізації дитини, від родини залежить яким буде майбутнє нашого суспільства і країни в цілому.

В законодавстві України записано, що неблагополучні сім'ї – це сім'ї, де порушуються права їх членів, юридичні норми суспільства і права людини в цілому. Причини цього дуже різноманітні, це може бути алкоголізм і наркоманія членів сім'ї, психолого-педагогічна і правова неграмотність, економічні фактори суспільства, політична ситуація в країні, насильство щодо членів сім'ї та ін.

Сімейне неблагополуччя яскраво позначається на формуванні особистості дитини і має негативні наслідки, так як рання втрата потреби у спілкуванні з батьками, егоїзм, замкненість, конфліктність, упертість, неадекватна самооцінка (занижена чи завищена), невпевненість у власних силах, недисциплінованість, агресивність, озлобленість, утечі з дому. Всі ці наслідки дитячого виховання в умовах негативного емоційно-психологічного сімейного мікроклімату свідчать про те, що в неблагополучних сім'ях виховуються потенційні важковиховувані і правопорушники [1].

В.М. Шахрай неблагополучні сім'ї розділяє на три категорії:

- превентивні – сім'ї, в яких проблеми мають незначний прояв;
- сім'ї, в яких непорозуміння загострюють взаємостосунки членів сім'ї один з одним та іншими людьми до критичного рівня;
- сім'ї, які втратили будь-яку життєву перспективу, не налаштовані за зміни в житті [2].

Соціальна робота щодо неблагополучних сімей засновується на забезпеченні сім'ї різними формами соціального обслуговування: соціальна допомога, реабілітаційна та превентивна робота, супровід різних категорій сімей та інспектування. Ці форми роботи реалізуються в практичній діяльності соціального робітника, який керується різноманітними методами, формами та приййомами соціальної роботи.

Щодо соціального обслуговування, то такій сім'ї надаються гарантовані державою виплати, надається різноманітна матеріальна підтримка, наприклад,

одяг, харчі, санаторні путівки. Також сім'ї отримують психологічну підтримку, яка надається їм внаслідок виникнення складних життєвих ситуацій, надаються консультативні послуг та забезпечується дозвілля (навчальні курси, гуртки, клуби та школи).

Соціально-реабілітаційна робота з неблагополучною сім'єю головною метою перед собою ставить відновлення виховного потенціалу сім'ї, а також захист прав батьків або дітей. Об'єктами соціальної реабілітації в сім'ї є члени родини, які відчують на собі різні форми насильства (фізичне, психічне, сексуальне); сім'ї, які не в змозі правильно реалізувати свою виховну функцію; сім'ї, де окремим членам необхідна медична або професійна реабілітація.

Головною метою соціально-профілактичної роботи з неблагополучною сім'єю є запобігання руйнуючої взаємодії між членами сім'ї, насильству, помилкам у сімейному вихованні, формуванню різних видів хімічної залежності у членів сім'ї, виявлення потенційно неблагополучних сімей, які потребують допомоги.

Найчастіше масові форми роботи є важливими в таких напрямках: зміцнення інституту сім'ї в результаті формування в громадськості; підготовка потенційних батьків до сімейного життя; пропагування ідеї здорового способу життя серед членів сім'ї; консультування подружжя щодо сімейного виховання і побудови взаєностосунків; попередження типових причин розлучень. Профілактична робота здійснюється через лекторії, семінари, тренінги, клуби для молодих сімей, тематичні дні, тематичні передачі на радіо та телебаченні тощо.

Робота соціального педагога з сім'єю спрямована на підтримку сім'ї в різних видах її життєдіяльності. Цей процес здійснюється шляхом надання сім'ї різних видів допомоги, як матеріальної так і психологічної, а також можливість отримати соціальні послуги, консультування, захист інтересів. Залежно від гостроти проблем сім'ї, від рівня розвитку адаптаційного потенціалу сім'ї, а також ступені спроможності сім'ї щодо самостійного розв'язання проблем визначається тривалість соціального супроводу.

Соціальне інспектування – це складова частина соціального супроводу, його основним завданням є контроль соціального педагога чи працівника за тим, як реалізуються права членів сім'ї, роз'яснення випадків їх порушення та умов, які цьому сприяють.

Найчастіше об'єктами соціального інспектування є сім'ї, де батьки ведуть аморальний спосіб життя, перебувають на обліку в міліції, наркологічному диспансері чи інших установах. Іншими об'єктами соціального інспектування є ті сім'ї, де дитина перебуває на обліку в службі у справах неповнолітніх, у наркологічному диспансері, повернена з притулку для неповнолітніх у сім'ю, не відвідує школу [3].

Отже, можна зробити висновок, що неблагополучна сім'я «виховує» неблагополучних дітей. Батьки потребують конкретної кваліфікованої методичної допомоги з урахуванням особливостей виховання дитини в кожній неблагополучній сім'ї, її потенціальних виховних можливостей та індивідуально-психологічних особливостей. В разі, якщо взаєностосунки соціальних працівників з батьками будуються на основі співробітництва, взаємодопомоги,

взаєморозуміння, цього можна досягти. Цьому сприяє зміцнення контактів з сім'єю, розуміння складних процесів, що відбуваються в сучасній сім'ї, використання її виховного потенціалу, пропаганда кращого досвіду сімейного виховання.

Список використаних джерел:

1. Трубавіна І. М. Теоретичні основи соціально-педагогічної роботи з неблагополучною сім'єю / І. М. Трубавіна // Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю / І. М. Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2003. – 132 с.
2. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи з сім'єю / В. М. Шахрай. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
3. Зверева І. Д. Соціальна робота з неблагополучними сім'ями / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько // Соціальна робота в Україні / – К. : ДЦССМ, 2004. – 256 с.

Мороз С.О., студентка гр СЗ-31

Науковий керівник – к.філос.н., доцент Шевченко Г.М.
Чернігівський національний технологічний університет

ТРЕНІНГ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ЯК ФОРМА ГРУПОВОЇ РОБОТИ

На сьогодні тренінги особистісного росту є досить розповсюдженим явищем. Безліч компаній, шкіл і тренерів пропонують свої послуги всім бажаючим вирощувати й розвивати свою особистість.

Задача групи тренінгу особистісного зростання - допомогти учаснику виразити себе своєю індивідуальними засобами.

Основна ж гуманістична ідея тренінгу полягає в тому, щоб не примушувати, не придушувати, не ламати людину, а допомогти йому стати самим собою, прийнявши і полюбивши себе, подолати стереотипи, що заважають жити радісно і щасливо, передусім, в спілкуванні з оточуючими. У тренінгу бажана відсутність жорсткого сценарію. Ефективніше усього не думати, коли і які ситуації організувати, краще це робити спонтанно. Необхідно бачити (або відчувати) атмосферу в групі і діяти відповідно їй.

Тренінги особистісного зростання беруть свій початок з тренінгу, створеного в 1970 році Олександром Евереттом, який має назву Динаміка Розуму (Mind Dynamics) або Рух Розкриття Людського Потенціалу (Human Potential Movement).

Тренінг особистісного зростання, як показав досвід його проведення професійними психологами, є ефективним засобом розв'язання проблем спілкування, особливо серед молоді. В той же час, від того, як ми спілкуємося, залежить багато чого в нашому житті: успіхи в роботі та навчанні, в сімейному житті, те, як ми адаптуємося в колективі, Невміння спілкуватися призводить до самотності, невротичних станів і є однією з причин алкоголізму, наркоманії, самогубств.

Головний психологічний сенс особистісного росту - звільнення, набуття себе і свого життєвого шляху, самоактуалізація і розвиток усіх основних особистісних атрибутів. А взаємодія особистості з власним внутрішнім світом в

цілому не менш, а в багатьох аспектах - більш значима, ніж зі світом зовнішнім. Принципово важливим для людини є також визнання і повага його внутрішнього світу іншими людьми. Тобто, повноцінний особистісний ріст можливий тільки в тому випадку, якщо інтраперсональність не буде придушуватися інтерперсональністю і якщо між всіма трьома вершинами "трикутника розвитку" не буде боротьби або зневажливе ігнорування, а буде конструктивна співпраця, діалог.

Основне завдання тренінгу особистісного зростання полягає в гармонізації особистості, подоланні внутрішніх перешкод, що заважають ефективному самовизначенню, використанню внутрішніх ресурсів, розвитку спонтанності й розкриттю творчого потенціалу людини.

При проведенні будь-якого соціально-психологічного тренінгу повинні дотримуватися суворі етичні норми, причому тренінг у навчальному процесі має свої особливості. У роботі з дорослими, при добровільному тренінгу, тренери іноді йдуть на свідомі провокації: підвищують напругу в групі, створюють умови для загострення особистісних проблем клієнтів. У деяких випадках це дійсно доцільно. Тренери спеціально провокують переживання учасниками пікових відчуттів, як позитивних, так і негативних, тому тренінг буває досить «болючою» для особистості процедурою. Багато тренерів вважають, що заради допомоги клієнту можна здійснювати «психологічні інтервенції».

Але у тренінгу особистісного зростання в групі такі прийоми неприпустимі. Ніякі вправи або обговорення не повинні створювати напруженість в групі і, тим більше, зачіпати гідності будь-кого з учасників, створювати психологічний дискомфорт. Навіть якщо тренеру здається, що було б корисно вказати на негативні якості когось із членів групи, краще утриматися від критики і не допускати її з боку інших учасників.

Насамперед тренінг призначений для передачі знань, які неможливо передати словами. Психологічні тренінги особистісного зростання - це можливість вивчити глибинні установки і відносини, які є основою особистісного життєвого досвіду, зважаючи на які, особистість діє і отримує певні результати. Це можливість піддати аналізу і досліджувати, здавалося б, незаперечні погляди на те, як особистість бачить світ. Це тренінг про зміни і тому припускає готовність до них та бажання цих змін. Багато установок, ставлень та інтерпретацій людини некоректні, застарілі. У міру того, як це стає все більш очевидним учасникам тренінгу, у них з'являється можливість і сила обрати і створити могутні, надихаючі й ефективні інтерпретації і установки, які дозволять досягти дійсно екстраординарних результатів, так само як і застосувати вже наявні продуктивні моделі й стратегії поведінки та досягнути цілей у тих сферах життя, де вони досі не використовувалися. Сила психологічного тренінгу полягає в розумінні учасниками тих процесів, учасниками яких вони стають. Ясне і чітке розуміння того, що тренінг кидає виклик суб'єктивному баченню світу, дозволяє учасникові, що проходить тренінг, підготуватися до нього належно, так, щоб можливість створення нових результатів під час тренінгу і після його завершення мала б практичну реалізацію. Більшість з наших установок та інтерпретацій, якими ми

користуємося в житті, - це ідеї і рішення, які людина приймає впродовж всього свого життєвого шляху.

Отже, психологічний тренінг відкриває учасникам широке поле для того, щоб спілкуватися із самим собою, з тією вирішальною частиною себе, яка в буденному житті не помічається або відверто ігнорується, тією частиною себе, яка захована за зовнішніми масками і ролями. Постійна підтримка зовнішніх "Я" вимагає великих затрат, виснажує і спустошує особистість. Психологічний тренінг активізує прагнення учасників до самопізнання і самовдосконалення, дозволяє кожному з них особисто відповідати за те, хто він є, і дає їм можливість стати "скульптором" власної особистості. Якщо тренінг дає людині впевненість, віру в себе, надовго створює стан натхнення і ентузіазму, знімає негативні емоції і переконання, вчить співпраці, то все це і є особистісне зростання.

Нечваль А.С., студентка групи СР-123,
Науковий керівник - Лескова Л.Ф., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ БЕЗКОНФЛІКТНОСТІ

Там, де є людина, там завжди є конфлікти, бо вони - постійні супутники буття і суспільного розвитку.

Поширеність конфліктів, їх роль в суспільному житті привертала увагу ще з давніх часів. Про конфлікт писали стародавні мудреці. Античні філософи розглядали конфлікти як найважливіший і необхідний атрибут суспільного життя і розвитку. Зокрема, Геракліт вважав, що саме негативні наслідки зіткнень і війн змушують людей шукати миру і прагнути до нього. З найдавніших часів люди намагались вирішувати протиріччя і мріяли про безконфліктне суспільство. Виникнення держави також можна розглядати як прагнення створити універсальний механізм для попередження і вирішення конфліктів.

Конфлікт - це «пережиток варварської епохи» (так його розглядали в епоху Відродження Т. Мор, Ф. Бекон, Е. Роттердамський і ін.), і одночасно «природний стан війни всіх проти всіх», по І. Канту, і, ще більш визначено, «позитивне явище в розвитку суспільства», за Г. Гегелем. Будучи прибічником сильної державної влади, Г. Гегель виступав проти різних смут і заворушень в суспільстві, які розхиляють державну єдність.

Особлива увага до досліджень в області вивчення конфліктів намітилась у другій половині ХХ ст., в основному в роботах найвизначніших зарубіжних соціологів Т. Парсонса, Е. Мейо, Л. Козера, Р. Дарендорфа і ін. Англійський філософ і соціолог Г. Спенсер (1820 -1903) вважав конфлікт «неминучим явищем в історії людського суспільства і стимулом соціального розвитку».

Німецький філософ-ідеаліст і соціолог Г. Зіммель, називаючи конфлікт "суперечкою», вважав його психологічно обумовленим явищем і однією з форм соціалізації.

Він виділяв такі позитивні функції конфлікту, як: збереження і зміцнення соціальної системи, як цілісного організму і уніфікація соціального організму. Зіммель виділяв в походженні конфлікту не тільки зіткнення інтересів, а й інстинкт ворожнечі, який властивий будь-якому живому організму і, який загострює сам конфлікт. На його думку, існують чинники, що впливають на становлення гармонії між людьми, а також, фактори, що впливають на гостроту конфлікту: чим емоційніша, організованіша група, чим вища згуртованість між членами групи, чим менше ізольовані і обмежені конфліктуючі групи - тим гостріше конфлікт.

Американський соціолог Л. Козер вважав, що конфлікт - це не аномалія і не дисфункція, це норма розвитку суспільства, в якій міститься визначення вербальної, невербальної агресії і яка виконує сполучну функцію як в групі, що бере участь в конфлікті, так і серед усіх учасників конфлікту. Він визначав конфлікт як ідеологічне явище, що відбиває прагнення і почуття індивідів і соціальних груп у боротьбі за об'єктивні цілі: влада, зміна статусу, перерозподіл доходів, переоцінку цінностей і т.п.

Теорія німецького соціолога Ральфа Дарендорфа полягає в тому, що конфлікт виникає в будь-якому об'єднанні людей, де йде конкуренція за владу і авторитет між підгрупами. «Для реального світу, - зазначав Р.Дарендорф, - необхідно пересікання різних поглядів, конфліктів, змін. Саме конфлікт і зміни дають людям свободу; без них свобода неможлива».

Такий підхід до конфліктів видається занадто розширювальним, в ньому присутня деяка абсолютизація ролі конфлікту і кризи в суспільному житті, він втрачає свою якісну визначеність.

Слово «конфлікт» (від лат. *conflictus*) в перекладі буквально означає «зіткнення». Конфлікт можна трактувати як форму відносин між суб'єктами соціальної взаємодії, детерміновану протилежністю їх інтересів (цінностей, поглядів, цілей, позицій).

Вплив на хід і можливі наслідки конфлікту припускають облік тієї обставини, що сам по собі конфлікт не є якийсь тимчасовий акт. Його швидше за все слід розглядати як свого роду процес, який має певні стадії (виникнення, дозрівання, реалізація і трансформація конфлікту).

Соціальний конфлікт — крайній випадок загострення соціальних протиріч, який виражається в зіткненні різних соціальних спільнот, обумовленому протилежністю чи суттєвою відмінністю їх інтересів, цілей, тенденцій розвитку.

Соціальні конфлікти в сучасному українському суспільстві органічно пов'язані з його перехідним станом і суперечать протиріччям, які лежать в основі конфліктів. Коріння деяких з них лежать ще в минулому. Україна сьогодні закономірно реалізує спадну гілку свого розвитку, яка виявляється в поглибленні протиріч двох її внутрішніх тенденцій, які не мають реальних умов для гармонійної взаємодії в рамках існуючої соціальної структури.

Також загостренням соціального конфлікту слугує і фактор політичної ситуації в країні. Люди розділились вже навіть не на два, а більше, так звані, клани. Недовіра до влади, ЗМІ тільки загострює цей стан. Зникає довіра один до одного, і, як наслідок, ми втрачаємо людяність і своє обличчя, одягаючи маски. Таким чином, ситуація з кожним днем стає тяжчою і вирішення соціального конфлікту найближчим часом «на горизонті» не видно.

Проблема класифікації соціальних конфліктів не вирішена остаточно. Проте значна частина дослідників визнає, що спершу слід визначити критерій класифікації. Якщо за основу беруться особливості опонентів, то можна виділити конфлікти: між особові, між малими та великими соціальними групами, міжетнічні та міждержавні. Якщо за основу класифікації взяти сфери суспільного життя, то можна говорити про політичні, економічні, ідеологічні, соціальні, соціокультурні, сімейно-побутові, між особистісні конфлікти. У залежності від мотивацій конфлікту, дослідники виділяють три блоки соціальних конфліктів: а) з приводу розподілу владних повноважень та позицій; б) з приводу розподілу матеріальних ресурсів; в) з приводу лобювання тих чи інших світоглядних цінностей, важливих життєвих установок.

Зовнішньою ознакою розв'язання конфлікту може служити завершення інциденту. Саме завершення, а не тимчасове припинення. Це означає, що між конфліктуючими сторонами припиняється конфліктна взаємодія. Усунення, припинення інциденту - необхідна, але недостатня умова погашення конфлікту. У рамках існуючої структури нам показаний механізм досягнення компромісу, тобто тієї золотой середини, спільного знаменника, досягнувши якого, шляхом поступок кожної сторони можна добиватися певних цілей. Але, тим не менш, ніколи не може бути компроміс, якщо люди не мають спільних цілей. Необхідно створити якісно нову форму, що дозволяє повністю реалізувати волю обох сторін. Консенсус - це вища форма моральних стосунків людей, її можна досягти шляхом координації. Тільки завдяки формуванню нової соціальної структури з домінуванням елементів координації та консенсусу можна досягти певних результатів у вирішенні конфліктних ситуацій.

Якщо розглядати конфлікт на Сході нашої країни, то якщо він і буде вирішений де-юре, то де-фактум - він залишиться ще не на одне покоління. Проте, це гарний, хоча і дуже дорогий, урок справжнього патріотизму та ще один крок до усвідомлення ціни свободи: думки, слова, народу.

Отже, соціальні конфлікти виникають у всіх сферах суспільного життя, спричиняють значний вплив на їх функціонування і розвиток. Тому закономірно виникає питання: все-таки, конфлікт - це добре чи погано? Яка його соціальна функція - позитивна чи негативна?

Частина соціологів вважає, що позитивна, інша частина - негативна.

Якщо спробувати оцінити соціальний конфлікт об'єктивно і неупереджено, то можна сказати, що він ніколи не буває виключно позитивним, чи виключно негативним. Конфлікт є позитивним моментом соціального розвитку, коли він сприяє суспільному прогресу. Однак кожний конфлікт завжди призводить до матеріальних і моральних втрат.

Список використаних джерел:

1. Ложкин Г. В. Практическая психология конфликта. / Ложкин Г. В., Поякель Н. И. - К., 2000, с. 6-9.
2. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт: Эссе о политике свободы // Дарендорф Р. Социальный конфликт: современные исследования. - М., 1991, с.81
3. Соціологія. Основи загальної теорії: Підручник для вузів / Відп. ред. Г. В. Осипов, Л. Н. Москвичов. - М.: Норма, 2005. С.579.
4. Кондовіч В.Ю. Завтрашній день України: яким він буде // Чернігівські відомості - 2006 - № 12 - с. 14.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВИМУШЕНИМ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМ

На сьогоднішній день українська держава перебуває у досить скрутному становищі. Воєнні дії та проведення Антитерористичної операції на сході України послугували причиною занепаду економічної, політичної, соціальної сфер нашої країни. Некеровані дії бойовиків, прагнення оволодіти владою на українських землях будь-якими методами створюють одну з найскладніших соціальних проблем для жителів східних областей, які вимушені залишати свої домівки заради збереження власного життя та життя своїх сімей. Вимушені переселенці перебувають між двома полюсами проблем: рідна домівка та стабільна робота, любов до Батьківщини і всього українського може стати причиною загибелі; а в районах, незахоплених бойовиками, брак коштів може стати причиною не менших страждань. Відповідно, вони мають потребу в матеріальній, фінансовій, соціально-педагогічній і психологічній допомозі та підтримці [4].

Такі дослідники, як І.Д. Зверєва та інші виділяють дві групи проблем у соціально-психологічній роботі з переселенцями, що потребують негайного вирішення:

- об'єктивні – забезпечення нормативно-правової бази фінансування, матеріального постачання, забезпечення життєдіяльності переселенців, а також підготовка штату соціальних працівників;

- суб'єктивні - підтримка правової гідності людини, допомога у «відновленні» функцій в новому мікросоціумі для її успішної самореалізації, забезпеченні умов для формування у особистості соціальних якостей, а також соціально-психологічна підтримка [1].

А.Й. Капська виділяє основні функції соціального працівника, які сприятимуть успішній реалізації ефективної соціально-психологічної роботи з вимушеними переселенцями:

- соціально-побутова – сприяє наданню потрібної допомоги у покращенні житлових умов або забезпеченні житлом, організації нормального побуту;

- соціально-медична – забезпечує організацію роботи по проведенню профілактики захворювань та співпрацю з закладами охорони здоров'я у наданні медичної допомоги;

- соціально-педагогічна – забезпечує сприятливі умови для соціальної адаптації, всебічного розвитку особистості, виявлення та задоволення соціокультурних потреб та інтересів у різних видах діяльності;

– соціально-психологічна – сприяє проведенню консультацій, здійсненню корекції міжособистісних відносин людей у різних соціальних інститутах, наданню допомоги у соціальній реабілітації [2].

Та травматична ситуація, що спричинена вимушеним переселенням на іншу територію, спричинила зміни у психічних станах людей, яка відобразилась на афективній та когнітивній сферах, які змінили їх поведінку. Так, люди, що вимушено покинули свої домівки відчують пригніченість, роздратованість також частими є депресії та неврози. Щодо змін у когнітивній сфері, то проявляється погіршення пам'яті та концентрації уваги, неуважність, зміна майбутніх планів на життя. Поведінка цих людей стає непередбачуваною, надлишково розгальмованою, немотивовано пильною, іноді агресивною [3].

Особи, що зазнали лиха внаслідок переселення, повинні отримувати психологічну допомогу, яка зосереджується на таких завданнях: полегшення психологічних станів (тривожність, агресивність, депресивність); досягнення відносного спокою, довіри до оточуючих, до психологів; сприяння процесу адаптації до нових умов; розвитку стратегій подолання труднощів (копінг-стратегій) та виявленню внутрішніх ресурсів, які є життєво необхідними для майбутнього життя переселенців.

До основних принципів надання соціально-психологічної допомоги вимушеним переселенцям можна віднести:

1. Комплексний підхід у реалізації соціальних та реабілітаційно-корекційних заходів і програм:

- врахування трьох основних блоків проблем, пов'язаних з травматизацією, соціально депривацією та невротизацією вимушених переселенців;
- взаємозв'язок психодіагностичної роботи та психокорекційних програм;
- взаємодія з іншими службами, задіяними у наданні допомоги вимушеним переселенцям (соціальними, медичними, юридичними та ін.).

2. Врахування соціального контексту життя внутрішньо переміщеної особи, а саме:

- травматичного досвіду, зміни соціального статусу;
- особливостей актуальної життєвої ситуації, а також планів на майбутнє.

3. Полікультурний підхід:

- знання та врахування етнокультурних особливостей вимушених переселенців, ступеня «культурної сумісності» з новим середовищем;
- формування особистісної та етнокультурної неупередженості, толерантність.

4. Позитивна підтримка та реабілітація особистості:

- активізація внутрішніх ресурсів особистості;
- робота з підвищення самооцінки і впевненості в собі;
- навчання ефективним способам психологічної самопомоги;
- формування активної життєвої позиції та подолання тенденцій утриманства і інфантилізму;
- активізація конструктивної взаємодії і взаємопідтримки в середовищі переміщених осіб [4].

Отже, можна сказати, що сім'ї вимушених переселенців стикаються з такими проблемами, як влаштування дітей до навчальних закладів та установ,

питання тимчасової реєстрації чи постійної прописки, відновлення втрачених чи оформлення нових документів, працевлаштування чи постановка на облік у центр зайнятості, отримання кваліфікованої медичної допомоги. Але найголовніше, що потрібно цим родинам – це психологічна підтримка та адаптація не лише до складних обставин, а й до нового соціуму, що їх оточує.

Список використаних джерел:

1. Соціальна робота в Україні : [Навчальний посібник] / [І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.]; за заг. ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
2. Капська А.Й. Соціальна робота : [Навчальний посібник] / А.Й. Капська. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
3. Акмалова А.А., Капицын В.М. Социальная работа с мигрантами и беженцами : [Учеб. пособие] / А.А. Акмалова, В.М. Капицын ; [Отв. ред. П.Д. Павленко]. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 220 с.
5. Ольхович О.В. Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.В. Ольхович. – Тернопіль, 2008. – 21 с.

Погребець О.М., студентка гр. СР-121
Науковий керівник – Левицька Н.С., асистент кафедри
організації соціально-психологічної допомоги населенню
Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІЛЬНОЇ УЧАСТІ

Без перебільшення можна стверджувати, що молодь є рушійною силою розвитку держави. І справа не лише в тому, що ця соціально-демографічна група становить майже третину населення нашої країни. Але і в тому, що включення молодого покоління у процеси прийняття рішень місцевого значення, залучення до процесу всебічного реформування українського суспільства, якісної інтеграції молоді у соціальне середовище та забезпечення комфортних умов реалізації творчого потенціалу молодих людей, забезпечить становлення соціально відповідального суспільства і, відповідно, сприятиме конструктивному розвитку української держави. Важливо зазначити, що в цьому контексті особлива увага має приділятися активізації залучення до суспільного життя молоді в сільській місцевості. Адже на сьогоднішній день спостерігається тенденція занепаду та старіння українського села. В основному це зумовлене тим, що значна частина сільської молоді не бачить перспективи проживання в сільській місцевості і тому намагається працевлаштуватися та створити сім'ю в місті, і саме там придати собі житло. У зв'язку з цим важливим аспектом стабільного та водночас прогресивного розвитку сільської місцевості має бути всебічне заохочення до самостійного вирішення своїх проблем та підтримка ініціатив і пропозицій молодого покоління, а також формування свідомості молодих людей стосовно того, що саме від їхніх зусиль та зусиль місцевої влади залежать перспективи соціального та економічного розвитку як села, так і суспільства в цілому. Молоді люди повинні зайняти активну позицію у розвитку своєї громади, побороти

пасивність і знеособленість у процесі творення якісно нової державної політики стосовно села.

Дослідженням проблеми соціальної мобілізації займалися Н. Белюкіна, Н. Борисюк, О. Бреус, М. Кулик, Л. Масловська, А. Садовенко, В. Серета, Т. Тимочко; вивчення питання участі молоді у суспільному житті проводилось такими вченими як О. Балакірева, Т. Бондар, Є. Бородін, В. Головенько, Д. Дмитрук, Н. Комарова, О. Кравченко, І. Курило, Т. Лях, А. Мороз, Е. Петрівська, Л. Смола, Т. Тарасенко, М. Ткаченко, О. Хижняк, І. Хохич, І. Хохрякова; дослідженням соціальних проблем сільського населення займалися О. Вакуленко, Н. Комарова, Н. Романова, Т. Семигіна та інші.

Перш за все варто визначити, що власне собою являє поняття «соціальна мобілізація». Значення слова «мобілізація» йде від латинського слова «mobilis» – рухливий та французького «mobilisation» (від «mobiliser») – приводити у рух. Це концентрація засобів та ресурсів для досягнення певної мети; приведення когось або чогось в активний стан. Відповідно, поняття «соціальна мобілізація» може тлумачитись як інструмент мобілізації людей з певною соціальною, політичною, релігійною та іншою метою.

Аналіз сутності даного поняття здійснив І. Клімов, використовуючи соціологічні теорії модерну. Він дійшов висновку про співвіднесення мобілізації з відсутністю структури, низькою консолідованістю та хаотичними змінами серед нужденних верств населення [2]. Теоретико-праксеологічний підхід до розуміння сутності соціальної мобілізації використав Дж. Сах [6]. Автор поєднав тлумачення даної дефініції з реальними практиками, що дало змогу здійснити обґрунтування основної задачі процесу соціальної мобілізації: розкриття прихованого потенціалу людей. На думку К. Дойча, соціальна мобілізація є зміною способу мислення людей. Тобто процес, у якому старі погляди щодо соціально-економічного устрою та психологічні установки поступово стираються чи руйнуються, а люди стають відкритими для сприйняття нових моделей соціалізації та поведінки [1]. Розробники тренінг-курсу «Активні громадяни» Британської Ради в Україні [5] аналізуючи соціальну мобілізацію, вказують на усвідомлення власних особливостей, цінностей, толерантне ставлення до життєвих позицій та відмінностей інших людей, що призводить до виникнення діалогу та подальшої активності громади задля реалізації спільних ідей. Таким чином, аналіз наукових джерел з даної проблеми дає уявлення про соціальну мобілізацію, як про складний процес активізації населення до соціальних змін, що включає розвиток ідентифікації особистості з громадою, побудову діалогу всередині громади та залучення небайдужих ззовні.

Досвід ряду міжнародних проектів, що проваджуються в Україні та закордоном, свідчить, що такі проекти спрямовані, перш за все, на розкриття потенціалу сільської громади. Серед особливостей процесу соціальної мобілізації в даних проектах визначальну роль відводять існуванню ряду соціально-економічних перешкод: фінансова несаможиттєвість місцевого самоврядування, недостатній рівень державного адміністративного контролю на місцевому рівні, недовірливість механізмів представлення інтересів громад тощо.

Існують також ряд важливих соціальних та психологічних проблем, що впливають на соціальну мобілізацію сільської громади. Серед таких можна

виокремити: пасивність членів громади; патерналістські настрої членів сільської громади; процедура відбору на основі поданих заявок не гарантує вибір активних громад, що спричиняє потребу в заміні пасивніших з них; значні часові затрати для мобілізації: люди відкликли часто і оперативно збиратися для вирішення питань, що вимагає процедура ПРООН (задекларувати участь у проекті, створити організацію громади, вибрати проблему, затвердити певні документи); наявність негативного кореляційного зв'язку між існуючими проблемами більшості населених пунктів (погані дороги, потреба в ремонті церков, газифікації) та гострими проблемами конкретних громад, що актуалізовані в свідомості; високий рівень недовіри до міжнародних донорів; необхідність обов'язкового забезпечення організаційної та фінансової підтримки громад на початковому етапі їх мобілізації (підготовка та проведення перших зборів, узгоджена діяльність всіх служб по реєстрації об'єднань громадян, пошук коштів для виготовлення проектно-кошторисної документації). Це все негативно позначається на розкритті потенціалу молодого покоління сільських громад. Це питання потребує окремого розгляду, оскільки активізація сільської молоді і формування свідомого та соціально відповідального ставлення до змін на місцевому рівні є просто необхідними [7].

Таким чином, аналіз сутності соціальної мобілізації та ряду труднощів, що впливають на її успішність – з одного боку, та відсутність наукових розробок щодо результативності застосування даної технології серед молоді – з іншого боку, актуалізують емпіричне дослідження особливостей соціальної мобілізації сільської молоді.

В контексті даної роботи ми провели відповідне емпіричне дослідження рівня участі молодих людей у розвитку громади за задалегідь розробленою нами анкетною. В анкетуванні взяли участь 50 осіб у віці від 18 до 35 років, порівно жінок та чоловіків, з яких 44% здобувають вищу освіту, 36% мають технічну освіту і 20% мають повну вищу освіту. Респондентами стала молодь з числа мешканців населених пунктів Чернігівського району Чернігівської області. Відповіді були кількісно оброблені шляхом підрахунку відсоткового значення запропонованих варіантів.

Для досягнення цілей дослідження всі питання анкети були згруповані у три змістовні блоки. Так, у першому блоці були проаналізовані уявлення молоді про соціальну мобілізацію, труднощі її здійснення та рівень активності громадських організацій чи ініціативних осіб в громадах. Зокрема, з'ясовано, що лише 28% опитаних мають певні уявлення про соціальну мобілізацію. На нашу думку, подібні результати свідчать про: низький рівень поінформованості громадян щодо механізмів сприяння сталим змінам та розвитку потенціалу громади – з одного боку, та про особистісну пасивну позицію серед молоді, що пов'язана з переважаючими споживацькими настроями у поведінці.

Другий блок запитань було спрямовано на визначення ставлення молоді до проблем місцевого розвитку, бажання участі у розв'язанні подібних проблем та змісту перешкод до активізації молоді. Зокрема, виявлено, що для більшості опитаних (62%) основною перешкодою для успішної мобілізації є пасивність. Також отримали високий відсоток варіанти: високий рівень недовіри до будь-яких проявів активності від незнайомих осіб чи організацій (56%), стереотипне

мислення та зневіра у власних силах, очікування допомоги від держави, відсутність підготовлених лідерів та активістів (по 48%). Отже, думки респондентів щодо можливих перепон у соціальній мобілізації співпадають з панівними настроями серед молоді. По факту, молодь знає, що саме заважає бути більш активним у вирішенні актуальних проблем громади та виявляє у себе дані ознаки.

Третій блок запитань мав на меті визначити поведінкові особливості молоді щодо поліпшенні рівня соціальної змобілізованості. Відтак, вивчалися способи активізації молоді, готовність до участі у освітніх програмах та заходах. Так, одне з запитань даного блоку визначало готовність молоді до підвищення рівня власної поінформованості за допомогою тренінгових занять. Так, виявлено, що 34% респондентів готові відвідувати подібні тренінги. Ще 34% зроблять це за умови тематичної зацікавленості у тренінгу. 12% серед опитаних не готові відвідувати такі заходи. Дані результати, вказують на невисокий рівень зацікавленості молоді у розвитку власного потенціалу. Умовність подібної готовності, на нашу думку, варто розглядати як проблему пасивності та очікування на мотивацію ззовні.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні узагальнення. По-перше, незначна частина молоді знає, що власне являє собою соціальна мобілізація. Це говорить про низький рівень компетентності молодих людей. По-друге, прослідковується занижений рівень участі молоді у вирішенні проблем місцевого значення. Молодь пасивно ставиться до розв'язання проблем у своїй громаді. Це зумовлено тим, що значна частина молодих людей не вважає, що зможе чимось допомогти своїй громаді. Тобто вони не вірять у власні сили і багато в чому покладаються на державу. Потрєте, з'ясовано основні бар'єри активізації молоді для розв'язання проблем громади. Це, насамперед, пасивність членів громади, високий рівень недовіри до будь-яких проявів активності від незнайомих осіб чи організації, стереотипне мислення та зневіра у власних силах, очікування допомоги від держави, відсутність підготовлених лідерів та активістів. По-четверте, незважаючи на високий рівень в оцінці власних можливостей у вирішенні проблем місцевого значення, значний відсоток респондентів прагнуть долучитися до подібної активності, зважаючи на існуючі перепони. По-п'яте, респондентами було запропоновано способи активізації молоді, серед яких провідне місце займає заохочення молодих людей до дій та поінформованість, що є взаємообумовленими факторами. Оскільки нерозуміння важливості особистісної ролі у суспільних процесах, що є результатом незадовільної поінформованості, призводить до спрощення сценаріїв поведінки особистості, зниження планки рівня власних домагань від життя та нерозуміння своєї відповідальності за це життя. По-шосте, проаналізовані результати дослідження вказують на необхідність розробки певних рекомендацій щодо покращення процесу соціальної мобілізації молоді в сільській місцевості. Насамперед, розкриття потенціалу молоді, яка проживає у сільській місцевості, та її активізація у вирішенні проблем місцевого значення, на нашу думку, має відбуватись поступово та систематично.

Список використаних джерел:

1. Дойч К. Нерви управління: моделі політичної комунікації і контролю / К. Дойч. – 1963 р.
 2. Климов И.А. Социальная мобилизация: к истории понятия / Климов И.А. // Человек. Общество. Управление. № 1, 2004. – С. 6-23
 3. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду: умови та перешкоди / М. Борода, О. Татаревський, І. Шевляков. – К.: 2011 – 58 с.
 4. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду в Тернопільській області (досвід, виклики, проблеми та перспективи). – Тернопіль, 2010.
 5. Посібник фасилітатора. Програма «Активні громадяни» / British council. – 2011. – 184 с.
 6. Сах Дж. Соціальна мобілізація задля сталого місцевого розвитку / Сах Дж. // Проект ЄС / ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». – 2011. 98 с.
 7. Сталый розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, Т. Тимочко. – 2 вид. – К.: 2011. – 392 с.
-

Обитоцька В.С., студентка гр. СЗ-131

Науковий керівник – к. психол.н., доцент Кальницька К.О.
Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСАКТНОГО АНАЛІЗУ ЯК МЕТОДУ ГРУПОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

На сьогодні трансактний аналіз (ТА) являє собою універсальний метод групової роботи, а все тому що він дійсно ефективний. Трансактний аналіз дозволяє клієнту наочно побачити ситуацію з боку і, навіть, самому відзначити помилки, здійснювані ним у спілкуванні. Засновником ТА є американський психіатр і психотерапевт Ерік Берн. Його уявлення про ТА були вперше оприлюднені у зверненні до зібрання західного відділення Американської групової психотерапевтичної асоціації в 1957 р. Пізніше, в 1958 р., вони були опубліковані в журналі «American Journal of Psychotherapy» у вигляді статті під назвою «Трансактний аналіз: новий і ефективний метод групового лікування». У 70-ті рр. учні Е. Берна продовжили доповнювати ідеї ТА. Так, Клод Стайнер запропонував п'ять заборонювальних правил, наданих батькам щодо психологічного погладжування, та зробив внесок у розробку життєвого сценарію людини, а Мері Гудлінг виявила, що в основі ранніх негативних рішень людей лежить дванадцять постійно повторювальних тем.

В області практичного застосування ТА є системою психотерапії, яка використовується при лікуванні всіх типів психологічних розладів (починаючи від повсякденних життєвих проблем і закінчуючи психозами). Це ефективний метод лікування окремих людей, груп, подружніх пар та сімей. Крім терапевтичної області ТА застосовується в системі освіти, допомагаючи викладачам та учням плідно спілкуватися і уникати непотрібних конфліктів, він є потужним інструментом у підготовці управлінських кадрів і в комунікаційному тренінгу, а також при аналізі організацій та систем. Також ТА може використовуватися соціальними працівниками, релігійними діячами, поліцією, у виправних установах. Тобто можна сказати, що ТА може бути застосований у будь-якій галузі, де існує потреба в розумінні людей, їх взаємодії та спілкуванні.

Сутність трансактного аналізу полягає у вивченні станів Я, які являють собою цілісні системи думок і почуттів, що проявляються у відповідних моделях поведінки. Кожна людина виявляє три типи станів Я. Стан, який орієнтований на батьківську поведінку, називається Я-Батько. В цьому стані людина відчуває, думає, діє і реагує так, як один з його батьків у своєму дитинстві. Цей стан Я активний, наприклад, при вихованні власних дітей. Зазвичай, коли людина знаходиться в цьому стані Я, то відчуває «Батьківський вплив» на свою поведінку. Цей вплив виконує функції совісті. Стан Я, у якому людина об'єктивно оцінює оточення, розраховує свої можливості і ймовірності тих чи інших подій на основі минулого досвіду, називається Дорослим станом Я, або просто Я-Дорослим. Дорослий функціонує як комп'ютер. У кожної людини всередині вкладений маленький хлопчик чи дівчинка, які відчувають, думають, діють, говорять і відповідають точно так, як він або вона діяли б, будучи дитиною певного віку. Цей стан Я називається Я-Дитина. Дитина не розглядається як щось «дитяче» або «незріле» – це слова Батька, а просто як дитина певного віку, і дуже важливим тут є вік, який може у звичайних обставинах коливатися від двох до п'яти років. Кожному необхідно зрозуміти свою Дитину не тільки тому, що з нею доведеться прожити все життя, але також тому, що це найбільш цінна частина його особистості [3].

Практика трансактного аналізу – це допомога клієнту здобути життєву позицію «я о'кей – ти о'кей». Основні завдання: відчути себе краще або «зробити успіхи»; «досягнення одужання» або «одужання».

Основні способи досягнення мети – отримання автономії або формування інтегрованого Дорослого.

Підходи та методи, що використовуються в ТА:

- структурний аналіз, який складається з діагностування і проведення диференціації між однією моделлю «відчуження-мислення-поведінки» (чи Его-станом) і другою аналогічною моделлю;

- здійснення соціального контролю і надання можливості вирішувати;

- аналіз ігор і надання допомоги клієнту в розумінні того, в яку гру він грає, які робить ходи, яка розплата за цю гру і як гра сприяє виправданню життєвої позиції;

- конструктивне вираження природних позицій Дитини і почуттів, які вона звикла приховувати чи ігнорувати;

- аналіз сценарію як допомога у відмові від раніше прийнятих рішень [2].

Підкреслимо, що Я-стани – це не ролі, що виконуються людьми, а феноменологічні реальності, поведінкові стереотипи, спровоковані актуальною ситуацією.

Спілкування з людьми (начальником на роботі, продавцем в магазині, другом, товаришем по службі і т.д.) може будуватися по різному, в залежності від психологічного стану людини, від теми спілкування і – що дуже важливо – від того, чи є взаємодія безкорисливою або людина хоче чогось домогтися від свого співрозмовника. Треба враховувати, що при цьому включаються різні психологічні механізми, які викликають у людини домінування того чи іншого

стану, кожна з яких користується своїм особливим "мовою" слів, жестів і вчинків [1].

При обміні трансакціями «Я» сигналізують про те, що визнають вас, а ви повертаєте це визнання. У мові трансактного аналізу будь-який акт визнання називається погладжуванням. Люди потребують погладжування для підтримки свого фізичного і психічного здоров'я.

Комунікація може бути ефективною в тому випадку, якщо вона ведеться на одній і тій же «мові», тобто коли «Дитина» розмовляє з «Дитиною», «Батько» з «Батьком», а «Дорослий» із «Дорослим». Як пише А. А. Осипова, ажурна конструкція спілкування набуває хаотичні риси Вавилонської вежі, якщо один із співрозмовників говорить мовою «Батька», а інший – мовою «Дитини» і т. д [2].

Розрізняють трансакції додаткові, перехресні і приховані. Додатковими називаються трансакції, відповідні очікуванням контактуючих людей, і що відповідають здоровим людським відносинам. Такі неконфліктогенні відносини можуть продовжуватися необмежений час. Стимул і у відповідь реакція при такій взаємодії зображуються паралельними лініями. Прикладом трансакції «Дорослий – Дорослий» може служити неупереджена розмова з метою отримати інформацію: «Ви не чули, яка погода очікується завтра?» - «Обіцяють дощ».

Конфліктогенною здатністю володіють перехресні трансакції. В цьому випадку на стимул дається несподівана реакція, яка активізує невідповідний стан «Я». Е. Берн наводить приклад, названий ним «Запонки». Чоловік не може знайти запонки. Він питає у дружини: «Ти не знаєш, де мої запонки?». Це питання Дорослого, такого, що чекає інформації, і паралельна додаткова відповідь була б такою: «Подивися у верхньому ящику шафи». Проте якщо у дружини був важкий день, то вона може відповісти так: «Куди поклав, там і візьми». Стимул виходить від Дорослого, але дружина повернула відповідь від Батька. Стимул і реакція перетнулися. Комунікація припиняється: чоловік і дружина не можуть більше говорити про запонки, спочатку вони повинні з'ясувати, чому він ніколи не кладе речі на місце. Якби відповідь дружини виходила від Дитини («Вічно я у тебе у всьому винна!»), утворилася б та ж безвихідь. Такі перехресні трансакції починаються взаємними докорами, колочими репліками і закінчуються лясканням дверима і гучним вигуком «Це все із-за тебе!», що дав назву одній з психологічних ігор, описаних Е. Берном.

Приховані трансакції відрізняються від додаткових і перехресних тим, що охоплюють більше двох станів «Я», оскільки повідомлення в них маскується під соціально прийнятним стимулом, але у відповідь реакція очікується з боку ефекту прихованого повідомлення, що і складає суть психологічних ігор. Наприклад, якщо продавець машин, посміхаючись, говорить своєму клієнтові: «Ця наша машина – найпрекрасніша спортивна модель, але вона, напевно, дуже дорога для Вас», то його слова можуть бути сприйняті як Дорослим, так і Дитиною клієнта. Коли їх чує Дорослий, відповідь може бути таким: «Так, Ви маєте рацію, для мене це дорого». В той же час Дитина може відповісти так: «Я беру цю машину – це якраз те, що я

хочу». Найбільш тонкі обманні ходи будуються з урахуванням людської потреби у визнанні [1; с. 202-205].

Отже, можна констатувати, що трансактний аналіз – позитивний і оптимістичний метод у психологічному консультуванні. Він спрямований на те, щоб дати людині можливість приймати самостійні рішення. Трансактний аналіз має досить широкий спектр застосування, про що свідчить його використання в групах як здорових індивідів, так і людей з емоційними розладами. Подальші дослідження сучасної психологічної науки потребують уточнення співвідношення між поняттями «роль» та «Его-стан», місця «ігрових» та життєвих ролей людини в життєвому сценарії, який формується внаслідок батьківського програмування завдяки вербальним та невербальним сценарним посланням.

Список використаних джерел:

1. Качунас Р. Основы психологического консультирования / Р. Качунас. - М. : Академический проект, 1999. - 362с.
2. Осипова А.А. Общая психокоррекция /А. А. Осипова.– М. :ТЦ «Сфера», 2000. – 512 с.
3. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы /Э.Берн. – М. : Прогресс,1988. – 400 с.

Полевик А.А., студентка гр. СЗ-131

Науковий керівник – Субботіна І.В., к.і.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ

Основні проблеми сучасної багатодітної сім'ї — це матеріальні, житлово-побутові, на які, без сумніву, накладаються виховні, рекреативні та комунікативні. Крім того, слід враховувати, що існують різні типи багатодітних сімей, в тому числі й неблагополучні (їх значна кількість), у яких діти з'являються випадково, є небажані або є засобом для одержання різних матеріальних благ. Проте багатодітна сім'я, навіть неблагополучна, має чимало своїх проблем, які їй важче розв'язувати в наш час, коли утримання та виховання навіть одного-двох дітей позбавляє можливості задовольнити культурні потреби, що, звичайно, позначається на вихованні дітей.

Становищем багатодітних сімей, їхніми проблемами та наданням соціальної допомоги в сучасних умовах займалися А. І. Антонов, Н. Ф. Басова, О. В. Безпалько, Н. Ф. Дівіщина, І. Д. Зверєва, Г. М. Лактіонова, С. Я. Харченко [1].

Сім'я досліджується різними науками. Зі збільшенням наукових досліджень про сім'ю, усе більше актуалізується необхідність загальнотеоретичного аналізу даного соціального інституту. Необхідність вивчення сім'ї актуалізується й тією обставиною, що в демографічних, соціально-економічних і соціокультурних процесах розвитку інституту сім'ї останніх десятиліть багато невивченого, що значно ускладнює прогнозування соціальних проблем родини й розробку діючої державної сімейної політики. Становлення нового соціально-економічного укладу вносить у систему сімейних

цінностей, традицій і норм значні зміни, наслідки яких сьогодні складно передбачити.

Багатодітні сім'ї залишаються найбільш уразливими в сучасних соціально-економічних умовах. В Україні налічується приблизно 13,5 млн. сімей, серед яких 396 тис. родин є багатодітними. З них мають трьох дітей – 298 тис. сімей, чотирьох – 64 тис. сімей, п'ятьох і більше – 34 тис. сімей. В Україні 40% сімей з двома дітьми живуть за межею бідності, а з трьома і більше дітьми за межею бідності живуть близько 60% сімей [3].

До пріоритетних проблем багатодітної сім'ї, які мають бути нагально вирішені, відносяться можливості матеріального утримання дітей, здатність забезпечити їм здоров'я та належне виховання і соціалізацію. Тому ці проблеми найгостріші передусім у соціально вразливих сімейних групах.

В такій ситуації багатодітна сім'я потребує до себе уваги й допомоги з боку суспільства. Завдання соціальних служб полягають в тому, щоб допомогти багатодітним сім'ям. Такі сім'ї більшою мірою, ніж інші, мають потребу в сімейному лікареві. Їм необхідна допомога і в працевлаштуванні батьків, наданні дітям можливості підробити, в організації їх літнього відпочинку. Батьки з таких сімей потребують спеціальних педагогічних консультацій. У завдання соціальних служб по роботі з багатодітними сім'ями входить організаційна робота із залученням організацій і служб, які можуть допомогти таким сім'ям.

Сьогодні сім'ї, а особливо багатодітній, потрібна соціальна допомога й захист держави. Причому допомога не разова, а постійна, гарантована, адресна. Потрібна продумана, зважена соціальна програма роботи з сім'єю в кожній області України, яка враховуватиме її соціально-економічні можливості.

Основними напрямками діяльності державних соціальних служб в Україні сьогодні є:

- консультування з питань самозабезпечення багатодітних сімей, розвиток сімейного підприємництва, надомних промислів;
- сприяння у вирішенні питань зайнятості, влаштування на курси перепідготовки;
- соціальний патронаж багатодітних сімей;
- консультування з соціально-правових питань;
- сприяння в отриманні пільг, допомоги, компенсацій та інших виплат, матеріальної й натуральної допомоги.

Сьогодні тенденції розвитку інституту сім'ї потребують постійного вдосконалення системи надання соціальних послуг багатодітним сім'ям. Важливим напрямом державної соціальної політики стосовно сімей є реформування діючої системи соціального захисту окремих категорій сімей, особливо соціально вразливих сімей (багатодітних). У галузі розбудови нової системи соціальної підтримки сімей, охорони материнства і дитинства першочергової ваги набуває підвищення надійності та довгостроковості соціальних гарантій.

У більшості європейських країн багатодітною є родина, у якій троє або більше дітей. Багатодітні родини одержують державну підтримку, що пов'язано з тим, що в цих країнах рівень природного приросту населення вкрай низький, а

часом навіть негативний. Зниження населення шкодить соціальній стабільності в суспільстві й розвитку економіки європейських країн [2].

Отже, можемо сказати, що проблеми багатодітної родини можна розв'язати тільки шляхом удосконалення та оптимізації діяльності всіх органів центральної та місцевої виконавчої влади, до компетенції яких належить забезпечення достатнього рівня життєдіяльності функціонально спроможних сімей та соціальний захист вразливих категорій сімей. Вирішення актуальних проблем багатодітної родини повинно відбуватися на засадах соціального партнерства сім'ї та держави, коли держава надає всебічну підтримку сім'ї, а сім'я несе відповідальність за виховання дітей перед державою.

Список використаних джерел:

1. Дивицька Н. Ф. Семейведение. Многодетная семья и ее социальная защита : учеб. пособие / Н. Ф. Дивицька. - М. : МГУ, 2006. - 127 с.
2. Басова Н.Ф. Основы социальной работы : учеб. пособие / под ред. Н. Ф. Басова. - М. : Изд. центр „Академия”, 2004. - 288 с.
3. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. /І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін. ; за заг. ред. : І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. - К. : Центр навч. л-ри, 2004. - 256 с.

Новик Л.М., к.психол.н., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет

РОЗВИТОК СУБ'ЄКТНОСТІ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ВІТАЛІСЬКОЇ ПАРАДИГМИ

Криза яка існує у нашому суспільстві впливає на розвиток суб'єктності людини. Інтеграція у європейський простір, спонукає особистість до розвитку, саморозвитку, самоствердження та самореалізації. Це неможливо якщо людина не виявляє власну суб'єктність та вітальність, іншими словами, ініціативність, самостійність, відповідальність. В контексті віталізму, на нашу думку, розвиток суб'єктності особистості обумовлений життєвою силою, тим наявним внутрішнім потенціалом особистості, який забезпечує можливість не тільки виживати та протистояти життєвим труднощам, а й творити власний світ, який буде її відображенням.

Аналіз наукових праць в контексті віталіської проблематики (Н. С. Доній, Л. Г. Гусякова, Н. Козлова, М. Б. Ліга) показав, що віталіський підхід заснований на розумінні людини як біопсихосоціальної істоти, що є близьким до суб'єктної проблематики. Суб'єктність як інтегральну властивість особистості, визначають сучасні вітчизняні дослідники (В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, З. С. Карпенко, О. Старовойтенко). Взагалі, розвиток суб'єктності у психологічних дослідженнях представлений у вигляді вияву різних здатностей особистості зокрема: як здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність на предмет практичного втілення (А. В. Брушлинський); бути чинником свого буття у світі (О. А. Тимошенко); якісну характеристику активності людини (К. О. Абульханова-Славська); специфічну людську якість, що формується в результаті соціалізованого виховання (В. І. Степанський); властивість особистості, яка набувається в життєдіяльності, кристалізованій у

потенціях людини (В. О. Ядов). Усвідомлюючи свої атрибутивні властивості (індивід, індивідуальність, особистість, суб'єкт), людина усвідомлює необхідність власного самоздійснення через саморозвиток (В. О. Татенко). Таким чином, різні аспекти саморозвитку визначають успішність розвитку суб'єктності.

Згідно з поглядами Л. І. Анциферової, суб'єктність особистості базується на ініціативно-творчому початку, що виступає умовою її життя. Особистість як суб'єкт вибудовує свій унікальний життєвий простір, «творить» себе, створює оптимальні умови для саморозвитку, обираючи ефективні саме для неї цілі, плани, стратегії життя [1].

На думку Г. А. Цукерман, потенціал саморозвитку та самовдосконалення закладено в кожній людині. Як розгортається програма біологічного дозрівання, так відбувається і поступове, обережне, малопомітне втілення в життя незрівнянно складнішої програми самопізнання, особистісного розвитку, програми наближення до власної сутності, до глибинного єства [5]. В основі цього глибинного єства, на наш погляд, знаходиться «ядро суб'єктності». «В онтогенезі відбувається формування внутрішнього суб'єктивного світу людини, основу якого складає «ядро суб'єктності» яке визначає весь процес становлення. Ядро суб'єктності послідовно розвивається із відчуття самоті, а потім перетворюється в постійне почуття ідентичності і закріплюється в подальшому в динамічному Его людини» (Ч. Райкрофт) [4, с. 129]. Актуалізуючи власні потенційні можливості, які закладені людині в задатках, ми розвиваємо власну суб'єктність та вітальність.

Таким чином, віталіська концепція «життєвих сил людини» та суб'єктна парадигма наголошують на тому, що актуалізація особистісного потенціалу дозволить людині усвідомити свої індивідуально-особистісні особливості; підвищити активність та усвідомити особистісну відповідальність за власні рішення та їх наслідки; стати менш емоційно залежними від інших, об'єктивніше сприймати себе та власні можливості в процесі орієнтації на майбутнє; визначити власні мотиваційні чинники саморозвитку та побудови життєвого шляху; виявляти більше довіри до себе при плануванні власної життєдіяльності. Це й визначає напрям та зміст нашої подальшої роботи щодо актуалізації потенціалу суб'єктності особистості.

Список використаних джерел:

1. Анциферова Л. И. Психологическое содержание феномена субъект и границы субъектно-деятельностного подхода / Л. И. Анциферова // Проблема субъекта в психологической науке / [отв. ред. А. В. Брушлинский, М. И. Воловикова, В. Н. Дружинин]. – М.: «Акад. Проект», 2000. – С. 27-42.
2. Гусякова Л. Г. Виталистская модель теории и практики социальной работы : монография / Л. Г. Гусякова. – Барнаул : Азбука, 2006. – 196 с.
3. Доній Н. Соціальна девіталізація особистості як відзеркалення втрати від перманентної кризи ідентичності / Н. Доній // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: «Культурологія». – 2014. – Вип. 14 (1). – С. 120–125.
4. Психологія особистості : словник-довідник / [за ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко]. – К.: Рута, 2001. – 320 с. – С. 129.
5. Цукерман Г. А Психология саморазвития / Г. А. Цукерман, Б. М. Мастеров – М.: Интерпракс, 1995 – 286 с.

Остапенко О.Ю., студентка гр. ПР-133
Науковий керівник – к.психол.н., Дем'яненко Ю.О.,
доцент кафедри психології і соціології
Чернігівський національний технологічний університет

ПРОБЛЕМИ СУЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Серйозним злом для кожної особи, а також соціальною та економічною небезпекою для людства є самогубство (суїцид). Особливо небезпечним є те, що воно має тенденцію до поширення.

Вивчення причин та природи самогубства має наукове та практичне значення. Воно має бути основою для вдосконалення соціальних відносин та інститутів громадянського суспільства, соціальних норм і практики їх застосування, соціальної профілактики та відповідальності. Усі ці заходи спрямовані на те, щоб забезпечити захист особистості та гуманізації суспільства.

Самогубство є надзвичайно небезпечним явищем для суспільства, оскільки оточуючі остерігаються таких людей, бояться спровокувати своїми діями нові спроби. Батьки намагаються обмежити контакти дитини (в основному підлітків) з самогубцями вважаючи, що вони можуть схилити їхніх дітей до цього, а самі підлітки, в пошуках нових вражень, контактують. Також смерть самогубці може спричинити такі наслідки як завдання шкоди іншим людям, пошкодження майна, не говорячи вже важкий стан родичів самогубці.

Існує ціла низка історичних досліджень самогубства, однак серйозні наукові розробки з'явилися лише в I половині XIX ст. Одна з перших наукових праць належить відомому французькому психіатру Е. Ескіроль, який звернувся до ґрунтовних патологоанатомічних досліджень, довівши, що «самогубство має всі ознаки розумової хвороби, симптомом якої вони є» [4].

Глибоким вивченням суїцидальної поведінки займалися представники психологічного напрямку, Е. Дюркгейм, В.М. Бехтерев, І.А. Сікірський, Л.М. Дрознес, А.М. Острогоский, В.А. Федоров та інші.

Еміль Дюркгейм є автором роботи «Самогубство». Книга стала зразком соціологічного дослідження. Дюркгейм використовував метод вторинного аналізу існуючої офіційної статистики, прагнучи довести, що самогубство має тільки соціальні, а не психологічні причини. Ряд дослідників вважає дану роботу «методологічною класикою» [1]. Погляди та концепція Е. Дюркгейма були дуже популярні. На сьогодні вважається, що він переоцінював роль соціальних факторів, не приділяючи належної уваги індивідуальним причин. Багатьма сучасними дослідниками на перший план висувається соціальна ізоляція, оскільки серед самогубців набагато частіше зустрічаються розлучені, безробітні або самотні люди.

Суїцид є однією з основних проблем деструктивної поведінки пов'язаної із ауто агресією та являється добровільним, усвідомленим позбавленням людиною себе життя. Самогубство є своєрідним різновидом не тільки психологічної, але й соціальної патології. З точки зору соціології - самогубство одна з моделей девіантної поведінки, що є різновидом соціальної патології [3].

Причини самогубства дуже різні. Зазвичай самогубства відбуваються через порушення психіки, розлади особистості, соціальні проблеми, важкі соматичні захворювання. При психічному захворюванні може статися притуплення інстинкту самозбереження, порушення емоцій, розвинутих фобій, важка депресія. Також причиною самогубства можуть бути надмірно важкі життєві умови. Безробіття, фінансові проблеми або постійні невдачі в професійній сфері також є поширеними причинами самогубств. Найчастіше скоюють самогубства імпульсивні, емоційно нестійкі люди. Люди похилого віку йдуть з життя через важкі хронічні захворювання, важкі життєві умови, відсутність засобів для існування тощо.

Від 20 до 25 % самогубств відбуваються в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння [2].

Приблизно в 20% випадків причиною самогубства є соматичне захворювання. Дослідження показали, що жінки роблять спроби покінчити життя самогубством у два рази частіше, ніж чоловіки. Але чоловіки вмирають в результаті самогубства частіше, ніж жінки. Одна з найбільш страшних причин самогубств серед дітей та підлітків - наркоманія. Нездатність впоратися з цією проблемою штовхає на спробу самогубства не тільки дітей, але і батьків.

Для запобігання скоєння суїциду в першу чергу слід усунути причини, що викликали бажання померти. Людині, яка думає про самогубство, необхідно дати можливість виговоритися. Не можна залишати його одного [5].

Підтримка є дуже важливою не тільки для людини схильної до самогубства, але і для простих людей. Таким чином ми показуємо свою не байдужість і бажання бути поряд в критичні та щасливі моменти. Усвідомлюючи наявність підтримки та опори змушує відчувати свою важливість і бажання жити далі.

У житті кожної людини, на її думку, може настати такий момент, коли смерть здається найкращим виходом із ситуації, яка склалася. У хвилини глибокого розпачу людина заглиблюється в себе, намагаючись відновити душевну рівновагу та повернути втрачені життєві сили. Це можна назвати відчуженням. Людина в даній ситуації не може контролювати зовнішні фактори та обирати засоби впливу на них; вона, швидше за все перебуває під тиском обставин, ніж сама їх формує. Відбувається певний розрив між цілями та об'єктивними можливостями їхньої реалізації. Ситуація ускладнюється ще тим, що людина не тільки констатує об'єктивні труднощі, але і сама починає вірити в обмеженість своїх ресурсів для ефективного моделювання зовнішнього світу. Відчуження змінює бачення людиною себе та свого оточення. Один не вдалий крок може негативно змінити самооцінку та в подальшому призвести до неадекватних узагальнень. В наслідок цього людина може стати агресивною, боязкою та є ймовірність втратити соціальні контакти.

Якщо ж людина все таки наважилася на цей жахливий крок то не потрібно відноситися до неї як до психічно неврівноваженої. Це може спровокувати нові спроби суїциду. Також не потрібно кричати і докоряти, цим людині не допоможеш впоратися з проблемами, але ситуацію можна погіршити.

У критичні моменти життя людини такі як розлучення, перші тижні переходу від звичайного життя до зовсім іншого (служба в армії, тюремне

ув'язнення та ін.), зміни в житті, за яких людина не отримує визнання або схвалення з боку інших осіб або більш банальні зміни способу життя (переїзд, вихід на пенсію та ін.), коли людина почувається «відрізаною» від звичайних зв'язків та оточення, якщо людина відчуває свою емоційну нестійкість необхідно звернути до фахівця або до людини якій довіряє. Фахівець дасть більш професійну пораду і дійсно дієві способи подолання невпевненості і страху перед новим, тому краще звернутися до професіонала. Що ж стосується людей яким ви довіряєте то їхні поради теж мають місце, але потрібно враховувати чи стикалася ця людина з такими життєвими ситуаціями, чи має досвід.

Звичайно все залежить від причин суїциду і те який психічний стан залишився у людини після нього.

З неможливістю подолати кризу та інші життєві ситуації може посилитися бажання у випадку невдалого самогубства. Невдалий замах на власне життя дуже небезпечно, так як часто за ним слідує повторна спроба. Така людина потребує термінової допомоги і консультації фахівців, але перш за все він потребує уваги, співчуття близьких і оточуючих.

Часто саме відсутність уваги не тільки з боку близьких штовхає на самогубство. Це може торкнутися як і зовсім юних так і кволих та безпорадних людей. Досить часто почали з'являтися самогубства серед людей похилого віку через відсутність можливості сплатити за комунальні послуги. Таким самотнім людям дуже важко впоратися з фінансовими негараздами, тому вони бачать єдиний вихід із ситуації.

Після спроби самогубства психіка кожної людини змінюється, одиниці можуть повернутися у звичний стан життя і почати боротися з проблемою. Одна з основних проблем суїцидальної поведінки полягає в небезпеці повторення: близько 40% молодих людей, що намагаються розлучитися з життям, вже мали щонайменше одну спробу; чим молодша суб'єкт, тим більше небезпека рецидиву протягом року після суїцидальної спроби (цей термін не перевищує року в 64% випадків); чим більше спроб, тим більше фізичний ризик, тому що кожна спроба може спричинити за собою порушення здоров'я (ризик залишкових явищ, більш тривала госпіталізація); нарешті, за деякими даними, 1-2% людей, які намагалися покінчити з собою, вмирають у результаті суїциду через 12 місяців після їх спроби незалежно від попереднього способу покінчити з собою[6].

Що ж стосується особливостей поведінки особи після самогубства то людина знаходиться в сильному емоційному напруженні і в будь який момент чаша внутрішнього душевного напруження поступово, сумісно з різними негативними емоціями може переповнитися і дати поштовх для нової спроби. Людина себе налаштовує на таку альтернативу вирішення проблеми і не бачить інших варіантів, оскільки він являється найлегшим, а людина звикла шукати легкі шляхи до вирішення проблем. Все залежить від бажання самогубці змінитися і продовжити жити далі, ніхто інший не може змусити поміняти життя і негаразди які стануть на шляху. Тому не потрібно тікати від себе та свої невдачі, потрібно вирішувати проблеми, знаходити вихід із ситуації і не боятися жити.

Список використаних джерел:

1. Большой толковый социологический словарь. Дэвид Джерри, Джулия Джерри в 2 томах. М. Вече. АСТ. 1999. т 1. Дюркгейм Эмиль С. 200-201
2. Вашека Т. В. Рання діагностика та профілактика суїцидальної поведінки в підлітковому віці /Т. В. Вашека // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – №6. – С. 64–66.
3. Мінци М.О. Соціологія девіантної поведінки. Навчальний посібник. - Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. - 244 с.
4. Паперно И. Самоубийство как культурный институт. – М.: Новое литературное издание, 1999. С.91-105.
5. Пилягіна Г. Я. Проблема саморуйнуючої поведінки серед населення України / Г. Я. Пилягіна, М. І. Винник // Новости медицины и фармации. – 2007. – № 215. – С. 10–11.
6. Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса. –СПб: Питер, 2001. 272с.

Полевик А.А., студентка гр. СЗ-131

Науковий керівник – к.психол.н., доцент Кальницька К.О.

ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ НАПРЯМ У КОНСУЛЬТУВАННІ: АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ

Засновником психоаналітичного напрямку є Зігмунд Фройд (1856 – 1939) – австрійський лікар-психіатр. Психоаналіз Фройда дає яскраву і переконливу картину детермінованості особистості. XX ст. так жорстко розчленувало людську натуру і регламентувало життєві правила, що психоаналіз Фройда з'явився дуже доречно. Вчений відкрив глибину несвідомого, сміливо поставивши його в центр людської поведінки, показавши не зовсім привабливу сторону людської поведінки – знищення плутанини в думках пацієнта, звільнення його від "комплексу" і таким чином відновлення функціональної єдності розуму пацієнта.

У процесі професійної допомоги шляхом психоаналізу психолог налаштовує клієнта на словесне вираження асоціацій, тобто на їх вільний потік. При цьому він намагається віднайти ознаки придушення (клієнт запинається або ж виказує зніяковіння, намагається згадати щось забуте). Це означає, за Фройдом, що десь перервалася нитка природного потоку інстинктивних прагнень із підсвідомого в свідоме, а звідти – в реальність [4]. За допомогою цього методу Фройд вдалося вирішити і особисті психологічні проблеми. Психоаналіз – теорія особистості, яка успішно обґрунтувала неадекватність поведінки людей та причини психічних захворювань. Вона справляє значний вплив на інші психологічні теорії та концепції особистості. Психоаналіз часто представляють як динамічний психологічний підхід, оскільки ядром учення є уявлення про розподіл психічної енергії.

Головна фаза психоаналізу в тому, щоб витягнути конфлікт з темряви підсвідомого на світло свідомості, де з ним легше буде розбиратись. Причинно-наслідкова детермінованість завжди стає в нагоді при лікуванні деяких видів неврозів, викликаних комплексом придушення. Звільнившись від комплексу, клієнт здатний взяти на себе відповідальність за своє майбутнє [2].

У структурі особистості Фройд виокремлює три компоненти:

1) Ід (Воно) – осередок сліпих інстинктів, сексуальних або агресивних потягів, що мусять негайно вдовольнитися, незалежно від стосунків людини з оточенням. Ці прагнення, проникаючи з підсвідомого у свідомість, стають джерелом активності людини, своєрідно спрямовують її вчинки та поведінку. Особливого значення психоаналітики надають сексуальним потягам;

2) Его (Я) – регулятор, який сприймає інформацію оточення і стан власного організму, зберігає її в пам'яті і організує дії в інтересах самозбереження;

3) Супер-Его (Над-Я) – сукупність моральних стандартів, заборон і заохочень, засвоєних особистістю здебільшого неусвідомлено, впродовж виховання.

На думку Фройда, всередині людини постійно відбувається таємнича війна між прихованими в глибинах свідомості неусвідомленими психічними силами і необхідністю вижити у ворожому людині соціальному середовищі [6].

Основні компоненти психоаналізу за Фройдом:

– активізація Его клієнтів до участі в інтелектуальній роботі, пов'язаній з інтерпретацією, з метою заповнення прогалін у їх психічних ресурсах і здійснення переносу влади їх Супер-Его на аналітиків;

– стимулювання Его на боротьбу з вимогами Ід для подолання опору;

– відновлення порядку в Его через аналіз матеріалу із несвідомого;

– співвідношення енергії опору і мобілізації.

Для психолога-консультанта важливо знати, що регульовальні сторони розуму можуть бути приведені до стану хаосу актами «пригнічення», тобто нещирістю індивідуума з самим собою. Его виступає як посередник між Ід і зовнішнім світом, усвідомлюючи заборони суспільства і не дозволяє виявити бажання. Его говорить собі: «Я цього зовсім не бажаю», або «Я замість цього зроблю інше». Справа закінчується тим, що цей розрив буде шукати виходу в іншій формі, однак цього разу у вигляді невротичного синдрому, наприклад, неспокою, забудькуватості або в більш серйозній формі психозу[3].

Фройд виділяв в психоаналізі три головних компонента. По-перше, це спонукання ослаблених Его клієнтів брати участь в інтелектуальній роботі, пов'язаній з інтерпретацією, з метою заповнення провалів в їх психічних ресурсах та здійснення переносу влади їх Супер-Его на аналітиків. По-друге, це стимуляція Его клієнтів для боротьби з кожним із вимог Ід і для подолання опору, що виникає у зв'язку з висуванням цих вимог. По-третє, це відновлення порядку в Его клієнтів «через виявлення матеріалу та імпульсів, які пробилися з несвідомого». Формування такого матеріалу простежується аж до його джерела, після чого даний матеріал піддається критиці. Фройд вважав, що, в кінцевому рахунку, ефективність психоаналізу залежить від кількісного співвідношення енергії, яку аналітик зміг мобілізувати у клієнта для його ж вигоди, сил і енергії, які працюють проти клієнта.

Послідовники вчення Фройда особливу увагу приділяють вивченню проблеми «Я» як автономного утворення, що має власні енергетичні сили і вільне від конфліктів. Але неофрейдисти відкидають вихідну тезу Фройда про споконвічність асоціальної природи людини, природжену агресивність та провідну роль інстинктів, зокрема сексуальних потягів у людини [1].

Фройд завжди був оточений молодими вченими, учнями, які намагались його наслідувати, а інколи й критикувати, йдучи власною дорогою. Серед найбільш видатних послідовників були Альфред Адлер (індивідуальна психологія), Карл Юнг (аналітична психологія), Карен Хорні, Ерік Фромм, Гаррі Стек Салліван (соціально-психологічні теорії). У дослідженні проблеми соціальної інтегрованості особистості найбільша заслуга належить Альфреду Адлеру, який разом з Фройдом зробив Відень батьківщиною психотерапії. Адлер стверджував, що не можна зберегти душевну рівновагу, відмежовуючись від своєї соціальної групи, оскільки сама структура особистості залежить від суспільства. Навіть якщо людина (за Ніцше) повстає проти цієї залежності, то вже сам факт протесту означає, що вона не є незалежною.

Г. Салліван вперше звернув увагу на міжособистісні стосунки у своїй роботі «Міжособистісна теорія психіатрії». Консультанта і терапевта він хотів бачити активним, емоційно включеним учасником психотерапевтичного процесу. Згідно з поглядами Саллівана, особистість існує лише у взаємодії з іншими людьми, а її Я-система намагається уникнути тривоги у міжособистісних стосунках [7]. Карен Хорні наблизилась до сприймання і допомоги особистості, яка переживає тривогу через переживання ізоляції і небезпеки. Вона вважала, що почуття невпевненості в собі рано чи пізно призводять дитину до переживання невротичних реакцій та прийняття ірраціональних рішень.

У практиці консультування доводиться стикатись з необхідністю не просто задоволення основних потреб невротика, а розв'язувати сформовані внутрішні конфлікти, які, у свою чергу, обумовлені впливами середовища. Психоемоційне розуміння психічної хвороби – це виникнення порушень у свідомості людини, що супроводжується психологічними конфліктами [5].

Отже, можемо відзначити, що погляди психоаналітиків стали могутнім джерелом у створенні різноманітних психологічних теорій та напрямів консультування і психотерапії. Також важливо відзначити, що в консультуванні використання психоемоційного підходу обмежене, оскільки вимагає тривалого спостереження, зосередженості на проявах глибинних структур та використанні раннього досвіду, що суперечить одному з принципів консультування «тут і тепер».

Не варто забувати, що Фройд вважав психоаналітичний процес ефективним у терапії невротиків, людей з підвищеною тривожністю. Терапія за Фройдом – це різносторонній творчий процес. Не можна опускатися до розуміння теорії як такої, що представляє людину як жертву своїх інстинктів і єдиним способом спасіння для неї є вираження свого лібідо при найменшому стимулі.

У процесі професійної допомоги шляхом психоаналізу психолог налаштовує пацієнта на словесне вираження асоціацій, тобто на їх вільний потік. При цьому він намагається віднайти ознаки придушення (клієнт запинається або ж виказує зніяковіння, намагається згадати щось забуте). Це означає, за Фройдом, що десь перервалась нитка природного потоку інстинктивних прагнень із підсвідомого в свідоме, а звідти – в реальність.

Таким чином, мета психоаналітика – відновлення цілісності свідомої діяльності шляхом виведення конфлікту з підсвідомості у свідомість. Зокрема, послідовники Юнга намагались зосередитись на об'єднанні в одне ціле свідомості людини і різних рівнів її підсвідомості, а послідовники Адлера – на інтеграції індивідуума і суспільства. Слід відзначити, що погляди психоаналітиків стали могутнім джерелом у створенні різноманітних психологічних теорій та напрямів консультування і психотерапії.

Список використаних джерел:

1. Нельсон-Джоунс Р. Теория и практика консультирования / Р. Нельсон-Джоунс : Пер. с. англ. Е. Волков и др. – СПб.: Питер, 2000. – 524 с.
2. Немов Р.С. Основы психологического консультирования: Учеб. для студ. Вузов / Р.С. Немов. – М.: Владос, 1999. – 394 с.
3. Джордж Р. Консультирование: Теория и практика: Пер. с англ. А.Шадура. / Р. Джордж, Т. Кристиани. – М.: Изд-во «Эксмо», 2002. – 448 с.
4. Васьяковская С.В. Психологическое консультирование: Ситуац. задачи/ С.В. Васьяковская. – К.: Вища шк., 1996. – 192 с.
5. Абрамова Г. С. Психологическое консультирование. Теория и опыт: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений/ Г.С. Абрамова. – М.: Academia, 2000. – 240 с.
6. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. Лекції зі вступу до психоаналізу з новими висновками: Пер. з нім. П.Тарашук /З. Фрейд. – К.: Основи 1998. – 709 с.
7. Салливан Г.С. Интерперсональная теория психиатрии / Г. С.Салливан. : М.-СПб. : Ювента, 1999. – 347 с.

Полтавець Н.В., студ. гр. СР – 133

Науковий керівник – ст. викладач Мекшун А.Д.

Чернігівський національний технологічний університет

СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ ЯК СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Постановка проблеми. Напруга в суспільстві, призвела до наростання конфліктів у міжособистісних стосунках і зниження стресостійкості людини, до збільшення непорозуміння між поколіннями, накопичення емоцій негативного характеру, які часто знаходять вихід в агресії на інших, або на себе і, як результат, збільшення конфліктів у сім'ї. Взаємини в родині стають провідним фактором розвитку та існування цивілізованого суспільства. Кожна людина в тій чи іншій мірі стикається з конфліктами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблема є предметом досліджень спеціалістів багатьох галузей наукового знання. Проблеми сімейних конфліктів досліджуються у працях Н.В. Гришиної, В.М. Дружиніна, С. Г. Шумана, В.П. Шумана, В.А. Сисенко, А.Г. Харчева, С.В. Ковальова, С. Кратохвіла.

Мета статті - розглянути особливості сімейних конфліктів та визначити причини виникнення конфліктів в родині, а також висвітлити способи вирішення та розв'язання сімейних конфліктів.

Сімейні конфлікти – це протиріччя між членами родини на основі зіткнення протилежних поглядів, мотивів.

У психології під поняттям «конфлікт» розуміють негативний психічний стан двох або більше людей, які приймають форму ворожості, негативізму у відносинах, що викликане зіткненням протилежних поглядів, інтересів та потреб. Умовно конфлікти можна поділити на два типи: відкриті та приховані. Відкриті конфлікти набувають форму сварки, бійки, скандалу і т.д. Приховані конфлікти можна визначити, як внутрішнє незадоволення, коли людина тримає свої негативні емоції при собі, але такий тип конфліктів він також впливає на відносини в родині не менш відчутно, чим відкритий тип [2].

Взагалі конфлікти є специфічними для різних етапів розвитку та становлення сім'ї. І найбільш кризовий етап – це є перший, коли новостворене подружжя починає пристосовуватись один до одного, коли формується система цінностей та закладається сімейна атмосфера, а також мікросередовище, коли двос людей починають сприймати себе як «Ми». Складність періоду в тому, що закоханість зникає, і подружжя постає один перед одним такими, які вони є насправді [5].

Стосовно до подружніх відносин А.Г. Харчев писав: «Психологічна сторона шлюбу є наслідком того, що людина має здатність розуміти, оцінювати й емоційно переживати як явища навколишнього світу, так і свої власні потреби. Вона включає в себе як думки і почуття подружжя по відношенню один до одного, так і об'єктивне вираження цих думок і почуттів у вчинках і діях». Психологічні відносини в шлюбі об'єктивні за формою свого прояву, але суб'єктивні за своєю сутністю. Таким чином, діалектичний взаємозв'язок об'єктивного і суб'єктивного повною мірою виявляється і в сімейній сфері [7].

Цікавим відгалуженням в аспекті проблеми подружніх конфліктів, на наш погляд, є дослідження відомого сучасного психолога С. Кратохвіла. Він досліджував деякі психологічні риси особистості у зв'язку з тими проблемами, які можуть виникати у сім'ї. Комбінація особистісних особливостей є основою для конфліктів, які повторюються, роблячи їх запрограмованими. Відповідно з цим, психокорекційна робота має бути спрямована на зміну поведінки клієнта, який сам звернувся за консультацією. На відміну від очікувань клієнта, аналіз його особистісних рис і рис партнера спрямований на досягнення розуміння того, що йому слід змінити в собі [4].

Можна виділити основні причини виникнення конфліктів:

- не виконання сімейних обов'язків (або перекладання на іншого);
- протилежне розуміння сімейних цілей, прагнення одного з подружжя реалізувати перш за все свої потреби і не розглядати задоволення потреб обох з подружжя;
- наявність у одного або у обох в подружжі завищеної або заниженої самооцінки, що призводить до непорозуміння один одного;
- невміння вчасно розкривати свої почуття та емоції;
- психосексуальна несумісність подружжя;
- неспівпадання уявлень в сім'ї про роль чоловіка або дружини;
- невміння сімейної пари розбиратися в основних причинах, що викликала негативну поведінку одного з пари;
- небажання одного з подружжя брати участь у виконанні основних завдань, які пов'язані з домашнім господарством;

- небажання одного з подружжя займатися вихованням дітей;
- різниця в типах темпераменту кожного члена сім'ї [1;3].

В науковій літературі виділяють типологію сімейних конфліктів, а саме:

- статусно – рольовий конфлікт – один з партнерів у парі демонстративно не поважає іншого, принижує його;
- емоційний – прояв любові з боку одного партнера в шлюбі;
- віковий конфлікт – непорозуміння, що виникає між людьми, які знаходяться на різних вікових етапах;
- ціннісний конфлікт – життєві пріоритети та цілі сімейної пари різні і не знаходять однозначного висновку у вирішенні сімейних проблем;
- матеріальний конфлікт – відсутність або нестача грошей у родині, яка призводить до постійних образ один одному;
- девіантна поведінка одного з партнерів [4].

Попередження і вирішення сімейних конфліктів слід розглядати як загальні види діяльності з управління та попередження таких конфліктів. Дуже часто при вирішенні сімейних конфліктів користуються послугами посередника.

Вирішення сімейних конфліктів залежить, в першу чергу, від всіх членів родини, а особливо від подружжя. Можна сказати, що уміння вирішувати сімейні конфлікти – це перш за все уміння зробити крок назустріч іншому, здатність змінити сої погляди, позиції.

Деякі науковці виокремлюють загальні шляхи попередження сімейних конфліктів:

- формування психолого – педагогічної культури, знань основ сімейних відносин (в першу чергу це стосується подружжя);
- формування сімейних традицій, розвиток взаємодопомоги, взаємної відповідальності, довіри і поваги;
- формування культури спілкування [8].

Наприклад Гришина Н.В. розробила багато рекомендацій з урегулювання подружніх відносин та взаємин, а також попередженню переростання спірних ситуацій в конфлікти [1]. Більшість з них зводиться до наступного:

- «Поважай себе, а ще більше іншого. Пам'ятай, що він (вона) найближча для тебе людина, батько (мати) твоїх дітей.
- Не робить зауважень один одному в присутності інших (дітей, гостей, друзів).
- Не перебільшуй власні здібності і досягнення, не вважай себе завжди і у всьому правим.

- Уміє слухати і чути партнера.

- Стався до захоплень партнера з інтересом і повагою.

Можна виділити найбільш прийнятні методи вирішення сімейних конфліктів:

- Спокійна розмова в коректній формі в обговоренні спільної проблеми, з'ясування причин та шляхів вирішення.
- Утримання від конфліктних ситуацій.
- Адекватно реагувати на виникнення проблем і не перебільшувати.

- Взаємна поступка (поступливість сімейної пари в складних ситуаціях).
- Підтримка почуття власної гідності, а також партнера.
- Постійна демонстрація взаємної поваги та вдячності.
- Намагатися не акцентувати увагу на помилках свого партнера.
- Не докоряти минулим, скоєними помилками.
- Гасити в собі підозри в невірності партнера.
- Важливу роль у вирішенні сімейних конфліктів грає спільна організація проведення вільного часу та дозвілля.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що у психології під конфліктом розуміється зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій, думок, поглядів суб'єктів взаємодії чи опонентів. Сутністю подружнього конфлікту є зіткнення суперечливих позицій членів сім'ї. Аналіз літератури засвідчує, що існують різні підходи до визначення причин подружніх конфліктів, але з нашої точки зору, ще недостатньо дослідженими залишаються причини виникнення конфліктів, які виникають саме на ранніх етапах становлення сім'ї. Основою сімейних конфліктів, на думку фахівців, є розходження між уявленнями партнерів стосовно потреб одне одного, між уявленнями і очікуваннями одного стосовно іншого. Важливим соціально - психологічним чинником подружніх конфліктів є характер спілкування. Дослідження внутрішньо сімейних стосунків показують, що можна виділити низку особливостей, які впливають на спілкування подружжя.

Отже, при раціональній поведінці подружжя сімейний конфлікт – це нормальний елемент перебігу сімейного життя, який грає конструктивно – творчу роль. Важливо зрозуміти, що в сімейному житті необхідне величезне терпіння, поблажливість, доброзичливість, увага, довіра та інші позитивні якості.

Список використаних джерел:

1. Гришина Н. В. Психологія конфлікту /СПб. Питер, 2008. – 544 с. – (Серія «Майстри психології»; кн. 2).
2. Дружинін В.М. Психологія сім'ї /СПб.:Питер 2012. – 176 с. – (кн. 3).
3. Ковальов С. В. Психологія сучасної сім'ї / 2010. – 208 с. – (Просвіта).
4. Кратохвіл С. Психотерапія сімейно – сексуальних дисгармоній / 2008. – 139с. – (Фелікс).
5. Олейнік Ю.Н. Дослідження рівнів сумісності в молодій сім'ї. // Психологічний журнал. – 2010. – №6. – С. 34 – 37.
6. Сисенко В.А. Подружні конфлікти./ 2012. – 250с. – (Думка).
7. Харчев А. Г. Шлюб і сім'я. 2000. – 365с. – (Думка).
8. Шуман С. Г. . Шуман В. П. Сімейні конфлікти: причини, шляхи усунення. – Брест: Лабораторія «Практичної психології і педагогіки» 2012.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВУЛИЧНОЇ РОБОТИ З БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ТА БЕЗДОГЛЯДНИМИ ДІТЬМИ

Негативні явища соціального розвитку України, в першу чергу, торкнулись інтересів дітей. Сьогодні суспільство і держава визнали, що дитяча бездоглядність і безпритульність - одна з найбільш гострих серед проблем, що характеризують неблагополуччя українського суспільства. На користь нації ці явища повинні бути вивчені сучасною наукою, повинні бути вироблені шляхи і засоби боротьби з цим явищем. Одним з найважливіших завдань соціально-орієнтованої держави є сприяння розвитку молодого покоління, задоволення його потреб та виконання обов'язків, передбачених Конвенцією ООН про права дитини, Всесвітньою декларацією про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей.

Втілення в життя цих вимог потребує від державних та громадських соціальних установ та організацій невідкладних дій, спрямованих на пріоритетне ефективне вирішення проблем дитинства. Ситуація, що склалася у сфері розвитку дітей - складова демографічної кризи, яка характеризується погіршенням не лише кількісних, але й якісних характеристик населення. Зокрема загострення проблеми соціального сирітства, бездоглядності та безпритульності дітей. Діти та підлітки, які своєчасно не отримують відповідного соціального захисту, стають «дітьми вулиці».

Головна причина, що породжує «вуличну» тему, - це криза родини. Дослідники затверджують, що й авторитет, і виховний потенціал українських родин зараз послаблюється. Зниження рівня життя сімей з дітьми відбувається одночасно із значною трансформацією духовних цінностей населення. Це особливо хворобливо відбивається на положенні дітей: спостерігається загострення ситуації з дитячою бездоглядністю і соціальним сирітством, а також безпритульністю.

В Україні поняття «діти вулиці» законодавче не визначено. Однак є підстави стверджувати, що воно об'єднує у собі два інших: «безпритульні діти» і «бездоглядні діти».

Безпритульні діти - діти, які були покинуті батьками, самі лишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання (відповідно до Закону України «Про охорону дитинства»).

Бездоглядні діти - діти, які не забезпечені сприятливими умовами для фізичного, духовного та інтелектуального розвитку (матеріальне благополуччя сім'ї, належне виховання, догляд та дбайливе ставлення до дитини, здорова матеріальна атмосфера, тощо).

Відповідно, дитяча бездоглядність - це послаблення чи відсутність нагляду за поведінкою, розвитком, самопочуттям дитини з боку батьків чи осіб,

що їх замінюють. Такі діти можуть проявляти девіантну поведінку, мати шкідливі звички чи відчувати самотність, комплекс неповноцінності, незадоволеності власним життям тощо.

Спробувати зрозуміти проблеми дитини може, насамперед, соціальний працівник, що веде активну роботу саме на вулиці. Адже “вулична робота” є першим ступенем на шляху соціальної реадaptaції дитини і ланкою, що зв’язує дитину та систему педагогічної реадaptaції. Вулична соціальна робота — інноваційний метод соціальної роботи, суть якого полягає в наданні соціальними службами послуг своїм клієнтам на вулиці.

Становлення вуличної соціальної роботи як інноваційного методу соціальної роботи, спрямованої на попередження криміналізації підлітків бідних кварталів, відбувалося протягом 20-х років ХХ ст. у США. За допомогою цієї форми дослідники-спеціалісти прагнули попередити криміналізацію підлітків з бідних сімей. Наприкінці 60-х — на початку 70-х вона набула поширення в Європі, зберігаючи англійське звучання в німецькій, французькій та інших мовах — «стрітворк» («streetwork»).

В українських фахових виданнях, нормативно-правових документах уживають також терміни «мобільна соціальна робота» або «мобільна соціальна служба». Як і класична соціальна робота з підлітками, відкрита або з окремими групами, вулична соціальна робота може задовольняти підлітків, які потребують турботи (допомоги).

Вулична робота є першим ступенем на шляху соціальної реадaptaції дитини і ланкою, що зв’язує дитину та систему педагогічної реадaptaції. Досить широкою вона зараз стала в Україні. Працювати з сім’єю досить важко, тому потрібно володіти технологіями, і знаходити найкоротші шляхи запобігання проблеми.

У вуличній роботі виділяють два напрями:

1) «аутріч-робота» (англ. outreach work — робота, що досягає, дотягується), яка спрямована на залучення представників цільової групи з вулиці до соціального закладу, де їм нададуть соціальні послуги і допомогу. Цей різновид роботи найчастіше застосовують щодо безпритульних і бездомних дітей;

2) «детач-робота» (англ. detach work — окрема, самостійна робота), яка покликана надавати соціальну підтримку безпосередньо і тільки на вулиці, в середовищі життєдіяльності певної соціальної групи. Вона доцільна для соціальної роботи з такими цільовими групами, які достатньо адаптовані до проживання на вулиці, для яких таке середовище є більш-менш прийнятним. Зокрема, кочові родини і народності (наприклад, роми), або люди старші 18 років, для яких вулиця — постійне місце заробітку (часто кримінального) або місце розваг. Робота з такими цільовими групами спрямована не стільки на припинення такого способу життя, як на максимальне зниження пов’язаного з ними ризику.

Обидві групи методів застосовують залежно від особливостей цільової групи, традицій та ідеологій суспільства, можливостей соціальних служб тощо.

Робота з «дітьми вулиці» і тими, хто може ними стати, починається найперше, з виявлення дітей у місцях їхньої дислокації. Отримується інформація

про структури через спостереження, групові та індивідуальні бесіди, в ході яких: надається перша конкретна допомога в індивідуальних випадках. Багато дітей через особисті проблеми проявляють негативізм. Спільно з ними ведеться робота над розв'язанням цих проблем. Якщо у дитини стане менше проблем її поведінка зміниться по відношенню до інших у позитивний бік.

Вулична соціальна робота здійснюється в неформальних місцях зустрічей підлітків, де вони почувають себе безпечніше і впевненіше. Підхід до дітей стає доступнішим уже за рахунок того, що з ними контактують на їхній власній території, і поріг страху, притаманний багатьом „дітям вулиці” і у стаціонарних закладах, тут відсутній.

Вуличний соціальний працівник, звичайно, не завжди знає готову відповідь на кожне запитання і рішення кожної проблеми. Але він повинен знати, де можна знайти відповідь, і як може допомогти дитині вирішити його проблеми. Тому важливим є створення мережі і співпраця з уже існуючими спеціальними сферами надання послуг і закладами у кожній із цих сфер, оскільки необхідним є обмін досвідом з колегами.

Головною умовою вуличної роботи є створення можливості використання послугами фахівців. Допомога включає не лише підтримуючі бесіди, але й надання приміщення, у якому клієнти можуть відпочити, пережити важкий час чи провести вільний. До основних форм вуличної соціальної роботи відносять: ігротеки, дискотеки, вуличний театр, консультування, надання інформації в пункті соціальної підтримки.

Як вважають спеціалісти з підлітками потрібно вести розмову по діловому спокійно. Вся ця робота спрямована на те, щоб підліток сам дійшов до правильного вибору.

Основними завданнями спеціальних працівників є:

- виявлення та налагодження контакту привернення їхньої уваги;
- надання інформації пор шляхи збереження здоров'я;
- сприяння усвідомленню і прийняттю однолітками з вулиці позитивних стереотипів соціальної поведінки;
- виконання посередницької допомоги у встановленні контактів з дорослими та іншими соціальними інститутами, спроможними надати допомогу;
- допомога в захисті від будь-якого насильства;
- надання первинної медичної допомоги;
- надання мінімальних соціальних послуг (доставка їжі).

Робота з сім'єю може бути побудована на різних технологіях. У роботі з дітьми вона спрямована на розв'язання проблем дитини. У роботі з дітьми різних категорій, а також з їхніми сім'ями соціальному робітнику потрібно бути цілеспрямованим і впевненим у своїх діях і володіти певною базою даних про них, а також правилами поводження з цими дітьми. Потрібно вважати, що «діти вулиці» - хрупкі особистості. Отже, соціальний працівник має бути добре підготовлений до роботи з «дітьми вулиці». Повинен володіти певними методами, мати певні навички, які дозволяють йому розібратися у великій кількості варіантів, уміти виконувати конкретну практичну роботу, повинен надавати всім потребуючим допомогу і підтримувати клієнта.

Отже, щоб надавати соціальну допомогу соціальні працівники повинні мати комплексну теоретичну підготовку і практичні навички, що дозволяють йому розібратися у великій кількості варіантів, повинні вміти виконувати певну практичну роботу, а також володіти методами по наданні соціальної допомоги. Працювати з сім'єю досить важко, тому потрібно володіти технологіями, і знаходити найкоротші шляхи запобігання проблеми. Важливо, що вулична робота здійснюється на тій стадії, коли „діти вулиці” ще не усвідомлюють своїх проблем або усвідомлюють, але соромляться до кого-небудь звернутися. Тобто вулична соціальна робота дозволяє розв'язувати проблеми «дітей вулиці» на ранніх стадіях їхнього існування.

Список використаної літератури:

1. Діти вулиці: хто вони і як їм допомогти / [Упоряд.: О.Г. Главник Н.Комарова]. - К. : Главник, 2006. - 112 с.
2. Жиленко О. М. Основи соціальної роботи: теорія і практика / О. М. Жиленко. - Львів : ЛНПУ, 2004. - 89 с.
3. Москаленко В. В. Соціальна психологія : навчальний посібник / В. В. Москаленко. - К. : Центр учбової літератури, 2008. - 688 с.
4. Соціальна педагогіка: теорія і технології / [За ред. І.Д. Зверевеї]. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 316 с.
5. Тюптя Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. - К. : Знання, 2008. - 574 с.
6. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : Навчальний посібник / В. М. Шахрай. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 464 с.

Пузерей А. Ф., студентка ФСНСТ-1
Науковий керівник – Кальницька К.О., к. психол.н., доцент
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»
(м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Старість є останнім етапом онтогенезу людини. В цей період розвитку і функціонування духовної, інтелектуальної, емоційної та фізичної сфер людини набувають специфічного характеру. Людина переважно припиняє трудову діяльність, обмежуються її соціальні контакти, спостерігаються зміни у її поведінці. Проблеми людей похилого віку, так само як і проблема самотності, до останнього часу були маловивченими в нашій країні. Дослідження радянських психологів обмежувалися, як правило, юнацьким віком, і не стосувалися вивчення проблем людей старшого віку. Старіння населення в світі відображає не тільки збільшення питомої ваги осіб похилого віку на Землі, а й зростання їх соціальної значимості в суспільстві, можливості впливати на суспільні процеси. У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають питання щодо того, як літні люди інтегруються в контекст сучасної дійсності та наскільки вони можуть адаптуватися до суспільних змін та нових соціальних норм.

Вагомий внесок у становлення соціально-психологічних уявлень про людей літнього віку було здійснено у 70-ті роки завдяки виходу у світ книги М. Д. Александрової «Соціальна та психологічна геронтологія», в якій наголошується на пріоритетності розгляду не стільки особливостей самого

процесу старіння, скільки фокусування уваги на особистості людини похилого віку. Подібні думки у сучасних джерелах підтримують і розвивають такі автори, як О. Г. Лідерс та Є. І. Холостова. Важливим напрямком діяльності щодо реабілітації людей похилого віку є створення організації та об'єднань взаємодопомоги, спеціальних клубів підтримки для людей похилого віку. Є. І. Холостова зазначає, що такі види діяльності є найрезультативнішими для розвитку соціальних навичок у представників старшого покоління населення [2; 3; 7].

До проблем соціальної адаптації людей похилого віку призводить розрив соціальних зв'язків, зумовлений зниженням соціальної активності, працездатності, виходом на пенсію, віддаленням від батьків дорослих дітей, звуженням інтересів та кола спілкування. Є. Авербух вважає, що сам факт виходу на пенсію є для людини психічною травмою. Знижується її соціальна значимість, страждає її престиж, самооцінка та самоповага. Автор виділяє два крайніх види ставлення літніх людей до своєї старості. Одні довго не відчують і навіть не усвідомлюють свій вік, тому в поведінці «молодяться», часом втрачаючи в цьому почуття міри; інші - перецінюють свою старість, починають надмірно берегти себе, завчасно і більше ніж це потрібно, захищають себе від життєвих хвилювань [1].

Особливе місце в процесі забезпечення соціальної роботи з людьми похилого віку займають також проблеми «ейджизму» та жорстокого ставлення до представників даної вікової групи з боку деяких представників суспільства. Відомий російський вчений І. Кон вказує, що ейджизм – це така життєва філософія, яка абсолютизує вік і створює нереалістичний жорстокий культ юності [4]. Варто зазначити, що українському менталітетові завжди було притаманне поважливе ставлення до осіб літнього віку, однак, внаслідок прискореного поширення глобалізаційних та інформаційних міжкультурних процесів, доводиться визнати, що подібне негативне ставлення до старших присутнє і в нашому сьогоденні.

В емпіричному дослідженні Н. П. Фетискин та ін. щодо визначення упередженого ставлення молодих людей до людей похилого віку було використано методику експрес-діагностики емпатії казанського психолога І. М. Юсупова. Ця методика визначає вміння особистості поставити себе на місце іншої людини та вміння емоційно відгукнутись на переживання інших людей. При проведенні дослідження було сформовано дві групи. Перша група обстежуваних складалася з 75 учнів 9-11 класів загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. с. Ворокомле, Камінь-Каширського району, Волинської області. З них 38 осіб жіночої статі і 37 чоловічої. Друга група з 75 студентів 2-3 курсів географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки – 54 дівчат і 21 юнаків. У порівнянні результатів дослідження за складовими було встановлено найнижчий рівень емпатії підлітків стосовно літніх людей. Тому можливо стверджувати, що у молодих людей (ранній юнацький та юнацький вік) рівень емпатії до людей похилого віку менший, ніж, наприклад, до батьків, незнайомих людей, і ще нижчий ніж до тварин [6].

М. Селігман у своїй книзі «Як навчитися оптимізму» описує експерименти Е. Лангера і Дж. Родена. Дослідники зацікавились, як можна

покращити самопочуття людей похилого віку. Експеримент проводився в будинку для людей похилого віку в м. Арден Хауз (штат Коннектикут, США). Учасникам було від 65 до 90 років, вони мали схожі психічний і фізичний стан та соціально-економічний статус. У групі А було 8 чоловіків і 39 жінок, а в групі Б – 9 чоловіків і 35 жінок. Групі А надали можливість самостійно планувати свій час, запропонували обладнати кімнати на свій смак, дозволили обирати час для зустрічей з рідними, переглядати фільми та новини тощо. Учасникам цієї групи також подарували кімнатні рослини від адміністрації закладу. Попередньо їм повідомили, що вони вільні прийняти подарунок або відхилити, також обрати рослину на свій смак і мають самі про неї піклуватися. Групі Б виділили стандартні кімнати, призначили години для відвідування, перегляду фільмів і передач. Їм також роздали кімнатні рослини і пояснили, що це подарунки від закладу, а доглядати за ними будуть працівники. Експеримент тривав три тижні. Виявилось, що учасники групи А почувались радіснішими та щасливішими, ніж до початку експерименту, тримались бадьорішими, їхній фізичний і психічний стан покращились, вони охоче спілкувалися з персоналом та іншими мешканцями. У поведінці учасників групи Б таких змін не виявилось [5].

Отже, в жодному випадку не варто вважати старість вироком, який призводить до соціального виключення людей похилого віку. Для них необхідно створювати відповідні умови, які будуть сприяти різноманітним проявам соціальної активності та стануть передумовами раціонального способу життя на пізньому етапі.

Список використаних джерел:

1. Авербух Е. С. Расстройства психической деятельности в позднем возрасте / Е. С. Авербух. – Л.: Медицина, 1969. – 286 с.
2. Александрова М. Д. Проблемы социальной и психологической геронтологии / М. Д. Александрова. – Л.: Из-во Ленингр. Ун-та, 1974. – 136 с.
3. Лидерс А. Г. Кризис пожилого возраста: гипотеза о его психологическом содержании / А. Г. Лидерс. – М.: Академия, 2003. – 416 с.;
4. Кон И. С. “Любовь небесного света” / И. С. Кон. – СПб: Продолжение жизни, 2001. – 384 с.
5. Селигман М. Новая позитивная психология / М. Селигман. – М.: София, 2006. – 154с.
6. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Диагностика уровня поликоммуникативной эмпатии / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов, Г. М. Юсупов. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 109 с.
7. Холостова Е. И. Социальная работа с пожилыми людьми / Е. И. Холостова. – М.: ИТК “Дашков и К”, 2009. – 340 с.

Рашевська А.О., студентка гр. СР-141
Науковий керівник - Мекшун А.Д., старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ДИТЯЧИЙ, ПІДЛІТКОВИЙ І ЮНАЦЬКИЙ АЛКОГОЛІЗМ ЯК ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Актуальність Проблема алкоголізму в Україні, як і більшість соціальних проблем, носить системний характер, що торкається всіх сторін життя людини. Проблема алкоголізму, як питання національної загрози, є

досить актуальним не один десяток років і, коли відсотковий рівень алкоголізації нації досягає 22.7% населення України це починає бути проблемою державного рівня. В даний час в світі відбуваються постійні зміни стратегій і методів боротьби з даним явищем.

Мета дослідження висвітлити поняття дитячого, підліткового та юнацького алкоголізму як негативного явища, та охарактеризувати основні причини даного недугу нації.

Даною проблематикою займалися такі науковці, як: Ю.П.Лісцин, О.Ф. Сришев, З.В. Коробкіна, В.А. Попова, Е.А.Бабаян, М.К. Гонопольській.

Алкоголізм - це хвороба в результаті зловживання алкоголем в таких дозах і з такою частотою, які призводять до втрати ефективності в роботі та порушення сімейних взаємин і суспільного життя і до розладів фізичного та психічного здоров'я. В соціальному сенсі - це непомірне споживання спиртних напоїв, що шкідливо впливає на здоров'я, побут, працю і добробут суспільства, являє собою одну з форм токсикоманії, характеризуються пристрастю до вживання речовин, що містять етиловий спирт, розвитком психічної і фізичної залежності, абстинентного синдрому, психічної, фізичної і соціальної деградацією особистості.

В цілому мотиви вживання спиртного підлітками діляться на дві групи. В основі мотивів першої групи лежить бажання слідувати традиціям, відчувати нові відчуття, цікавість і т.п. Формуванню цих мотивів сприяють деякі властивості психіки неповнолітніх, що пробуджують в них почуття дорослості, бажання бути як всі, прагнення наслідувати старшим і т.п. Віковими особливостями підлітків певною мірою можна пояснити і вживання ними спиртних напоїв "для хоробрості". Цей мотив пов'язаний з відсутністю в неповнолітніх життєвого досвіду, знань, що дозволяють їм вільно вступати в спілкування з оточуючими (наприклад, з особами більш старшого віку, дівчатами).

На особливу увагу заслуговує друга група мотивів споживання алкоголю, які формують пияцтво як тип поведінки правопорушників. У число цих мотивів входить прагнення позбутися від нудьги. У психології нудьгою називають особливий психічний стан особистості, пов'язаний з емоційним голодом. У підлітків цієї категорії істотно ослаблений або втрачений інтерес до пізнавальної діяльності. Підлітки, що вживають спиртне майже не займаються громадською діяльністю. Істотні зрушення спостерігаються в них у сфері дозвілля. Ці хлопці менше цікавляться художньою літературою, рідко беруть участь у самодіяльності, майже не бувають в театрі, втрачають інтерес до серйозної музики, живопису.

Нарешті, деякі підлітки споживають спиртне, щоб зняти з себе напругу, звільнитися від неприємних переживань. Напружений, тривожний стан може виникнути у зв'язку з певним становищем їх у сім'ї, шкільному колективі. Проведення вільного часу переважно з друзями характерно для підлітків. І хоча підліткові групи складаються стихійно, їх складають хлопці, близькі за рівнем розвитку, запитам і інтересам. Але якщо підліткова група не об'єднана якоюсь корисною діяльністю, у ній переважає "порожнє" проведення часу нудьгуючих

неповнолітніх і така група стає сприятливим ґрунтом для розпиття спиртних напоїв.

Про дитячий алкоголізм говорять в тому випадку, коли його ознаки вперше з'являються до досягнення дитиною 18-річного віку. У дітей алкоголізм, на відміну від дорослих, має ряд характерних особливостей:

- Швидке звикання до спиртних напоїв (це пояснюється анатомо-фізіологічною будовою дитячого організму);

- Злоякісний перебіг хвороби (у підлітковому віці організм знаходиться в стадії формування і стійкість центральної нервової системи до дії алкоголю знижена, внаслідок чого відбуваються глибокі і незворотні процеси її руйнування);

- Прийняття дитиною великих доз алкоголю (прийняття алкоголю дітьми не схвалюється суспільством, тому підлітки, як правило, п'ють тайкома, звичайно без закуски, приймаючи всю дозу одночасно);

- Швидкий розвиток запійного пияцтва (для підлітків стає нормою пити з будь-якого приводу, при цьому в стані легкого сп'яніння вони починають відчувати себе невпевнено);

- Низька ефективність лікування.

Пияцтво серед неповнолітніх тісно пов'язане зі своїми поведінкою, що відхиляється. В основі цього зв'язку лежить найголовніша для підлітків небезпека алкоголізму - він різко послаблює самоконтроль. Найбільш часто в стані сп'яніння відбуваються насильницькі злочини. Залучення до спиртних напоїв дітей і підлітків найінтенсивніше відбувається в трьох вікових періодах: раннього дитинства, дошкільного та молодшого шкільного віку, дитячого та юнацького віку.

Перший період - раннє дитинство, в якому алкоголізація дітей носить неусвідомлений, мимовільний характер. Цьому сприяють наступні основні причини: п'яне зачаття, вживання алкоголю під час вагітності та годування груддю, що веде до аномалій фізичного і психічного розвитку дитини.

Другий період - дошкільний і молодший шкільний вік. У цей період найбільш істотними причинами є дві - педагогічна неграмотність батьків, яка призводить до алкогольного отруєння організму, і сімейні алкогольні традиції, що призводять до формування інтересу до спиртного [1, ст. 77].

Третій період - підлітковий і юнацький вік. В якості основних причин можна назвати наступні сім: неблагополуччя сім'ї; позитивна реклама в засобах масової інформації; незайнятість вільного часу; відсутність знань про наслідки алкоголізму; відхід від проблем; психологічні особливості особистості; самоствердження. У цей період відбувається формування потягу до алкоголю, яке переростає в звичку, приводячи в більшості випадків до алкогольної залежності дитини. Алкоголізм, що формується в підлітковому і юнацькому віці (від 13 до 18 років), зазвичай називають раннім алкоголізмом. Вважається, що в цьому віці клінічні прояви алкоголізму розвиваються швидше, ніж у дорослих, а хвороба протікає більш злоякісно.

Отже, основними психологічними механізмами вживання алкоголю в дитячому, підлітковому і юнацькому віці вважають психологічне наслідування, зменшення або зняття астеничних проявів (станів) і деформацію особистості зі

схильністю до вживання спиртних напоїв. Сьогодні зростає роль держави у вирішенні проблем алкоголізму, особливо дитячого та підліткового алкоголізму, як однієї з основних загроз всієї нації. Етіологія і механізми хвороби вимагають додаткового вивчення. Як відомо, хвороба легше попередити, ніж лікувати, тому крім лікування хвороби, яке на сьогоднішній день не ефективно / до 80% рецидивів /, потрібно викоринювати причини цієї проблеми.

Список використаних джерел:

1. Коробкіна З.В., Попова В.А. Профілактика наркотичної залежності у дітей і молоді ст..77
2. Бабаян Е.А., Гонопольській М. Дитина і алкоголь ст.34

Ревенок М.В., студентка гр. МСР-111

Науковий керівник – Остряноко Т.С., к.пед.н.

Чернігівський національний технологічний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Освіта виступає важливим показником розвитку інтелектуального потенціалу суспільства, а також невід'ємною складовою інноваційного розвитку держави. Враховуючи той факт, що Україна взяла вектор на європейський освітній простір, особливо важливим постає вдосконалення освітнього національного законодавства. Досконалість правової бази залишається необхідною умовою для здійснення раціональної та ефективної державної політики у сфері освіти. Крім того, виникає нагальна потреба у розробці та оптимізації підходів та програм для інклюзивної освіти, яка, у свою чергу, виступає відносно новим напрямом в українському освітньому середовищі.

Актуальність дослідження зумовлена тенденцією зростання чисельності студентської молоді з обмеженими можливостями, розбудовою інклюзивного середовища, а також розробкою підходів та механізмів регулювання нормативної бази в сфері інклюзивної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема правового регулювання інклюзивної освіти в Україні відображена у наукових працях та дослідженнях вітчизняних вчених: І.В.Артюмова, А.О.Агабабяна, В.В.Астахова, О.М.Ващука, О.Л.Войно-Данчишиної, О.А.Довгала, К.Д.Янішевської, О.В.Поступної та ін. Питанням впровадження інклюзивної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах займалися українські науковці: В.Бондар, М.Синьов, А.Колупаєва. Особливу увагу в пошуку інноваційних форм та методів роботи зі студентами вищого навчального закладу (далі – ВНЗ) з питань інклюзивної освіти приділяли вітчизняні вчені С.В.Бреус, О.В.Глузман, А.Г.Шевцов. Найвні дослідження не вичерпують проблеми нормативно-правового регулювання інклюзивної освіти, зокрема в умовах ВНЗ та потребують подальшого аналізу.

Мета статті. Мета – проаналізувати стан нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти в умовах вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правове регулювання освітньої сфери, проблема його вдосконалення та подальшого розвитку є однією з найактуальніших, зважаючи на те, що освітня галузь є пріоритетною та головною складовою гуманітарної сфери. Як зазначав вітчизняний науковець Р.В.Шаповал, формування достатньої і прогресивної законодавчої бази освіти є одним із основних факторів, які можуть забезпечити можливість реалізації прав громадян на освіту. Тому прийняття достатньої, дієвої законодавчої бази галузі освіти, своєчасне внесення змін у діючі закони, а також реалізація вже прийнятих законів – актуальне, важливе і надто складне державне завдання [4, с. 1110].

У контексті вивчення нормативно-правової бази інклюзивної освіти, необхідним є звернення до міжнародних документів, які лежать в основі українського законодавства. Існує ціла низка міжнародних нормативних актів, які регулюють питання інклюзивної освіти. Проте слід, на нашу думку, звернути увагу на ті, що стали основою національного законодавства.

9 грудня 1975р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила Декларацію про права інвалідів. У документі зазначається, що «інваліди, незважаючи на причину, характер і складність їхніх каліцтва або порушень, мають ті ж основні права, що і їхні співгромадяни того ж віку». У цьому нормативно-правовому документі визначено, що інваліди мають отримувати необхідну підтримку, яка б дала змогу максимально виявити свої можливості й здібності та прискорила процес їхньої інтеграції у суспільство.

Шляхи реалізації права рівних можливостей на здобуття освіти неповносправними особами та визнання інтегрованого навчального середовища, тобто звичайних масових шкіл, як пріоритетного, окреслено в «Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів», затверджених 20 грудня 1993 року на 48 сесії Генеральної Асамблеї ООН.

«Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» визначають спільне навчання пріоритетною формою в здобутті освіти неповносправними. Втім, воно не є альтернативою спеціальній освіті на певних етапах освітнього реформування.

Інноваційна освітня концепція щодо навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я була представлена на Всесвітній конференції з освіти осіб з особливими потребами: доступ та якість, проведена за підтримки ЮНЕСКО в Іспанії, Саламанці. Концептуальні засади щодо здобуття освіти неповносправними викладено в Саламанській декларації та Рамках дій щодо освіти осіб з особливими потребами [7, с.18].

Як бачимо, в перелічених вище міжнародних нормативних документах встановлюються нові підходи щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами, що одночасно виступають вектором для планування дій в галузі інклюзивної освіти. Маючи на меті підвищення ефективності процесу впровадження інклюзивної освіти, їх слід доповнювати національними та регіональними планами дій та проектів, в основі яких має бути прагнення держави та суспільства максимально забезпечити доступність освіти для всіх її членів.

Здобуття незалежності держави ознаменувалося прийняттям основного Закону – Конституції України, де стверджується рівність прав усіх людей, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, від мовних та інших ознак.

Відповідно до визначеного положення у статті 53 Конституції України зазначається, що: «державою забезпечується доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [1].

Законодавством України передбачено забезпечення особам з особливими освітніми потребами доступності та безоплатності здобуття вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. При вступі до вищого навчального закладу для абітурієнтів з інвалідністю передбачено ряд гарантій та систему пільг згідно Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів» [5, с.138].

Досить суттєвим та ґрунтовним нормативним актом у сфері забезпечення освіти для осіб з особливими освітніми потребами саме у вищих навчальних закладах виступає оновлений Закон України «Про вищу освіту». Тож вважаємо за доцільне зупинитися детальніше на окремих його аспектах.

У 2014 р. Верховна Рада України прийняла новий Закон України «Про вищу освіту». Даний нормативно-правовий акт вперше на законодавчому рівні визначив поняття «особа з особливими освітніми потребами». Так, відповідно до п. 18 ст. 1 цього Закону, особа з особливими освітніми потребами – особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти.

До того ж, в Законі дається тлумачення поняттю «інклюзивне навчання», що визначається як система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципі недискримінації, врахуванні багатоманітностей людини, ефективному залученні та включенні до освітнього процесу всіх його учасників.

Аналізуючи положення цього Закону, необхідно відмітити, що в ньому закріплено створення та забезпечення рівних умов доступу до вищої освіти, у тому числі забезпечення осіб з особливими освітніми потребами спеціальним навчально-реабілітаційним супроводом та створення для них вільного доступу до інфраструктури вищого навчального закладу з урахуванням обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я. Таким чином, було закріплено правотакі особи на рівний доступ до якісної вищої освіти. Відповідно до п. 9 ч. 3 ст. 3 Закону України «Про вищу освіту», формування і реалізація державної політики у сфері вищої освіти забезпечуються шляхом належної державної підтримки підготовки фахівців з числа осіб з особливими освітніми потребами на основі створення для них вільного доступу до освітнього процесу та забезпечення спеціального навчально-реабілітаційного супроводу [2].

До того ж, відповідно до підпункту 3 пункту 3 ст. 32 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року вищі навчальні заклади зобов'язані створювати необхідні умови для здобуття вищої освіти особами з особливими

освітніми потребами. І, як результат задекларованої цією статтею закону про вищу освіту нормою, структура вищого закладу повинна мати у своєму складі спеціальний навчально-реабілітаційний підрозділ, який утворюється з метою організації інклюзивного освітнього процесу та спеціального навчально-реабілітаційного супроводу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, забезпечення їм доступу до якісної вищої освіти з урахуванням обмежень життєдіяльності, про що зазначено в підпункті 4 пункті 7 ст. 33 Закону України «Про вищу освіту» [6, с. 347].

Також вказаним Законом визначається таке поняття як універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, покликаний зробити їх максимально придатними для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну [2]. Тобто, це основа для розробки проектування навколишнього середовища, а також громадських будинків і споруд, транспортних засобів загального користування, речей, технологій таким чином, щоб ними могли користуватися особи з обмеженими можливостями верстви населення, незважаючи на їх можливі функціональні обмеження.

Не менш важливим терміном, що зазначається в Законі України «Про вищу освіту» виступає поняття «розумне пристосування» – запровадження, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами нарівні з іншими особами їх конституційного права на освіту [2]. Розумне пристосування слід розуміти як визначені конкретні заходи, що спрямовуються для вирішення чітко окреслених завдань стосовно конкретної людини або ж цільової групи.

Враховуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що законодавство щодо осіб із обмеженими можливостями в Україні змінювалося і надалі продовжує змінюватися із позитивною динамікою, беручи до уваги інтереси осіб з особливими освітніми потребами. Адже правові положення у сфері здобуття освіти осіб з особливими освітніми потребами знайшли відображення у низці нормативно-правових актів.

Проте, слід зазначити, що визначення «інклюзивної освіти» на даний момент поки ще не набуло поширення в офіційних документах. Згадуються поняття, що близькі за своєю суттю, проте точно не враховують специфіки конкретного поняття. Існує необхідність у наповненні змістом поняття «інклюзивна освіта», а також розуміння механізмів її впровадження та регулювання. Це зумовлено, насамперед, формуванням нового напрямку державної політики щодо осіб з особливими освітніми потребами.

Висновки. Аналіз означеної проблеми дає підстави стверджувати, що процес здобуття Україною незалежності дало підставу нового бачення державою розвитку її інтелектуального потенціалу, а також стало поштовхом до нових змін в системі вищої освіти. Тож і виникає нагальна потреба в підтримці осіб з особливими освітніми потребами в плані здобуття вищої освіти, а також у вдосконаленні окремих положень правового регулювання.

Окреслені нормативно-правові документи спрямовані на створення умов для здобуття якісної інклюзивної освіти, а також визначають напрямки розв'язання існуючих проблем в освітньому сучасному середовищі в аспекті

інклюзивної освіти. До того ж, чинне законодавство бере на себе зобов'язання та гарантує право на освіту осіб, що потребують особливих підходів у навчанні, без будь-якої дискримінації та на рівні з іншими особами, тим самим забезпечуючи процес інклюзивної освіти особи протягом всього життя на всіх рівнях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 26 черв. 1996 р. // Відом.Верхов. Ради України. - 1996. - № 30. -Ст. 141. - Из змін, внесеними згідно із законом № 2222-IV від 8 груд. 2004 р. //Відом. Верхов. Ради України. - 2005. - № 2. - Ст. 44.
2. Про вищу освіту : [Електронний ресурс] : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556 - VII. – Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Основи інклюзивної освіти. Навчально- методичний посібник/ за заг. ред. Колупасової А.А. – К: «А. С. К.», 2012. – 308 с.
4. Шаповал Р.В. Правове регулювання освіти в Україні /Р.В.Шаповал// Форум права. – 2011. - №1. – С. 1110-1115.
5. Світлана Когут: Інклюзія у вищій школі України: сучасний стан та перспективи /
6. Жақун Н.В. Імплементация Закону України «Про вищу освіту» у сфері забезпечення особливих освітніх потреб з інвалідністю// Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції.
7. Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». - Колупасова А. А., – 2011.

Рожок О.В., студент гр.ПР -133

Науковий керівник – Дем'яненко Ю.А., к.психол.н.,
доцент кафедри психології і соціології

Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБИСТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У ПОДОЛАННІ ЖИТТЄВОЇ КРИЗИ

Соціальне обличчя людини, це поведінка кожного з нас поводитися певним чином у певних обставинах. Ситуації, які пропонує нам життя, – це нерідко саме ті ситуації, в які ми активно прагнемо потрапити, щоб засвоїти щось важливе, зробити наступний крок на шляху саморозвитку. Здорова, зріла особистість є функціонально автономною, її поведінка усвідомлено вмотивована. Вона вміє дивитися на себе очима оточуючих, здатна до теплих, щирих взаємин, поважає різні цінності та установки, що притаманні оточуючим.

У людини завжди є вибір, який здатний змінити життєві орієнтації. Якщо людина уникає вибору, не робить його вчасно, вона потрапляє у кризову життєву ситуацію, яка все одно примушує її опинитись перед цим самим вибором, але вже у максимально загостреній, екстремальній формі. Криза - це не постійне явище, воно коротко часове (до 6 тижнів), яке вимагає від особистості розгорнутого, аргументованого, усвідомленого розв'язання життєвих проблем [9, с.10]. Проте, не рідко, в житті трапляються ситуації, коли виникає тривалий внутрішній конфлікт з приводу життя в цілому, його сенсу, головних цілей та шляхів їх досягнення. І тут постає питання, як можна реалізувати власний потенціал процесі подолання такого переломного етапу як життєва криза? Що допомагає одним людям вдало справлятися із кризовими ситуаціями, і чому дехто не може подолати кризи?

Метою даної роботи є визначення впливу особистісного потенціалу у подоланні життєвої кризи. При вивченні питання з подоланням життєвих труднощів та розвитком особистості в різних аспектах, розглядаються праці: Р. Ахмерова, М. Гасюк, М. Аргайля, Ф. Василюка, А. Маслоу.

Визначаючи явище життєвої кризи, треба звернути увагу на роботи Р. Ахмерова, який розглядає кризу як феномен внутрішнього світу людини, що проявляється в різних формах переживання непродуктивності свого життєвого шляху [1, с. 1]. Цікавою є також думка Ф. Василюка, який розглядає кризу як багатомірний стан, що мобілізує творчий потенціал особистості. [2].

Згідно з аналізом теоретичних джерел, спостережень та узагальнень емпіричних досліджень важливими векторами життєвого шляху особистості, які необхідно проаналізувати у ситуації кризи є задачі та ресурси життєвого шляху [4, с. 210 – 212].

Завдання життєвого шляху – це самореалізація у різних життєвих сферах, де потрібно проявляти власну активність, зайняти життєву позицію, завоювати життєвий простір (потреба у становленні нової ідентичності, створенні сім'ї, пошуку роботи тощо). Зокрема, важливими завданнями періоду ранньої дорослості є «включення» відповідальності за процес творення власного життя та реалізації особистості в різних життєвих сферах.

Даності життєвого шляху – сталі чинники внутрішньої та зовнішньої реальності, які потребують прийняття чи примирення (вік, стать, само розуміння умови народження і проживання, наявність спадкових захворювань тощо). Даності життєвого шляху визначають межі та напрямки, в яких має можливість реалізувати себе людина, коригують життєву стратегію та відкривають автентичні завдання своєї особистості.

Ресурси життєвого шляху – власні сильні сторони, ресурси й можливості навколишнього світу, доступні людині на цей момент життя (набуті знання та уміння, наявність дружньої підтримки тощо). Ресурси допомагають реалізувати задуми особистості, ефективно здійснювати різноманітні життєві функції та виконувати відповідні ролі.

Інтегратором цих векторів (задач, даностей та ресурсів життєвого шляху) є внутрішнє Я як продукт попереднього досвіду людини. Воно відображає актуальний рівень самопізнання та саморозуміння особистості на життєвому шляху. Внутрішнє Я відповідальне за свободу й автентичність, за вибір реальності, у якій буде реалізувати себе особистість [4, с. 209 – 210].

Через прийняття, усвідомлення та інтеграцію у внутрішньому Я людини задач, даностей і ресурсів життєвого шляху відбувається процес розвитку та реалізації особистості, здійснюється автентичний життєвий вибір. Результатом такого вибору є конструктивне подолання кризи, збагачення досвідом та оновлення внутрішнього Я людини як відправного пункту для вирішення подальших задач життєвого шляху [4, с.210]. Здійснення конструктивного вибору у ситуації кризи передбачає вихід за межі власного Я та початок нового етапу розвитку особистості.

Конструктивне подолання життєвої кризи вимагає:

- адекватного розуміння та прийняття даності життєвого шляху;
- концентрації й актуалізації ресурсів життєвого шляху;

– глибокого аналізу та поетапного вирішення задач життєвого шляху особистості.

Таким чином, криза відкриває перед людиною унікальну можливість змін. Конструктивне подолання кризи стає сходинкою, що допомагає реконструювати життєву ситуацію, здійснити відкриття, необхідні для появи більш зрілої особистості, здатної до творчої адаптації у нових життєвих умовах [3, с. 202].

Зокрема, у процесі подолання кризи людина вчиться приймати та розуміти себе, своє життя і ту життєву ситуацію, в якій вона перебуває; водночас – позитивне вирішення проблем та подолання кризи веде до позитивної оцінки себе і свого життя в цілому [6].

Оптимальний досвід проживання життєвих криз та знаходження способів їх подолання людина отримує у період ранньої дорослості, в якому виникає достатньо можливостей та потреб самостійно конструювати подальший життєвий шлях [7, с.57]. Особистість використовує досвід попередньо подоланих життєвих криз, інтегрує в уже сформованому внутрішньому Я завдання і самостійно здійснює життєвий вибір. Результатом конструктивного подолання кризи є також здатність встановлювати позитивні взаємини з оточуючими, оскільки ситуація вимагає врахування позицій інших людей, їх поглядів, потреб і бажань. Рішенням є гнучкість у взаємодії, здатність зрозуміти іншого, відкритися до спілкування. Поряд з урахуванням думки «іншого» найважливішим завданням є розуміння себе, вироблення власної позиції щодо вирішуваної проблеми, здатність взяти на себе відповідальність за прийняте рішення, здійснення вибору. Внаслідок продуктивності таких дій зростає впевненість, незалежність, автономність, посилюється віра в себе та власні сили [8].

Усвідомлення власних сил та ресурсів у подоланні труднощів, освоєння нових «технік» вирішення складних обставин життя, можливостей знаходити ефективні шляхи вирішення проблеми сприяє виникненню почуття компетентності, здатності до управління оточуючою дійсністю [5, с.12]. Проаналізувавши проблему подолання життєвої кризи, можна зазначити, що:

1. Життєва криза - це не постійне явище, воно короткочасове (до 6 тижнів), яке вимагає від особистості усвідомленого розв'язання життєвих проблем.

2. Подолання кризи вимагає від людини виходу за межі власного Я для того щоб почати новий етап у розвитку особистості.

3. Важливими векторами життєвого шляху особистості, які необхідно враховувати у ситуації кризи, є завдання, даності та ресурси життєвого шляху, що інтегруються та інтерпретуються у внутрішньому Я людини.

4. Кожна криза зосереджує в собі багатий потенціал розвитку особистості і є потужним каталізатором самопізнання та особистісного розвитку.

Розуміння кризи не як безвиході, а як трампліну до власного зростання робить людину сильнішою, мудрішою та розширює її внутрішній потенціал.

Список використаних джерел:

1. Ахмеров Р.А. Биографический кризис личности: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 "Общая психология, история психологии" / Ахмеров Рашид Анварович. – М., 1994. – 18 с.

- 2.Василюк Ф.Е.Психологія переживання: аналіз преодоління критических ситуацій / ФедорЕфимовичВасилюк. – М.: Издво МГУ, 1984. – 200 с.
- 3.Гасюк М.Б.Життєтворчість як спосіб вирішення життєвої кризи особистості / М.Б. Гасюк, О.М. Гринів // Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості / за ред. С.Д. Максименка, М.В. Папучі. – К., 2011. – Том 11, вип. 4. – Ч. 1. – С. 199-205.
- 4.Гасюк М.Б.Стратегії реалізації життєвого шляху особистості в ранній дорослості / Мирослава Гасюк, Оксана Гринів // Інститут психології імені Г.С. Костюка АПН України. Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості / за ред. С.Д. Максименка. – К., 2013. – Том 11, вип. 7. – С. 207 – 214.
- 5.Гасюк М.Суб'єктивне сприйняття теперішнього, минулого та майбутнього у структурі психологічного благополуччя особистості / Мирослава Гасюк, Оксана Гринів // Соціальна психологія: наук. журнал / голов. ред. Ю.Ж. Шайгородський. – 2013. – № 55. – С. 10–16
- 6.Куликов Л.В.Здоровье и субъективное благополучие личности. Психология здоровья / Л.В. Куликов. – СПб., 2000. 7.Психология возрастных кризисов: Хрестоматия - / Сост. К. В. Сельченко. – Мн.: Харвест, 2000. – 560 с. – (Библиотека практической психологии).
- 8.Титаренко Т.Життєві кризи: технології консультування. Перша частина / Тетяна Титаренко. – К.: Главник, 2007. – 144 с. (Серія "Психол. інструментарій").
- 9.Фесенко П.П.Осмысленность жизни и психологическое благополучие личности: Автореферат дисс. ... канд.псих.н.: 19.00.01 / П.П. Фесенко. – М.: – 2005. –35 с.
-

Рубан А.Є., студентка ФСНСТ-1
Науковий керівник – Кальницька К.О., к.психол.н., доцент
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це люди, які змушені раптово покинути місця свого проживання у результаті збройного конфлікту, стихійних лих чи систематичного порушення прав людини на території власної держави. Ця проблема була неактуальною для України, але останні роки характеризуються великим переліком змін у державі, а саме: військовим конфліктом на Сході України, початком пропаганди за допомогою засобів масової інформації, окупацією української території Російською Федерацією та іншими глобальними змінами. Ці зміни поставили певну частину громадян країни у безвихідне становище, змусили покинути свої житла та стати переселенцями, задля власної безпеки.

Визначаючи причини внутрішнього переміщення, з повідомлень самих переселенців, можна виділити такі:

- Питання безпеки. (мається на увазі обстріли на Сході країни, зокрема артилерійські).
- Гуманітарні наслідки конфлікту (відсутність ліків, води та продуктів харчування).
- Особисте становище громадян. ВПО з Криму повідомляють, що дехто з них – журналісти або політичні активісти, які бояться переслідувань.
- Невпевненість у майбутньому.
- Деякі мусульмани та християни назвали причиною виїзду побоювання переслідувань на релігійному ґрунті.

- Кримські татари стурбовані тиском на їхню спільноту.

Переміщення впливає на усі верстви населення. Так, жінки, які рятуються втечею від конфлікту, обтяжені важкими обов'язками. Як показує статистика, у багатьох із них чоловіки залишилися вдома, щоб доглядати за майном або дбати про родичів, які не бажають або не можуть виїхати. Жінки поїхали з дітьми, а у багатьох випадках і з літніми родичами. На них лежить важкий тягар – дбати про інших і намагатися приймати рішення щодо майбутнього. Політичні суперечки створюють нове підґрунтя і привід для побутового насильства. Хоча жіночі організації ще не реєструють збільшення кількості випадків побутового насильства, вони стурбовані тим, що політизований контекст, мілітаризована атмосфера у країні і травматизація чоловіків під час бойових дій створюють умови для поширення насильства щодо жінок.

Неминучим є вплив переміщення на дітей. Внутрішньо переміщені особи глибоко стурбовані психологічним впливом конфлікту та переміщення на їхніх дітей. Діти стають свідками убивств і руйнувань. Батьки повідомляють про негативні зміни у поведінці дітей, зокрема про підвищення рівня страху і агресії.

Серед людей, переміщених із Криму, багато кримських татар, а також етнічних українців, етнічно змішаних сімей, етнічних росіян, біженців, шукачів притулку та іноземців, які мають шлюбні стосунки з громадянами України, котрі виїхали з Криму.

Внутрішньо переміщені особи стикаються з низкою соціальних та матеріальних проблем, найголовнішими з яких є:

- Тимчасове проживання. За оцінками, близько 80% ВПО живуть у приватному секторі, що означає, що вони перебувають у родичів, друзів, живуть у інших приймаючих сім'ях або в орендованих квартирах. Решта живе у різних місцях компактного проживання.

- Харчування і одяг. Переселенці зі Східних районів України змушені швидко залишати свої будинки, щоб не потрапити під обстріл. Отже, вони не мають змогу забирати усі свої речі, тож беруть тільки найцінніше.

- Соціальні та економічні права.
- Реєстрація місця проживання ВПО.
- Потреби в галузі освіти.
- Питання охорони здоров'я.

Усі ці проблеми потребують рішення і цим займаються різні організації, волонтери та державні установи. Таким чином, внутрішньо переміщені особи, у яких постала проблема з тимчасовим проживанням можуть розраховувати на допомогу з боку релігійних або громадських груп, або навіть приватних осіб. Інші місця компактного проживання організовані обласною чи муніципальною владою в державних і приватних приміщеннях. За даними Першої електронної газети, станом на грудень 2015 року 38 сімей (580 осіб) оселилися в сільській місцевості (для цього виділено 99 будинків), 25 сімей тимчасово проживають у готелі «Турист», близько 70 – в гуртожитку КНТУ, 33 особи – в Новоукраїнському профілактичному санаторії.

Відкритим залишається питання фінансування тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб. У окремих регіонах, особливо у великих містах, обласні органи влади повідомляють про зростаючу неспроможність розміщення ВПО через брак коштів.

Основна допомога ВПО здійснюється приватними особами та волонтерами, але деякі питання не можуть бути вирішеними без втручання держави. Наприклад, для забезпечення своєчасності пенсійних виплат ВПО із Донецької і Луганської областей, Пенсійний фонд України спростив процедуру переведення пенсійних справ до інших областей. Питання в галузі освіти та охорони здоров'я частково вирішені за допомогою введення пільг, щодо питання реєстрації, було внесено зміну, згідно з якою ВПО з Криму тепер можуть зазначати свою адресу для офіційного листування на паперовій вкладці, виданій Державною міграційною службою України, без скасування своєї постійної реєстрації у Криму в їхніх внутрішніх паспортах.

Важливо додати, що Україна – це не єдина країна с проблемою ВПО. Рекордна кількість людей – 38 мільйонів – були переміщені у межах своїх країн через збройні конфлікти та насильство. Ця цифра відповідає населенню трьох найбільших мегаполісів Лондона, Нью-Йорка та Пекіна. 30 тис. осіб змушені були залишити свої домівки щодня у 2014 році. 60% від кількості осіб, що вперше зазнали переміщення поза минулого року, припадає на п'ять країн: Ірак, Південний Судан, Сирію, Демократичну Республіку Конго (ДРК) та Нігерію.

Отже, проблема внутрішньо переміщених осіб дуже масштабна і глобальна, вона вимагає кооперування різноманітних інституцій задля її вирішення. Не варто забувати про становище в соціумі, який також має підтримувати та надавати всю можливу допомогу переселенцям. Неможливо позбутися цієї проблеми повністю, але за підключення різних державних та недержавних органів та організацій, можливе зведення проблеми до мінімуму.

Скрипник П.О., студент гр. СР-124

Науковий керівник - Філіпович В.М., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ІНДИВІДУАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ АЛЬФРЕДА АДЛЕРА ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Історичний розвиток суспільства від минулого до сьогодення, зумовив необхідність появи нової галузі соціальних знань і практичної діяльності. Цією галуззю знань виявилася соціальна робота, яка увібрала в себе найкращі досягнення науки про людей і людські взаємини. Однак, фундаментом нової практичної діяльності виступила психологія. Завдяки діяльності науковців у сфері психології, соціальна робота отримала набір психологічних знань, які необхідні соціальним працівникам, для вирішення соціальних проблем з якими

зіткнулися клієнти соціальної роботи. Одним із фундаторів таких знань, став Альфред Адлер.

Метою статті є привернути увагу на індивідуальну психологію Альфреда Адлера як невід'ємний елемент соціальної роботи.

Питанням індивідуальної психології Альфреда Адлера займалися такі вітчизняні і зарубіжні вчені: Ю.Г. Олійник, Л.Т. Тютя, О.Б. Емішянц, В.М. Лейбіна, Р. Фрейджер та ін.

Альфред Адлер – видатний науковець в галузі психології, відомий для більшості наукової спільноти як засновник індивідуальної психології. Саме він вперше розглянув особистість як частину соціальної системи нерозривно пов'язану з іншими, що мало в свою чергу вплив на розвиток соціальних наук.

Для кращого розуміння мотивів соціальності в психології слід звернутися до його біографії. Альфред Адлер, син єврейського торговця середньої руки, народився в передмісті Відня 7 лютого 1870 року. У дитинстві він переніс кілька серйозних захворювань, включаючи рахіт. Адлер наполегливо боровся зі своєю фізичною слабкістю. Коли тільки це було можливо, юний Альфред бігав і грав з іншими дітьми, які завжди з задоволенням брали його в свою компанію. Здавалося, він знаходив серед друзів те почуття рівності і самоповаги, якого був позбавлений вдома. Вплив цього досвіду можна бачити в подальшій роботі Адлера, коли він підкреслює важливість співпереживання і загальних цінностей, називаючи це соціальним інтересом, завдяки якому, на його думку, особистість може реалізувати свій потенціал і стати корисним членом суспільства. [8, С.127-128]

Слід зазначити, що концепція соціального інтересу відображає стійке переконання А. Адлера в тому, що люди, є соціальними створіннями, і якщо люди хочуть глибоко зрозуміти себе, то повинні розглядати себе з точки зору налагодженості міжособистісних взаємовідносин. А. Адлер зазначав, що: «Індивідуальна психологія розглядає і досліджує індивідуума включеним у суспільство. Ми відмовляємося розглядати і вивчати людину ізольовано від нього». [2, с. 134]

Дане положення А.Адлера знайшло подальше своє відображення у вихідних положеннях соціальної роботи, а саме в принципах практичної діяльності. Так, принцип гуманності демонструє погляд на людину в її взаємозв'язку із суспільством як необхідну складову у поєднанні інтересів суспільства і потреби особистості у соціальній роботі. [6]

Значну роль в соціальній роботі індивідуальна психологія відіграє як напрямок глибинної психології та психотерапії. Відповідно до неї, людина розуміється зі свого життєвого плану. Він зумовлений прагненням домогтися соціального визнання і звільнитися від комплексу неповноцінності. [4]

Для соціального працівника індивідуальна психологія А. Адлера дуже важлива, оскільки практично всі клієнти в тій чи іншій мірі страждають комплексом неповноцінності і викривлень особистості, з ним пов'язаних. [3]

Адлер вважав, що досягти поставлених завдань і позбутися комплексу неповноцінності, можливо лише за допомогою психотерапії.

Психотерапія допомагає людині перебудувати свої переконання і цілі, щоб вони набули найбільшої суспільної користі. Адлер визначає три основні

аспекти терапії: дослідження специфічного життєвого стилю пацієнта, допомога пацієнту в розумінні самого себе і посилення його соціального інтересу. Він вважав, що реальні зміни у стані пацієнта можуть бути досягнуті тільки його власною працею. На лікування та одужання завжди слід дивитись не як на успіх консультанта, а як на успіх пацієнта. Консультант може тільки вказати на помилки, пацієнт має сам обрати правильне життя. Психотерапія — це вправи у співробітництві, якщо є по-справжньому зацікавленість іншою людиною. Як зазначав Адлер, у багатьох випадках терапевт повинен піклуватися про пацієнта, надавати йому підтримку і можливість співпрацювати, тобто все те, що він не отримав від своїх батьків. Адлер був упевнений, що ядром багатьох психологічних проблем є турбота тільки про себе, а не про інших. Він вважав, що головне завдання терапевта полягає в тому, щоб поступово відволікти пацієнта від виняткової зосередженості на собі самому і сприяти його конструктивній роботі для інших як корисного члена суспільства. Турбуючись про пацієнта, терапевт є рольовою моделлю для формування у останнього соціального інтересу.

Важливою для соціальної роботи як системи соціально-психологічного впливу на особистість є позиція Адлера щодо співробітництва під час терапії. Якщо людина взаємодіє з іншими, говорить Адлер, приносить користь суспільству, збагачує інших, рухається вперед на шляху, який приносить користь й іншим, вона ніколи не стане невротиком. Люди по-справжньому можуть досягти успіху тільки тоді, коли по-справжньому цікавляться іншою людиною. [6]

На початку ХХ ст. Адлером було обґрунтовано соціально-психологічну основу групової роботи, яка змінила медичну. Він започаткував групову соціальну роботу, створивши центри групових соціальних занять для простих людей, хворих на алкоголізм, з невротичними проблемами, а також дитячі терапевтичні групи. [7]

Не омине уваги і той факт, що А.Адлер був автором індивідуальної і сімейної терапії. На сьогодні дані види терапії відносяться до інноваційних методів соціальної роботи. Слід зазначити, що індивідуальна терапія, метод соціальної роботи орієнтований не на усунення окремих симптомів, а на зміну всієї поведінки пацієнта і переорієнтацію його особи на нові цілі.

Сімейна терапія - метою даного методу подолання негативної психологічної симптоматики і підвищення функціональності сімейної системи. Дані методи А.Адлера найчастіше застосовуються фахівцями соціальної сфери у роботі з молоддю.[5, с. 49-50]

Останньою важливою складовою індивідуальної психології - виступає психологічне зростання, яке обумовлює здійснення соціальної роботи як визначального фактора розвитку клієнта і суспільства в цілому.

Для досягнення психологічного зростання, Адлер перед людиною ставив три головні життєві завдання: роботу, дружбу і любов. Ці завдання визначаються основними умовами людського існування:

Робота включає в себе діяльність, корисну для суспільства, а не просто ті заняття, які приносять дохід. За Адлером, робота приносить почуття задоволення і самоповаги тільки тоді, коли вона корисна для інших.

Дружба обумовлена нашою приналежністю до людської раси і необхідністю постійно пристосовуватися до інших істот нашого виду і взаємодіяти з ними. Дружні, спільні зусилля є важливим елементом конструктивної роботи.

Любов розглядається Адлером в сенсі гетеросексуальної любові. Вона призводить до близької взаємодії на фізичному і ментальному рівні і породжує високий ступінь співробітництва між людьми протилежних статей.

За Адлером, ці три компоненти (робота, дружба і любов) взаємопов'язані. Успіх в чомусь одному веде до успіху в інших. [8, с.138]

Не залишиться поза увагою, яскравий приклад застосування індивідуальної психології як невід'ємної складової соціальної роботи в Україні, особливо у м. Чернігові. Зважаючи на те, що соціальна робота в нашій державі з'явилася в 90-х роках минулого століття у 1997 р. одним із перших в Україні у м. Чернігові з'явилася спеціальність «соціальна робота». Завдяки зусиллям науковців і працівників Чернігівського державного інституту права соціальних технологій і праці на базі інституту був утворений факультет соціальної роботи. Починаючи від заснування факультету провідним для викладачів і студентів, був і буде у їхньому житті девіз емблеми даного факультету: «Допомагаючи іншим – зростаєш сам!». Саме в даному девізі знайшли своє відображення ідеї А.Адлера. Слідуючи даним словам викладачі соціальної роботи, ставлять собі за мету виховати і навчити майбутніх соціальних працівників ідеям соціальності, та завдяки їм продемонструвати, що під роботою Адлер розумів у майбутньому саме соціальну роботу, тому що для фахівців даної сфери вона приносить задоволення, а для суспільства користь і є містком дружби між представниками людської раси.

Відповідно до змісту статті можна зробити наступні **висновки**:

Фундаментальною основою соціальної роботи виступають ідеї індивідуальної психології А.Адлера, саме він вперше почав розглядати особистість як невід'ємну складову соціальної системи. Хворобливий стан у дитинстві став вирішальним для розробки індивідуальної психології із системою заходів, які стали основоположними у соціальній роботі. Завдяки індивідуальній психології в Україні була побудована система навчання майбутніх працівників соціальної сфери.

Список використаних джерел

1. Гуревич П. С. Психоанализ. Т. 2. Современная глубинная психология: учебник для магистров. [Електронний ресурс] / П. С. Гуревич // юрайт. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://stud.com.ua/16435/psihologiya/okremi_napryamki_psihoanalizu.
2. Емішянц О. Б. Психологічні особливості самоактуалізації особистості в залежності від типу сім'ї : повної/неповної / О. Б. Емішянц // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : збірник наукових праць. / О. Б. Емішянц. – Київ: Логос, 2013. – С. 131–138.
3. Короткий курс лекцій з дисципліни «Психологія соціальної роботи» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://studme.com.ua/10561127/psihologiya/znachenie_psihologicheskoy_teorii_dlya_psihosotsialnoy_raboty.htm
4. Лейбін В. М. Психоанализ и философия неопрефрейдизма / В. М. Лейбін. – Москва: Политиздат, 1977. – 246 с.
5. Олійник Ю. Г. Використання інноваційних методів для підвищення ефективності соціальної роботи з молоддю / Ю. Г. Олійник // Матеріали XIV науково-практичної міжвузівської конференції студентів та аспірантів "Дні Науки ФСП" «Молодь в освіті та науці як умова відродження українського суспільства» (До

20-річчя незалежності Української держави)» / Ю. Г. Олійник. – Київ: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2011. – С. 49–50.

6. Тюптя Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика Навч. посібник [Електронний ресурс] / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова – Режим доступу до ресурсу: <http://westudents.com.ua/knigi/564-sotsalna-robota-tyuptya-lt.html>.

7. Форми та методи соціальної роботи [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Formi_ta_metodi_social-noyi_roboti?page=7

8. Фрейдджер Р. Личность. Теории, упражнения, эксперименты. / Р. Фрейдджер, Д. Фэйлмен., 2002. – 697 с.

Тимофєєва К.О., студентка гр. СР-151,
Коленіченко Т.І., к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет

ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуальність теми. Профілактика суїцидальної поведінки у молодіжному середовищі зумовлена численними спробами скоєння самогубства неповнолітніми; зростання кількості смертей в Україні через скоєння самогубства; збільшення кількості соціально-психологічних проблем молоді, які намагалися скоїти самогубство; недостатня поінформованість щодо допомоги особам, які мали наміри чи спробу скоєння самогубства. Молодь є майбутнім нашої країни, саме тому велика увага зі сторони держави має приділятися профілактиці такого негативного соціального явища, як самогубство.

Мета нашої статті - проаналізувати теоретичні підходи щодо проблеми профілактики суїцидальної поведінки та визначити ефективні шляхи профілактики суїцидальної поведінки серед молоді.

Відповідно до поставленої мети, нами окреслено такі завдання: проаналізувати поняття «суїцид»; виявити ефективні профілактичні заходи суїцидальної поведінки у молодіжному середовищі.

Дослідження проблеми профілактики суїцидальної поведінки в молодіжному середовищі займалися науковці з різних галузей науки, зокрема, психологи, філософи, соціологи та педагоги. Предметом вивчення проблеми суїцидальної поведінки в молодіжному середовищі у науковців були: психологічні проблеми прояву суїцидальної поведінки; фактори, які впливають на причини скоєння суїциду; шляхи допомоги особам, які намагалися скоїти суїцид.

Проте, варто зазначити, фундаментальні праці вчених А. Адлера, К. Горні, Е. Дюркгейма, Е. Кюблер-Росса, З. Фрейда щодо вивчення проблем особистості. Проблему підліткового суїциду розглядали у своїх працях такі вчені, як Е. Шнейдман, А. Личко, В. Кондрашенко та багато інших. В працях вчених А.Г. Амбрумовой, Л.І. Постовалова, В.А. Тихоненко, В.С. Цупрун, А.Н. Казакова, В.А. Радіонова, О.А. Старцевой, М.В. Шайковой розглядаються клініко-психологічні та соціально-психологічні аспекти самогубства в сучасному суспільстві, а також методи діагностики та заходи профілактики суїцидальної поведінки.

Доречним, на наше переконання, проаналізувати статистичні дані щодо кількості скоєння самогубств в період з 2013 по 2015 рік. Проаналізувавши світову статистику офіційно зареєстрованих випадків самогубства щороку закінчують життя самогубством 1 100 000 чоловік. Проте потрібно зазначити, що до офіційної статистики потрапляють лише явні випадки самогубства, а отже число реальних самогубств значно перевищує офіційні цифри доходючи до 4 000 00. В Україні, у 2013 році скоєно 130 самогубств. Тільки з початку 2014 року 6 учнів загальноосвітніх та професійно-технічних учбових закладів наклали на себе руки, із них 3 дитини – під час навчального процесу. Статистика в Чернігівській області :У 2011-2013 р.р. в області зафіксовано 23 випадки суїциду (5 дівчат, 18 хлопців). За 2013р.– 8 випадків смерті підлітків через суїцид. У 2014 році – 2 випадки, а у 2015 році – 4 випадки. Довгий період часу вік людини, яка скоювала самогубство, був близько 30 років, але цей вік почав зменшуватися до 23-24 років, а подекуди навіть доходив до 15 років. Самогубство стає третьою причиною смерті серед людей віком від 15 до 28 років. У останнє десятиліття рівень самогубств, серед населення України становить - 25000 суїцидів в рік.

Вважаємо за доречне, проаналізувати поняття «суїцид». Класичне визначення поняття суїциду запропонував Е. Дюркгейм. На його думку, самогубством це кожен смертний випадок, який безпосередньо або опосередковано є результатом позитивного або негативного вчинку, скоєного самим потерпілим, якщо цей останній знав про очікуваний його результат [3, 7]. Проаналізувавши погляди А. Личко, можна зазначити, що до найбільш численних причин суїцидів серед молоді відносяться: 1) втрату коханої людини; 2) почуття перевтоми; 3) уражене почуття власної гідності; 4) руйнування захисних механізмів особистості в результаті вживання алкоголю, психогенних психотропних засобів і наркотиків; 5) ототожнення себе з людиною, яка намагалася скоїти самогубство; 6) різні форми страху, гніву та відчаю через різні приводи [7, 301]. Отже, проаналізувавши наукову літературу щодо вивчення профілактики суїцидальної поведінки у молодіжному середовищі, ми дійшли висновку, що самогубство, суїцид, суїцидальна поведінка (від лат. Sui - себе, caedere - вбивати) – це навмисне позбавлення себе життя [7, 292].

Проаналізувавши поняття «суїцид» та визначивши його причини, ми переконалися, що порушене питання є актуальним і потребує нагального вирішення, оскільки запропоновані науковцями шляхи профілактики суїцидальної поведінки є не досить дієвими в сучасному суспільстві.

Розробляючи шляхи профілактики суїцидальної поведінки у молодіжному середовищі, ми маємо брати до уваги наукові підходи вчених, які працюють в медичній галузі, психологічній, погляди науковців, які досліджують філософські аспекти буття особистості, оскільки проблема суїцидальної поведінки має медичне, соціально-педагогічний, філософський, психологічний, соціально-педагогічний характер.

Аналіз наукових поглядів вчених, які займалися вирішенням проблеми профілактики суїцидальної поведінки в молодіжному середовищі, дає нам можливість визначити ефективні форми роботи з молоддю щодо профілактики суїцидальної поведінки. Відтак, робота соціальних працівників полягає у створенні позитивного психологічного клімату в навчальному закладі і сім'ї; психологічній

та педагогічної діагностиці суїцидальних схильностей; консультуванні учнів; психолого-педагогічній корекції суїцидальних тенденцій; систематичному контролю і врахуванні динаміки змін в поведінці учнів. Проаналізуємо найбільш ефективні профілактичні заходи щодо профілактики суїцидальної поведінки в молодіжному середовищі. Отже, досить дієвою формою є години спілкування, на такі теми, як «Що я знаю про себе»; «Життєві цінності»; «Життя – найвища цінність»; «Цінність особистості»; «Шлях до успіху»; «Я маю право відчувати і висловлювати свої думки»; «Невпевненість у собі і як її перебороти»; «Спілкування з дорослими»; «Спілкування з однолітками»; «Стрес і депресія: шляхи виходу». Ефективним у профілактичній роботі є проведення тренінгів на теми: «Я + інші»; «Спілкуватися – це здорово!»; «Вчимося розуміти й поважати інших»; «Конфлікт та шляхи його подолання»; «Життєві труднощі та їх подолання»; «Шлях до себе». Створення вчителями інформаційних куточків, де молодь має можливість знайти телефони довіри; ЦСССДМ; Служби у справах дітей; Клініки дружньої до молоді; підліткового нарколога; гінеколога; Центру боротьби зі СНІДом.

В навчальному закладі соціальний працівник повинен проводити психолого-педагогічну корекцію суїцидальних схильностей: навчання технікам керування емоціями, зняття м'язового й емоційного напруження; навчання конструктивним поведінковим реакціям у проблемних ситуаціях (тренінг проблемно-вирішальної поведінки); розвиток позитивної самооцінки цінності особистості, її соціального статусу в групі, тренінги особистісного зростання; консультативна робота з батьками, педагогами, учнями спрямована на зняття факторів, що спонукають чи провокують суїцид. Одними з найдієвіших форм профілактики суїцидальної поведінки в молодіжному середовищі виділяють такі: мотиваційна терапія; тренінги профілактики рецидивів; тренінги емпатії, комунікативної та соціальної компетентності; тренінги когнітивного розвитку; індивідуальну і групову психотерапію, спрямовану на розвиток особистісних ресурсів.

Отже, ми переконалися, що проблема профілактики суїцидальної поведінки є актуальною соціально-психологічною та соціально-педагогічною проблемою, яка стосується кожного громадянина нашої країни. Профілактика суїцидальної поведінки в молодіжному середовищі має стати цілеспрямованою системою профілактики в нашій країні. Потрібно використовувати найдієвіші форми профілактики для того, щоб вберегти наше молоде покоління, від таких небудуманих кроків, як позбавити себе життя самогубством.

Список використаної літератури:

1. Вагин И. Психология жизни и смерти / И. Вагин - Питер, СПб. – Питер., 2001. – 160 с.
2. Вроно С. Запобігання самогубства. Керівництво для підлітків / С. Вроно - М., Академічний Проспект. – М., 2001. – 40 с.
3. Дюркгейм Е. Самогубство / Е. Дюркгейм – М., СПб. – М., 1998. – 300 с.
4. Ігумнов С.А. Основи психотерапії дітей і підлітків / С.А. Ігумнов - М., Видавництво Інституту Психотерапії. – М., 2001. – 112 с.
5. Лісова О.С. Психологія суїцидальної поведінки: Навчальний посібник / О.С. Лісова –Чернівці. – Чернівці., 2004. – 56 с.
6. Морозова М.В., Овчинникова М.М. Діагностика суїцидальної поведінки підлітків. Діагностика та корекція порушень соціальної адаптації підлітків / М.В. Морозова, М.М. Овчинников - М., - М., 1994. – 201 с.

Тітова К.В., студентка гр. СЗ-141
Науковий керівник – Новик Л.М., к.психол.н., старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДИНІ ЯКА ЗНАХОДИТЬСЯ В ТЯЖКИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Незважаючи на те, що сучасна психологія за останні роки зробила суттєвий крок вперед, окресливши поле діяльності фахівців в галузі соціально-психологічної допомоги людині яка опинилася в тяжких життєвих обставинах, сьогодні відмічається безліч проблем в організації надання екстреної психологічної допомоги постраждалому від надзвичайних ситуацій. В період соціальних змін, економічної кризи та нестабільності в суспільстві соціально-психологічна допомога людині вкрай необхідна. Особливо це стосується тих людей які знаходяться в тяжких життєвих обставинах.

У практиці соціальної роботи послідовний психологічний вплив на клієнтів здійснюється у таких формах: індивідуальна робота, групова робота і робота у мікросоціальному середовищі. Загальною для всіх трьох форм соціальної роботи, які в науковій літературі визначаються як методи, напрямки соціальної роботи [1], є діагностика психологічного стану клієнта. Діагностичний підхід розвивався від методик встановлення соціального діагнозу, засновником якого вважається Мері Елен Річмонд (отримання інформації, встановлення діагнозу через дослідження стану соціального відхилення, прогноз перспектив поліпшення стану, лікування, надання допомоги клієнту), до діагностичного підходу (Г. Гамільтон, Ф. Холліс, М. Буде). В основі сучасних діагностичних підходів до соціальної роботи лежать два основоположні принципи: соціальна допомога, заснована на індивідуалізації клієнта та його проблеми; допомога спрямована на поліпшення соціального життя особистості. Ці процеси описані в науковій літературі як діагноз і лікування [1; 2]. Велику увагу приділяє соціальний працівник емоціям клієнта. Важливою частиною роботи на початковій стадії є спостереження за спонтанними, реактивними емоціями, їх змінами залежно від теми, яка обговорюється. Знання структури індивідуальності і динаміки поведінки в їх нормі і патології — невід'ємна частина взаємодії соціального працівника і клієнта. Оцінювання структури особистості ґрунтується на спостереженні таких реакцій клієнта: взірці поведінки, механізми захисту, якість відповідей, емоцій і переживань, тривог і неспокою.

Отже, на нашу думку, те як поводить себе клієнт під час бесіди може показати нам з якими сами проблемами нам доведеться працювати. Кожен клієнт має індивідуальну форму поведінки.

Взаємодія соціального працівника і клієнта може припинитися на діагностичному етапі, коли клієнт під час розповіді усвідомлює свою проблему і

свій психологічний стан і більше не звертається за допомогою. У тому випадку, коли необхідна подальша робота соціального працівника із клієнтом, уточнюються потреби клієнта, узгоджуються наміри, програма або план допомоги.

Психологічна допомога клієнту в соціальній роботі розглядається з погляду психологічної інтервенції (втручання) і психологічного консультування [2].

Ми можемо стверджувати, що люди, які мають проблеми, можуть вирішити їх самостійно усвідомивши свій психологічний стан. Часто такі люди, які звертаються в центр соціальної допомоги є самотніми людьми, і тому мають проблеми уже від того, що їм ні з ким поділитися своїми внутрішніми переживаннями. Соціальний працівник провівши консультування з клієнтом, може надати певну психологічну допомогу і проблема може вирішитися на діагностичному етапі.

Л. М. Димитрова [1] виокремлює основні напрямки надання соціально-психологічної допомоги людині яка знаходиться в тяжких життєвих обставинах:

- вирішення проблеми;
- поліпшення життєвої ситуації;
- індивідуальна робота з випадком;
- регулювання поведінки.

Підводячи підсумки ми можемо стверджувати, що незважаючи на те, що сучасна психологія за останні роки зробила суттєвий крок вперед залишається багато невирішених проблем, зокрема проблема організації надання екстреної психологічної допомоги постраждалому від надзвичайних ситуацій. Психологія приносить у розвиток теоретичних основ соціальної роботи свої специфічні особливості. Так, виявлення і пізнання психологічних закономірностей соціальної роботи, вивчення її проявів у різних умовах дозволяє формувати і розвивати цілісне уявлення про категорії і поняття, принципи і методи, способи і організаційні форми психологічного забезпечення професійної діяльності соціальних працівників, а також засвоювати правила і практичні рекомендації, які з цього випливають. Психологія пропонує фахівцям соціальної роботи ефективні, інтегративні засоби і прийоми вирішення найскладніших психологічних проблем, формує у них уміння безпомилково діяти в екстремальних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Димитрова Л. М. Соціальна робота: логіка розвитку / Дмитрова Л. М. // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2003. – № 1. – С. – 67-70.
 2. Иванов В. Н. Социальные технологии: Курс лекций / В. Н Иванов, В. И. Патрушев. – М. : Изд-во МГСУ «Союз», 2011. – 432 с.
 3. Кузьменко В. Соціальна педагогіка : Навчальний посібник. / В. Кузьменко – К. : Лібра. – 2000. – 259 с.
-

Ревко А.М., к.е.н., доцент кафедри соціальної роботи,
Чех О.О., студентка гр. МСР-111
Чернігівський національний технологічний університет

СУТНІСНІ ОЗНАКИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

Соціально-економічний розвиток будь-якої країни світу, включаючи Україну, визначається досягнутим рівнем і якістю життя населення. У концепції "Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй" (ПРООН) зазначається, що будь-яка держава світу в процесі свого економічного розвитку повинна в першу чергу створювати сприятливі умови для того, щоб життя людей було довгим, здоровим і наповненим творчістю.

За визначенням ООН, рівень життя – це сукупність таких показників: здоров'я, в тому числі демографічні умови, їжа, одяг, фонди споживання і нагромадження, умови праці, освіта, в т. ч. письменність, житло, включаючи його благоустрій, соціальне забезпечення тощо.

Рівень життя у вузькому розумінні — це багатоаспектне поняття, що охоплює широке коло соціально-економічних, національних, релігійних та інших відносин, які характеризують умови життєдіяльності людини, сім'ї, різних соціальних верств населення окремих регіонів і країни в цілому [1].

Вперше категорія «рівень життя» була введена К. Марксом і розглядалася як соціально-економічна характеристика рівня і ступеня задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб населення окремих територій, класів і соціальних груп, сім'ї та окремої людини. Тобто, життєвий рівень у своїй основі визначається рівнем розвитку матеріального виробництва, сфери послуг та економіки в цілому.

Різні аспекти рівня життя населення досліджувалися вітчизняними і закордонними вченими такими як: О. І. Амошею, Д. П. Богинею, П. Т. Бубенко, М. І. Бутко, М. І. Долішнім, С. І. Дорогунцовим, Е. М. Лібановою, В. О. Мандибурою, А. М. Ревко та ін.

Слід зазначити, що дослідження рівня життя населення в трансформаційних умовах є недостатньо висвітленими у вітчизняній науковій літературі, а зарубіжні розробки вимагають адаптації до реалій сучасної економіки з урахуванням її специфіки.

Серед учених немає єдиної думки щодо визначення поняття "рівень життя". Різні вчені трактують цю категорію залежно від об'єкта і предмета дослідження. Загалом можна виокремити два підходи до визначення поняття "рівень життя".

На думку Горшеніна О.В., рівень життя населення – це рівень добробуту населення, споживання благ і послуг, сукупність умов і показників, що характеризують досягнутий рівень благополуччя.

На переконання Мандибури В.О. рівень життя характеризує досягнутий на визначений проміжок часу в суспільстві ступінь задоволення різноманітних потреб населення (фізичні, соціальні, інтелектуальні, духовні,

політичні), включаючи реальні економічні джерела та соціально-правові гарантії забезпечення умов життєдіяльності населення [2].

Рівень життя – складне та багатопланове поняття, яке об'єднує широкий спектр соціально-економічних відносин, пов'язаних зі станом та умовами життєдіяльності людини в суспільстві. Рівень життя населення впродовж тривалого часу залишається однією з основних соціально-економічних категорій, що характеризує не лише матеріальний добробут окремої людини, а й визначає узагальнений результат діяльності економіки країни за певний період [3, с. 25].

В сучасних умовах соціально-економічного розвитку України визначальним чинником, що впливає на рівень життя населення, є економічна ситуація, що нині склалася в країні, системний аналіз якої дає змогу зрозуміти реальну масштабність макроекономічних диспропорцій, що виникли внаслідок інфляційних потрясінь, і які в умовах кризового стану призвели до значного зниження життєвого рівня населення України.

Згідно зі статтею 48 Конституції України "кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло" [4].

Для характеристики рівня життя ООН використовує такий показник, як "індекс розвитку людського потенціалу" (ІРЛП), який застосовується з 1990 року.

За звітом ООН з розвитку людського потенціалу в 2014 році (всього досліджувалося 187 країн) Україна належить до країн із дуже високим індексом людського розвитку і посідає 83 сходинку із індексом 0,734. Для порівняння, у 2005 році Україна посідала 78 сходинку.

Головною причиною вразливості українців експерти називають "абсолютно необґрунтовану соціальну і економічну нерівність" та "паралельне існування в Україні двох світів". Поряд із цим, високий рівень монополізації економіки та відсутність розвинутої соціальної інфраструктури суттєво підвищують вразливість громадян. Освіта – єдина в Україні перевага серед складових індексу людського розвитку країни. З-поміж проявів вразливості можна назвати підвищену смертність, бідність, недоступність основних соціальних послуг, соціальне відторгнення.

Отже, на основі узагальнення різноманітних підходів рівень життя можна визначити як складну соціально-економічну категорію, яка містить цілу гаму соціальних та економічних відносин, що виявляють розвиток потреб населення, ступінь їх задоволення шляхом забезпечення певного рівня доходу, споживання матеріальних та нематеріальних благ і послуг та формування умов для розширеного відтворення людського потенціалу.

Смислове наповнення поняття «рівень життя населення» формує інформація про: демографічні характеристики населення, санітарно-гігієнічні умови життя, споживання продуктів харчування, житлові умови і забезпеченість споживчими благами довготривалого користування, освіту і культуру, зайнятість, доходи і витрати населення, вартість життя і споживчі ціни, транспортні засоби, організацію відпочинку, соціальне забезпечення, свободу людини тощо [3, с. 31].

На нашу думку, перспективними напрямками та заходами щодо підвищення рівня життя населення повинні бути:

- скорочення бідності та загальне підвищення рівня життя населення;
- забезпечення зайнятості населення.
- підвищення пенсій, заробітних плат та прожиткового мінімуму до рівня розвинених країн;
- забезпечення доступної та якісної медичної допомоги, введення медичного страхування громадян;
- забезпечення умов для отримання освіти, ефективна підготовка молоді до самостійного життя;
- зміцнення інституту сім'ї, викорінення безпритульності і бездоглядності дітей, поліпшення становища молоді.

Таким чином, рівень життя, з одного боку, – це кваліметричний індикатор реального задоволення людських потреб, що акумулює в собі інформацію про стан та умови життєдіяльності особи, сім'ї, соціальних верств та класів, населення країни, з іншого, – цільовий норматив розбудови соціальної держави [3, с. 44].

Соціально-економічний розвиток країни, визначається досягнутим рівнем і якістю життя населення, що відповідає резолюції, прийнятої ООН, згідно якої будь-яка держава в першу чергу повинна створювати сприятливі умови для того, щоб життя людей було довгим, здоровим і наповненим творчістю.

Список використаних джерел:

1. Рівень життя й виміри.- [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://library.if.ua/book/64/4709.html>
- Сучасний стан та основні напрями підвищення рівня. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http2://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4189>
3. Бутко М.П., Ревко А.М. Соціальні імперативи якісного розвитку продуктивних сил регіонів України : монографія / М.П.Бутко, А.М.Ревко ; під. заг. наук. кер. д-ра екон. наук, проф. М.П.Бутка. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. – 276 с.
4. Конституція України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>

Шамшур І.О., студентка гр. ПР-121

Науковий керівник – Волкова Г.Р., ст. викладач

Чернігівський національний технологічний університет

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Одним із головних принципів побудови правової держави є перш за все забезпечення кожному громадянину рівня життя, не меншого за прожитковий, який встановлений законом.

Головною проблемою незбалансованості пенсійної системи України, що найбільш повно розкрилось в умовах економічної нестабільності, є скорочення надходжень пенсійних внесків (за даними УНН, дефіцит пенсійного фонду в 2016 році прогнозується на рівні 108 млрд. грн.)[1].

Подолання економічної кризи в Україні в умовах зовнішньої агресії з боку РФ, є одним з пріоритетів політики забезпечення економічної безпеки держави. Зовнішня агресія проти України критично погіршила динаміку соціально-економічного розвитку, що посилює макроекономічні дисбаланси та погіршило коротко та середньострокові перспективи економічного росту.

Подібні проблеми існують і в державах-членах Європейського Союзу. Проблемами є: швидке старіння населення, зменшення видатків у ВВП. Однак, більшості цих країн, вдається долати ці проблеми, підтримувати економіку та вдається стримувати наростання тягаря пенсійного забезпечення, без суттєвого погіршення життєвого рівня населення літнього віку.

Аналізом функцій держави у сфері пенсійного забезпечення займаються Б.Зайчук, Е.Лібанова, Б.Надточій, Т.Новікова, В.Скуратівський та багато інших вітчизняних науковців. Аспектам світового досвіду реформування пенсійних систем присвячені праці Н.Барра, Л.Дегтяра, Г.МакТаггарта, В.Мосейко, А.Новікова та інших зарубіжних вчених. Аналіз публікацій цих авторів дає підстави для подальших досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є дослідити особливості зарубіжного досвіду реформування пенсійних систем та запропонувати напрями здійснення реформ системи пенсійного забезпечення України виходячи з демографічних, соціальних, фінансових, політичних та культурних особливостей її розвитку.

Для характеристики пенсійних систем країн ЄС проаналізуємо досвід Великобританії, Франції, Німеччини, оскільки дані країни є найбільшими європейськими країнами за чисельністю населення і формують більше половини загальної чисельності населення країн ЄС.

Пенсійна система Великобританії - одна з найстаріших систем соціального страхування у світі (з 1908 р.) й одна з найскладніших за організацією, регулюванням і набором можливостей, наданих майбутнім пенсіонерам. Два рази (за підсумками доповіді комісії лорда Вільяма Беверіджа в 1944 р. і реформ 1982-1986 рр.) система зазнавала глобальної перебудови. Тип моделі системи названий «англо-саксонським» (іноді такі системи називають «системами Беверіджа»). Система пенсійного забезпечення в Англії стоїть на «трьох китах»: базовій державній пенсії, додатковій державній пенсії і пенсійних заощадженнях населення. Базова державна пенсія виплачується всім громадянам (12% зарплати середнього робочого). Розмір додаткової державної пенсії залежить від суми накопичених пенсійних платежів і досягає 50% зарплати перед виходом на пенсію. Крім того, держава всіляко, в першу чергу податковими заходами, стимулює добровільні пенсійні накопичення громадян. Це може бути і спеціальний рахунок в банку, і договір про довічну пенсію зі страховою компанією, і участь у приватному пенсійному фонді. Зацікавленість громадян у додатковому пенсійному забезпеченні забезпечується тим, що кошти, що перераховуються ними для таких накопичень, не обкладаються прибутковим податком. Не підлягає оподаткуванню і накопичується в пенсійних фондах інвестиційний дохід. Податок стягується тільки при виплаті пенсії. Таким чином, громадянин отримує свого роду «податковий кредит» на кілька десятиліть і - завдяки інвестуванню всієї накопиченої суми - значну надбавку до пенсії [2].

Основною системою пенсійного забезпечення Франції є «континентальна» модель, або система «Бісмарка». Французька пенсійна система ґрунтується на двох фундаментальних принципах: перший - «накопичувальне пенсійне страхування». Пенсія в цьому разі виплачується за рахунок коштів, які людина відкладає протягом трудової діяльності. Другий рівень – «солідарність». При цьому рівні, пенсії виплачуються з відрахувань працюючих співгромадян. Чисто обов'язкового накопичувального пенсійного Фонду у Франції не існує. Fonds de pension являє собою фонд інвестицій для майбутньої пенсії. Це кошти пенсійних накопичень, де кожен збирає спеціально для себе - що місяця відраховує стільки, скільки вважає за необхідне [3, ст. 40].

Говорячи про пенсійну систему Німеччини, вона представлена трирівневою моделлю. Перший рівень - обов'язкове державне пенсійне страхування (ОДПС), другий рівень - виробничі пенсії, що виплачуються підприємствами, і третій - приватне матеріальне забезпечення в старості [4, ст. 12]. Перший рівень функціонує як на федеральному, так і на місцевому (земельному) рівнях. У ньому задіяні наймані працівники з окремих професійних груп і самозайняте населення. Другий рівень представлений корпоративним – виробничим страхуванням. Виробничу пенсію одержує приблизно 50 % всіх пенсіонерів, включаючи державних службовців. Третій рівень - приватне забезпечення старості, здійснюється самим працівником шляхом формування своєї майбутньої пенсії. Потенційні пенсіонери заключають з недержавними пенсійними фондами договори орієнтовані на отримання додаткової пенсії в старості за рахунок накопичених сум. Таким чином, обов'язкове пенсійне страхування у Німеччині, діє за принципом солідарного перерозподілу. Фінансування обов'язкового пенсійного страхування робітників і службовців проводиться за рахунок внесків, що порівну сплачуються роботодавцями і застрахованими; за рахунок державних дотацій, а також із засобів Федерального відомства праці у вигляді виплати пенсійних внесків за безробітних[5, ст. 41-42].

Світовий досвід організації національних пенсійних систем показує, що додаткові недержавні пенсії становлять суттєву частку в загальному рівні пенсійного забезпечення. Недержавні пенсійні фонди в усіх країнах світу визнані найважливішими соціальними інститутами щодо поліпшення матеріального становища непрацездатних членів суспільства. В Україні гостро стоїть питання про впровадження функціонування другого та третього рівнів пенсійної системи, саме тому для подолання проблем з упровадженням цих рівнів необхідно звернутися до міжнародного досвіду, а саме яким чином перерозподілені виплати пенсій між кожним рівнем. Україна – єдина держава, яка використовує солідарну систему на 99,97%. І саме це зумовило необхідність реформування пенсійної системи та пошуку інших джерел для фінансування пенсійних виплат.

Список використаних джерел:

1. Дефіцит пенсійного фонду в 2016 році становитиме. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1529929>
2. Модель пенсійного забезпечення Великобританії. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ua.prostobank.ua/finansoviy_gid/pensiya/statti_velika_britaniya_pensynoyu_sistemoyu
3. Бондарук І. С. Організація систем пенсійного забезпечення в зарубіжних країнах / І. С. Бондарук // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - № 7 (121). - С. 36-42.

4. Ермаков Д.Н. Частное (приватное) пенсионное страхование в современной Германии // Вестник МГОУ. Серия «Экономика». № 4 / 2011. - С. 10-13.

5. Білоусов В. Огляд зарубіжного досвіду в сфері реформування системи пенсійного забезпечення. Перспективи для України / ISSN 1813-3401. Держава та регіони 42 В. Білоусов // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 3. - С. 39-45.

Шкурко С.С., студент гр. СЗ-131

Науковий керівник – Новик Л.М., к.психол.н., старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Кожен з нас від народження має права й обов'язки, які дозволяють адаптуватися до суспільного життя, долати певні труднощі, змінювати усталений стиль життя, соціалізуватися. Процес адаптації відбувається в кожного по-різному. Добре, коли цей процес відбувається в сімейному оточенні, в атмосфері любові й тепла. Однак не можна забувати, що існує найбільш уразлива й незахищена категорія дітей, зокрема діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, та особи з їх числа, опіку над якими здійснює держава. На сьогодні проблема невідповідності вихованців шкіл-інтернатів до самостійного життя є найбільш актуальною, адже вихованці інтернатних закладів є мало захищеною верствою населення і потребують особливої уваги та підтримки з боку держави та українського суспільства в цілому.

Необхідно відзначити, що дана діяльність досить багатоплानова і різноманітна. В першу чергу підготовка випускників інтернатних закладів до самостійного життя являє собою розвиток знань, умінь і навичок, необхідних для їх успішної адаптації в суспільстві. Успіх підготовки дітей-сиріт до самостійного життя можливий тільки при дотриманні ряду умов. Головне з них - наявність єдиної системи взаємодії на учнів, що складається з декількох ланок, де провідною ланкою є соціальні корекційні заняття з соціально-побутової орієнтуванні. Спеціальні корекційні заняття з соціально-побутової орієнтуванні спрямовані на практичну підготовку дітей до самостійного життя та праці, на формування у них знань і умінь, що сприяють соціальній адаптації, на підвищення рівня загального розвитку дітей-сиріт. Найважливішою ланкою системи, є виховна робота, яка в комплексі з навчальною, допомагає досягти бажаних результатів. У ході виховної роботи, таким чином, розширюється, доповнюється трудовий, моральний, естетичний вплив на дитину. Система роботи в позаурочний час не повинна копіювати уроки , у неї свої завдання, форми і методи. І, тим не менше, виходячи з того, що всі ланки роботи повинні, бути взаємопов'язані, слід в процесі повсякденного життя дітей повторювати, закріплювати і розширювати знання, отримані в ході навчального процесу, автоматизувати наявні вміння і організувати придбання нових, формувати у вихованців корисні звички, еталони поведінки, оцінне ставлення до різних життєвих ситуацій. Головна умова успіху - участь дітей у щоденній різноманітній практичній діяльності. Ефективність підготовки дітей-сиріт до життя через систему позакласної та урочної роботи залежить від

узгодженості дій вчителя і вихователя, їх контакту, інформованості про роботу один одного, скоординованості планів роботи. У результаті несприятливих умов, в яких дитина-сирота виявився з незалежних від неї обставин, вона не може користуватися своїми соціальними правами в рівній мірі з дітьми, які виховуються в домашньому середовищі. У системі об'єктних відносин у зв'язку з формальним виконанням обов'язків вихователями і педагогами дитячого будинку, безвідповідальною позицією власних батьків, жорсткої силової системою взаємодії з однолітками вихованець сирітського установи найчастіше стає жертвою виховних витрат. Специфічна структура взаємовідносин з соціальним оточенням виробляє в ньому риси характеру, що утрудняють адаптивний процес: безініціативність, відхід від вирішення нагальних проблем, відсутність значущих життєвих цілей тощо. У сфері суб'єктних відносин характер взаємодії з найближчим соціальним оточенням також накладає свій відбиток. Виступаючи в цьому випадку, як суб'єкт впливу, тобто активна, особистість, сирота у поведінкових діях ще раз виразно демонструє залежність від свого соціального середовища, яка регламентує його можливості в області життєвих цілей і досягнень.

Таким чином, можна стверджувати, що життєвий шлях дитини, яка потрапила в сирітську установу, значною мірою зумовлений на всьому протязі і проходить під знаком згубного в цілому впливу соціального оточення. У результаті такого несприятливого збігу обставин у дитини формується почуття власної неповноцінності, ущербності, обділеності. Спотворене самосприйняття знижує інтелектуальний потенціал підлітка, підриває його віру у свої можливості.

Найбільш прийнятним способом уберегти сиріт від подібних наслідків суспільного виховання має бути наближення способу життя у сирітських закладах до способу життя родини. Доречні різні варіанти рішень, що відтворюють модель сімейних відносин: сімейні групи в рамках дитячого будинку, сімейні дитячі будинки, прийомні сім'ї. Нарешті, найбільш краща форма - інститут усиновлення, в рамках якого необхідна правова лібералізація, що спрощує процедуру потрапляння сиріт в сім'ю або до самотніх людей. Поряд з полегшенням цієї процедури є бажаним повсюдно впроваджувати в практику відбору майбутніх батьків інноваційні методи, що дозволяють апріорно визначити виховний потенціал усиновлювачів.

Видається дуже важливим, що зазначені структурні зміни у виховних методах по відношенню до сиріт не передбачають додаткових матеріальних вкладень, а лише вимагають зміни законодавчої бази. Метою державної політики сьогодні має стати створення широких правових можливостей, спрямованих на допомогу сирітству, що ліквідує фактичну нерівність цієї соціальної групи в структурі суспільства.

Список використаних джерел:

1. Иванов В. Н. Социальные технологии: Курс лекций / В. Н. Иванов, В. И. Патрушев. – М. : Изд-во МГСУ «Союз», 2011. – 432 с.
2. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : Навчальний посібник / В. М. Шахрай. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. На даному етапі розвитку суспільства характерною ознакою сучасної демографічної ситуації в усьому світі, а також в Україні, зокрема, є збільшення чисельності людей похилого віку. Для цієї групи населення притаманні свої особливості та проблеми, які пов'язані з їхньою життєдіяльністю. Це вимагає підвищеної уваги до цієї категорії населення, а оскільки соціальна політика в нашій країні є не зовсім досконалою і не в змозі забезпечити всіх людей похилого віку та задовольнити їхні потреби, тому необхідно досліджувати, розвивати та удосконалювати діяльність у сфері соціальної роботи з цією групою населення, працювати на підвищення її ефективності, а також розробляти нові дієві підходи, напрями та методи роботи з цією категорією населення. Саме організація ефективної соціальної роботи - один з можливих та реальних кроків забезпечення людини гідної старості.

Аналіз досліджень і публікацій. Специфікою соціальної роботи з людьми похилого віку займається велика кількість фахівців. Різні аспекти цієї проблеми розглядали: Є. І. Холостова, Л. Т. Тюптя, А. Й. Капська, В. М. Шахрай, І. Д. Зверева, І. Г. Зайнишев, Р. С. Яцемірська і т. д.. Вони досліджували життєдіяльність людей похилого віку, основні проблеми з якими вони зіштовхуються, підготовку літніх людей до настання похилого віку, напрями здійснення соціального захисту щодо цієї категорії осіб, принципи соціальної роботи з людьми похилого віку і т. п.

Мета статті – проаналізувати особливості соціальної роботи з людьми похилого віку.

Виклад основного матеріалу. Аналіз становища громадян похилого віку науковцями та дослідниками свідчить про те, що вони є найбільш соціально незахищеною категорією населення серед тих, хто потребує особливої уваги й соціального захисту з боку держави.

Старість як період життя людей вбирає в себе багато проблем як біолого-медичної сфери, так і соціальної та побутової. Це пояснюється тим, що люди похилого віку відносяться до категорії "маломобільного" населення і є найменш захищеною, соціально вразливою частиною суспільства. Це пов'язано, насамперед, з фізичним станом, із захворюваннями, зі зниженою руховою активністю. Крім цього, соціальна незахищеність людей похилого віку пов'язана з наявністю у багатьох із них психічних розладів, що відбивається на їхньому відношенні до суспільства, й ускладнює адекватний контакт з ним.

Психологічні проблеми виникають при зміні звичного способу життя й спілкування у зв'язку з виходом на пенсію, при настанні самотності в результаті втрати дружини або чоловіка. Все це призводить до виникнення емоційно-вольових розладів, розвитку депресії, змін настрою. Підвищена

соціальна вразливість літніх громадян пов'язана також і з економічними факторами: невеликими розмірами одержуваних пенсій, низькою можливістю працевлаштування [1].

Соціальна робота з людьми похилого віку – багатопланова і багатоаспектна. Вона торкається таких сфер життєдіяльності, як здоров'я, фінанси, організація дозвілля, подолання криз, формування «Я-концепції», і тут вирішального значення для соціальних працівників набувають знання про психологічні особливості людей даного віку, їхні потреби та можливості [6].

Основними завданнями, які вирішуються в соціальній роботі з людьми похилого віку є: попередження причин, які породжують проблеми літніх людей; сприяння практичній реалізації прав і законних інтересів, забезпеченню можливостей самореалізації і самовиявлення людей похилого віку і попередження соціальної ізоляції, відсторонення від активного життя; додержання рівності і врахування можливостей літніх людей при отриманні соціальної допомоги і послуг; диференціація підходів до розв'язання проблем різних груп людей похилого віку на основі врахування факторів соціального ризику, які впливають на їхній стан; виявлення індивідуальних потреб людей похилого віку в соціальній допомозі і обслуговуванні; адресність при наданні соціальних послуг з пріоритетом сприяння літнім людям в ситуаціях, які загрожують їхньому здоров'ю і життю; використання нових технологій соціальної роботи, які спрямовані на задоволення потреб людей похилого віку; забезпечення інформованості престарілих громадян про можливості соціальної допомоги і послуг [4].

Робота з людьми похилого віку здійснюється на двох рівнях - це: макрорівень (формування соціальної політики з урахуванням інтересів людей похилого віку, створення пенсійних та інших фондів підтримки, формування комплексної системи соціального страхування, медичного, психологічного та консультативного обслуговування) та мікрорівень (вивчення умов життя людей похилого віку, рівня та якості надання їм соціальної допомоги) [2].

Люди похилого віку мають право на повноцінне життя. І це стає можливим лише в тому випадку, якщо вони самі беруть активну участь у вирішенні питань, що їх безпосередньо стосуються, тому важливим та ефективним напрямком є залучення їх до громадської діяльності. Важливу роль у вирішенні подібного роду завдань у нинішній час відіграють групи взаємодопомоги.

Групи взаємодопомоги — це невеликі, прив'язані до певного місця проживання групи, члени яких, маючи загальні проблеми, допомагають один одному. Такі групи, як свідчить практика, складаються з 5–7 осіб, які живуть поблизу і мають періодичні контакти.

Головне в роботі з людьми похилого віку — це залучення їх до «соціальної самодіяльності», яка багато в чому може розв'язати їхні проблеми. Така «самодіяльність» здійснюється на базі розроблення відповідних програм [6].

У соціальній роботі з людьми похилого віку вагоме місце має і організація дозвілєвої діяльності. Тому дозвілля розглядається як один з важливих напрямів самореалізації потенціалу людини, як самоцінна

суспільна сфера, спрямована на відновлення і розвиток її фізичних, психоемоційних, інтелектуальних сил.

Також велике значення мають інноваційні послуги та технології для людей літнього віку, для їхнього розвитку та реалізації власних інтересів. Однією з таких послуг в Україні є послуга «Університет третього віку».

„Університет третього віку» – це інноваційний проект, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя, що допомагає пережити людям, які вийшли на пенсію, особистісну драму переходу від одного способу життя до іншого.

Надання послуги має забезпечити: створення умов та сприяння всебічному розвитку людей похилого віку; реінтеграцію людей похилого віку в активне життя суспільства; надання допомоги людям похилого віку в адаптації до сучасних умов життя шляхом оволодіння новими знаннями, зокрема щодо: процесу старіння та його особливостей; сучасних методів збереження здоров'я; набуття навичок самодопомоги; формування принципів здорового способу життя; підвищення якості життя людей похилого віку, завдяки забезпеченню доступу до сучасних технологій та адаптації до технологічних перетворень; формування практичних умінь і навичок; можливість для розширення кола спілкування та обміну досвідом [3].

Цікавою соціальною практикою для людей похилого віку є інноваційна соціальна практика "Тривожна кнопка". Вона впроваджена з метою забезпечення безпеки самотнім та самотньо проживаючим громадянам. Для цього їм видається обладнання для цілодобового зв'язку з соціальною службою у разі виникнення проблем (погане самопочуття, страху, депресії тощо). Такий підхід до вирішення проблеми надає людині відчуття безпеки у власному житлі, на прогулянці, при відвідуванні установ і т. д., забезпечує доступність невідкладних медичних і соціальних послуг.

На базі центрів соціального обслуговування створюються спеціальні диспетчерські пункти, які цілодобово приймають сигнали від громадян міста. До складу чергових входять психологи, медики, фахівці соціальної роботи. Отримавши сигнал, вони негайно зв'язуються зі швидкою медичною допомогою, якщо у клієнта є проблеми зі здоров'ям, або дають поради, що необхідно робити в ситуації, що склалася, при необхідності направляють на будинок соціального працівника.

Така практика вирішення проблеми забезпечення безпеки клієнтів соціальних установ стає все більш затребуваною в силу того, що збільшується кількість людей старших вікових когорт, що зумовлює все більш виражену потребу літніх людей в послугах щодо забезпечення медико-соціальної допомоги і догляду [5].

Висновки. Отже, нині в сучасному суспільстві, де кількість людей похилого віку невпинно зростає, соціальна робота з цією категорією осіб є необхідною для їх повноцінного функціонування та запобіганню розвитку економічних, психологічних, побутових та інших проблем.

Соціальна робота з цією категорією населення повинна спиратися не тільки на організацію довготривалого догляду, обслуговування та надання соціальної допомоги літнім людям, а і створити умови та можливості людям

похилого віку реалізувати свої здібності, брати участь у громадській діяльності та адаптуватися до нових умов існування.

Список використаних джерел:

1. Дзюбій Д. П. Підвищення ефективності соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах геріатричних пансіонатів / Д. П. Дзюбій // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". - 2010. - № 2. - С. 87-90.
 2. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика): підручник/ Т. В.Семигіна, М. П. Лукашевич. – К.: Каравела, 2011. – 368 с.
 3. Скорик Т. В. «Університет третього віку»: концептуальні положення та досвід реалізації / Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Текст. Т. 2. Вип. 104 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка; гол. ред. Носко М. О. – Чернігів: ЧНПУ, 2012. – 212 с. (Серія: Педагогічні науки). – С. 94-98.
 4. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник / За заг. ред. А. Й. Капської. - К., 2000. – 372 с.
 5. Технологія соціальної роботи: Підручник для бакалаврів / Під редакцією О. В. Холостовой, К. І. Кононової. - М: Видавничо-торгова корпорація "Дашков і К°", 2013. - 478 с.
 6. Шевчук Н. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку // Український науковий журнал «Освіта регіону. Політологія. Психологія. Соціальні комунікації». - 2011.- №2-3. – С. 414-418.
-

ДЛЯ НОТАТОК

ЗБІРНИК ТЕЗ У 7 ЧАСТИНАХ

1 частина

Теорія і практика соціально-економічного розвитку суспільства:
аспекти сталості та транскордонної безпеки

2 частина

Фінансова стабілізація: основні чинники, стратегія і тактика

3 частина

- Удосконалення методики та організації обліково-аналітичної роботи
- Інформаційні системи в економіці

4 частина

- Проблеми та перспективи розвитку менеджменту
- Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства:
 - Управління персоналом та економіка праці
 - Маркетинг, PR-технології та логістика
 - Перспективні напрями розвитку туризму
 - Оздоровча фізична культура та фізична реабілітація: проблеми та перспективи

5 частина

Проблеми захисту прав і свобод людини і громадянина

6 частина

Теорія і практика соціальної роботи: соціально-правовий захист і соціально-психологічна допомога населенню

7 частина

Гуманітарні науки як основа побудови фундаменту духовності держави

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Міжнародна
науково-практична конференція студентів,
аспірантів і молодих вчених

**ЮНІСТЬ НАУКИ – 2016:
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

18-19 травня 2016 року

ЗБІРНИК ТЕЗ

ЧАСТИНА 6

|| Теорія і практика соціальної роботи: соціально-правовий
захист і соціально-психологічна допомога населенню

Підрисано до друку 30.05.2016 р. Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman. Друк - цифровий.
Ум. -друк. арк. – 13,3. Обл.-вид. арк. – 15,7.

Навчально-науковий інститут економіки
Чернігівський національний технологічний університет
14027, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4802 від 01.12.2014 р.